

* FORT *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* HILL *
* * * * *

LURLEY
MANOR

10

11

1674 Amsterdam by Jan Bouman

D E
FRANSCH E
MERCURIUS,

Verhandelen de

Europische, en voornamentlijk Fran-
sche faken, in en omtrent dese
tijdt voorgevallen.

Als mede

Een verantwoordingh van de reysende Mercu-
rius op de aenmerckinge over en tegen
de selve gedaen.

Zijnde van de Reysende Mercurius

H E T D E R D E D E E L.

D O O R L. v. B.

t'AMSTERDAM,

By JAN BOUMAN, Boeckverkooper in de
Kalver-straet, op de hoeck van het Jongens
Wees-huys, in de Druckery, 1674.

15

1888

Aen den

L E S E R.

BEhoed ons voor al dese Mercurien, seyt mijn Leser, en hy heeft groot gelijk, my docht zelfs al dat'er met de eerste al een te veel in de Wereldt was. Maer wie had gedacht dat die eene soo veel Jongen uytgebroedt & *tantas tragædias excitasset*, soo veel spels gemaekt sou hebben, en om rondt te gaen, *Leser*, de eerste is in de Wereldt gekomen, ick weet selver niet hoe. De tweede, op dat hy niet alleen sou gaen, heeft my de Drucker af-geverght, gelijk ick my oock inbeelde noch een Pot te vuurte hebben, en lichtelijck voor twaelf stuivers aen Waer

te sullen kunnen uyt den hoeck
halen , en terwijl ick daer in over
mijn Fortuyn tamelijk wel te vre-
den was , komt hier een blauwe
Boeck-maecker , Pasquillist of
Vitilitigator alias Muggefister , die
mijn Pen weder gaende maect.
Ick had al beslooten mijn Pen te
huys te houden , en dien Lief-heb-
ber met stilswijgend versmaden te
betalen , wel oordeelende dat Luy-
den van kennisse het werck voor
my wel souden bepleyten , gelijk
my oock geraden en verseeckert
wierdt. Maer hoorende dat'er in
Schuyten en Wagens , by gebreck
van beter stof van gepract wierdt ,
en datter een deel Bastaert-Hol-
landers de tanden mede stoocten ,
nam ick eyndelijck het Kijf-ge-
weer in de handen , om weer als
een geterght Schaep van my te bij-
ten. Maer om dat ick half Con-
scientie

scientie maeckte, dat het gelt, dat voor een blauw Boeckje uytgegeven, en soo lichtelijck weer vermorst wordt, oock om mijn blauwe groll de *Leser* uyt den beurs gehaelt, en daer na lichtelijck beklæght sou worden: Vandick geraden, daer noch wat by te voegen, dat ick tot voldoeningh van den *Leser* noch meende overigh te hebben, en soo moet het u wel bekomen. Ick weet niet beter of ick hebbe my hier van alle bitterheydt onthouden, en wenschte wel dat mijnen Tegenpreker ter eeren van de Pen, sulcks mede gedaen had, en gelooft my *Leser*, ick sou in der daedt noch meer over die sacck hebben kunnen seggen: Maer vand niet geraden weder een deel quade Backhuysen te openen. Ick was het twisten al moede, eerick daer half in was, oordeelt nu eens wat ick
moet

moet zijn, nu ick mijn gedult noch tot daer en toe, en *ad calcem* heb moeten gewelt aen doen: Hier uyt kondt ghy oock lichtelijck begripen, al wilde desen Man, of jemandt anders weder de beest spelen, dat ick weynigh lust hebbe, om hem weer te antwoorden. Ondertusschen verhope ik, hebben de voorgaende u eenig genoeg en of nut (dat ick qualijck derve hopen) toegebracht, dat dese tegenwoordige niet heel ondanckbaer voor u gelt sal zijn, en dat gy den Schrijver, soo vry van quaedtaerdigheyt als mooghlijck is, sult gelieven te erkennen voor

Uyt mijn Palais
desen 28 May,
1674.

U Aldergenegenste Dienaer,

L. v. B.

DE

D E
FRANSCH E
MERCURIUS,

Verhandelende eenige saken van Europa, en te gelijk een verdediging tegen den Aenmercker, op de beschuldiging, rakende de Broederen de *Witten*.

*Mercur Galand. Reyfende Mercurius.
Roomfche Pasquijn.*

Merc. Gal.

Yndelijk hebt ghy mijn verwachting voldaan, en getoont dat gy noch eenige liefde voor my uwen Broeder hebt, waerde

Mercurius, en my noch eenmael komt befoecken, die by na dol van verlangen ben geweest, en by na Man en Maecht, als een Sot gedurigh naer u gevraecht hebbé, hebt ghy onsen Mercurius niet gezien? Waer is doch nu de reyfende Mercurius? Hebt ghy mijn broeder Mercurius niet gezien? d'een seyde my, ghy waert in Spangien, een ander, ghy waert in Engelandt, tot dat my ten laetsten, ick weet niet wie onderrichtingh dede, dat gy in Hollandt, onder Moor- ders en Struyckroovers handen gevallen, en misschien verongeluckt waert, maer nu ick het met oogen sie, zijn die bedrogen, en ick heb my te vergeefs om uwent wil, jammerlijk ge-
quelt.

R. M. Ghy noch ſy, zijt niet t'eenemael bedrogen, ick heb daer in Hollandt al eenigen aenſtoot geleden, en onder een deel Leſtrigonen, Canibalen, Tapoyers, en diegeliijcke ſlagh van Barbaren geweest; maer heb'eer de huyt af-ghebracht, en hoope daer de huuyck oock wel af te brengen. Maer om u lange verwachtingh te vergoeden, hebbe ick u *Mercurius* met intereſt geleverd, en onſen vriend: *Pafquijn*, ergens uyt de hoeck gehaelt, en mede gebracht.

M. G. *O Paſquino mio dolce*, duysentmael wellekom, dit vertrooft al mijn voorige ſmart, en ſalft mijn wonden te wonderlijck, *treuve de Compliment.*

Pafq. *Mercurius* heeft my ſoo ſchoon geweten te beleefen, dat ick beneffens hem de reyse herwaert aengenomen hebbe.

M. G. Ghy zijt my hertelijck wellekom mijn Vriendt, hadden wy hier nu mede onſen *Gobbo de Realto*, ſoo was het ſpel geheel volmaectt, hoe vaert dien goeden Man toch?

Pafq. Oudt, koudt en ſtijf, gelijk ghy wel dencken kondt, en gelijk ick mede ben, ick heb hem noch onlangs met onſen *Marſorio* geweest beſoecken, maer ick verſekere u diat hy noch al wat in te brengen had.

M. G. Dien eerlijcken vroomen Heer daer hy is, en evenwel A propos van *Marſorio*, hoe ſtaet het met hem, dien armen *Kreupel*, kondt ghy lieden nu wat beter te ſamen accorderen, ghy pleeght wel een kyverijtje altemets te ſamen te hebben?

Pafq. Dat gaet al wel toe, wy ſlachten dez Advocaten en Procureurs, wy ſchijnen malkaander als Tygers in den baert te varen, maer ſy ſichyden als Lammeren.

M. G. Wel

M. G. Wel nu wat doen wy, om de koſt en dranck te verdienen, een tour de *Tuillerie*, de *Sainſt Germain*, de *Fontainbelean*?

Merc. Aldaer het u goet dunckt, en ons de voeten leyden, laet ons maer op wegh ſlaen, voor eeten en drincken hebt ghy u niet te bekommeren, Luyden van ſulck ſlagh als Paſquijn en Ick eeten en drincken niet veel, dat weet ghy wel, ghy ſult naer u gewoonte uyt u die-ſack de koſt wel krijgen, wie weet waer onderwegen ons noch een Bouttelle wijn voor den mondt waeyt.

M. G. *Ala bon heure.* Maer Broeder, van waer is de komſt?

Merc. Van over al.

M. G. Maer het laetſt?

Merc. Uyt Engelandt, om u te dienen.

M. G. U dienaer mijn Heer: Ten minſte ſult ghy ons nu wat bericht van de ſaecten geven.

Merc. Wat ſou men veel leggen en geven, men magh voortaan ſijn mondt niet openen, of ghy krijgt den eenen, of den anderen Muggeliſter aen den hals, die u door ſijn quaedt back-huys genoegſaem dwinght. *Bongre malgre* de pen tegens hen op het papier te ſtellen, om ten minſten de eer te hebben, dat hy een ander die moeyte gekoſt heeft.

M. G. Maer evenwel van ons hebt ghy dat niet te verwachten, laet ons iets van de ſaecten toekomen, hoe ſtaet het al in Engelandt? Sy zijn, geloof ick, daer ſeer met de vrede, tuſſchen hen en de Hollanders gemaect in hunne ſchik.

Merc. Soudens niet, ick meen datſe daer reden toe hebben, ſy ſien te wel wat hen dien verderffelijcken oorlogh, die hen Vranckrijck gebrouwen heeft, gekoſt heeft, daer het op een

duysent genome Scheepen of twee niet aenkomt. Dat vast hunne Koophandel onder de voet gelegen heeft. Sy sien hoe sy door den Fransman met alle bedrieglijkheden om den tuyn zijn geleydt, dat sijn Majesteit, ten believe van de Fransche heerschsucht, al wat hem Godt en de natuer gegeven heeft, in de waeghschael heeft gestelt; sy bemerkten dat aen de passie van Vranckrijck voor ses Millioenen bedongen zijn geweest, het bloedt der Onderdanen, en de welvaert der eerlijcke Lieden, dat de opgenome hoop, van Hollandt te vermeerteren, verdyelt, en dat het hen vry hardt valt, tegens den prickel te slaen; en dat, als het al schoon in hun gewelt was, sy maer hun verderf en geduyrige quellagie, op den hals souden hebben gehaelt, krijgende tot een ongerustigh landgenoot, die geene, daer hen de Zee soo gelukkiglijck van af gescheyden heeft, sy sien wel dat het veel beter is, tot reden en billijckheyt te keeren. Kortelijck sy sien wel dat hunnen aenvangh van den Hemel niet gezegent is geweest, en dat Boëtius recht gesproocken heeft, daer hy seght.

*Quid dignum stolidis mentibus imprecet ?
Opes, honores ambient.
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.*

Dat is:

Wat wensch ick toe het sot en dwaes gemoet,
Als dat het haectt gestaegh naer eer en goet;
En 't valsche nu met moeyt en list verkregen.
Sy dan eerst sien waer 't rechte is in gelegen?

Maer dat het daer noch ver van daen was, en dat zelfs de hoop daer toe verfoeyelijck was, sy begin-

beginnen nu de Fransche Machinatiën van achteren te sien, en te bemercken wat'er achter dat Momaensicht verborgen is, en dat

*Tuta frequensque via est per amici fallere nomen
Tuta frequensque via licet, sit via, crimeu habet.*

Het zy de veylge wegh, bedrogh in vrienden
schijn,
Maer een vervloeckte wegh, hoe veyligh zy
magh zijn.

En sy nu gelijk als de lagen ontsprongen, en in
versekeringe zijnde, mogen nu vryelijck hun
Metgesellen toeroepen.

*Fallite fallentes, ex magna parte profanum
Sunt genus: in Laqueos quos posuere cadent.*

Bedriegt vry wie ghy zijt, die uyt zijt opbe-
driegen,
Ghy zijt, dat's wis genoegh, een goddeloos
gebroet,
En sult in dese strick, die spreuck en sal niet
liegen,
Die ghy een ander breyd, verwacht sien uwen
voet.

Sy sien voort, met wie sy al aengespannen
hebben, hier met een Munsterfchen Bisschop,
die voor heen, Engelandt door Vranckrijck,
en Vranckrijck door Engelandt bedrogen heeft,
en nu voor de tweedemaal, en aldermeest sijn
selven bedriegt, en Bisschop van Ceulen, die
alsoo wel als sy by gebracht is. Kortelijck noch
eens, sy sien dat den geheelen hutspot niet
deught, en dat al dien handel al geheel swaerlijck
voor de Nakomelingen sou te verantwoorden
staen, en dat sy hunnen Godtsdienst geen kley-

nen brandtmerck aenſetten, terwijl ſy hun Ge-
 loofs-geuootten ſoecken te verdelgen. En dat
 het daeromme beter is *cum Phrigibus ſero, quam
 nunquam ſapere*, laet als nimmer wijs te zijn.
 Nu zijn ſy de eerſte die de Franſche vuylighe-
 den voor den dag brengen. En den haet tegen
 de Franſchen ſtaet al immer ſoo bitter te wor-
 den, als de achtinge oyt groot is geweest. Het
 ſchijnt de natuur heeft den aert der Engeliſchen
 ſoo op haer eygen handt gemaeckt, dat ſy
 nootſaeckelijck, of alleen zijn, of met haer
 itrijdige vergefelſchapt gaen moeten. Hollandt
 konnen ſy niet beminnen door afgonſt, Vrank-
 rijck willen ſy noyt beminnen; om dat twee
 hovaerdige malkander niet verdragen konnen,
 Spangien ſullen ſy noyt beminnen, uyt een op-
 genomen bitterheyt uyt twee oorſaecken voort-
 komende. 1. Gepretendeerde verongelijckingh
 voorheen hun Koningh Carel de eerſte, maer
 toen Prins van Walles, over ſijn houwelijck
 met de Dochter van Hispanien, aengedaen.
 2. Het opgeleyde poeder-verraedt, het welcke
 van veelen op de rekeninge der Spaenſchen,
 toen ſeer in het quade blaetje ſtaende, geſtelt
 wordt. Welcke dingen nu te verhalen, niet
 ſeer nodigh is.

Paſſ. Waerom niet, wy hebben toch niet
 veel anders te doen.

Merc. Wel, wel, wy mogen eenmael ſien hoe
 het flus te pas komt, nu magh ick mijn aenge-
 vangen opheef, niet af-breecken.

De Hollanders zijn mede niet veel minder
 met deſe vrede in hunnen ſchick, als die daer
 de Zee door vry gekregen hebben, en langhs
 dien wegh, de vrede hoopen te ſoecken, en hun
 achterſtallen weder in te halen, en de ledige
 ſtock beneden weder te vullen. Het is een groo-
 te

te winst voor haer, al wordt het by sommige verlies gereeckent; hoewel misschien cenige Zeeusche en Hollandsche Reders, daer weynigh verlangen na hebben gehad; sy bevinden sich nu weer in een statelijcke postuer, om te toonen, wie sy zijn, en als'er noch een onkruytje uyt den tuyn sal gewijt zijn, sal men hen weder den naem van *Batavieren* geven. Haer afgenomene Steden en Provintien krijgense weder gelijk syse meest verloren hebben, sonder slaghe of stoot: En ick sie daer dien Landtaerdt wel voor aen, dat ten waer hunne verbrande en verwoefte Hofsteden, hen de gedachtenisse van het algemeene leet in wesen hield, sy eer een half dozijn jaren ten eynde gaen, fullen vergeten hebben dat'er oyt Fran'chen in het Landt zijn geweest, en dat sy het spreekwoort fullen op de been helpen, *dat niemant betert van oorlogen, siekten of bevaerden*. Het begint'er alreets wel na te sien. De zegen die over dese Landen, met dien jongen Voorstander, den Prins van Orangien, als Stadthouder en Capiteyn Generael, te water en te lande sijnen aenvangh genomen heeft, staet met sijne hooge Ampten erfelijck te worden, soo wel als de haet der weerfoorige Aenhangers, die *invite felices*, tegens hunnen danck, onder sijn beleyt geluckigh zijn, en lichtlijck voor een gedeelte daer van, sijn jammer en onderganck wel souden willen koopen, al sou het alles voor duysent Franschen varen.

Munus & hoc nobis diruta Troja dedit.

Een schrickelijck slaghe van Menschen, die de inbeeldingh soo vleyende hebben, datse buyten die geen Landt sien te beseulen. Wanneer de faecken in duysent verwarringen stonden, waren zy

Molle pecus mutumque metu.

Hadden niet een woordt in te brengen, haerden de schouderen op, en seyden, men most maer sien om een goet accoort te maecten, en nu het alles, onder een doorluchtigh hooft genoeghsaem gereddert is, schreeuwensē over de vryheydt, als warense

Bruto Consule Nati

Daerse die nu eerst verkregen hebben, en daerwy mogen seggen met Claudianus

*Fallitur egregiè, quisquis sub principe credit
Servitium, nunquam libertas gratior extat,
Quam sub Rege pio.*

Dat is:

Hy dwaelt wel groffelijck wie oock hy wesen magh,
Die doemt als slaverny, een vorstelijck gesagh,
Een Vorst godtvruchtelijck in deugden uytgelesen,
Gheeft aen de vrydom eerst het aengenaemste wesen.

Niemant stoote sich aen den naem van *Rex*, Koningh, het komt'er met de Hollanders noch niet toe, sy houden dat sy gehad hebben, en krijgen datse niet hebben gehad.

De Munstersche Bisschop, heeft sijn verdragh met den Keyser en de Vereenighde Staten gemaect, maer moest den Jager die hem bedremt had, noch een steeck met den staert geven, en in vergeldingh sijn Westphaligen noch eens hooren suchten, tot een naspel van de snoode *farce* die hy gespeelt heeft, en heeft voor al sijn ingebeelde glorie, alleen den naem van den Mijter in een helmet te kunnen veranderen,

anderen, en sijn nageburen dese les ingeboefemt te hebben,

Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.

Slaet acht ghy, wie ghy zijt,

Op Papen vleyery, en hoeren haer gekrijt.

Hy heeft nu tot tweemaal toe de Hollanders bedrogen, doet hy het ten derdemaal, dan is't haer schult. De Keurvorst sijn Macker staet hem nootwendigh te volgen, en daer mede gaet een yeder sijns weeghs, het hammetje is gekloven.

Diffugiunt cadis

Cum face siccatis amici,

Ferre jugum pariter dolosi.

Het vat is op de boom, nu schort het aen't gelagh,

De vrienden gaen haers weeghs, die men soo loos voorhenen,

't Verfoeyelijcke Jock te samen dragen sagh.

En daer mede mogen de Hollanders voor goede betalingh opstecken: *Da veniam culpæ decipit idoneus auctor.* Peter leght de schuldt op Paulus; maer tot de rest.

Het Keyser-rijk vindt sich in beter eendracht, om de Fransche Pijpers, uyt de koy te houden, danck heb, haer eygen driftigheydt, met Keur Mentz, en Keur Paltz, soo onhebbelijck op den tabbaert te komen. Want Broeder, om ront te gaen, ghy lieden zijt een Volck, dat wel kan veynsen voor een tijdt; maer het barst ten laetsten ten zijden uyt, ghy hebt soo veel gedult niet, als een klokke te hooren uytflaen, of ghy vraeght hoe laet het is.

M. G. Wacht u voor de Franschen *Monfrere*, sy souden daer noch de Spaenschen noch de Italianen iets in toegeven.

Aert
der Fran-
sen niet
lang hun
quaet te
ontveyn-
sen.

Merc. Pardonne moy, Monfrere, ghy zijt de rechte Lieden niet, en daer sou ick u wel goede stalen van kunnen geven.

M. G. Wel laet ons die stalen eens hooren, van de oude tijdt denck ick.

Merc. Neen, wy fullen het soo verre niet eens halen. De Koningh, om met eerbiedigheyt van sijn Majesteyt te spreekken; daer hy altoos, met een geretireert Volck als de Spangiaerden zijn, heeft te doen gehadt. Heeft voor sijn eygen belangh sijn staetsucht, geduyrighlijck te seer laten blijcken, door dewelcke sy gedreven wordt, om sich Meester van de Landen onder de Spaensche Kroon behoorende, en andere meer te maecken. Want voor eerst uwe staets en wapen-handel zijn niet als enckele *demarches*. Aen d'eeene zijde leyt men sijne stricken, om de Onvoorsichtige te bedriegen, en aen d'andere zijde, gaet men soo t'ontijden den Hartogh van *Lotharingen* ontwapenen, en by gevolgh sijn Landt af-nemen. Wat doet dat anders, als u by al de wereldt, niet alleen hatelijck, maer oock slapende Honden wacker te maken. Men had hem wel voor heen gesegt, dat de Koningh gewisselijck na sijn doot, sich in het besit van sijn staet sou stellen, volgens het verdragh dat met hem gemaect was; en op het gerucht dat van sijn doot liep, was men al voort vaerdigh, om dien tuyn aen sijn Kroon te hechten; maer door onse voorbarigheyt, heeft hy u van uwe *Mezures* en uw stuck gebracht, en aen al de wereldt doen blijcken, dat die arm die hem dreyghde, hen, indien men te traegh was op sijn hoede te zijn, maer al se ontsacht op het lijf komen sou.

En om wat nader te komen, de wijse van procederen en u werck aen te leggen, omtrent de langh ingebeelde, en in *Idea* opgerechte vijfde

Mo

Hunne mishandelingen en misflagen.

Ontijdige ontwapeningh van Lotharingen.

Wijse van pro-

Monarchy, heeft de gronden daer van wech genomen; sijn Majesteit meende twee of drie vliegen met een klap te slaen, te gelijk het onordentlijk en inwendigh door gesuborneerde Suppooften bedorven Nederlandt, in een Campaigne overrompelen, en te gelijk tot voortsetting van haer desseynen en aenflagen een vaste voet in het Duytsche Rijck te krijgen, en weder aen d'ander zijde over Zee, Engelandt soo schoon uyt te mergelen, en van sijn macht en schepen te ontbloten, dat het hem maer daer na een ontbijt sou zijn, vindt sich in het een en het ander bedrogen.

ceJeren
omrent
de Mo-
narchy.

Chi troppo imbrachia nulla stringe. &

Multa petentibus

Defunt multa.

De gierigheydt heeft hem te leur gestelt. Indé Nederlanden geluckte het tamelijck wel, daer *les traictres ont tenu leur promesse*. Maer door den ongebonden handel by Straetsburgh, Mentz, en in den Palts, tegen verbonden, beloften woordt en trouw, soo t'ontijden aengerecht, heeft men het voor heen gescheurde Rijck, eendrachtigh gemaect, en sich op den hals geschonden. Voegt hier by het overvallen van het *Franche Comté*, en dewijle om voor heen sich het selve toe te eygenen, en andere aenflagen voor de oogen van de gantsche wereldt, te ontijdigh aengevangen, beneffens de afgeparste Contributien, uyt Limburgh en het Landt van Gelder toonen genoegh u lieder driftigheydt, en wat staet men op onderhandelingen, met u lieden aengegaen kan maecken, zijnde de blijcken van u ongetrouwigheydt en woordt-breucken zedert door duyfent voorbeelden in Hollandt en haer Naergebueren soo klaer gebleecken, dat
indien

Indien sijn Majesteit noch eenige hoope heeft, met sijn Masquer tot sijn *But* te komen, hy mijns oordeels, daer wel een speltje by steecken magh. Sonder dat ick hier noch te berde wil brengen, de openbare trouwloosheydt van *Ambrozio* tot Madrid, die de Koninginne Regente, duysent verseeckeringen van sijn Meesters trouw dede, terwijl hy duysent middelen sagh aenwenden, om die te breecken, en om rondt te gaen, wat recht had sijn Majesteit om soo violentelijck met Hollandt te breecken? Wiens grootste misdaedt was, een goet Leerkindt van u lieden en andere Staten te zijn geweest, volgende dien selven voet, die ghy altoos omtrent Spangien gehouden hebt, wanneer die Kroon u scheen te machtigh te sullen worden, en na de opperhoofdigheydt van Europa te staen, met haer te Contracarreren, en soo veel handen op het hoofd te halen, datse uyt haer oogen niet konde sien om in haar desseynen voort te gaen. Die voet die al de Italiaensche Vorsten altoos gehouden hebben, en noch houden, datse voornamentlijck, ten tijde van Karel de vijfde, en den Koning François d'eerste van Vranckrijk, getoont hebbe, die voor heen de Fransche Progressien en aenwinnungen in Lombardyen en andere gedeelten van Italien, met alle geweld sochten tegen te gaen, de Keyserlijcke en Spaensche Wapenen voort te setten. Maer hem soo haest by *Pavia* niet geslagen, en in handen des Keyfers sagen, of vielen met soo grooten yver den Keyser tegen, als sy hem te vooren voorgestaen hadden.

Engelandt heeft die Politique mede wel geweren, niet alleen onder Hendrick de achtste, (die op de selve wijze nu den selven Koningh François, dan den Keyser Karel de vijfde, soodanigh

Trouw-
loosheit.

Maxi-
men van
Vranck-
rijk van
Hollandt
gevolgt,
en an-
dere

danigh wist te handelen, dat hem geen van beyden te gevaerlijck wierdt) maer oock onder de Koninginne Elizabeth, die niet soo seer om hun schoon aensicht, de Hollanders op gehouden heeft, als om dat sy wel wist dat sy met ons te beschermen haer vrees voor Spangien te minder maeckte. Gelijck sy oock die geene, die haer wilde raden, Vranckrijck, onder Hendrick de vierde te laten drijven, wel wist te moeten te voeren. *Que lors que le dernier jour de la France viendroit, l'Angleterre seroit aussi à la veille de sa ruine*; dat wanneer de laetste dagh van Vranckrijck sou gekomen zijn, 't verderf van Engelandt voor de deure was; en wat grooter Crime was dat nu, dat de Hollanders *ont fait valloir un peu leur talent*, mede om deselve Interesten hebben willen toonen, geen O in het cijffer te zijn, eenigh gewicht de Balance hebben kunnen toebrengen, hunnen lesse van u en andere wel te hebben geleert, en sich een gevaerlijcken Nagebuur hebben gesocht van den halste houden, hoewelse door hunne Aenleyders te schendigh bedrogen zijn geworden, sulcke Liefdeloose streecken hebt ghy Franschen over u, en maeckt u daer mede Vyandt van Jan Alleman, en weynigh helpt het, dat ghy de Nagebueren met u onderstant naer Hongariën, en Candia te senden, en radt voor de oogen soeckt te drayen, ghy moest dat laten blijven, of het werck beter bestellen, dat de Boeren niet en sien wat'er mede gemeent wordt. *La Feuillade* die het geheym van de Misse niet wist, hacket vast rijckelijck toe, in weerwil van *Coligny*, die ordre hadde alleen wat schijns te maken, waer uyt voort gekomen is, dat

Bedrieg-
lijcken
handel.

Crux illi sceleris pretium fuit huic diadema.

En de

En de *Venetianen* souden oock niet seer *mal à propos* gedaen hebben, indiente de Fransche Troepen, soo wel als die van den Prins Almeric van *Modena* weder te rugge hadden gesonden.

Passie
van
schrij-
ven.

Ghy Messieurs hebt noch een ander quaet in uwe Lenden, daer ghy u schadelijcke voorbarigheyt in laet sien. Dat is een seer driftige Passie van te schrijven, en sels de alderdelicactste geheymen van uwen staet het papier en den druckpars te vertrouwen, die niet minder kan als swijgen, en Vranckrijck is soo vruchtbaer in die pratende Geesten, dat men met recht van haer magh seggen als men van *Africa* seght, dat het altoos wat nieuws, en het een of het ander Monster voortbrenght; en het quaetst is, dat men soo qualijck de Ombragie en het na bedenken kan wech nemen, die dese verstanden in de ingenomene gemoederen veroorsaecken. En seght my toch eenmael mijn goede Broeder, waer toe dient het dat men aldus de *Memoires* en gedenck-schriften van *Sully* van *Richelieu* *Mazarijn*, *la Cannay*, *Perron*, *Foix*, *Bassompierre*, *Jeanin*, en andere diergelijke Tractaten, Negotiatien, Entrigues en verbintenissen met vreemde Vorsten en Staten, voor den dagh brenght, als om te wege te brengen, dat Spangien en andere Staten ons met onse eygene Wapenen op de ribben slaen, en door de kennisse diese van onse Mezuren hebben, de hunne daer voorfichtelijck naer te leeren nemen. Hier eenen *Cassan* wint 16000 guldens van *Richelieu*, voor het schrijven van sijn boeck van de pretentien van Vranckrijck. *Arroy* en *du Puy*, zijnder oock niet qualijck by gevaren. En *d'Aubery* heeft men oock treffelijck de handen gevult; om dat hy heeft aengevangen te bewijzen, dat het grootste gedeelte van Hoogh-duyts-landt de Kroon van

Vranck-

Vranckrijck toebehoort, soo ver is het daer af dat sijn Majesteit die schadelijcke Licentie en vryheydt sou foecken in te toomen, gelijk wel andere Tegenschrijvers doen, gelijk de Baron d'Isola sijn Schrijver van de devolutien doen swijgen heeft. En besiet my eens de maximen, en Regulen die ghy lieden al leght voor te schrijven. Daer is u *Politique de France*, die in dier daedt wel goede middelen van bestieringen aenwijst; maer ondertusschen, de Fransche maximen vry te klaer en te bloot leght. Want om de waerheyte te seggen, men vanght geen Hasen met trommels. De rechte *Politica* moet den blixem en niet den donder gelijk zijn, dese maect veel geruchts en brenght geen hinder by, geene dese quetst soo haest als se blickt.

Politi-
que de
France
en des
selsver-
hande-
lingen.

Voor eerst hy maect de Spangiaerden als een deel Bottericken uyt, en raect in het voorby gaen aen, eenige mislagen in hunne maximen, en leert hen soo tot u eygen kosten, beter *Mezures* te nemen, in de plaets van hen te laten blijven het geen sy zijn, om u voordeel daer mede te doen. En waer toe dient die voorstellingh van te foecken, het Rijk van Portugael vol Franschen te stoppen, onder schijn van de Hartoginne van Aumale, die daer op den Throon sit, te dienen, om sich aldaer den Baes te maecten; en dat het d'Intrest van de Koninginne is, die te ondersteuten, als om uwe Princesen installigh te maken; en dat deselve, waer men se oock besteet, de Fransche Interesten met sich voeren, en de Portugeesen te meerder afkeer van de Franschen te doen hebben, en die Koninginne selfs, die als nu met den Prins Don Pedro, en de gantsche Gemeente, in de beste Intelligentie, en eendracht ter wereldt leeft, by d'een en d'ander in vermoeden te brengen.

Pasq.

Portu-
gaelsche
Echt en
Kroon-
schey-
dingh.

Pasq. Dat houwe.ijck en die echtscheydingh van den Koningh van de Koningin, heeft tot Roma veel seggens gemaect, alhoewel sijn Heyligheydt de minste swarigheydt ter wereldd niet gemaect heeft, sijne dispensatie en toelating daer over te laten toekomen; veel oorlaecken van onmachtigheden, onbequaemheden en andere misgestaltenissen, zijnder wel voort gebracht; maer geen soo voldoende, als ick die wel wilde; het geeft al groot bedencken, een Koningh te gelijk van sijn Rijck en sijn Vrouw te berooven, en naer een Eylandt in een eeuwigh bannissement te versenden.

Merc. Soo doet het in der daedt; maer wanneer ghy het alles ten nauwsten, (gelijk het nu onlanghs met den druck gemeen gemaect is) sult verstaen hebben, sal het u niet vreemdt duncken, en ick sal het my niet laten verveelen, de Messieurs daer van te dienen, hebt maer wat gedult.

Raet om
Hollandt
te ver-
warren.

Om dan voort te gaen met desen Politijck. Hy raedt u oock, in de saecken van Hollandt den Neus in te booren, en soo veel eenighsins mogelijk is, verwerring en oneenigheydt onder hen te verwecken; oock tusschen Engelandt en haer twist te berocken, gelijk ghy lieden dat nu ten derdemaal gedaen hebt, en t'elkens u soo aen d'eene als d'andere zijde gedragen, als men weet, doende geen hulp als in schijn, soo dat selfs der duytschen Hoofden in dese laetste onlust niet wisten offe u voor Vrienden of Vyanden souden houden, en veel van der selver Regeerders noch al hoop hadden, dat de dreygende oorloghs-buy een ander als hen op het dack wayen sou, en dat het u maer te doen was, om de Engelschen een kockslagh in de lenden te doen krijgen; Gelijk ghy op de selve wijze met
de

de Hollanderen in den voorgaenden oorlog hebt gedaen, daer Engelandt goet hadde deselve gedachten te hebben, alsoo ghy genoeghsaem met haer de *Concert* gingt.

By dese uytsporligheden voeght hy noch Engelandt den naem van trouwloos te geven; met welke hy seght dat men geen onderhandelingē noch vrede als op voordeelige voorwaerden moet aengaen, daer het na de Fransche en Macchiavellische Methode beter was te veynsen, en de barmhertigheydt van Polyphemus met hen te oeffenen, gelijk seecker Schrijver seght, dat is hen tot op het laetste te sparen, als al de andere op gegeten zijn.

Hy weet sich vorder seer uyt te breyden; op het nabedencken dat men de Engelsche moet geven, omtrent de *Cinque ports*, het Eylant van Man, Wight, Jernsey, Gernsay en Yerlandt te gaen hengelen, en iets aenrechten, om den Koningh als tot de Wapenen te dwingen, en alsoo ombragie en misnoegen aen het Parlement te doen geven. Om ondertusschen, terwijl sy besigh zijn te samen, elck sijn recht goet te maken, de saken tot die conquēste voort te setten; sonder dat u pretexten en tijtlen van recht soude ontbreecken; daer wy hier na noch iets van sullen by brengen; al was het maer op het voeren van uwe Wapenen.

Pasq. Dat recht van de Engelschen moest dan oock niet vergeten worden.

Merc. Als het niet en sal. *Basta; con tempo è la paglia maturestono le Nespalè.* Alles met'er tijdt *Signor Pasquino.*

Hy pretendeert oock de saecken van Schotlandt, soodanigh te menageeren, dat'er een brandt magh inkomen, die bequaem is Engelandt in vuur en vlam te setten. In Yerlandt siet

Raet om
Schot-
landt te
verwat-
ren.

Den Ko-
ningh
Room-
s te noe-
men, en
vorder te
deren.

Maxi-
men van
Hendrik
de Vier-
de.

Raedt
om Span-
gien te
dwingen

hy het mede wel te stellen, en het werck soo verre te brengen, midts dat men de Secten, d'eenetegen den ander gaende houdt, dat het selve Rijck, niet minder als Vranckrijck, Duytslandt, en de Nederlanden daer door in den uystersten nootd geraecken; waer by hy noch een andere practijck voeght, van den Koningh van Engelandt, den naem van Roomsche gesint te geven, en in eenigh misvertrouwen te brengen, door geheyme Brieven, in cijffer letteren die men verscheyde Persoonen *d'Intrigues* sal maken in handen te vallen. Dat men vorder, om hen den koophandel te beletten, de Hollanderen moet in den arm nemen, hen *Belle Isle*, of het Eylandt van Rhé, aen de Ridders van Malta te geven, om de Engelschen te verbinden, hen de Commanderyen van hun ordre weder te herstellen, en in geval van weygeringe hen den Oorlogh aen te doen.

Pasq. Al maximen, die van een heel anderen aert, als die van dien grooten Hendrick de Vierde waren, die om het Huys van Oostenrijck kleyn te maken, al sijn moeyten aen't belangh van sijn verwanten hingh, om sich de selve door een bandt van trouwe te verseeckeren.

Desen voorbarigen Schrijver gaet al voort, en dat met opene deuren, seght, dat men Straetsburgh, het Franche Compté, den Staet van Milaen, van Genua, van Porto Longone, van Piombino van noden heeft, om de Switsers, Savoyaerts, het groote Hartoghdom van Toscanen, Parma, Modena, Mantua, en Romem in de banden te krijgen, dat Corsica en Sardeigne, soo wel als Napels en Sicilien wel haest dan staen te volgen. Majorque en Minorque zijn dan maer een ontbijt; maer hier in begint de Man aen het verkeerde eynde, zijnde de kortste wegh, met Span-

Spangien te beginnen, om al die *subalterne*, en onderhoorige Heerschappyen van selfs te doen volgen. Befiet nu eens de vrucht van dese schoone duyvelaryen van Straet, ghy lieden doet alle moeyten van de Wereldt, om die voort te setten, en al de Wereldt aen de neus te hangen, alleenigh om te toonen, dat ghy des *Beaux Esprits* in Vranckrijck hebt, en hebt by wijlen het hart niet, om die te avoüeren of teerkennen: want als de Koningh van Engelandt eens het ooght op dese maximen quam te slaen, sagh hy *Monfr. Colbert* eens over hoecks aen, om hem te kennen te geven, dat hy wel verstondt, dat Vranckrijck hem aldus niet stroockte als om hem te bederven; had die Heer geen andere uytvlucht als te seggen, dat het van de konsten van d'Isola een was, die sulcke dingen op rekeningh van Vranckrijck wist voor den dagh te brengen. Waer over eenige uyt nieuwsgierigheydt het eene, en het ander soo dit geschrift, als de Schriften van dien Baron nasagen, en klaerlijck bevonden, dat d'een en d'ander Stijl *dis discursus* van malkanderen verscheelde, en dat het maximen waren, die geen als het Fransche Rijck dienstigh waren, en dat de Schrijver daer het meeste in misdaen had, te hebben ontdeckt en voor den dagh gebracht, het geen hy voor het licht der Sonne selfs behoorde te bedecken. En aldus krabt ghy-lieden vast de wonden open, en doet de geheele Wereldt sien, dat ghy geen drie jaren sonder beroerten, of sonder Oorlogh kondt zijn, en dat voor de rest u-lieder trouw *fides punica* is.

Ulieder voorbarigheyt in het confisqueren en aen slaen der Goederen, en het overdadigh belasten der Koopmanschappen, heeft sich oock wel *mal à propos* t'onpas laten blijcken, daer ghy,

Ander
belangh
voor
Vranck-
rijck.

Verkeer-
de maxi-
men.

Op ont-
bieden
van de
Fran-
ſchen.

recht tegen de maximen van Hendrick de Vierde, gelijk onsen Pasquino, daer evenwel gefeght heeft, tot haet mede verweckt, die ghy; om te verderven; gelijk ghy het toch alſoeckt te doen, u veel beter by een geveynſde genegentheyt foudt vinden, in der daedt het rechte fenijn, daer de goede imborſt der Hollanderen het gereetſte aenbarſt. Deſe ſlaet ghy hun Goederen aen, en onſlaetſe weder ter liefde van de Koningh van Engelandt, en laet hem alſoo met den danck heenen gaen, houdende ſijn Majeſteyt van Vranckrijck, niet anders als die van een gedwongen genade. Maeckt dit niet de harten weerbarſtigh tegens u? In de plaets dat gyſe door ſoetheydt behoort te winnen. In der daedt, men toont ſich ſeer onvoorfichtigh, met het be- laſten van de hollandtſche Kaes, en het verbodt van hunne Lakenen, dewijl men daer mede ſijn Calanten, gelijk als de deur voor by wijſt (die een Kalf inbrengen, en een Koe weder kopen) en ſtobt alſoo van ſijn tafel, een inkom- men van over de 36 Millioenen, die Vranck- rijck ſoo van hen; als hun Nagebuuren treckt? en brenghet hen in de plaets, van dat voordeel van hen te trecken, datſe in de plaets van u ſoo veel Millioenen op te ſchieten, ſich genoot- faeckt vinden ſoo veel duyſent Mannen op de been te brengen, die u wercks genoegh fouden gemaeckt hebben, indien het daer geweest had, gelijk het behoorde.

Ghy-tieden hebt oock een ſeltſame maxime, ſoo haest als u een windt averechts komt; ter- ſtont u Françoifen, van over al waer ſy zijn, weder t'huys te ontbieden, en dat met meerder yver als andere trachten die quijt te zijn. Dit doet de Princen en Staten de oogen open, en dencken op het geene, ſy noch noyt bedacht hadden,

hadden, en sien wat gewormte de Franschen zijn, om over al in te kruypen.

M. G. Spreekt met respect Monfrere, *par bleu, ventre sant gry.*

Merc. Piano Bravo, al soetjes, niet quaedt te worden, wy kennen malkander, ick wil dat seggen, zijn het Calisen, men haelt een deel Bedelaers, filoux en rappalje t'huys, zijns wel geseten, men roeptse uyt hunne gelegentheydt, en haeltse t'huys kael en beroyt. De Vorsten en Republijcken zijn selfs tijts genoegh in de weer, om hen te verdrijven, en het was u dienstiger volgens een van de voorgaende maximen, hen onder de vreemde Volckeren vermengt te sien. Castel Rodrigo, al snediger als men hem vertrouwt te zijn, heeft de Franschen wel haest be- last het Landt te ruymen.

De Ertshartogh Philippus, heeft het selfde eertijts met de Engelschen wel weten te doen, ghelijck Hendrick de Sevende van Engelandt, met de Vlamingen, en Karel de eerste, Vader van den tegenwoordigen Koningh Karel de Tweede; heeft om het Volck te vergenoegen, als de Françoisen, Domestijcken van de Koninginne binnen den tijdt van 24 uren, uyt sijn Rijck doen vertrecken; behoudende alleenigh een Kamer Juffer, en de Biechtvader van de Koningin, soo dat de Vorsten selfs daer sorghvuldigh genoegh in zijn, sonder dat men hen het woordt in de mondt behoeft te leggen. In tegendeel vindt ghy u Interest en belangh te wel met Spioenen, en Saet-saeyers in andere Hoven te hebben: dat wisten die van *Canterbury* wel, en aen het Parlement te vertoon en remonstreren, dat de Franschen en andere Uytlanders, hen in getal overtroffen, en sulcks hen schadelijck konde zijn, en die van Londen,

fiense mede soo gaerne als de Hondt in de pot, soo menighmael hen die droeven brandt in de gedachten schiet.

Voor de rest, 6 duysent Franschen of meer, die men tot Madrid kan bereeckenen te zijn, of geweest te zijn, en 12000 andere tot Saragozza, en naer gevolg in de andere Steden van Spangien, souden bequame lieden zijn, om sich by u te vervoegen, en u by te springen, indien ghy t'eeniger tijdt, met uwe Wapenen in Spangien quaemt soo verre door te dringen. En in der daedt, indien de Koningh Ferdinand de Catholijck, en de Koningen die na hem gekomen zijn, voornamentlijk Philippus de Tweede, soo veel forge ghedragen hebben, om de Mooren uyt dat Rijck te doen verhuysen, meer forge behoordense met recht te dragen, om de Franschen te doen vertrecken. Het gheen men oock gesien heeft met de Portugeesen in Castille, daerse staende den Oorlogh de saecken van hunnen Koningh meer hebben geweten te bevorderen, als de Verwanten van Johan, of Alfonso, oyt hebben kunnen doen, door hunne Wapenen, en dat door haer geheyme berichten. Ghy-lieden hebt dat voordeel, dat ghy overal zijt met u klompen, en weynigh Vreemdelingen zijnder onder u, ten minsten daer men bedencken van behoeft te hebben.

Noch is'er een verkeerde Policie onder u-lieden, en ick neem het in bedencken, of men het behoorde voor den dagh te brengen, om niet te schijnen, u te willen konsten leeren, of daer omtrent, uwe mislagen aen te wijzen, om daer na meer schade te doen; maer evenwel, dewijl het van anderen genoeghsaem is gheseght, sal ick maer uyt hunnen mondt spreecken.

Dat is u aenvangh van de Spaensche Brieven

De Fransche Uitspand: s dienstig voor de Kroon.

te onderscheppen; daer ghy voor een tijdt hunne desseynen en aenlagen wel mede wist te ontdekken, maer ghy hebt het soo bot en plomp gemaect, datse sich genootsaect hebben gevonden, een anderen wegh uyt te soecken, en die over Engelandt te senden, sonder dat ghylieden middel vindt, om uwen Neus daer in te steecken, in de plaets dat ghy had behooren het adres, en beleydt te hebben gehad, om die te openen, weder te sluyten, en die soo heenen te senden, sonder dat men kan mercken datse geopent zijn geweest, om hen alle mistrouwen te benemen, en u ondertusschen van hunne geheymen te dienen. Die konst had Walsingham in Engelandt wel, die opende en weder versegelde al de Brieven, die men aen Maria Stuard, de Koninginne van Schotlandt schreef, over de middelen om haer uyt de gevangenis te trekken; en dat door de loosheydt van een Artus Gregorij, en een ander heeft men soo listigh weten te vinden, die al de brieven van Essex wist te copieren, en uyt te schrijven, die daer na niet weynigh tot sijn overtuyginge ghedient hebben; en in een van u voorgaende Campagnes en veldt-tochten, ontcijfferde men al de Brieven, die *Monfr. de Lyonne* aen den Koningh schreef, daer de Spaensche kennisse door kregen, van al het geen de Franschen op het tapeet brachten, om ter uytvoeringe te stellen.

Dit is *Monfrere*, dat ick van u-lieder voorbarigheydt, en de daer uyt ontstaende onachtsaemheydt hadde by te brengen. Ick sie wel, dat ghy daer ten besten niet over te vreden zijt, want men hoort niet gaerne tot nadeel van sijn Landts-lieden sprecken.

Succensere nefas patriæ, ne fœdior ulla

Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.

Sic docuere senes.

B 4

On-

Onder-
scheppen
der brie-
ven.

Onbillijkheydt is't sich tegen het Vaderlandt te vergrammen.

M. G. Daer hebbe ick geen reden toe, ick hoore u geerne praten, maer sou evenwel wel mogen lijden, dat ghy eens op een anderen snaer sloecht.

Merc. Seer gaerne, waerde Broeder. Wy sullen dan in het geen wy hebben aengevangen, voortgaen; heel veel hebbe ick niet te seggen, om dat *adhuc messis in herba est*, het noch vroeg in het Galthuys is, soo veel is'er van, dat *male parta male dilabuntur*; en dit derf ick op desen stant en sijn Majesteys Verwanten toepassen, om dat die selve door quade middelen verkregen, weder door quade of goede middelen, soo ghy wilt, verlopen of in duygen vallen, gelijk een geestigen Konstenaer onlanghs heeft geweeten te voorbeelden. Met de andere, die men aen de handt heeft ghesocht te krijgen, heeft het niet willen lucken. De Sweden, op het vertoonen, dat nu hunnen tijdt gheboren was, om sich eenmael over hun gekruyste Desseynen, en verlies op Eunen en elders; over de Hollanders te wreecken, gaf, (seght men) tot antwoord: De algemene Vrede te sullen soecken te betrachten. Deenmarcken over dat selve stuck; maer onder andere beweegbredepen aengeport, gaven tot bescheyt: dat de Staten van Hollandt sijne Vrienden en Crediteuren waren; hy had op hen niet te seggen, en socht liever hunne vriendtschap als vyandtschap. Ceulen liet sich lichtelijck door Prins Willem van Furstenburgh, dat wackere wercktuygh van de Fransche Kroon, in het Spel brengen; maer hoe het dese tot Nieuwstadt by den Keyser sal verantwoorden, sal ons de tijdt moeten leeren. Munster had maer een vinger van noden, om

gestoo-

Fransche
gensta-
gen.

gestooten te worden daer hy wesen wilde, wilde gaerne den Fransman, soo wel als de Duyvel om gelt in sijn grootsheydt dienen; maer als d'Arent met ernst sijne wiecken begoft uyt te slaen, en de Fransche ingedrongen macht daer door te krimpen, & *in se redire*, sich te samen te trecken:

*Ex illo fluere & retro sublapsa referrī
Spes Danaum, fractæ iræ, aversa Deæ mens.*

Zint nam de saeck sijn keer, de hoop kon niet bestaen,
Sijn kracht versmolt als Was, sijn luckstar was verlopen,
Al sijne list, en sagh voor sijn bedrogh gheen open,
En 't Ooreloghs geluck hem van t'or zijden aen.

Dat gaet soo heen met licentie. Vorders gelijk ick geseght hebbe, wat de naeste Campagne, de Hollandtsche Vloot ter Zee, en andere toebereytselen sullen uytwercken, sal ons te tijd welleren.

M. G. Hoe staen doch de Poolse faken, sal men daer niet haest weder een nieuwen Koningh sien? Pool-
sche
Kon.

Merc. Men vertrouwt van ja, maer of die een vreemde, of een Piaſto, een inboorlingh sal zijn, moet men sien. Die Natie heeft mede haer veranderingen. Voor heen wilden se een Piaſto hebben, en nu na men hoort, alsoofse hun eygen kleynheydt beginnen te verachten, of d'een den ander dat voordeel niet gunt, souden by sommige de gedachten, wel naer een Uytlandtsch Vorst hebben; het belangh van de Koninginne, dat by hen eenparighlijck vast staet te besorgen, sal sommige hun pretentien al wat besnijden. In de verkieſing van den voor-

gaenden Koningh, wierden de voordeelen der Candidaten en Prætendenten al nauw overwoogen; Vranckrijck hadde oock gaerne de Prins van Condé, in gesien, en deed openbare instantien genoegh, wat die Kroon nu in het verborgten voor d'een of d'ander doet, weet ick soo nauw niet, altoos daer waren veel redenen, waerom sy dien Prins niet begeerden, ghelijck oock de andere, als de Moscovische Prins, Nieuwburgh en Lotharingen medebrachten, dat hen toe scheen te hinderen. Ick sou die belangen hier wel voorstellen, maer het werck is eeniger maten van aengeficht verandert, en daerom alles niet applicabel.

Pasq. Het mach zijn soo het wil, daer sal al iets in zijn, dat op de tegenwoordige speculatiën te passen is.

Merc. Wel dan, om u te believen.

Wy beginnen dan met den Muscoviter. Dese beloofde dat de Czaar Prins de Roomsche Catholijcke Godtsdienst omhelsen, en sijn Volck naer het voorbeeldt van Jagello, te ghelijck de Kroon Poolen, en de Godtsdienst van het selve Rijck toe voegen soude; dat hy de Provintien, aen geene zijde van den Borysthenes of Nieper en Smolensco, aen de selve Kroon wederom herstellen soude. Dat hy de Landtpalen van het Rijck, seer wijdt en breedt uytbreyden sou, sijne met des Rijcks krachten vereenight zijnde, de Ottomannische Poort, de Tartaren, en niet alleen de Naburen, maer oock de gantsche Wereldt schrick aenbrengen, en alsoo uyt vreesse van de Poolsehe macht, door gerustheydt der Naburen, het Rijck in een diepe welstant en vrede stellen; voorts het Rijck met veel duyfenden aen geldt verrijcken, het Heyr hunne achterstallen betalen, en de Landtsaten, van de

Aenmerkinge op de Prætendenten van de Poolsehe Kroon.

Belofien van den Muscoviter.

de Landtschattingen, en andere lasten bevrijden fou.

Hier op vielen de gedachten soodanigh, dat het den Moscoviter gheenins ernst was, de Roomsche Godtsdienst te ombelsen, als zijnde te halfterrigh, en te vergeefs daer over onderstaft. Dus loecht het verhael daer van. De hooge Gefanten van de Poolse Kroon Stanislaus, Rienevitzki, Czarniechovische Waywode, en Cyprianus Brzostovius, Referendarius van Lithari, weder uyt Moscovien te rugge gekomen zijnde, hebben na de wijze voor den Koningh toen noch in het Rijck, in den Raedt verklaert; datse den Grootvorst van Moscovien, voor een vroom en godtvruchtigh Vorst hielden, die de beslootene voorwaerden, heylighlijck met eede, en niet sonder tranen bevestigt hadde; dat, wanneer de Palatijn, als Opperste in het Gefantschap, het *Instrumentum pacis*, het vredens verdragh, overgevende, daer by iets uyt de Openbaringe van Johannis, van een boeck van buyten en van binnen geschreven, voeghde sulcks den geseyden Grootvorst ten alderhooghsten behaeght had. Dat sy vorder hun afscheyt van sijn Majesteyt nemende, van den selven versocht en vermaent waren, de eerwaardige Vaders Paisius Patriarch van Alexandryen, en Marcarius die van Antiochien, (die daer als doe, om den Moscovischen Patriarch Nico, af te setten, tegenwoordigh waren) hunne verbiedigheydt te bewijsen, en dese sijn aengename Gasten te begroeten. Dese pligt hadden hem de Gefanten toegesegt, en sy het selve te wege brengende, had de Palatijn of Waywoda, volgens sijn welsprektheydt met dese Vaders, een gespreck aengevangen, van de macht der Koningen en Koninckrijcken, van de vervoeginge van Polen

en Moscovien, waer door fy yeder vyandt, hy ware dan die hy ware, en zelfs de Ottomanifche Poort, feer ontfaccheijck fouden worden. Dat dit een waerdigh werck voor de Patriarchen ftond te zijn, nademaël de Politijcke of Landtvrede, nu tuffchen dese twee Monarchen vast gefelt was, te gelijk de gemoederen van beyde de Rijcken, in eendracht en overeen-komft in het geloof mochten verbonden worden. Hier op hadde, uyt hunner aller naem Ligarius, de Metropolitaën van Gaza, een feer geleert Man geantwoort, dat de Patriarchen het felve met hert en ziele wenfchten, en den Hemel af-baden. Vorders was daer van de Godtsdienft niet meer ghesproocken, of gehandelt; daer op doorliep gheheel Poolen een gerucht, als of de Grootvorft naer het Roomsche Geloof helde, dit gerucht vermeerderde zelfs de Gefellen der Patriarchen, ghelijck oock andere met woorden en gefchriften dat gerucht hebben ghevoedt: voornamentlijk, een geestelijcke van de Prediker ordre, die nu met Paulus Petocci, Soon van den Palatijn van Braclauw, dertigh jaren in de Stadt Moscou gevangen gefeten hadde, maer als doen in des Czaars Cancellarye, tot Latijnsch overfetter ghebruyckt wierdt, en met den Metropolitaen van Gaza ghemeensaemlijk bekend was, die schrijven derfde dat de Patriarchen, tot de vereeniging der Ruffen, met de Latijnen feer geneyght waren, datse alreeds de herdoopinge van de Roomsche gefinden verworpen, en gheheel afgefchaft, en voorts den Bijbel te fuyveren, en volkomender na de oude Griecfsche Bijbels, uyt te geven bevolen, en de ghewoonelijcken Ban, teghens den Roomschen Paus, en de Roomsche gefinde wederhouden hadden.

Gedreven door dit loopende gerucht, heeft het sijn Konincklijckè Majesteyt, en de voor-naemste Bisschoppen goet ghedacht; dese gelegentheydt van den Roomschen Stoel te verheerlijcken, niet te laten voorby gaen.

Men heeft dan het werck Andreas Olszovius; Bisschop van Culmen, en Onder-Cancelier van het Rijck aen bevolen; die vaerdighlijck de Konings Brieven, de Patriarchen en de Metropolitaeen van Gaza, in de maendt van Maert heeft toegebracht. Maer het is te verwonderen, dat op soo veele Brieven en Schriften, niet eenen letter tot antwoordt ghevolgt is. De Koningh heeft oock den Onder-Cancelier toegestaen, de Visite of het besoeck der Moscovische Internuntien, of Gesanten toe te staen, hoewel buyten de wijsè; maer noch dese, noch eenige anderen, hebben met den Onder-Cancelier, hoewel hy van de brieven aen den Metropolitaen geschreven; gewagh maecte, een woordt van de saken der Godtsdienst aengaende ghesproocken, hoewel de selve het wel sekerlijck verwacht hadde.

Hier mede is al de hoope van vereeniginge in den Godtsdienst t'eenmael verdweenen, zijnde met dese en andere plichten, niet anders gevordert, als dat men nu meer als genoegh verseeckert was, dat de Czaar niet minder in den sin hadde, als den Roomschen Godtsdienst te omhelsen, en geleert voortaeen, aen sulcke uytgestroyde gheruchten, soo licht geen geloof te staen.

Maer het zy nu soo, de Moscoviter verandere van Godtsdienst, sijn eenige Persoon soude niet veel voordeel aen de Kerck kunnen toebrengen, en daer-en-boven was het seecker, dat sich niemandt der Moscoviteren, of altoos
seer

feer weynige met hen daer toe begeven fouden ; in tegendeel ware het feecker , dat de Cofacken , die mede van de Ruffifche of Griekfche Kerck zijn , daer door gheterght , daerte nu onder de Poolfche Kroon ftonden , gewiffelijck daer van af-vallen , en dat groot gedeelte in het Poolfche Rijk , datfe befiten , met fich fleepen : ten minften , door geduyrigh verwijt de Moscoviteren als Afvallige en Overloopers geduyrighlijck tergen , en tot ergerlijcke handelingen bewegen fouden : Behalven dat den Godtsdienft om ftact aengeslagen , wordt felden anders als gevaerlijck bevonden te zijn , ghelijck oock al de Roomfche Prelaten , en de Paus feer bekommert in die faeck waren , en hartelijck wenschten , dat de Moscoviter tot die verkiefinge niet mocht komen. Het voorbeeldt van Jagello , het geen hy in fijn beloften voorftelt te fullen volgen , komt oock by defe faeck niet te paffe ; als die uyt het Heydendom felfs tot de Chriftelijke Godtsdienft overgekomen was , hebbende Hedvigh een Konincklijke Princeffe , en een feer deughtfame en Godtvruchtige Vrouwe ten houwelijck genomen , ghelijck hy door des felfs onderwijfinge en voortgangh soo feer gevordert heeft gehad , dat hy fich felfen als een Priester , in het bekeeren van de Heydensche Littauwers gedragen heeft. De tijden waren nu oock heel anders , alsfe toen waren gheweest ; men was toen flecht oprecht en onbedorven , nu was het over al vol ketteryen en dwalingen , die gheen gelegentheyt laten voor by gaen , om de Roomfche Godtsdienft fchade en hinder toe te brengen.

Aengaende het vereenigen van het Ruffifche met het Poolfche Rijk , viel nauwelijcks iets goets te bedencken ; want wat fou den Groot-
vorft

vorst bewegen, een erfelijck en oppermeesterlijck Gebiedt, tot een vry en keurbaer Rijk over te brengen; sou die konnen verdragen, als by toelatingh te gāen heerschen, die als nu het hooghste recht over leven en doot, van sijn Onderdanen besit. In tegendeel hadde hy reden om te vreesen, dat sijn eygene Onderdanen, hebbende eenmael de smaeck van de Poolse Vrydom wech, of die uyt het voorbeeldt van de Polen in haer deughden overwoogen; misschien een af-keer van hunne oude dienstbaren Staet krijgen; en hunnen Heer, wien sy soo slaeflijck tot hier en toe ghehoorsaemt hebben, *tanquam peractæ servitutis perosi*, als walgende van hunne voorige staet, te meer mochten komen te haten en te verfoeyen. *Cum commissi erroris pœnitentia nusquam vehementius quam in auctores sævire credatur*, het leetwesen van een begane dwalingh, op de oorsaek daer van haer meeste bitterheydt uytspouwt; daerom sal hy sijn tot heerschen geboren Kinderen, aen Godt of het lot, van een Poolse hachelijcke verkiesinge niet vertrouwen, noch buyten soecken, het geene hen te huys aengeboren is, of ten ware de Polen met hun vryen staet, in het erf-recht van het Moscovische gebiedt, overgaen, en alsoo hun vryheydt in een jock veranderen, en hunnen rugge aen de Slaefse Geessel overgeven wilden

Oock niet langh geleden had de Gefant van den Grootvorst, treckende over Warsāuw naer de Staet van Venetien, over dese saeck van eenige benieude aengesproocken zijnde, daer op geseght, dat de groote Czaar sijnen Soon, als dan aen den Poolse Scepter wilde overgeven, wanneer het Poolse vrye Rijk, met het erfelijcke van Moscovien vervoegt wierdt, en

en de Poolfche Raedt die staet van onderdanig-
heydt wilde aen nemen, die men heden in de
Moscovifche Boyaren fiet.

Het was oock geenfins te bedencken, dat de
Moscoviteren Smolensco ter liefde van de Pool-
fche Kroon, fouden weder willen overleveren,
dewijl de Grootvorft fulck een achtigh voor
die plaets hadde, dat men die den naem, van
des Czaars Vaderlandt gaf. Sy fouden gheenfins
foo mildt, of eerder onbedacht zijn een plaets
in te ruymen, die in tijden van Oorlogh met
Polen, hem fulck een aensienlijke Frontier,
en foo bequaem om den Poolfchen Oorlogh te
voeren, en als een voorburgh allen aenftoot af
te weeren is; en zijnde nu met sware onkosten,
foo sterck ghemaect; en met alle nootdrift
voorsien, staet geenfins te ghelooven, dat die
plaets anders als door gheweldt van Wapenen,
uyt fijn handen fal te krijgen zijn, maer dat men
dit gelijk als een Lockaes aen den angel ghe-
bruyckt, wierdt waerschijnlijk gheacht. Wat
vorder belanght, het vergrooten van het Pool-
fche Gebiedt en Heerschappy, sy oordeelden
het met de beste interest van dat Rijk, niet
seer over een te komen, het gebiedt al te verre
uyt te breyden, en achten den Raedt van Au-
gustinus hier in aenmerckelijk; *cobibenda intra
justos terminos imperia*, dat men de Rijcken en
Heerschappyen, binnen hunne behobrlijke
bepalingen behoort te besluyten; gelijk een al
te groot en swaer lichaem, alsoo is een te
groot en swaer ghebiedt, traegh en loom in fijn
beweeginge, en werckt fijn doen met minder
gefwindigheydt en wackerheydt uyt. Daer-en-
boven, hoe sich een lichaem verder en wijder
uytbreydt, hoe het voor meer slagen en aen-
stoots open staet. Voor het gemeen, ontstaet geen

nut,

nut, uyt de wijtluftigheydt der Heerschappye, en het voortsetten van de Palen des ghebiedts, alleen de middelen der gemeene Lieden, können op soodanigen wijze vermeerdert worden, maer voor de Staet groeyen de sorgen, onkosten, en de Oorlogen daer door aen. Walachia, dat voor heen, onder de Kroon Polen ghestaen heeft, en vermaert door de Lijcken van soo veel brave en doorluchtige Mannen, en ghe-noeghsaem het Kerckhof van den Poolischen Adel, soo langh en menighmael, door Granou, Tarnou, Zamosci, al groote Veldt-oversten, en andere beschermt, is eyndelijck evenwel het Poolische Lichaem ontrocken, en niet langer konnende behouden worden, door het Russische verdragh, als wech-gheworpen. Pruyssen en Lijflandt door veel Helden-bloedt ghemest, en soo veel eeuwen opgehouden, hebben sy sich met weynigh moeyten laten benemen. De aengrensende Landen, aen geene zijde den Nieper, *Severia*, dat woest uytgebreyde Reck, en als het erfdeel van het Poolische Rijk, is wel door de Grooten beseeten gheworden, die van daer hun groote geweldige Rijkdommen, en by na Konincklijke Macht hebben ghetrocken; maer het gemeene best heeft daer van weynigh of niet te bet gehadt. Ondertusschen is de overdaedt, gierigheydt en hovaerdigheydt der Bedienaren van de selve, niet selden de oorfaeck van verscheyde wederspannigheden gheweest, die de Staet soo veel bloedts en Rijkdommen gekost hebben, en daer door soo dierbaer doen bekostigen, het geene daer deselve geen of weynigh voordeel van treckt.

Door het erweelen tot de Kroon van den Czaar Prins, sou de Poolische Kroon, met eenige Millioenen verrijckt worden; maer die zijn

Walachia het Kerck-hof van den Poolischen Adel.

eerder ghenoeemt, als ghetelt, eerder beloofd; als gegeven; weynigh wist men van de Goutmijnen van Moscovien te spreeken, en het was bekend dat het geldt, dat voor de dertienjarige toefant van Smolensco, en de nabuyrige Landen, volgens het bestants verdragh de Poolische Kroon toegelstaeu was, soo swaerlijck voor den dagh te halen was, zijnde de Grootvorst niet machtigh een Millioen op een reys, uyt sijn Schatkist op te brengen, maer quam'er soo bekrompen uyt dat'er noch een groot deel kleyn-gelt onderloopen moest, by gebreck van Gout en Rijcksdaelders: vóorts oordeelden zy, noch soo verre niet vervallen te zijn, of souden hun Staet en Regeeringe noch wel sonder die Moscovische Penningen in eeren houden, en ter nauwer noódt was'er in de Boratiniaensche Koperwercken, noch koper genoegh, om sich ter noódt daer mede, in die kopere eeuwe te behelpen, oock oordeelde men de Poolische Oorlogsmacht wel soo redelijck, en den Adel wel soo edelmoedigh, dat d'eene wel soude iets van sijn recht en eysch af-slaen, en d'ander liever alles wat hy konde by sou willen brengen, als sich aen de slaverny van een Moscovische en Russische Heerschappy over te geven, en andersints toe te laten, datse by mangel van het Russische gelt, hunne ongelooovige Vyanden tot slaverny souden worden.

Een Millioen of twee sou het Poolische Heyr niet ten vollen kunnen voldoen, en altoos voor eerst den Polen geen verlichtingh in hunne Ackerlasten kunnen toebrengen. Hén quam genoeghsaem te binnen, dat'er niet was dat hen swaerder druckte als het op brengen van die vier hondert duysent Rijcksdaelders voor *Elbingh*, en hondert en twintigh duysent voor *Drakim*,
vol-

volghens het verdragh aen Brandenburgh opte brengen. Maer hen ontbrack geen raedt, om oock dien last te verlichten; want eenigh gedeelte van die somme, namentlijck over de hondert, en meer duysent Rijcksdaelders, sou voor de af-schattinge van Warmie, onbetamelijker wijze aengheftelt, en voor de tseftigh stucken gheschuts van daer vervoert, voor-eerst moeten af-getrocken worden, weder een ander gedeelte voor die, niet toegesonde onderstandt tot den Poolfchen Oorlogh; het overige kan door een gedeelte van de Troepen, die de Brandenburger ghehouden is, ons voor het besit van Pruyssen (namentlijk 500 Ruyters, en 1500 Voetknechten) in de plaets van gelt te geven, af te staen, goet gemaect worden.

Daer-en-boven sou dien Doorluchtigen Vorst, buyten twijffel het ooge op de weldaden, hem van de Poolen eertijts bewesen, slaen, en derhalven lichtelijck de Staet van Polen soo hart niet handelen, en t'eeniger tijdt het oor eens sluyten; voor den verkeerden en wreveligen Raedt, van sijnen Raets-man Houwerbeeck, die door sijn eygen beweginge, in ghewoonte schijnt geraeckt te zijn, om Polen onder den voet te treden.

Vorder een groote by een vervoegde Macht, gelijk de selve ontfacchelijck voor hunne Vyanden was, alsoo liet deselve niet na oock gevaerlijck voor de Ingesetenen te zijn; voor soo veel daer uyt lichtelijck oorsaeck tot nieuwe Oorlogen komt te ontstaen. Sou men wel meenen dat de Turck, op het sluyten van sulck een verbondt met den Moscoviter, sich selven gherust en wel te vreden houden, en geen jalousie scheppen sou? In tegendeel stondt te vreesen, dat indien het Poolfche Rijk, met dat van

Ruffie, quam vereenight te worden, het met hem by geen morren en dreygen blijven; maer dat hy fekerlijck den Polen den Oorlogh aendoen sou. Ondertuffchen Moscovien, meerder aen een kant en af-gelogen, sou de slagen ontduycken, en Polen dicht'er voor de handt, al de stormen van de Turcken, Tartaren, en al de nabuyrige Barbaren, op haren hals gedwongen zijn af te schutten. En dit derfde alreets de Gefant der Tartaren, *Dedes Aga*, tot Warffauw, met volle monden te kennen geven, dreygende aenfondts te vertrecken, indien men sich tot de verkiefinge van den Moscoviter wilde in laten, hebbende alleen maer iets in het rouw van de faeck gehoort. De wijt uytgebreyde menighte van de Griekfsche Liedn, is den Turcken selfs altoos seer vermoedelijck geweest; onder wiens gebiedt, gelijk de kundige fulcks weten te seggen, wel drie vierde gedeelten; van dese Griekfsche Kerck zijn; en niet laten in hunne by-een-komften voor den Ruffifchen Koningh (gelijk sy den Czaar noemen) te bidden. De Sweedsche Koningh, de Keurvorst van Brandenburgh, en de andere nabuyrige Vorsten, misnoeght over suick een groote Macht, soudn sich ongetwijffelt, onderlingh met een nauwer verbandt verbinden, om sich tegen sulck een geweldigh lichaem met de Wapenen te kunnen beschermen. Het was oock bekend dat de Keurvorst van Brandenburg, Parnau Donhoff, den Soon van den Palatijn van Parnau, aen den Grootvorst gesonden heeft, en die Majesteyt daer door laten aenseggen, ten ware hy van sijn aenfoeck op de Kroon van Poolen af-stondt, dat al de Vorsten tegens hem soudn opstaen.

Wanneer Polen eertijts door dien aenwas van
Littauw

Littauw vergroot wiert, wift men met wat voor jaloerſe oogen al de Nageburen het ſelve hebben aengeſien, en, dat de ſelve niets onverſocht hebben gelaten, om de vereeniging om verre te ſtooten. Hier uyt waren de ſchadelijke geſchillen ontſtaen, die onhebbelijcke aanbiedingh des Keyfers van de Kroon van Littauw aen Vitoldus; die opſtandt der princelijcke Broeders, tegen Jagello; die driften en zijdigheden van gheheel Duytſlandt voor de Kruysdragers, op Grunewald, en daer door het beveſtigen van de macht en het geweldt, der ſelver Duytſche Ridders of Kruysdragers in Lijslandt en Pruyſſen, en andere ongemacken voor het Rijck van Polen meer, die in de geſchicht-boecken ghe-noeg te ſien waren.

Voorts was de Regerende Czaar ſelfs vry oudt van jaren, ſijn jongſte Soon een Kindt van acht jaren, beyde onbequaem tot den Poolſchen Rijckſtaf. Sijn eerſtgebooren Soon, een Jongelingh van achtiën jaren, ſeecker Erfgenaem van ſijns Vaders Rijck, en derhalven ſwaerlijck den Vader en het Volck uyt den ſchoot te trekken, gelijk uyt het voorbeeldt van hunnen *Uladiflaus* te ſien is, die zijnde tot Grootvorſt van Moscovien verkooren, ſijn Vader *Sigifmundus* en de Staten, vertoeft hebben naer buyten te ſenden.

En ingeval van het openvallen van den Moscoviſchen Stoel, was het gheensints te bedencken, dat die oudtſte Soon, ſijn erfrijck minder als het aengenomen van Polen fou achten. Hy fou dan liever traechten die beyde te behouden, en dat is niet over een te brengen, hy soude, en dat achtmen ſeecker, of heymelijck, of openbaerlijck de Polen laten ſitten, en ſich na ſijn vaderlijcke gront en Throon begeven.

Het Poolfche Rijk in der daedt was *incompatibel*, of onvergelykelyck met eenigh ander. Door hunne Wetten was vast gestelt, dat de Koningh buyten sijn Rijk, en sijn onderhoorige Landen niet vertrecken magh. Het viel hunne Voorouders swaer en lastigh, wanneer den Landtsdagh tot Buda in Hongarien beschreven wierdt, wanneer de Rechts-plegingen, beradingsen en bestieringen van den Staet, onder den Boheem Wenceslaus, en den Hongar Ludovicus buyten Polen bestelt wierden, en dat de Polen, het aengesicht van hunnen Koningh niet mochten sien, of moesten daer sulcke sware reysen om aenvangen. Dat Cracow, Posnau, Caminie, en andere stercke en aensienlijke Vestingen, ja gheheele Landtschappen en Provincien, door vreemde bestiert en gheregeert wierden, dat de geseyde Koningen nauwlijcks eenmael en dat gewapent Polen hadden besocht, dat deselve pooghden de rijkste Landen, hun Erf-landen toe te voegen, ja gheheele Landtschappen, met eenige Sloten als dat van Dobrin aen den Hartogh van Steffin, dat van Vielun aen den Hartogh van Opolia, en hunnen aenhangh over te geven. Uladislaus, Jagiello afkomst, te ghelyck Polen en Hongarien regerende, had maer al te mildelyck het Poolfche Krijghs-volck, en het bloedt der Edel-lieden, tot bescherminge van het Rijk van Hongarien, tegen den Turck gebruyckt, tot dat hy ten laetsten met veel Poolfche Helden, in die beruchte Warnensche nederlaegh, gesneuyt is.

Sigismundus de eerste, een Vaderlandt lievendt Vorst, hadde van selfs de aenghebo-dene Rijcken van Hongarien en Bohemen afgeslagen. Daer-en-tegen had Henricus, door een aengeborene genegentheyt tot sijn Landt-
aert

aert Polen, met de vlucht verlaten. Sigismundus de Derde aengaende, wat ongemacken hadde die hen door sijn Sweedsche Nakomelingen, en sijn recht spreken op die Kroon, niet toegebracht, van welke twee beyde Uytlanders, men den eersten sach uyt walgingh van dese Kroon, deselve in den noot verlaten, en den anderen, deselve willende behouden, de vyandtschap van een ander Rijck, hem en de Poolische Kroon op den hals halen. Het ware inder daedt een seer voorzichtige daedt, dat de Sweden onlanghs, die grondt wel hadden gegeven, dat het Sweedtsche Rijck, niet medelijdigh van eenigh ander Rijck te houden was.

Vorders een ongelettert Koningh hadde yemant met recht een gekroonden Ezel genoemt, ende Polen een lettergierigh en kundigh Volck, lieden van een vaerdige en cierlijcke uyt spraek, vereyschen oock een Politijck, staetkundigh en gelettert Prins, die raedt plegen, het gherecht bedienen en des Rijcks saecken uytvoeren kan, en men twijffelde of de Moscoviter daer al bequaem toe sou zijn.

De naburige macht van den Moscovischen Vorst, die over Polen sou gestelt zijn, stontd hunne vryheydt swaer en gevaerlijck te worden: dese met een geheel Leger omcingelt, dat den naem van sijn Hof-gevolgh en Lijfwacht droeg, sou de Krooninge en de Rijcksdagen beplechtigen. Het minste misnoegen sou hem de gelegentheynt kunnen doen nemen, den Polen door sijn groote Macht te overvallen, en alsoo t'eenemael een absoluyt onghebonden en erfelijcke Heerschappy in te voeren; oock de Grieksche Kettery, alreets soo verre in Polen inghedrongen, aldaer tot haer volle besit te brengen.

Hunne Voorouders hadden altoos een af-

keer van het Huys van Ooſtenrijk , en de Duytſchers , uyt vreeſe voor hun groote en naburige Machten gehadt ; en de Hongaren , en Boemen hunne aenpalende en broederlijke Ghebueren en Volckeren waten gewoon , hen eertijds te vermanen , en als toe te roepen : *Wacht u Polen voor het Huys van Ooſtenrijk* ; die vrye Koninckrijcken , en met deſelve vrye macht van Verkieſinge met den Polen begaeft , eens een machtiger Nagebuer tot hunnen Koningh verkooren hebbende , waren zedert tot de erffeniſſe en ſlaverny , van een geſlacht , ſonder hun weten en gevoelen allenghskens vervallen.

De hulp vorders van de Moscoviters , was niet ſeer veyligh , voornamentlijk , indien deſelve een lichaem , en geen lidt of deel van een Heyr uytmaecken. Het Roomsche Volck had , met het verdedigen van hunne Verwanten , ſich Meester van de geheele Wereldt gemaect. Het Ooſterſche Keyſer-rijck , Hongarijen , ſoo veel Provintien , Landen en Steden hadden hun eygen verderf , door hulp der Turcken te verſoecken , op den hals gehaelt. De Francken hadden Gaulia of Gallia , de Saxen Engelandt , de Noormannen de Saxen , de Gothen , Wandalen en Hunnen , Italijen , en Vranckrijck , en ſoo diergelijke Volckeren , andere Rijcken , door het toebrengen van hulp en byſtandt onder ſich gekregen. Hunne Voorouderen hadden door hunne eygen macht , en ſonder eenige hulp van buyten eertijds hun Staet opgerecht , vermeerderd , en ſouden , met Goden hulp bequaemheyt genoegh hebben , om deſelve voort te ſetten , en te beſchermen. Sy hadden slechts een Koningh en dapper Voorganger van noden , die ſoude aen de dapperheydt der Burgeren geen mangel hebben , en ſoo ſouden ſy den Nageburen

buren eerbiedigheydt voor hen , en ontflagh by den Vyandt verwecken.

Maer eyndelijck het ware misschien te ver-geefs voor de Moscoviter sich bekommert , die lichtelijcken geen gedachten naer het Poolische Rijk hadde , ghelijck hy noch met woorden , noch schriften , noch eenige andere blijck en teekenen gheroont had daer na te staen ; ja in tegendeel , ghelijck voor heen van den Gesant gesproocken is , schein hy daer niet toegenegen te zijn ; oock Nafezokin heeft in de tegenwoordigheydt van den Hartogh van Courlandt geseght , dat den Prins van Moscovien , ter hoope van de Poolische Kroon , in te laten , soo veel was , als den selven met lijf en ziel in den afgront te werpen. Sou men hem dan selver aen-foecken , op dat hy trotselijck sou mogen stofsen , den Polen met het aenvaerdigen van de Kroon , en niet de Polen hem door het vergunnen te hebben verbonden.

Sy maecten oock reflexie en opsicht op het Gesantschap van Michaël Haraburd , een Man van bekende bequaemheydt , van wegen den Raedt des Groot-hartoghdoms van Lithuania , aen den Grootvorst , in 't Jaer 1572 verricht : Waer in , en omtrent , hem belast was , te ondersoecken , of de Grootvorst sijnen Soon Fedor , over de Polen en Littauwers versocht te laten heerschen ; op dese soo vriendelijcke voorstel-lingen hadden sy dat bescheyt gekregen : *Onsen Soon is geen Dienstmaeght , dat hem van ons eenige uytsettinge sou te wachten staen , indien de Polen hem tot een Koningh , en de Littauwers hem tot een grooten Hartogh begeeren , dat sy ons hunne Vestin- gen en Landen overgeven , na hun goetvinden ; maer dat mijnen Soon Fedor in het Rijk van Polen , en het groot Hartoghdom van Littauwen erfelijck zy ,*

en de selve Volckeren van onse Natie niet weder afgeſcheurt werden. Wanneer het gebeurt dat Fedor, of yemant van ſijn Stam komt te ſterven, ſal hun lic baem naer Moscovien overgebracht, en in hun geſlachts begraeffeniſſe geleght moeten worden. Lijf-landt moeſt onder het gebiedt van Moscovien getrockten worden, in de Eertijtelen moeſt Moscovien de Koorplaets hebben, voor Polen en Littauw; voorts indien het Groot-hartoghdom van Littauw, ſich van Polen wilde af-ſonderen, en tot onse Heerſchappye voegen, ſoude ons ſulcks veel aengenaemer zijn. Maer de Polen wilden de dienſtebaerheydt van Moscovien ſoo duur niet koopen, en om van de Ruffen een Koningh te ontfangen, ſich ſelven geenſins verkoopen, en tot Slavinnen van die nagebueren maken; van de wreedtheyt en ſtrenge Regeeringe der Moscoviteren, en andere onpaſſelijkheden, die dien Landtaert eygen zijn, wilde men niet veel ſpreecken, dewijl daer goede hulpmiddelen toe ſcheenen overigh te zijn, en die Natie ſich, hoe langhs hoe meer burgerlijk aenſtelt. Maer dit wierdt gedacht, dat ſeker Schrijver, van het tuſſchen Rijck, van den Koningh Hendrik ſeght. *Indignatio rei deliberationem de Moscoviae duce ſuſceptam oppreſſit*, het misnoegen over de ſaeck (namentlijk de vlucht van Koningh Hendrick) heeft het overlegh, dat men omtrent den Grootvorſt van Moscovien opwierp, t'eenemaal onderdruckt.

Hartogh van Nieuwburgh.

Deſe als de tweede, die naer de Kroon ſtondt, ſtelde voor, dat hy den Polen bekend, en door de ghedachtenis van het Houwelijck, met de Princeſſe van Polen Conſtantia, aengenaem was, hem ontbraken oock geen groote Buytenlandtſche Voortſetters, die met verdragh en verbondt

Voorde-
len van
Nieuw-
burgh.

verbondt belooft hebben, hem tot de Poolfche Kroon op te voeren.

Hier op vielen de ghedachten. De waerdigheydt van de Perfoon, en fijn goedertieren omme-ganck waren veele ghenoeghfaem bekend; en het Houwlijck, met de Poolfche Princefse, gaf een smakelijcke gheheugenisse, maer daer waren nu zedert al omtrent de dertigh jaren verlooppen, die veel veranderinge hadden konnen toebrengen; hy had de selve kracht van jaren niet, de middel ouderdom was verre de beste, het volgende ontlaet fich veeltijds in siekten en toevallen van de oudtheydt, sy mochten seggen *nos quondam fuimus inelyti bello Viri*, wy zijn eertijds goede Oorloghs-mannen gheweest: maer met meerder nadruck mochten de Jonge seggen: *Nos tales sumus fac qui vis periculum*, wy zijn het noch, hy befoecke het, die het lust.

Oock was dat in de gheheugenis der Polen, niet geheel uytgewist, dat de Rijckdom van Polen, en de glans van het Konincklijcke Huys, daer door uyt-gheput, en het hunne na den Nieburger over gebracht was, en dat zijnde, de Vorstinne sonder Erfgenaem gestorven, het houwlijcks-goet, van daer noyt weder te rugge gekomen was. De gunst was met de verwantschap, door de doot van de Princefse verstorven. Men maecte reflexie en opsicht op de uiterste wille van den Koningh Uladislaus, in dewelcke hy den Vorst van Nieuwburgh, als bequaem om als Koningh te heerschen prees; maer oordeelde dat, indien deselve Koningh in dese tijdt leefde, hy gheheel van een ander gevoelen sou zijn gheweest; en gheoordeelt hebben, indien hy de Rekeningh wel maecte, dat die Vorst, nu van des Koninghs Suster berooft, en van Kinderen, uyt Koninghs bloedt ontbloot,

Bedenc-
kingen
daer op.

ontbloot, swaer en lastigh voor de Staet, en beduchtelyck voor de vryheydt sou hebben te zijn. Men wilde niet verdragen, dat de Koningen by hun leven hen Opvolgers souden opdringen, als sochtmen daer mede de vrye verkiefsinge geweldt aen te doen, en dat men voor henen sonder hen Koningen erwelen soude: Voor de rest was het gevoelen, dat alhoewel de Vorst van Nieuwburgh al de behoorlijke vereyfschen tot de Kroon hadde, men hem evenwel tot Koningh niet sou versoecken; als die sijn geluck aen vreemde verbonden en bemiddelingen, en niet de vrye verkiefsinge der Polen bevoelen heeft. Men had oock vry te vreesen, dat de Keurvorst van Brandenburgh (gelijck men wilde dat hy t'eeniger tijdt al had onderstaen, sijn recht van verkiefsinge, omtrent de Poolse Kroonen, hoewel over langh verworpen en afgewesen, weder mocht ophalen, en by gevolge andere Vorsten meer hier door ghemoedigh, voor het toekomende, sich dat recht mede aenmatigten mochten. De Polen sochten sich in geen anders saecken en belangen soo verre in te dringen. Die de eerste voor Nieuwburgh hadden gesproocken, waren de Keurvorst van Brandenburgh, de Koningh van Vranckrijck, de Koningh van Sweeden, en daer by komende sijne Keyserlijcke Majesteyt, de Keurvorst van Saxen, ende andere Keur en Vorsten van het Roomsche Rijk; van dewelcke een yeder op sijn eygen verhoopte nuttigheydt, ende meest den wegh naer Gulick en Kleef, op oude prentien en rechtschrijvinge soecken te banen. Ondertusschen belijdt Nieuwburgh in een brief door sijn eygen handt geschreven, dat door aenraden van de voornaemste Staten van Polen, voor de bescherminge van de vryheydt en het

oude

oude recht van verkiefinge, dese Conföderatie of verwantschap deser Vorften, opgerecht zy. Konden dan de Poolfche Rechten met fulck een Koningh vast en verfekert blijven, die alreeds met het fchenden der felver fijn Rijck aenvangt; maeckende verwantschappen, om in een vrv Rijck te komen, als of fulcks niet eerder indringen by Kuypere, als vrye Erwelingh was. *Male quaesitum imperium vix unquam bonis artibus retinetur.* Een qualijck verkregen Gebiedt, wordt felden door goede konften behouden. Het ware oock een feer vermoedelijcke faeck; dat Brandenburgh en Nieuwburgh, zedert goede Vrienden geworden zijn; en niet sonder bedencken liepen de gheruchten, dat door een heymelijck verdragh, een gedeelte van Polen dese Keurvorft, en een ander den Koningh van Sweden af-geschreven was. Dat oock de Koningh van Vranckrijck, door het bevorderen van Palts Nieuwburg, fijn heerschappy aen den Rhijn te bevestigen, en als het foo te paffe mocht komen, selfs een fprongh naer het Keyfer-rijck te doen, ghefocht hebbe, ghelijck de hoop en gedachten van die Kroon, sonder bepalingh zijn. Maer men geloofde wel, dat de Keyfer, door gheen fijn eygen belangh, maer door de gemeene drift der Rijksvorften vervoert zy; maer wat dese Vorften selfs aengaet, men oordeelde, dat een yeder van hen-lieden, fulck een onmatige hoop, en verwachtinge voor fich uyt dese verkiefinge begrepen en ontfangen had, dat om defelve te vervullen, niet allen Gulick, Kleef, en den Bergh, maer oock gheheel Polen selfs niet ghenoech fouden zijn.

Wat fijn Vorftelijcke Perfoon selfs aengaet. Hier in hinderen hem tot de verkiefinge fijne hooge jaren, te veel als dat hy met de selve den
Polen

Polen in oorlogen en staet-saecken dienstigh konde zijn. Het alreets neygende ghewicht, van hun oude ghemeene best, vereyscht stercke en jonger schouderen. De Roomsche Wet ghebruyckte geen Krijgsmā, naer sijn vijftigh, en geen Raets-heer na sijn tseftighste jaer. De oude jaren, ghelijck men in Galba ghesien heeft, worden lichtelijck veracht. Het ware den Staet geensins veyligh aen een bouvalligen muur te leenen. Het stondt met Polen geschapen, naer een kort verloop van jaren, wederom tot deselve ongelegenthey, naer een nieuwen Koningh om te sien, te moeten vervallen, en om kort te gaen, de staet van dat Rijck vereyscht, een kloeck jongh en moedigh Koningh, op dat deselve sich te bequamer na de Poolse ghewoonten en manieren sou konnen voeghen, en de moeyelijckheden der Landtsdagen, leger-tochten, en der selver onghemacken verdragen; voort hunne wetten en talen leeren, en een Vrouwe naer het goetvinden van de Staet trouwende, uyt de selve hen nieuwe hoop, in een twijffelachtige verkiesinge beschaffen.

Niet minder hinderde hem de menigte en de jonckheydt van sijne Kinderen; dewijl het den Polen seer lastigh en swaer vallen sou, deselve te voorsien, en te besorgen. Men wil, dat'er twee tot den geestelijcken staet gheschickt en opgevoedt worden, namentlijck tot de hoope van Bisdommen en Abdyen in Polen, en wie sou men de beste Preuven toe-voegen, als des Konings kinderen, en dat met uytfluytinge van de Ingeborenen? En waer sal men de andere Soonen en Dochteren mede voorsien? als uyt de Landtvooghdyen en schattingen, dewijl door de Wetten van bestellinge verforgh is, dat de Prins niet behoefstigh zy; waer door de verdelinge

linge der selver wech genomen is; en wat deeling had daer plaets, daer sulck een merckelijck ghedeelte voor den afstaenden Koningh, Johan Casimir, moet wech geleyt worden? Gullick, Kleef en Berghslandt, wat zijn die voort sulcke Princen, die met een Konincklijcken naem te brallen hadden; en wat soude het oock helpen; door de wetten en voorwaerde van de Capitulatie, en voorbedingh, de Konincklijke Kinderen te bepalen, en die buyten Polen te houden, dewijl'er geen Wet ghevonden kan worden, die de rechten van de natuur, en de vaderlijke en moederlijke genegentheden bepalen konnen.

Hier viel oock aen te mercken, dat na de de doot van den verkoorenen Koningh, alrede boven de tseftigh jaren oudt, jichtigh, swack zijnde, en die niet langh sal konnen leven, de Polen, niet seer licht tot de verkiesinge van jemand der Konincklijke Soonen, buyten het Rijk alreets geboren zijnde, te fullen konnen verstaen. Soo souden die dan nootwendigh dat Rijk moeten verlaten, of de Vader als noch in de regeringe, sou alle gunsten en genegentheden der Vorsten, om een Soon naer hem op den Throon te krijgen, soecken te winnen. Wat misvertrouwen, zijdigheden, en beroerten, waren hier uyt te verwachten? Ten minsten een droevige verwerringe omtrent de nieuwe Verkiesinge. Maer indien na des Vaders doot de Soonen uyt het Rijk geset worden; wat gevaer stont'er van hun machtige, en groote verwantschap niet te gemoet te sien. Men kan by na in het gantsche Keyser-rijck geen Vorst aenwijzen, die in verwantschap den Nieuwburger, soo van wegen het Hessische als Paltische Huyt, verre kan overtreffen. Ten tijden van hun Voo roudert in

ouderen had de ballingschap van Uladiflaus de Tweede, en die van zijn Soonen, Polen in een Oorlogh met den Keyser, en den Koningh van Bohemen, zijn naverwanten ingewickelt, en eyndelijck Silesien van het Rijk doen af-rucken.

Vorders hinderde den Vorst van Nieuwburg, een Vorst van het Duytsche Rijk te zijn: om dat men oordeelt, dat Volck een natuerlijcken haet den Polen toe te dragen. De Polen waren altoos seer af-keerigh van de Duytsche Vorsten geweest, hebbende noyt willen verstaen, die tot hunne Koningen te verkiesen, en in tegendeel altoos, wanneer sy daeromme vrijden, die verworpen; daer waer een groote verscheydenheydt en verschil tusschen de Polen, en dien landtaert in de manieren, zeden en driften des gemoets, ghelijck de Polen haest een tegenfin, tegen Sigismundus, den Marquis van Cracou kregen, die aen de tafel sittende, den Polen niet eens gewaerdighde aen te sien, en hen somwijlen de deur voor de Neus dede sluyten, daerom oock seecker Schrijver seght, dat hy de Polen uyt de kamer, maer de Polen hem uyt het Rijk gesloten heeft.

Sy wilden wel de gantsche Duytsche Natie niet beschuldigen, als die door haer inlijvingh in de Landen van Pruyssen, Lijflandt, en Courlandt, door de geduyrige onderhandelinge tusschen de Landtsaten, door oorloghs-diensten, d'een den anderen bewesen, versochten en verkregen onderstandt, nu al veel inden haet teghens den Polen af-genomen hebben. Maer de Vorsten van Duytslandt, door een ingeboren begeerte, tot de absolute en ongebondene Heerschappy, en die in hen machtiger, als alle andere bewegingen heerscht, waren te
huys

huys fwaere, maer voor de Polen onverdraegh-
lijke Meesters: De wreedtheydt en gierigheyt
der Duytsche Vrouwen en Koninginnen; was
uyt hunne jaerboecken ghenoeghfaem bekennt,
daer fy die van het huys van Oostenrijck, noch
gaerne van willen uytsonderen, van dat huys
leggende, dat door een geluckigh noodtlot voor
andere de Koningen, en voor hen de Konin-
ginnen, daer uyt wenschelijk zijn.

Sy wisten hoe fwaer hen altoos de Duytschen
gefallen waren; hunne Voor-ouderen hadden
de kruysdragende Duytsche Ridders, die ballin-
gen, en uyt Ptolemais ghedreven waren, tot
hun onderftandt tegens de Naburige Pruyffen
geroepen. Wat was er eyndelijck van gevallen,
wanneer nu Pruyffen door de wapenen t'onder-
gebracht was, hadden die ondancckbare weder-
spannigen, meer als gheheele twee hondert ja-
ren langh, den Polen door blöedige en ver-
derffelijcke Oorlogen af-geslooft. Dese waren
Religieusen en Geestelijcke, Voortsetters van
het gemeene geloof, evenwel hebben fy alder-
hande mooghlijcke wreedtheydt tegeris ons ge-
plecght en aengevangen. Dese kleyne ordre,
hadde menighmael Heyrlegers van vijftigh,
hondert; ja, ghelijck als by Tannebergh, van
hondert en veertig duysent Mannen op de been
gebracht. Onder hun broederschap verbonden
sich Keyfers, Koningen en Vorsten, en al wat
de bloem van de Duytsche Oorloghs-macht was,
oorloghde voor de Kruys-dragers, teghens de
Polen.

De geheugenis was noch versch, dat wanneer
Carel Gustavus, Koningh van Sweden, dien
inval in Polen dede, de Vorsten en Graven van
het Duytsche Rijck, ghelijck als op het gegeven
teken, quamen toegelopen, en denckende dat

Polen nu alreeds, door die overstroomende wapenen t'ondergebracht was, elck een stuck, of een brock, daer van meenden te eygenen. Hadde die selve Koningh van Sweden, wanneer hy in Duytslandt Volck wierf, sijn Leger aldermeest uyt Duytschen versterckt, by na al de Keurvorsten, Princen, vrye Steden, waren even graegh, om den Koningh van Volck te voor sien, latende een yeder openbaerlijck sijn Wervingen toe; en dat met grooter ongelijck als betaemde tegen het naburige Polen, dat altoos hen gunstigh, en in het Munstersche verdragh ingesloten was, ghebruyckt te worden; al-hoe-wel de Bedienaers van de Kroon Polen, soo by den Keurvorst van Saxen, als die van Mentz, benefens de Gedeputeerden van Frankfurt, en daer na oock voor het gantsche Keurvorstelijcke Collegie, daer over sich swaerlijck beklaght hadden, alsoo bleef oock noch *altamente repositum*, wel diep in hunne ghedachten hangen, hoe voor heen in hunner Voor-ouderen tijden, door wat konsten en loosheden, de tweede stam ry der Marquisen van Brandenburg, het Vorstelijck Pruyssen, der Polen erfdeel ingenomen heeft; om te swijgen wat selfs noch de hedendaeghsche Vorsten, al niet ter handt trecken, om een ongebonden Heerschappy te verkrijgen, al welke voorbeelden van andere, maer te lichtelijck wierden ingevolgt, ghelijck de Hartogh van Courlandt, mede leenroerigh zien de Kroon Polen, allengskens meer en meer voet nam, en de Appellen en beroepen tot het Konincklijcke Hof, geen plaets meer geven wil, druckende vorder de vryen adel van het Piltensche Bisdom, met sulck een sware Heerschappy, als kennelijck ware, op alderhande wijze betrachtende; dat hy den tijtel

van

van Opper-Erf-heer in Courlandt verkrijgen magh.

Aldus wierden fy door defe voetftappen, door defe konften van de Opper-heerschappy te verkrijgen, en de wijfe der Duytschen, omtrent hunne landtbestieringe af-geschrickt, daer fy Polen met hunne oprechtigheydt niet tegen en mochten; gelijk als oock het loopende gerucht; dat niet altoos dwaelt, als dat voor defe bevorderingh tot de Kroon, het Konincklijk Pruyffen, het overige Lijf-landt, in Samogitia, door een heymelijck verdragh alreets verdongen sou zijn; het geen fy Polen evenwel soo niet in de windt konden slaen, als noch indachtigh die onbetamelijcke onderhandelinghe, over de opperhoofdigheydt van Pruyffen, het Bisdome van Warmie, het Waywoodfchap van Pofen, Califz, en het Landt van Vielun.

Het was oock buyten twijffel, of de Hartogh van Nieuwburg, hebbende den Poolfchen Scepter verkregen, sou trachten het Rijk fijn Nataten, tot een erfdeel naer te laten. Het was de ghewoonte der Duytschen, het geen fy eens in hunne klauwen krijgen, het selve in der eeuwigheydt, soo lange ten minften als fy kunnen, te behouden, en de Raets-heeren, Rechts-geleerden, en Palatijnen, zijn daer op uyt dat fy de rechten en heerschappyen van hunne Vorsten, door recht of onrecht, altoos meer en meer foecken te vermeerderen, en te æternizeren, of eeuwich te maken. Sou dan de Hartogh van Nieuwburgh, een Man van tseftigh jaren, en soo swack en onpaffelijck als hy is, naer een Rijk staen, ten ware hy voor hadde het selve fijn Soonen en late Naeneven, van handt tot handt over te laten, tot welcken eynde hy fich genoeghsaem met verwantschappen

verbonden, verzekeringen en Garantien, die hy voor zijn huys, met de Vorsten bestellen soude, selfs tegen de Poolfche vryheydt (die noyt veylige trouw by Uytlandtsche Vorsten vindt) voor raed en wapenen, ghenoeghsaem verzekeren en sterken soude. Hier viel de groote macht, en de treflijckheydt van het Paltfische Huys vorder aen te mercken; aen dit huys dan waren vast de Poolfche en Sweedtsche Coningen, de Ceur-vorsten van Ceulen en Heydelbergh, van Vrouwen zijde, de Landt-graven van Heffen, en sulck een menigte van Neven, en Nichten, en verwanten, die Polen en al de Nageburen genoeghsame oorfaeck van te duchten geven souden. En wat stond die macht by verloop van tijden noch aen te groeyen, door soo veel Soonen en Dochteren, en *qui nascentur ab illis*, die uyt hen noch stonden voort te komen, en met soo veele banden, de macht van dat huys onverbrekelijck vast maken souden.

Wanneer dan in Polen een Vorst regeerde, die met het Huys van Oostenrijk gelijk was, of nu, terwijl dat voortreffelijcke Huys maer tot twee hoofden ghebracht is, namentlijk, den Keyfer en Coningh van Spangien, beyde kinderloos, het selve noch wel te boven gingh. Sou den selven misschien wel in den sin komen te vallen, t'avondt of morgen eens naer de Keyferlijcke Kroon te staen. Welcke staet-sucht den Polen, in groote gevaerlijckheden, moeylijckheden, swarigheden, factien aenhangen, en Oorlogen stontd in te wickelen.

Vorders wanneer de Nieuwburger Coningh was, souden de Duytsche Edele Mannen en Vrouwen, buyten alle bedencken al de macht, en het gesag, soo van het Hof, als de Conincklijck Kamer hebben, en alsoo by gevolgh, ghe-

lijck

lijck ghemeenlijck gheschiedt, den regeren-
den Koningh en Koningin, soo met versma-
dinge, als met haet tegen de Poolse Land-
saten en Adel innemen. Volgens hunnen eygen
wil en goetvinden, souden al de bevorderingen
aen-gefelt, en voort geset worden; een saeck
in der daedt, die, als streckende tot merckelijck
nadeel, van soo veel wel-verdiende Dienaren
en Burgeren van het Rijck, voor den Polen aen
geene deelen te verdragen sou zijn.

Of de gunst vorder van Vranckrijck, voor den
Hartogh van Nieuwburgh, uyt geheymer oor-
saecken, als men bekent maect, hem tot sijn
bevorderingh helpt, of hindert, staet hier na
een weynigh breder aen te mercken.

Wat voorts de Schat-kist, en de groote by-
standt van penningen, waer mede hy het Pool-
sche Rijck te ondersteunen stondt, daer over
vallen oock veel bedenckingen. Men wil dat sijn-
nen Af-gesant Ghisen, daer al seer breedt van
opgegeven sou hebben; maer men houdt het
voor opsnyerien, en een lockebroodt, om den
Vogel daer door in de knip te krijgen, in te-
gendeel houdt men het daer voor, dat de Pool-
sche schatten, langhs den ouden wegh, eerder
weder naer Nieuwburgh, of naer Dusseldorp
souden wandelen, voor soo veel als hem een
Erf-vorstendom, meerder als een aengekomen
Kroon, ter harten sou gaen, zijnde in het eene
een seecker besit, en in het ander een ontekere
opvolginge; en om die selve reden sou de Har-
togh meer opsicht en forge voor sijn erfelijck
eygendom dragen, als voor het vreemde Pool-
sche Rijck, dat hy buyten forge, als hem maer
voor een tijdt aengaende, houden soude.

De Koninginne Bona, haer Soon en Doch-
ter, hoewel in Polen gheteelt, achterlatende,

hadde de schatten uyt Polen naer Italien ghevoert, het Hartoghdom van Baar, haer eygene kinderen ontvreemt. De Koninginne Ludovica Maria, had Polen gheheel, selfs van een lepelsteel, om soo te seggen (terwijl de Anguynsche en Paltfische Volmachtighden, het al, *cum pulvisculo*, tot het schrapfel toe, uytsteepten) ontërf, behalven andere stroperyen meer.

Kortelijck, de Hartogh van Nieuwburgh, vondt in Polen soo net sijn rekeningh niet, en alsoo, *perdiderat oleum & operam*, alle moeyten en onkosten te vergeefs aengewendt. Nu komt hier de Prins van Condé op het Toecel.

De Prins van Condé

Voor-
delen van
Condé. Was aengenaem, ter oorsaeck van de gheheugenisse van hunne gewesene Koninginne, doorluchtigh in oorlogen en overwinningen. Vranckrijck hier door een Vriendinne van Polen, en bequaem om hun veyligheydt, voor en tegen alle buyten geweldte verdedigen. Men achte oock dat'er veel in het Hof, en het Leger, aen hem verbonden en verschuldicht zijn.

Hier op vallen oock dese, en toodanige bedenckingen.

Bedenc-
kingen
op desel-
ve. Hy waer te minder aengenaem, ter oorsaeck van de Koninginne selfs, om wiens wille, hy sich te aengenamer schatte te zijn, die door haer bysondere deugden, aensienlijck en treflijck befaemt, maer de staet lastig, en wat meerder, als een Vrouw geweest is; als hebbende een groote swier van heerschen, en alles over hoop te werpen. In der daedt, sy oordeelden geen kleyn werck met haer gehadt te hebben.

Gelijck Vranckrijck, in een slecht gerucht by de Polen was, alsoo was de liefde tot dat Rijk, by de Polen oock seer geringh; als het welke

fy dat treurspel van hunne ellenden en jammeren, verschuldicht waren : De sorghloosheydt der Polen over de vrede met Sweden, daer op de onverwachte uytbarfinge tot den Oorlogh, het bestandt van Stumdorf, door de Fransche Mediatie gemaectt en bevestight, soo slechtelijck ghehouden, en soo schendigh verbroken : De Poolse krachten in de voorgaende slaghe by Warsau, soo merckelijck verswackt. Fossevitski, met de Blom van de Littausche Ruytery, by Tykocin, en Lubomirski, met de kracht der Lanciers by Cracouw soo mishandelt. Veel maenden achter een, by Warsau een Leger sonder nut gehouden, en ten slotte gheheel verstooven. Het af-wijcken der wywoodschappen van Groot-polen, Volynia, en Ruffie, een weynigh voor den strijdt toegelaten, alles onder een schoonen glimpende naem van vrede door Davecourt, Gefant van Franckrijk, bedrieghlijck voorgestelt, voorts de Renunciatie, voor alle andere dingen, van Pruyssen en Lijflandt, daer door te wege ghebracht ; en terwijl hy den Polen dat van het hert bindt, de verlengingh van den Vreden-handel, en onder-tusschen dat t'saemgevoeghde met de Sweden, Zevenbergers, Cosacken, Walacheren, Hongaren, Moldaviers, en al der naburige Barbaren inval in Polen. Het openbaren van de Reden, waerom de Moscoviter met de hoop van de Kroon opgehouden en gelief-koost wordt, en die des selfs Gefanten tot Regensburgh, soo trouwlooslijck van den Franschen ter handt gestelt, alleen om den Polen swart te maken. Vorders het ontbieden van den Keurvorst van Brandenburg tot Bidgostia, en daer het vernieuwen van het Velavische Tractaet, in nadeeliger termen, als voor heen. Het vervreemden, en

af-staen van Pruysfen, en toestaen van Lauenburgh, Bitow, Elbingh, Drahim, soo verquistigh als verderffelijck: De ghesochte tweedracht, tusschen het Huys van Oostenrijck en Polen; het mishandelen van des Keyfers Leger, by Thooren; het vertrock van de Coninginne van Berlijn. Het heymelijck senden van Voinscius naer Brussel, en van Fantoni naer Parijs, door de Mediatie der Franschen, *qui aliud stantes aliud sedentes dicunt*, heet en koudt uyt eenen mondt blasen, de Sweedtsche taken, door des Coninghs van Sweden doot, hoewel verbroken, in de Olivensche Tractaten, weder te boven gebracht. Vorders het ghedurigh en onherstelbaer verlies van Lijflandt: het uytfluyten van den Coning van Deenmarcken, Poolsch verwant, uyt het Tractaet van Oliva, voortsettinge van een Opvolger, noch by het leven, en buyten kennisse van den Coning van Polen, en by mangel van designatie, van een Opvolger op de Landtsdagh, die uyt name van het Groot-hartoghdom van Littauw, verderffelijcke en scheuringh dreygende Manifestatie, of verklatinge, die geweldige raedtflagen, verdorvene en omgekochte Rechtshoven.

Die loose Deputatie van den Adel, dat verbannen van een treflijck Burger, en des selfs, en al sijne voorspraken onbermhartelijck af-geslagen ootmoedigheydt. Die Inlandtsche beroerten, die twist der Staten, die borgerlijcke oproer, door tusschen komèn van Andreas Trzebiski, Bisschop van Cracouw, ten naesten by bygeleght, en daer na weder opgehaelt, en tot den volgenden Somer toe opgeblasen. De invoeringe van het Littausche Krijghs-volck, tot in het ingewandt van het Rijck, *& cognataque cominus arma*, vrienden wapenen teghens mal-kanderen

kanderen aengehitft, de Regimenten ſoo reukelooflijk verſpilt, de oudſte Soldaten van het Rijk, die ſoo menighmael af-gebroken byeen-komſten, dat ſchrickelijck invoeren van valſche Munten, ſoo veel eygen hoffelijcke gebreken ingevoert. De macht van een gemeene en vreedde Vrouw; het af-ſtaen van het Rijk, de verwantschap voor den Vorſt van Nieuwburgh, en duyſent andere konſten meer wierden geoordeelt en vaſt geſtelt, uyt de ſmitſe van de Franſche Onderwroeters voort gekomen te zijn. Men had daer oock een vaſt vrouwen, dat de Poolſche ſaeck van de Franſchen, by den Crimmifchen Tartar mede verhandelt, en het werck aldaer tegen die Kroon beſteken was, en ſelfs eenige wilden ſeggen, dat men meer Franſch gelt in de handen der Tartaren ſagh, als de koophandel hen konde geven.

Lombre Franſch-ghesant, had den ſtrijdt van Prag, by Warſau aengeſtoockt, verbitterende den Keurvorſt van Brandenburgh, door een ontijdelijck aenbrengen, namentlijk, dat de Polen tot een byſondere onderhandelingh met den Koningh van Sweden alleen genegen waren, en hy Brandenburgh als een Vaſſael uyt de Tractaten geſloten ſou worden, en die uyt bevel van den Coningh en den Raedt, eerſt op ſijn knien vergiffenis van ſijn wederſpanningheydt ſou hebben af te bidden, het welcke de Ceurvorſt, als de voorname oorſaeck van ſijn aenhangh met Sweden, den Keyſer in ſijnen brief toegelchreven, en tot Bidgaſt, in tegenwoordigheydt van de Coninginne verklaert hadde. Maer het was noyt opentlijk geſeght, en of bygeval, uyt hevige driften van ſmart, een onbedacht woordt Korycinius, den Rijcks-

Cancelier in het byfonder mocht ontvallen zijn, foo was het evenwel het werck van een vriendt en Middelaers geenfins, terwijl de Heyren nu genoeghaem tegen malkander ftonden, en de rafery van den Oorlogh als op het hoogfte was, door fulck demoedt de wapenen van den Keurvorft te verbitteren, en te tergen. Akakia, en andere roervincken van de Franschen, wiften hier wel geestigh onder te spelen, en oly in het vyer te werpen, op dat Sweden te stercker door den val van Polen, het Huys van Oostenrijck te gemacklijcker verfwacken, en Vranckrijck vervolgens het selve onder de knie krijgen mocht.

Sy hadden oock de Poolfche gheheymen, door Trabuc, San Martin, Radulnoyers, en andere foodanigh gheopenbaert, dat de arme Polen nacht en dagh in geduyrige onrust, en groote quellinge zijnde, of vermoedende; of vermoedelijck vriendt noch vyandt wiften te onderscheyden. Dewijl het geheele Hof nu alreeds t'eenemael Franfch gefint was.

Vranckrijck had oock dat verbondt met Sweden, foo hinderlijck voor de Poolfche Kroon, in het jaer 1661 tot Fonteynbleau, door bestieringh van den Grave Totghemaect, daer de selve belooft heeft, dat de Sweden voor Franfch gelt een Heyr van 12000 Koppen werven fouden, om in Polen de verfekeringh van de verkiefingh voor de Franschen, onder den naem van Prins van Condé, vast te stellen, daer alreeds het grootfte gedeelte van den Raedt van Polen mede ingewickelt was; maer het was een geluck van Polen, dat dit verdragh daer na den Sweedtschen Raedt niet heeft willen aennemen, en de Rijcksdagh in Polen quam met onorder te fcheyden, en dat grootfte ghedeelte van den Raedt,

Raedt, door het oproerige Krijghs-volck, gelijk de Ajax van den Keyser Augustus in de spongie gevallen, en uytgewischt is. Wederom hadden de Franschen den moedt ghenomen, den Sweden op nieuw te nodigen, om met de wapenen het besluyt en den aenhangh van het Poolische Hof te verdedigen, omtrent het welke de Fransche Gesant, Monfr. de Pomponne in het jaer 1666 geen moeyten, noch arbeeyt gespaert heeft, alles op het vertrouwen en versekeringh van de Renunciatie des Koninghs, Johan Casimyr, maer het heeft den Sweedtschen Raedt, gelijckse schriftelijck verklaert hebben, niet goet gedacht: seggende, *Dat het voor Sweden seer ongelegen quam, het gewicht van den Poolischen Oorlogh op hunnen hals te halen, de pretenderende Vorsten, met het gantsche Rijck, teghensich op te maken; alhoewel de alderchristelijckste Koningh sijn Guarantie, doch van Fransche en verte soeckene Troepen belooft, sou evenwel de saeck voor Sweden swaer en vol gevaer ziju, het waer hen ongeraden, hun tegenwoordigh gherusten staet, en kracht van het gantsche Rijck, niet om hun eygen, maer eens anders Interest en voordeel, om de saeck van een Vriendt voor te staen, staende de minderjarigheydt des Koninghs, sonder kennisse en toestandt der Standen, in sulcke sekere en eyndeloofse beroerten, oorlogen en moeyelyckheden in te wickelen. Daer-entoven had men van de Poolische Standen te vresen, dat hebbende eenmael door des Koninghs afstandt, nieuwe vryheydt tot verkiesinge gekregen, deselve teghens de verwachtinge van het Hof, soodanige dingen voortsetten, die niet alleen des selfs meeninge t'eenemael tegen, maer oock de Persoon des Koninghs, en der Koninginne gevaerlijck ziju mochten. Echter wierdt besluten, dat Sweden wel geen grooten afkeer van het werck hadde, behoudens dat'er een veyliger wegh aengewesen wierdt.*

Vranck-

Vranckrijck hadde oock in de Keurvorstelijke vergaderingh van het Roomsche Rijck, sich niet ontsien onder de oorsaken van tegenstant, aen dese Leopoldus, om tot de Keyserlijke Kroon verkoren te worden, mede by te brengen, en de Keurvorsten en Gedeputeerden der Staten, voor te houden, dat de Hulp-troepen den Polen toegesonden, als de oorfaeck van den verweecten Oorlogh, en het schenden van de Duytsche Vrede waren; en den Koningh van Hongarien te last te leggen, dat deselve den Polen hulp en bystandt toebrenghende, het geluck der Sweden weder houden, en sich in den Pool-schen, Moscovischen, Tartarischen, Zevenberghsche, en Ukranische Oorlogen ingewickelt hadde, ghelijck oock de volmachtighe Plenipotentiarijen en Ghesanten van Vranckrijck; de Heeren Grammond en Lionne, door hun Memoriael, met eygene handen gheschreven, en overgelevert, dat men den selven Koningh van Hongarien, tot satisfactie en voldoeninge, op de Sweedtsche Gravamina en swarigheden dwingen soude, versocht hadden. Wat was dat anders, als den selven door openbaer ghesagh van het Rijck, tot herroepen van sijne Hulp-troepen te dwingen, Cracouw den Sweden weder in handen geven, en geheel Polen weer en wapenloos, de vyandlijcke Wapenen over te geven.

Caracter
van
Condé.

Jegens den Prins van Condé, soude de genegentheyt in Polen soo onhebbelijck niet zijn. Maer ghelijck ghy Franschen, behoudens u broederschap, een furieuse drift tot schrijven en schenden hebt, een geschrift aen yemant van de Grooten in Polen gesonden, heeft aldaer by die, en al de rest het overige van liefde om gestoten, of uytgebluft. Dit schreef hy van hem, dat hy
selfs

felfs nu by de Franschen van een uytgediende, verteerde, en den Polen gheenfins voldoende kracht, en dapperheyt gehouden wierdt, dat het met hem was

*Stetit Ilium & ingens
Gloria Dardanidum. Of
Et nos aliquod nomenque decusque
gessimus.*

Wy zijn eertijds wel wat gheweest, maer nu, &c. hy was door al sijn arbeyden en ongemacken, gebroken, door de gebreken van sijn jeught ontsenuwt, van sijn beenen verlaten, gewoon in een Stoel gedragen te worden, en had van sijn oude dapperheydt, niet anders als den naem en roem behouden, zyn eertijds bloeyend lichaem was niet soo seer door den ouderdom, als door sijn ongebondenheden afgemat. Hy was een Mars in den Oorlogh, maer een kindt in Staets-saken, ontfacchelijck in den strijdt, maer belacchelijck ten Hove, vaerdiger en dapperder ter handt, als in den Raedt, maer voor de rest, weeck voor niemandt in goddeloosheydt tegens Godt, ondancckaerheydt tegen sijne Vrienden, en driftigheydt tegens een yeder. Deselve onbekende leyde hem mede te last, dat hy soo woest van leven was, dat hy hem noch noyt gebieght hadde, dat hy by Prins Radzeviel een groot Calvinist tot Parijs te gast gheweest, en op een Vrydagh met hem vleesch gegeten hadde, dat hy sels de gheheele Christenheyt, als nu soo veel en wy oudt zijnde verachte, en oordeelde dat men een heel nieuwe Godtsdienst behoorde op te rechten, gelijk hy selver wel soude hebben geseht: dat hy sijn trouwe tegen verscheyde groote Vrouwen van Vranckrijk niet bewaert hadde, den Hartogh van Bouillon,

Boüillon, en sijn Broeder de Turenne, sijn getrouwste Vrienden, selfs *ultra aras*, aen geene zijde den Altaer verlaten hadde, dat hy een vast gestelt besluit van den Franschen Raedt, om de Mazarinianen uyt te seggen versocht hadde, en deselve sulcks weygerende, door sijn op-ghe-maecten, het Paleys selve soude hebben willen doen aensteken, dat de Aenleyder daer over gevat en opgehangen was, sonder evenwel, uyt vreesse voor des Volcks muycery iets te melden, dat men hem, niet soo seer uyt gunst tegen sijn Persoon, of uyt liefde tot de Staet van Polen, als om hem, uyt het Fransche Rijck en Hof quijt te zijn, socht voort te setten, dat hy de Fransche Oorloghs-tucht gewoon, noch in die van de Polen een Leerkindt, als die op een geheel andere wijze gevoert wordt, stond te sullen zijn, dat sijnen aert t'eenemael een af-keer van vrede hadde, sonder dat hy evenwel tot Oorlogen seer bequaem zy, dat indien men hem tot Koningh verkoor, het sou zijn, *bonum militem perdidistis, malum Regem creastis*, ghy hebt een goet Soldaet bedorven, en een quaedt Koningh verkoren: dat voorts *spes crescentis Juli*, de hoop van den Soon van gheseyde Prins, den Hartogh van Anguien, den Polen niet moest bedriegen, zijnde sijnen Vader in sijn ghebreken, maer geensins in sijne deughden gelijk; vol van ydele roem, en door sijn laetduncktheyd, het Hof selfs seer hatelijck; en dat men te vresen had, dat hy door het erf-quaedt van sijn Moeder, mede wel tot sotternye mocht komen te vervallen.

Wie die gene nu magh zijn, *Tros Rutulusvo, Davus an OEdipus, albus an ater*, is onbekent; maer niet dese, die in de openbare vergaderinge tot Warfauw derfde seggen, *non esse cum Deo qui favet*

favet Condæo, dat hy niet van Godt was, die Condé begunstighde, en dese waren selfs niet genoegh, om de roem van desen moedigen Prins onder de voet te werpen. In tegendeel warender die in sijn voordeel derfden schrijven, dat Condé treffelijck in den Oorlogh, en door sijn kloeckmoedigheydt, en andere voortreffelijcke gaven, tot de Scepter en de Poolfche saken te bestieren bequaem was, voornamentlijck om de Oorloghs-macht in goeden standt en ordere te stellen; maer sijn Fransche Medegesellen staken de Polen op den borst, welckers menigthe van een bekende ongebondenheydt, wreedtheidt en trotsheydt, weder op een nieuw het Poolfche Hof stonden te overstroomen, die vierige en driftige geesten, en die maximen van Vranckrijck waren niet na den aert der Polen, noch na de gedaente der Poolfche Regeeringe.

Voordeelen van Condé.

De Polen stemmigh en bysondere Vrienden van welstant en welpassentheydt, souden sich tot deselve niet wel kunnen voegen; noch verdragen dat hun dappere daden den Franschen wierden toegeschreven. Mielitzki eertijds een voortreffelijck Velt-heer, had in het Socolensische belegh een Hongerschen Stalmeester verworpen, om dat de Koningh Stephanus de dapperheydt van sijne Hongaren al te hoogh roemde. Men wist in het gemeen van het seggen, van een Frans-man te spreken, die het Hof van Polen volghde, dat de Polen dapper en kloeckmoedigh genoegh waren, alsse een Frans-man tot hun Overste hadden. Het stondt te verwachten, dat de stoutheydt der Franschen in te schrijven, wat hen in de gedachten schiet, het Rijk van Polen onder de Leen-goederen van Vranckrijck souden stellen, en dat die van de Sorbonne, het selve souden beomschrijven en definieren,

ren, de Parlamenten staende houden, en vast stellen, daer door de Regeeringe van den Koning Hendrick, en den Prins van Condé, indien het die te beurt viel, of door den Hartogh van Nieuwburgh, de alderchristelijckste Majesteit, tot de Poolse verkiefinge macht hadde. Men las tot Parijs een Frans geschrift: *Recherches des droit de la Couronne de France* ghenæmt; daer niet alleen op Polen, maer oock alle andere Rijcken, belacchelijcke Rechten, in voorghestelt worden, met welcke dingen soo veel echter wordt te wege gebracht, dat de Fransche hooghmoedt, te driftigh om allesen nauwsten te ondersoecken, soodanige leuren te lichtelijck geloof geeft, en daer door sich selven te onverdraeghlijcker maect.

M. G. Monfr. Monfrere, de Franschen hebben u den koeck niet wel ghebotert, dat ghy soo tegens hen in leght.

Merc. Ick hoop immers Monfrere, dat gy wel onderscheyt kondt maken, wie hier de Seghsman van is, en oordeelen dat ick dit alleenigh by-brengh, als iets het geen by de Polen, omtrent hunne Verkiefinge in achtigh ghenomen wordt.

Pasq. Laet ons slechts voort-gaen, onse Broeder de Galand, heeft daer ongelyck in, het is seker genoeg dat de Franschen ghewoon zijn, hunne Koningen tot Goden te maken, en geen gevoelen als van sich selven, en hun Rijckte hebben, als of de Fransche Kroon gestelt was, om over alle andere te heerschen, ghelijckse trouwens oock met'er daedt ghenoeghsaem be-toonen. Maer laet Mercurius voortvaren, indien het hem gelieft, dese dingen zijn alsoo verwerpelijck niet, en geven al veel licht in de saken van Europa.

Merc. Sy

Merc. Sy achten voorts, dat al de geschillen, vyanden en oorlogen die Vranckrijck hadde; Polen mede aen-genayt soude worden, daer Condé door heymelijcke contracten en openbare weldaden, (waer onder die van dese Erweelingh en bevorderingh totde Kroon, geen van de minste soude zijn) al het besluyt, indien niet het bevel van Vranckrijck sou ontfangen, en de Louvre den Raedt-kamer van Warsau de Wet sou komen te stellen.

Condé vorders was getrouwt, en sulcks was niet na de wil en sin der Polen, soo toen, als nu, dewijl sy toen het ooge op een ongehouwelijck Jongelingh, die door een nieuw Houwelijck, een gunstigh huys en volck voor de Poolse Staet, sou mogen opdoen, en sijn Rijck daer door verstercken, en oock nu ten aensien van de belangen van de Koninginne; hadden, gelijk altoos bock de Voor-ouderen ongetrouwde Vorsten, tot Koningen hadden gesocht te verkiesen, ghelijck aen Henricus, Stephen Battory, en Sigismundus te sien was.

Dat Condé veel vrienden in Polen sou hebben, was dit waer, dat sy hem soo gunstigh niet, als hy wel meende, maer eerder seer bitter tegen hem, en die van sijnen aenhangh gemoedight waren. Condé door scherpe woorden van sommige ghequetst en aengetast, heeft het selve in Marmer geschreven, en stontd sulcks niet seer lichtelijck te vergeten, en om dese selve oorfaek mistrouwen en haten sy hem, volgens het oude en bekende spreekwoordt, *proprium humani ingenii esse, odisse quem laeseris*, dat het den Menschen eygen is te haten, die ghy misdaen hebt.

Maer de alderchristelijckste Koningh, heeft na dat hy door het Berlijnsche Contract, afstand van de voortsettinge en gunst van Condé,

by Keur-brandenburgh ghedaen hadde , al sijn bevlijtinge en drift , tot den Hartogh van Nieu-
burgh ghekeert. Wat voordeel tou Polen dan
van desen Koningh kunnen toe komen , indien
de Catholijcke Majesteit , de handt sijn geluck
en verkiefsinge soude willen ontrecken ? Hy sal
geen gelt voor niet geven , en door die vrywilli-
ge plicht tegens Condé , souden sy den Koning
van Vranckrijk niet verbinden , alleen de af-
gunst, het misvertrouwen, selfs oock de vyandt-
schap , der naburige Princen , des Keyfers , des
Koninghs van Sweden , en des Keurvorsten van
Brandenburgh , sou hunne winst , voordeel en
Voorlandt zijn. Het ware te wel bekend , hoe
bekommert de Keyser en Keur-brandenburgh
over dese gunst van ons Hof , en de ghenegent-
heydt der Ingesetenen geweest zijn , en met wat
poginge , driften , en gelt sy het werck der ver-
kiefsinge van Condé , nu tot sijn vereyschten top
by na gebracht , door middel van hunne Bedie-
naren , d'Isola en Overbeek hebben om verre
gewoipen.

Sweden selver , hoe seer oock aen Vranck-
rijk verbonden , konde met geen goede oogen ,
desen aenwas van de Fransche macht , en Con-
dé in sijn naburige Throon sien , en de Keyser
achte het minder verlies , soo veel Millioenen
quijt te zijn , als Condé of sijnen Soon , tusschen
Opolia en Ratibor , te dulden.

M. G. Is dat eyndelijck daer mede gedaen ?

Merc. Wel ja , de Prins van Condé aengaen-
de , my dunckt dat dit u niet seer lieflijck in de
ooren klinckt.

M. G. Klincken of niet , ghy seght , of sy Po-
len seggen daer alle dingen , die soo heel veel
met den aert der Franschen niet quadreren , en
over-een-komen , ick wil wel belijden , dat wy
al

al een weynigh trots zijn ; maer wie heeft veel over onse wreedtheydt te klagen gehad ?

Pasq. Laet u dat soo vreemt niet voorkomen Confrere , sy hebben die loflijcke Reputatie , by de Italianen , en die sullen die van hen houden , soo lang'er boecken zijn , die hunnen handel in het Rijk van Napels en Sicilia schrijven , daerse trouwens oock met die selve munt betaelt zijn , dewijlse al op eenen avondt , ghelijck de Siciliaensche Vesper wel bekend is , capot zijn gemaect.

M. G. Was dat dan oock geen wreedtheydt van de Sicilianen ?

Pasq. Het was een gerechtige wraeck , tegen die geene , die hen soo jammerlijck mishandelten.

Merc. Dat was in der daedt wreedtheydt , het geen my tot Parijs op die Konincklijcke Bruyloft , en by ghevolgh in andere Steden , op soo veel onschuldige en onnosele Burgeten , en eygen Ingeseten gepleeght heeft.

M. G. Dat was een stuck , dat de Godts-dienst raecte.

Pasq. Soo staet het oock aen het Roomsche Hof te boeck , en het geheele treflijcke werck , in het Paleys van het Vaticano seer heerlijk ter eeuwiger gedachtenis af-gemaelt.

Merc. Sy behoorden der Franschen treflijcke daden in Hollandt , onder het beleydt van den sonder barmhertigheydt gebooren Luxenburgh gepleeght , daer by ghevoeght te hebben , dan had dat werck sijn volkomen leden gehad , daer in der daedt dingen gepleeght zijn , die het hayr te berge doen rijsen , aen diele hoort. Laet ons daer soo veel niet van ophalen , het werck is veel te wel bekend , en om rondt te gaen , men houdt nu door geheel Christenrijk , de Fran-

fchen al voor een Volck, *sans Pitié, & sans Foy.*

M. G. Ick wilde daer wel wat beter van hooren.

Merc. Dat sal u ghebeuren, geeft my slechts een weynigh tijds.

M. G. Ghy hebt ons al meer dingen beloofd, maer ick vreesse, dat het eene, met het ander in de loop blijven sal.

Merc. Hoe het met die andere dingen gaen sal, staet de tijdt te leeren, maer van den oprechten en vromen handel der Franschen, en van hun ongegronde rechten en prætentien, diese op de geheele Wereldt maken, en voornamentlijck op Hoogh-en-Nederduytslandt, verhoop ick u evenwel, hier na wat te seggen, soo veel de tijdt en mijn kleyne kennisse toedragen wil, wanneer ick met dese Prætendanten van de Poolsche Kroon sal gedaen hebben.

Pasq. En als ghy met my oock een eytje sult geschilt hebben, en een seecker Lief hebben sult beantwoort hebben.

Merc. Wat Lief hebben, en wat beantwoorden, Broeder Pasquijn?

Pasq. Sulck een als u reverentie, en uwen Schrijver van den Bos, geen kleyntje te slingeren valt, en u beyden Mercurius en Mercurialist, soo heerlijk roskamt, dat het sta seyt. Gy leght al en praet, en schrijft en wrijft, en denkt niet dat'er al meer gauwe Luyden in de Wereldt zijn. Basta, ghy sult genoegh te kauwen hebben, gaet slechts voort, met het geene ghy aenghevangen hebt, ick sal u daer na niet verlegen laten.

Merc. Maer hoe komt ghy daer aen?

Pasq. Vraeght dat eens, ghelijck of mijn Jurisdicctie, de geheele Wereldt niet over gingh. Maeckt gy maer een eynde van dese saeck, en daer

daer na fullen wy malkander eens leeren, wat een harck is.

M. G. Ick verlangh daer mede na, maer eerst moet ick eens hooren, wat speculatiën op den Prins van Lotharingen vallen.

Merc. Carolus Hyacinthus, Prins van Lotharingen, is vry en ledigh van alle Buytenlandsche Bevorderaers, voor tegenwoordigh van alle middelen niet te groot, maer wordt geloofst alleenigh door sijnen Oom, den Hartogh van Lotharingen, door het aentellen van eenige Millioenen, onderstut en gheholpen te sullen worden.

Voor-
deelen
van den
Prins
van Lo-
tharin-
gen.

Op dese Vorsten, vallen dese bedenckingen, niemant van al de Candidaten en Prætendanten, had sulck een gevoelen by de Polen, van oprechtigheydt en suyverheydt in het Roomsche geloof, als wiens leere noyt door eenige nieuwigheden besoodelt of besmet is geweest. Sijn huys was seer oudt en Konincklijck, en telde haer af-komst van over duysent jaren, selfs by de Polen worden de heylige Oorlogen der Lotharinghsche Vorsten, in hun talen en veersen gesongen. Carel toonde oock, niet om daer door sijn eysch op de Poolse Kroon te maken, maer tot sijn eer en bewijs van sijn Liefde tot het Poolse Volck, van sijns Moeders zijde, van Jagello gesproten te zijn. Want Anna de Dochter van Uladislaus Jagiellonicus, Coningh van Hongariën en Bohemen, Nichte van den Koningh Sigismundus de eerste, of sijns Broeders Dochter, heeft by Ferdinandus de Eerste, Keyser, uyt het huys van Oostenrijck een Dochter gebaert, dese de Huysvrouwe van Wilhem Hartogh van Mantua, heeft Vincenzio Mantuano nagelaten, dese heeft een Dochter Margariet genoemt, geteelt, dewelcke met

Bedenc-
kingen.

Hendrick, Hartogh van Lotharingen getrouwt geweest, en Claudia den Moeder van desen Carel Hyacinth gereelt heeft. De Vaudemontii (het gheen sommige hem in verminderingen hebben willen tegen werpen) of Princen van Vaudemont, zijn de selve met de Lotharingers, en een tack van een heerschende Stam. Het ware oock een gewoonte onder de Hartogen van Lotharingen, de Eerst-geboorenen van hun kinderen, Hartogh van Bar, en de tweede van Vaudemont te noemen. Nu voor het laetste, de twee Broeders Carel de Oom, en Franciscus de Vader van desen Vorst, hebben de twee laetste Susters getrouwt, den welcken het erf-deel van Lotharingen behoorde, hadden hun huysen en familien vereenicht, en het gantsche Hartogdom, met Erf-recht, als eenige Erfgenaem, desen Carel Hyacinth erweelt.

Gelijck dan nu de tijden zijn, slibberigh door vermoeden, en seer lichtaf, of toe te trecken, scheender geen stercker beweegh-reden, tot sijn bevorderingh voor desen Prins te zijn, als van alle Buytenlandtsche Bevorderaers, sich ontbloot te vinden, daer door vonden de Polen gelegenthey, en een ruym en open Veldt, om aen de geheele Wereldt te toonen, hoe garne sy vry en ongebonden, uyt eygen bewegingh, en allen ter achtinge van de deught, een Koningh voor Polen verkiesen, en de andere te kennen gheven, hoe af-keerigh sy, van alle vreemde aenmaningen en bevorderingen zijn, en volkömentlijk die geene, die aldus hun bevorderinghe soecken, uyt-sluypen.

Soodanigen Koningh, uyt eygen beweginge der Polen verkoren, en een Werck-meester van sijn eygen geluck zijnde, sou weten en be-
kennen, dat hy de deught en de Mannen alles
ver-

verfchuldicht zy , en aen geen Keyfer , Koning of Vorft iets verfchuldicht te zijn ; en dat hy niet de verdeelde , maer volkomen genegentheydt van fijn Volck befit ; dat hy voorts de onfterflijkheydt van fijn naem op de ghemeene welftandt , en fijn treffijcke daden hebbe te bouwen , en fijn oogh in het byfonder op geen eygen of vreemdt nut te flaen , dat hy by tijds hebbe te overwegen , dat daer fijn Vaderlandt , daer fijne Huys-goden en Stoel fijns levens is ; dat fijne hoope fich nergens heen hebbe te ftrecken , maer hier in het middelpunt van haer bewegingen is ; dat het hem te minder dienftigh zy , met Vreemdelingen het Hof te vullen , en foo onbetamelijck als ongelegen , de middelen en rijckdommen van Polen , naer buyten te vervoeren , dat eyndelijck alles wat door den Oorlogh verkregen wordt , nu voor een algemeen Vaderlandt , foo wel voor hem als fijn Burgeren , foo wel voor fijne Burgeren , als voor hem verkregen wordt.

Dese Prins was een Man van fes-en-twintigh jaren , in de volle kracht van fijn ouderdom , en fou daer over wel haest de Poolfche Wet kunnen leeren , de zeden van het Volck indrinken , en gevefticht kunnen worden , door het bywoonen der Rijcks-dagen en Rechts-plegingen , gheoeffent door het voeren der Oorlogen , en door het uyt-ftaen van verfcheydene wiffelvalligheden van geluck en ongeluck , tot den top van ondervindinge kunnen ghebracht worden. Vorders nemende een Gemalinne , uyt het huys van Moscovien , of (het geen nu treffijck plaets heeft) uyt het Huys van Oostenrijck , fou fijn Konincklijcke Stam feer kunnen beveftigen , en alfoo allen na yver van de Huysen van Oostenrijck , en Vranckrijck (hoewel omtrent

dit laetste voor tegenwoordigh wel andere ghe-
dachten plaats fouden grijpen) ontgaen. Hy sou-
de de Polen in geen factien, (maer tegeer-
woordigh wel in een Oorlogh) Garantien, verseke-
ringen, of andere diergelijcke verbintenissen
en banden inwickelen, aen welcke swarigheydt
de Duytsche Vorsten vast, en derhalven sich sel-
ven nauwelijcks machtigh waren. Met de Na-
geburen, sou hy noch over gunst, noch haet,
(ten ware met Vranckrijck) iets te schiften of te
schaffen hebben: Eyndelijck, door een Jongh
en fris Koningh, sou de Poolse Arent weder
nieuwe Vederen krijgen, en het seggen van
Keyser Carel de Vijfde. *Juvenum esse fortunam*,
dat de Luck-godinne een Vrouw is, die de Jong-
gelingen bemint, gelijkse alle doen, bewaer-
heydt werden.

Dese Vorst, hadde nu onlanghs in den Hon-
garischen Oorlogh, teghen den Turck groote
eer behaelt, daer hy sijn groote moedigheydt in
het aentaften, en beleydt in het af-keeren van
den Vyandt ghetoonst hadde, en die het gesien
hebben, ghetuyghden, dat hy op eenen dagh
al verscheyde aenstooten gheleden en gegeven
hadde. Door dese brave beginselen, had hy ver-
dient, naer Nederlandt tegens de Franschen,
als Generael over des Keyfers Hulp-troepen
geordonneert te worden. Men achte het geen-
sins, sijn verminderingh een Overste van den
Keyser geweest te zijn, niet meer, als men in
den Koningh Johannes Casimyr gedaen hadde,
die onder den Koningh Uladislav, teghen den
Muscoviteren, onder de Grave Gallas tegen de
Sweden, en als Overste mede van den Keyser
gedient had. In tegendeel was dat waerachtigh,
parere didicit, recte imperabit, hy heeft wel le-
ten gehoorfamen, hy sal oock wel konnen ge-
blyden,

bieden, of *militem Justinuit ducem implebit*, hy heeft een goet Soldaet geweest, hy sal een volmaeckt Overste uyt maken.

Van moedt, ziel en lichaem besit hy treffelijke gaven, sijn verstandt was de Heerschappy waerdigh, en sijn oordeel, wijsheydt, oprechtheydt, beleeftheydt, mildtheydt, liefde tot sijn Onderdanen en Krijgs-lieden, en wat andere gaven meer de Regeerders moghen betamen, en tot het bestieren van een vry en Oorloghs-volck vereyscht worden, vervulden in hem de grootste mate, en behaelden den hoogsten top van eer en roem. Men wilde evenwel, dat d'een of den anderen Muggesifter, hem sijn kaarte-speelen, en gemeenschap met het Vrouwen-ghetimmer te Weenen, te last sou hebben geleght. Seneca, maeckte van dese slagh van Menschen, *aliena vita Censores, propriae hostes & publicos paedagogos*, Aentekenaers en Schatters van eens anders leven, Vanden van hun eygen, en Stadt of 's Landts Schoolmeesters; dese van sijnent wege, noch de Polen, wilden een Vryer van de Poolse Kroon, in sulck een nauwen Goudt-schael niet eens gewoogen hebben. Een Jongelingh mochte wel eenige vrydom hebben, en groote Heeren mocht men niet alles onthouden, en een Koningh mocht met eerlijcke vermaecklijckheden en wellusten, sijn ghemoedt wel ontlasten, hoewel niet ontbinden, of verflappen. Het ware des selfs doen, *aciem instruere & convivium parare*, een slagh-order te stellen, en een Gastery aen te richten, ghelijck eens Keyfers seghs-woort was. *Aristippum omnis deruit color*, Aristippus paste alles wel. En van dien ouden en gestrengen Cato seyde men, dat hy openbaerlijck op de Marckt met den Bal gespeelt, en op een Gastmael gedanst, en wel ter

deegen een roes wech gehadt hadde, indien men Seneca en Horatius wilde gelooven, en dat dese hem daer in hadden geprefen. Dat de Vorsten en de Koningen danffen en vrolijk zijn, is by den Franschen een eer, waeromme soude het by den Polen een schande zijn. Alleenigh was het hen somwijlen schande, datse het niet konden, gelijk men weet dat den braven Zamosci, die by den Hartogh van Longueville, tot Parijs ter maeltijd, mede met de rest sijn voeten tot dansen setten wilde, maer dat hy, alsoo hy sich die Wetten weynigh verstondt, daer wat slechtjes af-quam, het geene de Fransche niet nalieten hem aen te wijfen, waer op Hilski Casteleyn van Gniefen, tegen een van de Heeren hadde geseght: Dese Heer uyt Helden geboren, en den Vorsten gelijk, sal u beter een Heyrleger aen voeren, en sijn beste sprongen tegens de Turken en Tartaren doen, waer op die selfde Fransche Heer, wijfende op den Prins van Condé, den Pool weder te ghemoet hadde gevoert, en dese Prins en Heldt, voert u een Heyrleger aen, heeft veertigh Steden gewonnen, en kan echter wel dansen. Men hadde derhalven niets quaedts of onbetamelijck van een vrolijk Vorst te vresen, die sijn tijden van ledigheydt en besigheydt wel verdeelen, en als hem de stant des Rijcks sulcks toe-liet, wel eens dansen of met de kaert spelen mocht.

Gesprek
over het
dansen
van Zamosci.

Vorders al wat den Nieuwburger, omtrent de Kroon hindert, daer van was het tegendeel voor den Hartogh van Lotharingen, en dese dingen zijn dan seer licht en gemackelijck te begriipen, die is een oudt, dese een Jonghman, die past beter in sijnen Stoel en Eet-kamer, dese op sijn Paerdt, en in het Veldt, die is met Vrouw en Kinderen beswaort; dese is vry en ongebonden,
die

die is in foo veel Stammen verdeelt ; Dese is de laetste van fijn huys, die is een Duytfer, dese half tuffchen een Fransman en Duytfer, die was Buytenlanders ; en dese het Volck zelfs, van wegen fijn verkiefinge verschuldicht. Die was in vreemde Verwantschappen en verbonden ingewickelt, en derhalven hatelijck ; dese behoudt al fijn gunst binnen Polen, en was derhalven een geen Kuypery vast. Die was verder van der handt, dese dichter by gelegen, en derhalven met weynigh moeyten, naer Cracouw te brengen, alles met minder onkosten en moeyten, van het gemeen.

Fiet gelt en de middelen aengaende, daer over bekommerden fy sich niet seer, invoegen by hem geen plaets hadde.

Protinus ad censum, de moribus ultima fiet.
Questio.

Men sie de middelen eerst in van voren aen,
Wat dat de zeden raect, dat sal daer na wel gaen.

Of gelijk men elders seght, op hem niet te passen hadde.

Ad sonitum strepitumque auri suffragia vertunt.

De klanck alleen van't gout, heeft hier de rechte klem,
En na de heldre galm, sich matight onsen stem.

Men wil oock dat voor heen dese Vorst, den Coningh van Vranckrijck, hem omtrent de verkiefinge fijn hulp aenbiedende, sou geantwoordt hebben, dat hy niet begeerde te kopen, dat men behoorde te verdienen. Ondertuffchen was dese Vorst foodanigh, als men roept van gelt

gelt niet ontbloot; dewijl zijnen Oom Carel, daer leer wel van voorfien waer, en alreeds een merckelijck onderftandt, voor zijnen Neef aenboot, en wanneer defe Vorft, die nu alreeds by naer tseventigh jaren oudt is, quam te fterven, fou dat Hartoghdom op hem vervallen.

Wijders zijnen Oom Carel, zijn Bafstaert Soon groote ghenegentheydt toedragende, fou geen gelt fparen, om des seifs welftant en begunftigingh van defen Vorft, te bevorderen.

Maer foo vorderlijck gingh het met de gunft voor defen Vorft, omtrent de verkiefingh niet toe, of hy hadde foo wel, als de Prins van Condé, zijn Verachters en Tegenfprekers, defe feyden: *Dat de noch levende Hartogh van Lotharingen*, met de eenige Dochter (sonder dat'er eenig

Tegen-
werpin-
gen op
den
Vorft.

mannelijck oir overigh was) van Hartogh Hendrick, *het Hartoghdom van Lotharingen gekregen hadde*. Dit beantwoordense: Dat dese ter quader meninghe, maer van een eenige Dochter spreeckt, daer Hartogh Hendrick, twee Dochters gehadt heeft. Nicolæa, de oudtste met Carel getrouwt en sonder Kinderen gestorven, en Claudia die de Huys-vrouw van François is geweest, uyt dewelcke dese Vorft Carel gesprooten is; hier (seggenfe) heeft defen Staet-weger niet anders voor, als wijs te maken, dat of Carel sonder Moeder ter Wereldt gekomen is, of dat de Moeder selfs twijfelachtigh zijnde, de Soon derhalven fou in verachtinche, als een Vondelingh of Onderstekelingh gheraken. Voorts wierp men tegen: *De Oom van defen Vorft, Carel waer de wereldt niet anders als onder den tijtel van Graef van Vaudemont bekend*. Hier van is voorgehen gefeght, dat de Graven van Vaudemont, in rechte linie van de Hartogen van Lotharingen af-dalen van de Lotharingers, konde men, sonder

sonder jemant te verongelijcken; seggen dat'er geen gellacht, van al die geene, die tegenwoordigh of voor heen geregeert hebben, in lange Ry van heerschen, een bloedrechtige opvolginge, en adellijcke oudtheydt, dit Huys van Lotharingen overtreft; en om dit vorder te bewijfen, quam men tot de geschiedenis, van den tocht naer het heylige Landt, onder Godfridus de Bullion, Hartogh van Lotharingen, brachtense de ghetuygenis van Lipsius voort, daer hy veel van des selfs moedigheydt, dapperheydt, heyligheydt en andere deughden weet te spreecken, als die een Heyr van 60000 Voetknechten, en 100000 Ruyteren gevoert, ten minsten vaerdigh gehadt, en weynigh minder daer heen gebracht had. Men werpt hem vorder tegen, *Dat de Coningh van Vranckrijck, hem van sijn Hartogkdom berooft, en soo de koop van desen Vorst verminckt heeft.* Hier op viel niet te antwoorden, als blijkelyck zijnde: Voorts, *Dat Vranckrijck, volgens de Salische Wet vast stelde, dat een Dochter van haer vaderlyck Erfdeel uytgesloten was.* Hier op diende; dat Lotharingen met Vranckrijck noch dese Salische Wet, niet te doen had, als een eygen-machtigh, opperhoofdigh, vry, en aen niemandt als aen Godt verbonden Hartogkdom was. *Hy hadde de bescherminge van het Huys van Oostenrijck versocht, Dat dede hy met recht, als die sulcks in de Sweedtsche en Fransche Oorlogen, by het Huys van Oostenrijck wel verdient hadde; Hy hadde staende het Houwelyck met sijn eerste Vrouw, sich aen de Weduwe van Santa Cruz verbonden.* Die smet van den Oom raeckt den Neef niet, dit was een Vlecke, die een Persoon alleen, en niet een geheel Huys onteeren konde. *De Paus had de Kinderen, die nyt dit Houwelyck voortgekomen*

komen waren, onwettigh verklaert. Dit raeckt oock desen Vorst niet, en bleef evenwel en des te meer, de rechte en eenige Erfgenaem van het Hartoghdom: maer om dat te recht te verstaen, moet men weten; dat Nicolæa, de Huysvrouw van Hartogh Carel, in haer uyterste wille, haren Neef, of Susters Claudix eenigen Soon, tot haer Erfgenaem ghestelt heeft. Met dese uytgedruckte woorden: *Ick erkenne gheen Erfgenaem van mijn Staten, als mijnen Neef, Karel Prins van Lotbaringen; maer nochtans, begeere ick, dat mijnen Man, het selve, geduyrende sijn leven, besitten sal.* Gelijk oock in een ander Instrument, de selve jonge Vorst verklaert wort: *Een onveranderlijcke Erfgenaem, al waer het schoon dat de Hartogh, uyt het volgende Houwelijck, met de geseyde Weduwe, mannelijcke Kinderen quam voort te teelen.* Men wierp vorders tegen: *De Hartogh hadde sijne Rijckdommen door rovery, knevelaryen, verdrucken van de Nederlanden en Landsaten verkregen, terwyl hy zelfs onder de Spaenschen diende.* Hier op bericht men, *raro simul & bonum Ducem & bonum Virum impleri.* Dat een goet sachtmoedigh Man, en een braef Veldt-overste heel selden te samen gingen, en waer gewichtigh, en gingh de menschlijckheyt te boven, onnosele onschuldt, in een Oorlogs-man te vinden, vorders indien hy sijn qualijck verkregene Rijckdommen, door sijn onvriendelijke gevanckenisse in Nederlandt; sijn langh sitten in Spangien, en sijn leedtwesen heeft konnen boeten en vergelden, warentse hem altoos niet te misgunnen, en hy hadse al duur genoeg gekocht. *Hy had tot Brussel, op een Exel rijdende, sich selven tot een spot voor al de Burgeren en Ingesetenen ghemaect.* Dit oordeelde men, een lichte malligheyt te zijn, hoedanige beuselaryen, by

Selden on-
schuldt by
Krijghs-
lieden.

by groote Mannen, tot Romen, Parijs, Venetien, Weenen, voornamentlijk omtrent de vasten-avondt tijden, veel gepleecht wieren. Catonis tijden waren nu al voor by, *quo praesente fas non videbatur floralia agere*, In wiens by zijn, met het dartele Fecst van Flora niet houden mocht

Maer dese Zeden-keurder, naer dat hy den Oom van desen Prins foodanigh gehavent heeft, komt tot den Vader van den selven, *Dat hy sich onder de bescherminge van den Roomschen Keyser begeben heeft*. Daer had hy uyt recht van verwantschap geen ongelijck in, *Hy hadde van den selven een eerlijck onderhoudt gekregen en genoten*. Het betaemde de Keyserlijcke Fortuyn, oock andere mededeelbaer te zijn, het hadde oock Johannes Casmyr hun voorigen Coningh niet gehindert, soldye van den Keyser Ferdinandus de Tweede tettecken, en door des selfs milde handt somwijlen onderstut te zijn. De Hartogh van Nieuwburgh, weygerde geen Pensioen of onderhoudt, sou dat dan oock schandelijck voor Polen zijn, indien hy tot Coningh verkooren wierdt. François heeft dese provisie van den Keyser als een vergeldingh, voor dat hy, terwijl sijn Broeder tegen de Sweden in de Wapenen was, hy uyt sijn Staten verdreven, in kommer heeft moeten leven. *Maer men legt het Huys van Lotharingen oock, dat bloedt vergieten in Franckrijk, voornamentlijk de Parysche Moort en andere grouwelen in Franckrijk en elders ghepleeght, als mede de Moort van den Koningh van Franckrijk Hendrick de Derde, te last*. Maer hoewel al dese grouwelstucken, de wortelen van het quaedt, dat zedert het Huys van Lotharingen over gekomen is, wel te noemen zijn, soo wordt van de Roomschgefinde Polen, dat werck

werck noch voor een yver stuck gerekent, en daer op vorder gheantwoordt, sulcks voornamentlijck een werck der Guisianen gheweest te zijn, hoewel loochenden sy niet de selve uyt die eygene Stam waren, maer die van den Palts waren wederom d'oorfaeck van die voorgaende Bohemische Oorlogen, overvallen, invallen van Polen, en lichtelijck voor een goet ghedeelte, die van de teghenwoordige bewegingen in Duytslandt.

*De Prins van Lotharingen, verstondt de Pool-
sche Tael niet, Maer daer was hy besigh mede,
om die te leeren, Nieuwburgh was daer alsoo
rouw in, als hy, Hy had maer het gebiedt over een
Regiment ghehad, en pas in een tocht tegen den
Turck sijn moedt getoont, waer sou hem die Oorlogs-
kunde van daen komen.* Hier op diende: het hinderde niet, dat yemandt van kleyne beginselen opquam, en langhs den trap van eer, en niet die van gunst socht op te klimmen. Voorts was het geen kleyne en geringe saeck, teghen den Turck geoorloght te hebben, hier diende het voorbeeldt van Uladislaus, die tot de grondregelen van de krijghs-tucht, over ghenoegh aen dien braven tocht tegen den Turck by Chocim had, daer hy soo loflijk de Palm verdiende.

Ac se quid posset devicto in Thrace probavit.

En daer ghetoot heeft, wat hy konde doen. Men hadde noch soo veel proeven van den Vorst van Nieuwburgh niet gesien.

*Quem nulles aluit Bellona trophæis,
Ac neque sub Galea Mavortia canuit ietas.*

Die noyt van Zegenprael, den Roem ten Hemeljoegh,

En op sijn grauwe Kruyn, het yfre Helmet droegh.

Ten

Ten waer in Caroufels en Tournoyen, daer hy in sijn jonckheydt al wel mede wift om te gaen; maer die roem was uyt *fuius Troes*, het was nu

Ille ego qui quondam, &c.

Dat dus mijn tijdt verloopt, is my ten minsten leet,

Voor desen was ick iets, nu ben ick niet een beet.

Voor het laetste: *De Vrienden en Verwanten van Lotharingen, souden het Rijck op eeten.* Dit acht men ydel, alsoo hy een eenige Soon, en de laetste van sijn huys was, al de aenwas van sijn gheslacht, bestondt in het geluck van een Houwelijck, en derhalven konde de Polen,

Hinc formare viros Regesque imponere genti.

Hier Mannen en Overhoofden van hebben te hoopen, maer dit was het besluyt van de saeck, dat men geen speculatie of ghenegentheydt op eenige Fransche Schepselen of Verwanten had, dewijl het vast stondt: *Galliam solo de Republica bene merendi specie libertati electionis inhibere*, dat Vranckrijck alleen onder de schijn van Polen wel te willen, hun vrye verkiefsinge geweldt socht aen te doen, en dat daerom dese Koningh met Condé, als met gheweldt, en Nicuwburch door Tractaten en onderhandelingen te willen indringen, beyde die Vorsten meer schade als voordeel had ghedaen. Maer hier, ontbreeckt nu noch het geen van een Ingeseten een Piaso, gelijkse deselve noemen, te seggen zy.

Van een Piaso.

Men merckte terstont een foodanige aen, als

een eygen Moeder, die haer eygen Kindt in haer armen draecht, bracht het Voorbeeldt van Moyſis uyt den Bijbel by, en daer de Opperſte ſeght: *Non poteris alterius gentis hominem facere Regem, qui non fit frater tuus*, Ghy kondt geen Coningh, uyt andere Volckeren, die uwen Broeder niet zy, over u ſtellen. De Voorbeelden der Beefſten, der Vogelen, en Bloedelooſen, die van hunſ ghelijcken beſtiert wierden, was hier toe een krachtigh bewijs, het ware een jammerlijke ſtandt voor Polen, altoos onder het ghebiedt van Vreemden te ſullen moeten duycken, ſelden hun eygen Inboorlingen voor Coningh te erkennen, en alſoo, *Invidere capiti Diadema ſuo*, gelijk men ſagh dat alle Volckeren Coningen, uyt hun eygen Landaert maken. Soo langh als Roma dienſtbaer en kindts was, namſe ſonder onderscheyt Coningen uyt de Vreemdelingen, maer als de Tarquinien de laetſte der vreemde Coningen verdreven waren, vertrouwde ſy haer ſtaets-bondelen en bijlen aen niemant, als aen haer eygene Burgeren en Ingeſetenen. Het was de grondt van de vryheydt van Inboorlingen beheerſcht te werden.

De Rijcken der Meden, Perſen en Grieken hadden hun eygen Coningen gehad: Over het Roomsche Keyſer-rijck, volghens de gulden Bulle, magh niemant als Duytſers geſtelt worden, *Ne decus Coronæ ad exteros transferatur*, Op dat de waerdigheyt van de Keyſerlijke Kroon, niet kome vervreemt te werden. Vranckrijk fluyt oock, door hare Salifche Wet, alle Vreemdelingen uyt haren Throon (hoewel ſich de Engelschen daer voor heen met de Wapenen ingedraeyt hebben) en met deſen ſchildt is het, dat ſy alle vreemde ſtaet-ſucht en natrachtinge op hare Heerſchappyen krachtelijck af-keert en af-ſet.

af-fet. De Portugeesen begeeren oock oock na hun oude instellingen , niet dat hun Rijck buyten Portugael gae , want veel Roma selfs begeerde nu geen Ultra-montanen over Bergelingen , of die buyten Italien te huys behooren , tot hunnen Paus.

Het waren Piaſti gheweest , die de eerste Kerck gestelt , en de Bisdommen , Abdyen , en de geheele kerckelijcke Regeeringe , die door de roem van hunne dapperheydt , de geheele wereldt vervult , soo veel zegepralen aen de Tyrā Borysthenes , de Elve , de Sala , en de Baltische Zee opgerecht hebben , en Piaſto ghebooren , uyt en als gevoedt in den Schoot van het Vaderlandt , sou het selve als een recht Quekelingh , beminnen , en kennisse hebbende van de Poolſche oprechtigheydt , sijn gantsche vertrouwen daer op stellen. Een vry woordt dat selfs een ghemeen Persoon voor de Staet voortbrengh , sou de Vorst selfs , niet ten arghsten opnemen ; hy sou heerschen als een , die reden van sijn doen aen de Wetten te gheven heeft , hy sou sich niet vergrammen teghen de Staets-bedienaren , wanneerse op het nauw onderhouden der Wetten stip blijven staen , noch over de vryheydt der Raden , noch over dat *Tribunale intercedo* , maer alle wijze en goede Vermaenders geerne verdragen. Een Man van Mannen verkoofen , sou Mannen en deugden onderscheyden , de eygene en aengheborene waerdigheden van een yeder , sou hy wel achten , en die valsche en uytheemsche eertijtelen laten varen ; hy sou gheen Buytenlandtsche of vreemde zeden invoeren , in geen Buytenlandtsche factien en zijdigheden ingewickelt , en aen niemant buyten , ten oorſaeck van sijn bevoorringe dienstbaer sijn. De Staet sal door hem ,

met geen vreemdt gedrocht, noch sijn Hof met Buytenlandtsche Pannelickers en Wesp en ghe-
vult worden; noch dese, dewelcke onder schijn
van in uytheemsche Talen en Brieven te die-
nen, sich selven in de Konincklijke Kamer
weten in te dringen.

*Maer dese Piaſto van kleyne middelen zijnde, sou weynigh voordeel en nut door sijn staet, de ghemeene
ſaecten konnen toebrengen, te meer dewyl ſeecker is,
dat de Poolſche Grooten, door hun overdadige pracht,
geen minder ſorge ſchijnen te hebben, als om rijk te
worden.* Hendrick de Derde, bracht oock ghe-
noeghaem niet by, echter moefte hunne
Kroon niet t'eenemaal voor gout te koop ghe-
ſtelt worden, te minder sou sich desen Piaſto op
sijn gelt te roemen hebben, en de Kroon die
hem vrywilligh toevertrouwt, en van hem niet
gekocht was, te meerder achten.

Maer, ey lieve! Wat hadde oyt de Staet van
Polen, van al de voorgaende Contracten,
Pacten, voorwaerden en bedingen te bedt ghe-
hadt? Wanneer was doch die Staet door vreem-
de middelen verrijckt? Of wat Coningh had,
als hy gekroont was, vervult dat hy beloofte had-
de? In tegendeel had de Theſaurier en Schat-
meester van het Rijck, met den vollen buydel,
de Coningen Henricus, Stephanus, en Sigif-
mundus, op de Rijcks-grensen moeten ont-
moeten, en hunne reyſe, inganck en kroonin-
ge, uyt de ghemeene middelen moeten beko-
ſtigen.

Van een Piaſto, of Inboorlingh heeft men ſe-
kerder trouwe, ſeeckerder en blijvende Rijck-
dommen te verwachten, al brenghy hy niet ſeer
veel in, het ſal daer ten minſten in blijven, dat'er
in is; en het geen daer in geweest is, sou door
geen koſtelijcke Gheſantschappen, heerlijcke
intreden,

intreden, pracht van de Grooten, en na 's Lands gebruyck, strijdt om yeder op het kostelijckste voor den dagh te komen, en sijn genegentheyten aen den nieuwen Coningh te toonen, uytgeput worden.

En in der daedt Polen was soo behoefstigh, noch benodicht naer andere en vreemde midde-len, dat hy sich met haer eygen niet overvloedigh genoegh sou konnen behelpen. Casimirus, voor heen de groote genoemt, hadde, wanneer de Staet noch in sange, door den aenwas van Littau, Masou, en Pruyssen, soo machtigh niet was, honderden van Steden, Sloten en Kercken, met muynen voorsien, ghelijck hy Polen van hout gevonden, en van steen gelaten hadde, daer-en-boven op een tijdt den Keyser, vijf Coningen, en menighte van andere Vorsten, op de Bruyloft van sijn Nichte, twintigh dagen na malkander tot Cracou onthalen, en op hun vertreck, Konincklijck tot op de Grensen begeleyden konnen, latende noch na sijn doot een groote schat en rijckdom nae. De oorfaeck was kenbaer, Polen was sijn middelpunt, daer sijn Nest, sijn Huys, sijn Hart, sijn Schat.

De vreemde Coningen, die Polen oyt ghehadt heeft, Uladislaus uyt Bohemen, Ludovicus uyt Hongaryen, Henricus uyt Vranckrijk, Stephanus uyt Transijlvanie of Sevenbergen, waren alle beklaeghlijck voor het Rijk geweest. Jagello en Sigismundus de Darde, als zijnde uyt hun geslacht, teldense geerne onder hun eygen Inboorlingen.

Door de oude en nieuwe Poolse Wetten was bestelt, dat Vreemdelingen tot geen Amp-ten en weerdigheden souden toegelaten worden, noch eenige Landt-vooghdyschappen bedienen, het ware dan te meerder billijck sijn gantsche

staet, goet en bloedt, den Hollanders niet toe te vertrouwen, en eer een Vorst van ons eygen, als uytrandsche zeden en bloedt te verdragen, kan een Vreemdelingh die in Vaderlandt, Zeden, Tael, insettingen en driften van hen versheyden was, hen meerder besorgen, als een Ingeboren, die al dese dingen met hen gemeen hadde, soo een sou over hen, gelijk een Vader over sijne Kinderen, een sulck een, als een Heer over sijne Slaven gebieden.

Een uytlandigh Vorst, noch rouw in de kennisse van de Poolse faken zijnde, sou terstont de Cancelier, Onder-cancelier en Bedienaers van de Staet in den arm soecken te nemen, en onder hun ghesagh en raedt de Staets-faken verhandelen. Hier uyt sou den afgunt, staet-sucht onder de staetsgelijcke, twist en tweedracht, al verderffelijcke pesten voor den Staet ontstaen, of in tegendeel soude hy, geleert op een andere en vreemde wijze te heerschen, alles na sijn eygen hooft willen bestieren: waer uyt dan klachten, morren, gevaer van verval souden komen te ontstaen; waer by dan noch quam, dat het geen men sich selven seer groot verbeeldt heeft, somwijlen wel seer slecht uytvalt, *Ut majora creduntur de absentibus*; daer men omtrent sijn Inlanders, die men behandelt en bewandelt heeft, geen nootd van had.

Het verkiesen van een Buytenlander, moet nootfaeckelijck de andere Vorsten, die in de verkiesinge voor by gegaen zijn, tot spijt, haet en wraeck verwecken, (gelijck men tegenwoordigh van den Koningh van Vranckrijck siet, die verklaert dat Condé tegenwoordigh niet na de Kroon staet, dat hy hem oock niet missen kan; maer, indien de Polen evenwel yemandt verkiesen, die hem tegen de borst mocht zijn, dat hy
sich

sich evenwel daer ghevoelijck over toonen sal) maer alleen het verkiesen van een Piaſto, nemen alle jalouſy en misnoegen der Buyten-vorſten wech, dewijl niemandt gehouden is, buyten te foecken, dat hy binnens-huys heeft, en voorts de gemeene verwerpinge, geen uytſonderingh van misnoegen kan veroorſaken, ten waer men al voor heen, een vry Volck aen banden wilde leggen.

Vorders, wie daer oock van dese vreemde Vorſten mocht verkoren worden, sou dese verkiefinghe meest het werck van de Grooten zijn, die ſelden hunne toefſtemminge voor niet wech gheven, maer door hoope, verdragh, eygen nut en menighmael geheyme infichten gedreven worden: Maer het verkiesen van een Piaſto, sou recht en waerlijck het werck van den Adel zijn, door gheen byſonder nut, of hoop, of verdragh gedreven of aengemaent.

De vryheyt is by den Polen altoos een waerdige naem gheweest, en die vreeſde men dat, onder een vreemde Heerſchappy, achterdeel lijden sou, ghelijck de vrye ſtemminge gheen kleyn verval ſtondt te lijden, daer men ſijn goetvinden inbrenght, voor een Vorſt die de ſelve niet als door een ander verſtaen kan, waer door de eygene woorden, niet ſelden of verbaſtert, of verdraeyt konnen worden, immers van hun natuyrlijcke *Emphalis* of nadruck moeten verkiesen, ghelijck het water door gooten geleydt, altoos eenigh slijm of vuyl met ſich ſleept, en van de natuyrlijcke klaerheydt altoos verliest. Men hadde oock levende Voorbeelden, dat een looſen Hovelingh, die geheyme Taelman van de Koninginne Ludovica of Loife, door konſtige verdrayingh van woorden, haer een heel anderen indruck gaf, als de Voorſtelder

haer wilde gegeven hebben , en in der daedt , het maeckt weynigh liefde , en lichtelijck af-keer niet te verſtaen , niet verſtaen te worden , en door eens anders ooren te hooren , hoedanigh fou die Raetsplegingen , Landtsdagen en Rechts-handelingen in ſijn werck gaen , wat dwalingen in woorden , qualijck verſtaen. En ſomwijlen (ghelijck het yeder niet even vaſt heeft) qualijck geſproken , en voort wat ghackel by die geene , die daer niet wel mede weten door te komen , altoos een algemeene duyſterheydt , en ſeker verlies van de achtbaerheydt der ſtemmingen , waren daer te verwachten.

Maer de gelijkheydt onder de Polen , konde qualijck plaets voor de Majesteit vinden , en hoe fou een Edelman tot de Kroon verkoren , de reſt , ſoo verre konnen brengen , datſe hem , dieſe voor heenen als hunnes gelijcken of minder ghekent hebben , nu als hun Koningh en Overhoofd ſouden als aenbidden. Waerlijck groote Keyfers , Coningen en Vorſten , zijn voor heen niet ſelden uyt het midden van hunne Medegenoten gekooren , en hebben door hunne daden ſich ſelven onſachelijck genoegh gemaect , de Grootvorſt van Moſcovien , Ivan Waſilovitz hadde Stephanus Batory , verweeten , dat hy van geen Konincklijck bloedt was , waer op hem deſe weder had bericht : *Clarior ego ſum quem virtus quam quem matris venter Regem fecit* , Doorluchtiger ben ick , die door de deugt , als die door ſijns Moeders Buyck , Coningh geworden is .

Het Over-doorluchtigh Huys van Ooſtenrijck , was haer begintſelen aen Rudolph , Graef van Habſpurgh verſchuldight , als die de eerſte van dat huys den Keyſerlijcken Kroon ghedragen heeft. Willem was uyt de Graven van Hollandt ,

landt, Adolph uyt het Huys van Nassouwen, Gunther uyt dat van Swartzenburgh, tot de Keyserlijcke Kroon gekomen. De Roomsche Pausen telden gheen rye van paüselijcke Voorouderen, en de Hartogen van Venetien worden uyt de Burgeren verkoren. In Polen was de Ridderlijcke of Adelijcke ordre, de zayplaets en het plantsoen der Raden, en uyt dese worden de Hooger-ampten en Amptenaren gemaect, was dan oock geen saeck, die de natuur geweldt aendede, indien de Coningh, als de schoone Blom, dien Spruyt van aengroeyende waerdigheydt komt te kroonen. Men verkoor in Polen de generale of algemeene Rechters, uyt den Adel, een Amptenaer, die by na een Konincklijcke Macht gebruyckt, en in sulck een hooge achtinge zijn, dat hy selve, *quos praetores fecere mirantur*, Met verwonderinge aensien, diese selfs gemaect hebben.

Sommige bekommeren sich of de Piasto, om sijn geslacht en huys groot te maken, de middelen van het Rijk, en sijn beste sorge aenwenden soude.

Wat was'er onverdraghlijcker, als dat een Vorst de middelen van de Staet aen Vreemdelingen, en sijn Buytenlanders besteedt; hier worden de schatten, ten minsten niet buyten het Rijk vervoert, en al de Poolse aenwas, blijft binnen Polen. Heden dy, morgen my, een yeder had sijn beurt te wachten, en het was noch een vertroostingh, dat het onder de Broeders bleef. De Polen waren oock te edelmoedigh, als de schatten in hunne Koffers te begraven, maer mochten wel lijden, dat'er oock een ander wel of vaert; sy meeten de Rijckdommen na de mate van het nut, dat sy daer uyt ontfangen; maer ondertusschen konnen gestelde Wetten in dese gelegentheydt, een Inlandsch Coningh,

ningh, beter met bematiging bepalen, als een uytlandtsch Vorst, die met sijn doorluchtigh Bloedt, hooge verwantschappen, en noch hooger gedachten, sich daer soo ghereedt niet aen fou laten binden.

Maer de afgunst onder de eens-gelijcke ver-smoort dese hoop, in haer gheboorte: En yeder sijn bysondere tijtelen van staet en waerdigheyt dragende, misgunt een ander die, die hy selfs begeert. Een Littauwer, sou een Pool, een Pool, een Littauwer niet wiilen wijcken, hier over, segt Paulus Piascius, Bisschop van Premislaw, *Invidentiæ, inquit vitio, isti populi maxime indulgent, circa electionem Regis ut eum propterea externum, quam suum esse malint.* Dat Volck, segt hy, geeft haer afgunst seer toe, omtrent het verkie-sen van een Coningh, waeromme sy oock lie-ver een Uyt- als Inlander begeeren.

Maer my dunckt, dat sal het sich soo wel doen, dese saeck aengaende, ick hebbe my daer dieper ingelaten als ick gemeent hadde.

M.G. Voor my, ick heb het altemael niet onthouden, en dewijl wy hier in ons Rijck een heel andere Regeeringe hebben, staet ons op foodanige swarigheden niet veel te letten. De Coningen worden by ons geboren, en beginnen te heerschen, soo haest als hen het licht des He-mels beschijnt, en daerom zijn wy al die onge-vallen van na-yver, en vreemde Heeren of ey-gen Onderdanen te gehoorsamen, niet onder-worpen.

Ongele-
gentheyt
van Po-
len.

Merc. Het schijnt, dat sulcks hunne nootwen-dige lotschickinge is, en sy hebben het onge-luck, datse binnen de tijdt van vijf jaren meer of minder, in de selve ongelegentheydt gevallen zijn, in het jaer 1669, door het af-staen van de Kroon, van den Coningh Johannes Casimir: die

die gewillighlijk de Kroon in een Monnickskap verandert heeft, en liever tot Parijs gehoorsamen, als tot Cracouw regeeren wilde, en het verkiefen van hunnen Piasfo en Inboorlingh Michaël Wisnowisky, en nu weder met het afsterven van dien Coningh, tot seer groote schade en nadeel van dat Koninckrijck, te meer, dewijl sy het voorleden jaer schijnen, een weynigh te voorbarigh geweest te zijn, met de groote macht van de Porta te tergen, en lichtelijck, deselve nu op den hals sullen krijgen, en dat op een tijdt dat het hen weynigh dient, zijnde van een Coningh, ordre, gelt en Volck onvoor sien.

Pasq. Indienze nu wat gheluckiger in hunne verkiefinge zijn, als se naest een wijl gheweest hebben, sal het hunne staet wel te passe komen. In dese u voorgaende reden Mercurius, schijnt wel genoeghaem aengewesen wat hen dienstigh is, maer de drift en bysondere belangh der Grootten, smijt menighmael veel goede insichten onder de voet, voornamentlijck, wanneer sulcke machtige Nageburen, hun interest, op het hunne soecken te enten, en gaende de bepalinge voor by, die hen Godt (onder wiens genade sy seggen te regeren) gestelt heeft, hun armen tot in die van andere Kroonen uytstrecken. Het is te gelooven, dat se naer dese insichten te lichtelijck weder tot een Inboorlingh sullen verstaen, om te eerder gedaen te hebben, en in staet te zijn, hun machtigen, en nu dreygenden Vyandt, het hoeft te konnen bieden.

Merc Het leynt by my seer onsecker. Sy hebben misschien nu al hun vergenoegen in de Piasfo, en sullen lichtelijck na wat nieuws omsien, hoewel het een braef en edelmoedigh Volck is, soo hebben se evenwel mede hun bysondere woestigheden en Capricien. Een van de grootste

Wat van
hun ver-
kiefinge
zy.

Schrij-

Aerdt
der Po-
len.

Schrijvers heeft'er dit van. *Gens est ad ferociam & licentiam, nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei, legem multis seculis ibi solemnem, vix nunc demum omiserint; ea scilicet caverant; ut qui hominem per emisset, solveretur metu judiciorum, si in jacentis cadaver projecisset pauculos nummos, quorum numerus, eadem lege destinabatur, nec tam vile fecissent, humanæ vitæ precium, nisi sui genii impetu, pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere.* Het is een Volck tot woestheydt en ongebondenheydt geboren, foodanig, datse een Wet, van een onuytsprekelijcke Barbari-heydt; nu eyndelijck ter nauwer noodt hebben naergelaten, door dewelcke namentlijck bestelt was, dat die eenigh Mensch gedoodt heeft, van de vreesse voor het gerecht bevrijdt wierdt; indien hy op het doode lichaem, eenige weynige penningen, door de selve Wet bepaelt, nederleyde, en sy fouden de prijs van het Menschen leven soo geringh niet hebben gestelt, ten ware sy door de drift, van hunnen aert, Menschen bloedt te vergieten, voor een lichte misdaedt gehouden hadden. Dit schildert hun aert wel wat met de donckerste verwen af, gelijk de Polen het selve oock getracht hebben te wederleggen; maer soo veel is'er van, dat hun driftigheydt, en de inbeeldinge van hunne vryheydt, hen aen de Koningen, en den Koningen aen hen te onverdraeghlijcker mæect, het geen misschien voor een gedeelte de oorfaeck is gheweest, waerom, Casmyr sijn Kroon af-geleyt, en desen Michaël, sijn versche verkiesingh bequijnt heeft, en daer nabestorven is; komende daer by de bittere Vyandtschap der gener, die tegen sijn verkiesinge zijn gheweest, en hem daer door veel moeyten en dreygementen hebben gedaen. Sy waren misschien niet te ongeluckiger,

luckiger, indien de liefde van dese vryheydt, hen wilde toelaten, met de Noordtsche Kroonen een erf-rijck op te rechten, in de plaets van, door de doot, of het af-staen van hunne Koningen geduyrighlijck in dese lange en ghevaerlijcke *inter Regna*, stilstaen der Regeeringe, onkosten en moeylijcke ghevaerlijkheden van verkiefinge te vallen.

Van de
verkie-
finge det
Vorsten.

Pafq Sy hebben evenwel dat voordeel datse hun oordeel op de zeden en manieren der Koningen kunnen plaets geven, daer de Rijcken by opvolginge, de Coningen, soodanigh alsse zijn moeten, ontfangen, en soo wel Claudios als Octavios moeten te gemoet sien, welke laetste slag van heerschen by Aristoteles Barbarisch genoemt wordt, of dat het Volck Barbarisch is, daer sulcke Regeeringh plaets heeft.

Merc. Hier op sal ick seggen, dat Bodin, over de selve stelling seght: Ick late (seght hy) de definitie of bepalingh van een Coningh, die door Aristoteles ghestelt wordt, als dat dese een Coningh is, die verkoren wordt, en naer het believen van de Onderdanen heerscht, en op een andere plaets, dat de Coningh een Tyran wort, indien hy het minste, tegen de wille der Onderdanen beveelt, soodanige definitien zijn niet alleen sonder grondt, maer oock schadelijck, en segge dat deselve valsch zijn, voor soo veel de Konincklijke Tijtcl, die de Opperste Majesteyt en macht behelst, incompatibel met de selve zy, aengemerckt, de Coning geen macht sou hebben sijne Onderdanen eenige Wetten voor te schrijven; maer in teghendeel door de selve gedrongen worden, de Wetten te ontfangen, en alsoo souden de alderrechtveerdighste Princen van de Wereldt, Tyrannen moeten zijn, en dat meer is, daer sou niet eenen Coningh gevonden

Bodin de
la Re-
pub.
Liv. 2.

Op vol-
gende
Regeer-
ringh
voorge-
staen.

vonden worden ; en om kort te gaen , de Coningh sou niet anders als een slechte Overigheyt wesen , dat al onmooghlijcke en onhebbelijcke dingen zijn , gelijk het is dat Aristoteles seght , dat de Volckeren Barbarisch zijn , daer de Coningen by opvolginge en successie regeeren , aengemerckt , Alexander dan mede soodanigh sou moeten zijn , die in een rechte Linie van Hercules af-komstigh , en door recht van opvolginge tot de Kroon van Macedonien gekomen is ; gelijk oock al de Coningen van Sparta. Men sou oock moeten bekennen , dat al de Coningen van Asie en Ægypten Barbaren waren , van dewelcke het nochtans gewis en seker is , dat de beleefthéydt , geleertheydt , en de beste wetenschappen , beneffens de oorsprong der Wetten uyt voortgekomen zijn , en daer sou niet als eenen Aristoteles , en een handt-vol Griecken gevonden worden , die geen Barbaren zijn , wy sullen klaerlijck betoonen op sijn plaets , dat'er niet soo gevaerlijck is voor een Staet , als dat een Coningh by verkiefsinge ghestelt wordt. Hiet over seght hy op een ander plaets ; maer in alle Monarchien die by verkiefsinge gaen , is een gevaer dat altoos gebeurt en voorvalt : Namentlijck , dat na de doot van een Coningh , de staet in een enckele anarchy of heerscheloosheit komt te vervallen , blijvende sonder Coningh , sonder Heer , en sonder eenige bestieringh , in duysent gevaren van haer uysterste verderf , gelijk een Schip sonder Roer , in Zee door de windt gedreven , dat sijn schip-breuck de eerste storm die aenkomt verschuldicht is ; gedurende welcke tijdt , de Rovers , Dieven , Moordenaers alles doen wat sy willen , als die weynigh voor straffe vreesen , alsoo het swaerd van het gherecht , de gerechtigheyt voor die tijdt schijnt , als

Regeringen by verkiefsinge seer gevaerlijck.

als uyt de handen gevallen te zijn, gelijk men gemeenlijk na den doot van den Roomschen Paus (gelijk Pasquin wel weet) en van de Coningen van Tunis, en Sultanus van Ægypten fiet, daer men somwijlen wel soodanige vindt, die vijftigh Moorden gedaen hebben, en evenwel de genade van den Paus verkrijgen, of altoos het zy hoe het wil daer over ongestraft en blijft. En in der daedt daer zijnder voor eenige jaren, twee tot Romen ter doot ghebracht, van dewelcke d'een *Pater noster*, en d'ander *Ave maria*, die op verscheyde reysen hondert en seftien Persoonen om den hals gebracht hadden. En het eerste dat men gemeenlijk doet, wanneer de Stoel ledigh staet, is de ghevanckenissen open te breecken, de Kercken-bewaerders te vermoorden, de Misdadigers uyt te laten, en sijn spijt en haet op alderhande wijze te wreken en vergelden, en dat duurt soo lange, tot dat het Collegie der Cardinalen, tot een nieuwe verkiefsingh komt, het geen somwijlen langh genoegh aenloopt, ghelijck nu laetst wel gebleecken is, of elders de Rijcks-staten, daer toe kunnen besluyten, dat elders en in Polen oock gemeenlijk het werck van eenige Maenden is; Ja het is wel gebeurt, dat de pauselijke Stoel geheele twee of derdehalf jaren; ten naefsten by levendigh gestaen heeft, gelijk na de doot van Clement de Vijfde is, ja wel geheele thien jaren, ghelijck ten tijden der verkiefsinge van den Hartogh van Savoyen, Felix genoemd, gebeurt is. Men heeft somwijlen oock wel gesien, datter twee of drie Paufen, en soo veel Keyfers te gelijk verkosen zijn geworden, en een wijl daer na bleef het Keyferrijk ledigh een jaer, daer na twee jaer, selfs wel geheele achtien jaren, na dat de Keyfer Willem, Graef van Hollandt

Pater
noster en
Ave Ma-
ria, twee
Moot-
ders.

Hollandt verflagen was geworden, en hoewel de Keurvorsten den Coningh van Spangien, Alfonsus de Thiende het Rijk aenboden, heeft de selve het niet willen aenvaerden, ter oorfaeck van het merckelijck gevaer, dat daer in stack; niet begeerigh een staet op sich te nemen, di aen de wille van de Onderdanen, die uyt der Vorsten en het geweld van de sterckste hingh.

Pasq. Andere Koningen evenwel, voor en naer hem gelijk als Carel van Vranckrijck, en Carel van Spangien, hebben daer soo weygerigh niet omtrent geweest.

Merc. De onbepaelde heerschsucht der Vorsten, fiet menighmael alle swarigheydt over het hooft, wy wijfen hier alleen aen, wat het dienstighste, maer niet wat het gebruycklijckste is, om dan voort te gaen, hoe swaer het zy in sulck een verwarde Staet, daer een yeder doet wat hy wil, te vallen, getuygen menighen van Voorbeelden. De Polen om daer in te voorfien, ten minsten voor soo veel als mogelijk is, hebben voor een gewoonte de straffen en boeten, alsdan te verdubbelen, soo langh de verkiesingh van een nieuwen Coningh duurt. Misfaden die anders vergeeffijck zijn, achten dan met de doot strafbaer. Wy lesen oock, dat geduyrende de verkiesinge der Ægyptische Sultanen, het arme Volck, en de beste Steden van het geheele Landt, door de Mamalucken geplondert en gefaccageert zijn geworden.

Pasq. Men sou ondertuffchen wel een Gouverneur of Opfiender kunnen stellen, die gheduyrende het ledigh staen nauw opficht sou mogen nemen.

Merc. Dat soo al soo veel swarigheydt vinden, als om een Koningh te maken, maer neemt dat het selve geschiedt sonder tegenspreken, sonder dat

dat men daer over de Staten behoeft te vergaderen; die het ſou toeflaen den Gouverneur te verkiefen: Wie fal borge voor ſijn ghetrouwigheydt zijn? Wie fal hem verhinderen de Staet te overmeesteren, dewijl hy defelve alreeds in ſijn macht heeft? Wie fal hem ontwapenen, indien hy de Wapenen niet afleggen wil, (welcke faeck in Polen, oock nu, by des Kroons Veldt-heer ſijn opmerckinge heeft) wie fal hem doen ruften, als het hem lufft om een Kroon te tuymelen? Men heeft gefien, hoe ſich omtrent die faeck Gustavus, Vader van den Coningh Johan van Sweden, ghedragen heeft, die ſich van Beftierder Coningh, ſonder de verkiefingh te wachten, gemaeckt heeft, en nochtans maken de Sweden by naer een Godt van hem.

Maer, indien men de beftieringe aen den Raedt wil laten, ghelijck men in Polen doet, en eertijts tot Romen gedaen heeft; is het ghevaer niet minder, dat ondertuffchen de ſterckſte van den hoop, de ſterckten en veſtingen in ſijn geweldt fal foecken te krijgen, gelijk Pompeio, Colonna, en Antonio Savelli gedaen hebben, die ſich Meesters van het Capitolum maeckten, en het Volck vaſt vryheyt, vryheyt, *liberta liberta* toeriepen. Ondertuffchen zijn de burgerlijcke Oorlogen onvermijdelijk, niet alleen onder de Oorloghs-volckeren, maer oock ſelfs de kerckelijcke Staten, en het is noyt mogelijk geweest, daer in ſoo wel te voorſien, dat twee-en-twintigh Pauſen daer den hals niet voor gelaten hebben, ghelijck by de Registers van het Vaticaen te ſien is, behalven menighe die men uyt den Stoel gheſtooten heeft. En ſelfs in de primitive Kerck, in het Jaer 356 wierden binnen Romen ſes hondert Perſoonen, over de verkiefingh van Damasus en Urſinus om den

Colonna
en Savel-
li maken
ſich Mees-
ters van
het Cap-
itoliura

Bodin.
lib. 6. de
la Re-
publ.

hals gebracht, en om dese oorsaek verbiedt het Concilie Generael van Laodicéa, het Volck de verkiefingh der Bedienaers en Prelaten, en in der daect Athanasius en Augustinus, beyde Bisschoppen, hebben hun eygen Opvolgers ghekoren. Wat vorder zengaet, de Oorlogen der Romeynen, en daer na van de Duytschen, ter oorsaek van de verkiefingh der Keyseren ghevoert, daer zijn de geschicht-boecken vol van, daer een yeder kan sien het ellendigh Schoufspel van Steden verwoest, Landtschappen berooft en verdorven, dan door d'een, dan door d'ander, en duysent andere ellenden meer, die de burgerlijke Oorlogen mede brengen.

Andere
ongele-
gentheyt
voor E-
lective
Rijcken.

Noch is'er een andere ongelegentheydt aen vast, namentlijck dat de publijcke Domarien, en besittingen tot particuliere en bysondere woorden gemaect, gelijk van de Domarien en goederen van St. Pieter, en van het Duytsche Keyser-rijck geschiedt is. Want de Princen die verkoren worden; wel wetende, dat sy hun staet hunne Kinderen niet kunnen nalaten, doen hun voordeel met de publijcke en ghemeene Landts besittingen, soo door verkooping en als donatien en wechgevingen.

Gelijk de Keyser Raout, al de Steden van Toscanen, voor seeckere somme gelts, van het Keyser-rijck ontbonden heeft. De Keyser Robert gaf drie Keyserlijke Steden aen sijn Soon. Hendrick de Eerste, maecte sich Meester van Saxen. Frederick de Tweede stelde Neurenburg vry. Otho de Derde Isne. Lovis van Beyeren dede het selve met de Stadt Egre. Hendrick de Vijfde verkocht al wat hy slechts konde, en Carel de Vierde, niet konnende de hondert duysentd Rijcksdielders, die hy de Keurvorsten voor yeder beloofst had, betalen, verkocht

verkocht hen al de tributen en schattingen van het Keyser-rijck, mits datse sijn Soon Keyser fouden maken, en aldus de zenuwen van het Keyser-rijck genoegsaem af-gesneden zijnde, bleef het gantsche lichaem van het Rijck, soo swack, dat Hartogh Carel van Bourgondien, sich niet ontsagh, de Düytsche Vorsten den Oorlogh aen te doen.

Noch valt hier een derde swarigheydt en ongelegentheydt, die wel te bedencken staet: Nammentlijck dat een Persoon van gheringe staet, menighmael den hooghsten top van eer beklimt, en die eer onghewoon, meent als een Godt op der aerden te zijn, en alsoo is'er niet onverdraeghlijcker als een Knecht, die Meeester geworden is, en aen d'andere zijde, is de liefde van een Vader tot sijnen Soon soo groot, dat de selve liever Hemel en Aerde bewegen soude; als de Kroon sijn Soon niet naer te laten. Dese evenwel zijn gheen van de aldergrootste ongemacken: Want men moet nootfaeckelijck, of een Vreemdelingh, of een Inboorlingh verkiezen, en wanneer de Monarchie, tot de keur komt, yeder een sou gaerne daer het besit van hebben, en tusschen veel gelijcken, (soo als hier voor aenghemerckt is) is het onmogelijck dat'er geen groote factien en aenhanghselen fouden zijn; die onder de Onderdanen verdeelingen maken, en offe al niet wel ghelijck zijn in deught, en in middelen, beeldense sich evenwel in, gelijk te zijn, niet willende d'een den ander gehoorsamen: ghelijck Tacitus seght, in Armenie gebeurt te zijn, daer de Heeren daerom geen Coningh wilden hebben, die hun Inboorlingh was, en de Mamalucken, na datse verscheyden Sultanen gedoodt hadden, en konnende geensints verdragen, dat d'een van hen

Derde
swarig-
heyt.

grooter sou zijn, als d'ander, senden een Gesant na Campson, Coningh van Caramanie, om Sultan van Ægypten te zijn.

De Vorsten van Duytslandt hebben menighmael die voet, na de Moort van verscheyden Keyfers, gehouden, soo datse quamen tot de verkiefingh van eenen Wilhelm, Graef van Hollandt, eenen Hendrick, Graef van Lutzenburgh, of een Coningh van Engelandt, of een Koning van Spangien, en selfs hebben menighmael de vreemde Vorsten, de verkiefinge niet willen aennemen, gelijk Alfonsus de Thiende, van Spangien, als hier voor gesegt is, de Keyferlijcke Kroon af-geslagen heeft, die daer over achtien jaren ledigh ghestaen heeft, en Sigismundus de Eerste, Coningh van Polen, ontseyde de Koninckrijcken van Hongarien, Bohemen en Deenmarck. Louis de Twaelde weygerde de Heerschappy van Pifa, en de oude Romeynen (seght Appianus) hebben veel Volckeren, die sich onder hunne gehoorfaemheydt wilden stellen, af-geslagen, ghelijck men omtrent de Vereenighde Nederlanden, mede iets diergelijcke gesien heeft, alles uyt vreesse van gevaer en onrust.

Sigismundus van Polen ontsegt drie Koninckrijcken.

Of wel indien die vreemde Vorst de aengeboden Staet al aen-neemt; wanneer hem, een grooter voor-komt, of hy alreeds een grooter in besittinge heeft, sal hy gedrongen zijn de eerste te laten, ghelijck de Koningh Ludovicus van Hongarien gedaen heeft, dewelcke zijnde Coningh van Polen verkoren, terstont weder naer Hongarien keerde, latende een Stedhouder in sijn plaets in Polen, gelijk oock selfs de reden wil, dat men meer forge draeght voor het geene, ons van nature eygen, als dat ons aen bevolen is. Maer ick hebbe my daer al wat verre ingelaten,

ingelaten, en sou lichtelijck wel te verre vervallen, soo veel is'er van dat de Koninckrijcken by verkiesingen die swarigheden hebben. Die ghevaerlijcke *inter regna* en vacantien, en selfs omtrent de verkiesingh, wederzijdtsche swarigheden van een Ingeboorlingh of Uytlander. Het vervreemden van des Rijcks Goederen, soo onder d'een als d'ander te wachten; en het gevaer van onverdraeghlijckheydt van een minder, en het verlaten van een meerder Opperhoofd, en dat voordeel van in de zeden, sijn volle keur te hebben, kan al dese ghevaerlijcke nadeelen gheensins ophalen, al quam daer de nauwe beteugelingh der Wetten by; alsoo sulcks maer weder ongebonden Onderfaten, en moetwillige Grooten maect, het is waer, de opvolgende Rijcken hebben oock die swarigheden die men weet, sonder dat wy die ten breedsten willen uytmeten, want men moet sijn vinger in de aerd steken, niet waer, *Monfr. le Galand*, en ruycken in wat Landt men is, vrye Heerschappyen hebben mede de hunne, maer zijn evenwel onder sekere bepalingen, en voor Volkeren die daer toe gemaect zijn, de gezegenste die op der aerde zijn; maer laet ons liever dese dingen laten varen, wat weet men somwijlen wie ons mocht komen te overhoren, en in der daedt, wy hebben hier voor de Franschen soo al wat hun verwe gegeven, siet eens om Monfrere, of wy niet beluystert kunnen worden, gy-lieden zijt al een gevaerlijck Volck.

M. G. Geen sorgh ter Wereldt, in saecken van *amour* zijn wy wel met hondert oogen, en ooren voor sien; maer in saecken van Staet, sulden u wel hondert overhoren, die niet sullen weten, of ghy uyt Machiavel, of uyt den Bijbel spreeckt, als het al op sijn quaetste komt,

laten wy het met een Baggatel, of een Pasquil af lopen, en staet ons de muts niet wel, wy tasten onsen Koningh, Koningin, Daulphin, Princen en Princeessen selver wel eens aen, dat'er de veeren uyt stuyven.

Merc. Daet schiet my evenwel in gedachten, en daer gaet een kouwe killingh over mijn lijf, van dat Tractaet of Pasquil, wat is het, dat onsen Broeder Pasquino, my soo flus onder de Neus gedouwt heeft, het is evenwel een miserabel en ellendigh werck, dat men geduyrigh met dese wespen en dreckvliegen geplaeft is.

M. G. Beklaecht u daer niet over Monfrere, het zijn geen aensienlijcke Mannen, die dese sribbelingen niet hebben gehad.

Merc. Ja van eerlijcke Lieden, die hun naem belijden, en soo veel goede manieren hebben, als hun schelden en schenden te laten, en sich als wel menende Mannen, en niet als bijtende Honden te dragen, heeft men eer; maer wrangheydt van sulcke Beesten, die niet als op verachten uyt zijn, van het gheen sy niet verbeteren kunnen.

Pasq. Ghy hebt geen ongelijck Heer Mercurius, hoewel het anders wel wat Lieden van uwen aert zijn, trouwens ghy wordt hier mede, *Justis coloribus* met uwe eygene verwen wel afgebeeldt.

Verdediginge van Mercurius.

Merc. Wel nu, laet ons dien Schrijver eens spreecken, men hoort doch wel een Hondt baffen.

Pasq. De Tijtcl voor eerst luydt aldus: *Aenmerckingen op de beschuldigingen, rakende de Heeren Gebroederen de Witten van Lambert van den Bos, in sijnen reysenden Mercurius de selve Heeren te last geleght.*

Merc.

Merc. Sal dat heele werck zijn, gelijk dien Tijt is, soo vrees ick dat dien Aenmercker al aenmerckelijcke leugens sal doen aenmercken, want ick geloove niet. dat dese Schrijver een beschuldighingh in het heele boeck sal kunnen aenwijzen, die men met recht soo sou kunnen noemen, ten waer dat hy het voorstellen van het gemeene gevoelen, om aen te wijzen op welken grondt hunnen haet gefondeert staet, voor beschuldighinghen wilde op nemen, dat my dunckt, behoudens sijn goede gratie, seer *mal à propos* te komen. Maer laet ons al eens hooren, wat hy in te brengen heeft, wie is de Man, staet'er sijn naem niet by.

Pa/q. Neen.

Merc. Soo is het dan een Pasquillist, wel dan seeckerlijck, wie hy magh zijn, *Bavius an Marvius* sulcke Lied en staen by my in een seer slecht predicament, en ick sie hier al een deel scheltwoorden en vuyligheden te gemoet, want die Lied en, *Ex latebris tutius mali sunt*, uyt hun schuyelhoecken konnense te veyliger hunne guytereyen plegen, en het quaedste van de faeck is, sy worden gemeenlijck *suo ipsorum judicio* veroordeelt, want spreeckt een Pasquillist van sijn laster-schrift aen, hy sal de eerste zijn, die seggen sal, dat het qualijck gedaen is, dat het Guyten zijn, die sulcke dingen schrijven.

*Exemplo quodcunque malo committitur, ipse
Displicet auctori, prima haec est ultio, quod se
Judice nemo nocens absolvitur, Improba quamvis
Gratia fallacis praetoris Vicerit urnam.*

Juyen.
Satyr. 3.

Dat is:

't Begane quaedt mishaecht den Wercker t'alderseerst

En die gerechte wraeck, besoeckt haer t'alderseerst,

Dat na sijn eygen hart elck Schelm moet
schuldt belijden ,

Al stelde een valsch ghericht de gantsche
schuldt ter zijden.

Maer gaet doch voort, indien het u gelieft, ghy
sult het my immer niet qualijck af-nemen Broe-
der Pasquijn , dat ick het niet groen op de Pas-
quillemakers heb.

Pasq. Qualijck af-nemen, ick verfoeyme self,
tot in het binnenste van mijn steenigh inge-
wandt , wat doen die Schenders anders , als my
onnosele oude Man , door de geheele Wereldt
door te brandtmercken , en hun fielteryen met
mijnen naem te doopen , hoe menighmael ,
heeft men my wel ghedreyght in den Tybur te
werpen , of met Hamers aen morselen te slaen ,
soo menighmael den een of den anderen *umbr-
zilis scurra* , Nacht-guyt , mijn oude lenden met
sijn bijtende vuyligheden beplackt , en die hy
niet waerdigh is in het ghesicht te sien , bekladt ,
maer om voort te gaen , hier komt voor-eerst
een.

*Veritati Litando. Innocentiae parentandum est
justa. persolvere viris. Heroibus. &. Justis ,
Cornelio & Johanni de Witt , &c.*

Merc. Wat schoonder dingen zijn dit , aen
dit Papen-latijn , sou ick bykans oordeelen , dat
den een of den anderen verloochenden Paep ,
hier sijn *manus sacrilegas* aengeslagen sal hebben ,
wat Constructie is dit ? *Veritatt litando , Inno-
centiae parentandum. Est justa persolvere Viris. He-
roibus. &. Justis, Cornelio & Johanni. de Witt. fra-
tribus. Germanis pari.* Wat zijn hier al punten
om op te letten, Vrienden sta by, naeyt men dit.

Humano capiti cervicem lector equinam.

Eens aen. Wat *monstrum horrendum* is dit , sal
al

al de rest sich niet beter schicken, als dit beginfel, soo wil ons Jupiter met al de Goden te hulp komen; maer al voort Meeſter, helpt my doch kort door de pijn.

Nam neſcire prudens pravè quam diſcere malo.

Pafq. Hier geldt het, Lambert van den Bos, is'er ſoo veel beſlaghs van noden, ſoo veel nat gras over hoop te halen, oud en nieuwe onder een te werpen, en tot een winderigh wangeback van ongekuede ſtoffe uyt te doen dijgen? en dat enkelijck, en met geen ander oogmerck, gelijk alle omſtandigheden oogſchijnlijck te kennen geven, als om een Tooneel toe te ſtellen, om daer op die hoogverbeve en doorluchtige Zielen, de Heeren GEBROEDEREN DE WITTEN (voor aendachtige, Vaderlandts-lievende, en erkennende gemoederen, niet dan met de hoogſte eerbiedigheyt te noemen,) wederom op het alderdeerlijckſte af te ſwiepen: want haren Vader is de eerſte onſes tijds, en Zy daer op terſtont de voornaemſte personaadjes, die ghy op het ſelve te voorchijn brengt; en ſoodanigh afmaelt, als de ongeregelde drift uwer Hertſtochten u voorchrijft: ſonder u dan verder aen den tegenwoordigen tijd, of deſes tijds Geſchiedeniſſen, in het minſte te verbinden, of gelegen te laten zijn: ſoo dat een yeder, die niet geheel blindt is, lichtelijck ſien kan, dat ghy met alle deſen toefel niet anders voor en hebt gekadt, dan over deſe Heeren uwe overloopende gal uyt te ſpuwen, nadien ghy daer na niet anders dan een bos van ongebonde bezems in het wilde daer bene werpt; en dingen van over hondert, honderden, ja duysent jaren, die althans ſoo veel te pas komen, als een vijfde rad aen een wagen, voor den dagh haelt; de ſelve doorspeckende met bevallige fabeltjes, nieuwigheden, herbakke, en by u andermael herdichtte vertellingen: ſonder te gedencken,

Dat tweemaal herwarmde Kool (gelijk de Ouden spraken) de doodt is: Tot dat het eyndelyck op een sporeloose revelingh, en bellevaert, of reys in de Hel, uytloopt; ondermenght met den lof der Duytsche dronckenschap, al waer't om alsoo een duytschen dronck, voor onberispelyck te mogen laten doorstaen. Doch wat gaet ons dat aen, indien niet, gelijk ick seg, alle desen toestel over hoop gehapt wierdt, enckelyck om die doorluchtige Zielen, op het hateluyckste af te malen, en verdacht te maken?

Kan dan haer geknaegde en gegeten vleesch, dat, als van Lestrigonen, Tarpoeijers, Kannibalen, Ovetakas, en Laribussen (of wat voor gedrochte-lycke, en alderwoeste, en verwoedste wilde menschen-eeters daer meer gevonden worden;) gescheurt, gbeschonden, en te lysf geslingert is; hare geklove, en af-gevilde beenen, hare verkochte, en op veel-derley wijs mishandelde Ledematen; kan, seg ick, dit alles de onrustige geest der menschen, en insonderheydt d'uwe, niet bewegen, om haer in haer ter noodt verkregen graf, in haer geringh en deerlyck overschot, te laten rusten? sonder haer, na soo beklagblycken doodt, en onverdienden eynde, noch in het lichaem te steken, en, waer het in u macht, teghens haren heerlycken naem, en welverdienden eeren-roem te beswalken, te schenden, en, soo veel in u is, te vernietigen? ach! dat blijve Godt te klagen, en schreyt tot in den hoogen Hemel toe.

Merc. Dat hackelt al wel voort, met sijn tandeloose mondt, *Decrepitus librorum censor*. Wat magh dese Man van boecken leggen te oordeelen, maer hy seyt wel, wat gaet ons dat aen, het gaet u doch niet aen, goede Vriendt, of ick van de Hel, of van het Luyleckerlandt spreek, is hy voor Mercurius niet, Mercurius is voor hem niet, *Abstine sus non tibi spiro*. Wy zijn evenwel de eerste niet, die soo geschreven hebben,

en sullen oock de eerste niet zijn, die het de Sotten te pas kunnen maken, noch oock sulck een slag van Wijsen, als ghy zijt. Ick laet hem oock met al sijn Lestrigonen, Tapoejers, Kannibalen, Ovetakas en Laribussen aen de windt loopen, en geef'er hem noch de Hottentossen aen de Caep by, en Polyphemus op den hoop toe, dat

*Monstrum horrendum informe ingens cui lumen
ademptum.*

Pasq. Maer wat segh ick van haer eeren-roem te vernietigen, dat is in u vermogen niet; uwe hondstonden zijn soo scherp niet, datse daer vat op vinden, om sich daer in te kunnen kechten: en eerder sult ghy u selven te berste springen, dan dat ghy het top-punt haer gloryrijcken luysters, omse in't minste deel te quetsen, achterhalen of bereycken sult. Ach Soldaet van de Fortuyn, hebt ghy haer noyt soo schoon kunnen voorkrijgen, dat zy u eens met een lieffelijcken, of immers bestendigen lach, heeft willen toeknicken? en meent gy haer dus by't hair te kunnen grijpen? weet ghy niet, dat die maer leugens en lasteringen zaeyt, niet dan windt, en quijl, en geborste waterbellen, tot sijn loon te wachten keeft? Of soeckt ghy nu, ghy die u selven, door u vadsigheydt, dranckenschap, en ongebonde leven, uyt het schoolbestuenderschap tot Dordrecht hebt wytgeworpen, dus aen de Dooden u leed te wreken? en, even als de Dronckemans, die van schelen hoofd-sweer, en armoede in de Beurs gequollen, niet weten waer zy't soecken sullen, maer welken alles verveelt, alles teghen de borst is, in alles den voet tegen den drempel te stooten? Veel nut'er had ghy dan wederom een tweede Dordrechtse Arcadia toegestelt, volzenuloose en ongezoute vertellingen, van u sotte Laura, en haer geselschap, en uwe vadderyen de Druc-
kers

kers voor groot gelt aengesmeert ; want dan had ghy maer de jeughd wat ontsticht , maer heerlijcke , en in der daedt veel verdient hebbende , en hoogbverheve mannen , waren van uxen vergiftigen strael , ick segge niet , ongeraeckt (want dat zijns evenwel) maer onnagedoelt gebleven.

Merc. Dat klemt by gantsch vijven , hier seydt hy voor-eerst dat mijn Schrijver sijn hondts tanden soo scherp niet zijn , datse daer vat op vinden , hy sal die wel t'huys houden , soo het hem beliest , hy magh de sijne in krenge slaen ; maer hier komt vorder *Soldaet van de Fortuyn* , hy praet hier al even eens , of ick mede om mijn Fortuyn en preuve te behouden , den rock omgekeert had , wat laet hem dese Man al duncken , hy heeft hem al wel gedient , dat hy nu op sijn muyltjes gaen , 's Landts gelt trecken , en Pasquillen daer voor maken magh , hy heeft haer wel te dancken , die goede Minnemoer van de Sotten , *Quibus nihil aceti in pectore* , voort met al sijn windt en quijl laet ick hem loopen , en kom hier tot wat anders , dit gaet mijn Schrijver aen : *Post folia arbores in eum cadent*. Ick sal evenwel sijn saeck de mijne maken : wat dese dronckenchap en de vadzigheydt aengaet , daer van weet ick dat te seggen , dat ick hier meer hoore , als ick noch oyt gehoort hebbe , dat dese Man het vonnis strijckt , en my noch meer segt , als oyt de Heeren geseht hebben ; ja weet ghy dat Vrient , sijn Heeren en Meesters wisten dat noch geen drie dagen te voren , eerste hem bedanckten , ten minsten hy hadde noch de goetheydt , noch de barmhertigheydt , noch het Christelijck mededogen , noch soo veel wille om een Sondaer te bekeeren , noch selfs de kerckelijcke Regeeringh , soo veel respect op de kerckelijcke Tucht , dat d' een of d'ander hem oyt
over

over eenige onbetamelijckheydt aengesproken heeft, ja in tegendeel, de Heeren Curatoren, mochten soo veel op sijn Perfoon te seggen hebben ghehad, hy soude hem noch maer drie Maenden te voren geen Ample recommendatie, en loffelijcke Extracten, uyt het Schoolboeck hebben toegevoeght, daer de Originalen noch van in het boeck (ten minsten soo ick verhoope, en die niet geroyeert zy) altoos in handen van den Heer Burgermeester Jacob van Bevere gebleven zijn, die deselve beneffens sijn Request, en een deel van sijn Tractement hem onthouden heeft. Maer sonder hier yemandt veel te beschuldigen, die het hem gedaen hebben, sullen het niet meer doen, zy zijn ten mestendeel al daer sy reden van alles te geven hebben, en die overigh zijn; mogen (ghelieft het haer) met hun gemoedt eens overleggen, hoe het met sijn verdiensten staet, hy heeft het alles *per modestiam*, en om de achtbaerheydt van eenige Heeren, daer hy altoos, en misschien voor sijn welstandt te veel achtinge voor gehadt heeft, en op het versoek van vroomen en Vreede-lievende Mannen, in sijn hart gesmoort, sou anders sijn saeck wel soo palpabel hebben doen begripen; dat daer nu geen tandeloosen Bijtert sijn kevelen mede sou hebben komen stoken, en sal nu om een eerloosen Keffer zijn eens voorgestelde Palen niet te buyten gaen, maer Godt, die de saeck alreeds soo wel by de handt genomen heeft, bevolen, en desen *dens Theoninus*, wat hy na sijn uysterste logenachtige boosheydt wil, seggen laten.

Hier weet hy oock veel van de Dordrechtse Arcadia, en een sotte Laura te seggen; magh mijnen Schrijver dan soo wel niet een beerje doen om galt te hebben, en de Stadt van Dordrecht

drecht een Kroontjen op setten, als andere loflijke Mannen, en onder andere die grooten Antiquarius die van Zuydhollandt gheschreven heeft, en wil men hier soo nauw op een Laura of twee sien, daer die geleerden Heer, soo meesterlijck met heele geslachten speelt, en die hy eerst *Seio patre*, daernaer *maivo patre* seght geboren te zijn, om dat hem die sijn pap niet wel gebotert hebben, ten minsten, indien het waer is, dat dien Heer sijn eygen Soñ seght, maer wat gaet dat desen Schrijver aen; magh men seggen, en het is oock waer, wat gaet het hem bock aen?

Pafq. Edoch dit schijnt wel een Schoolmeesters siekte te zijn, en sodanige Pedanten eygen: men heeft er meer uws gelijcken, die van dusdanige groene gal de borst vol hebbende, de selve onder het masker van een Oratie van een harer Leerlingen poogen uyt te werpen: die dese selve Mannen, en met een snoodste ondancckaerheydt, andere hare Begunstigers en Weldoenders, tot haer doelwit nemende, hen dingen te last leggen, welck se in der eeuwighheydt, met al haer goet, en bloedt, niet waer souden kunnen maken: die met eene te kennen geven, wat se dus lang in den boesem hebben ghedragen, en hoe qualijck zy by die groote Luyden bekenet zyn geweest, die aen hunne voorsorgh, zedevormingh, en bestieringh, hunne alderdierbaerste Panden vertrouwt hebben gehad: doch die tegens sich selven ontdekken, hoe diep se deelen in de krancksinnigheydt deses tijds, en in de sporeloose straet-maren, door de alderbooste tongen uytgestroyt; door de lichtgeloovigheydt, en onbedachtsame onbedreventheydt, of swackheydt van oordeel, opgevolght, en gekoestert, en door het aldergeringhste, en vuydighste Volckje gaerne geboort, en gretigh ingeswolgen.

Merc. Hier hebben het nu de Schoolmeesters

en Pedanten gedaen, en sulcke Lieden, die onder een Masquer van een Oratie, &c. Dit trecken wy ons niet aen, maer seggen alleen dat dese Man, al de rest van de bedorve Discipulen slacht, die hun Meesters ghemeenlijck met qualijck spreken betalen, en dese heeft'er evenwel wat gelijk toe, om dat het studeren hem misschien, veel moeyte gekost heeft (want gelt gevense by de Papen nier) en dat hy noch in sijn oude dagen (wat moet het in sijn jonckheydt gheweest zijn) noch niet beter construeren kan, de Man heeft gelijk, laet hem praten.

Pasq. Maer laet ons eens sien, wat men tot last van dese mannen weet te seggen.

Het eerste dat men te beknabbelen vindt, is eenige aensienlijke parade van eenigh Kleedt van Staet; mitsgaders de byvoegingh van twalef Helbardiers, den Heere Ruward, als vertoonende de Oppermacht van den Staet, ofte liever van seven vrye Staten (in desen deele geconsolideert, en tot een lichaem aen een gekecht;) op 's Landts Vlotte toegewoght; daer hy niet alleen het hooghste gesag van den Staat, als soodanigh, maer oock het Opper-Admiraelschap, door sijn Persoon representeerde. Dat hier in eenige eerenplechtigheydt der Romeynen is na gevolgt, die in Toga, & in Sago, soo in den Tabbaert, als in den Lijf-rock, of 't Oorloghsveld-gewaed, hare eerenhaftigheyt betrachteden; en insonderkeydt te Velde met het Paludamentum, dat is: Het overkleedt der Veldt-heeren, daer over kene gedeckt, eene Opperste Gesaghebbingh, in eerachtingh en aensienlijckheydt (daer toch al de Wereldt het oogh op heeft, en mede te bekomen is;) verbeeldeden; is in 't minste niet te verwonderen, noch vreemdt te vinden, van een Staet die in het Oosten oock Kroonen dragende, het in 't Westen tegen gekroonde Hoofden nyt heeft kunnen houden: En

in allen gevallen , indien hier in de maet te buyten waer gegaen , sulcks soude niet hem , die een Dienaar is geweest , maer veel eer den Staet selfs te wijten zijn , die sulcks soo ghewilt , en goet gevonden heeft : of seyt men , sijn Broeder de Raedpensionaris heeft dit dus besteken , en bevordert ? Hier en is in't minste geen blyck van ; en des niet tegenstaende , die doorluchtige en hoghverheve Vergaderingh der seven vrye Staten , waer in soo veelderley humeuren , gesinthen van mannen te samen quamen ; en onder de selve so menige , die sich van het goet vinden van den Raedtpensionaris van Hollandt , niet soo licht lieten verrucken , ja het selve veel tydts ten meerendele tegenstonden (ghelyck de ervarentheydt in menighvuldige voorvallen niet dan al te wel en heeft geleert) en in veelen deele niets te seer begunstigen , soude hier in niet bewilligt hebben , ten ware het algemeen goetvinden , of immers het meerendeel der stemmen , dit had wech gedragen : soo dat hy , die hier in den Dienaer meent te raken , wel degelyck desen steen op de Meesters werpt : en wat belangt het getal der twalef Helbardiers ; op dat eene daghgewecht wierdender seven , om en omtrent sijn ersoon , doór't geschut getroffen , die of doot , of swaerlyck gequetst , geenen dienst bewysen kosten ; soo dat , indien'er den Bekleeder van het Staetsgesag cenige , 't zy tot de vereyschte aensienlykheydt , of tot lijfbeschut , behouden sal , hy , in sulck een standt des gevaers , wel van een meerder dan dubbeld getal dient voorsien te zijn , of sal sich haest ten eynde voorraad vinden. En dit zy , voor soo veel ; genoeg op dese gesuchte , en opgeraapte blauwe straetklapery.

Merc. Hier komt de parade van een kleedt van Staet voor den dagh , wie heeft sijn leven in Hollandt van een kleedt van Staet gehoort , van een Caros weet men wel te spreken , daer de
Heer

Heer Johan de Witt de Copy van heeft ghehad, en dit kleedt vertoont de Oppermacht van de Staet, ſoo hebbenſe den Heer Ruart dan niet te vergeefs, de Water-prinsgenoemt, als op wien de macht der ſeven vrye Landen geconſolideert was, was'er ſulck een representatijf van noden, waerom mocht die ſoo wel op ſijn Hooghēydt niet ruſten; die ten minſten een Fdelman is, als op een Deken van het Hout-koopeſ Gildt, of altoos een Gildebroer, dit kleedt gaf het gefagh. *Stultus ego qui hoc uſciveram*, En hoe ſot zijn onſe Voorouders geweest, die dat niet geweten hebben, en die onachtſame Princen van Orangien geen beter *mores* geleert, als daer met een lakenſe Kafack, een wit of grau Hoetje, met een groen Pluympje van ſeven-groot in het Veldt, en in het oog van al die opgeſchickte Krijghsluy voor den dagh te komen! Dit was Toga en Sagum, en deſe Toga en Sagum moeten de verwaentheydt van een Gecommitteerde bedecken, en deſe die voor heen by de Romeynen *ſigna pacis & belli*, teeckeneren van vrede en oorlogh zijn geweest, gelijk Cicero (die hy ſeyt dat van den Bos, ſoo weynigh geleſen heeft, en den Heer..... holla, ick had hem daer haeft by ſijn naem genoemt, *vix à limine ſalutavit*) ten minſten vaſt ſtelt, moeten hier voor *ſigna majestatis*, teeckenen van Majeſteyt paſſeren, die de Romeynen de Hetruſcen ontlecht, en wy de Romeynen af-gheborgh hebben; zijnde ſoo wijs geworden, dat een ſoo koſtelijcken Rock ontfag kan maken, en dit *Paludamentum*, dien over-rock der Veldt-heeren; ſal miſſchien een Lijf-rock van ſoo veel honderden of duyſenden, wat weet ick het zijn geweest; meer de pronckery van een verwijft Hovelingh, als het teecken van gheſagh, en deſe

nieuwe *Pompa* van twaelf Hellebardiers binnen scheeps-boort, komen in de plaets van de *fascēs & securēs*, om Janhagel in ontsagh te houden. Iek wil onse Vriendt wel versekerē, datse den ouden Maerten, in sijn onderbroeck en hemtrock, alsoo veel liefden en ontsagh hebben toegedragen, als den Heer Ruwaerd, met sijn gekanten rock en sijn twaelf Hellebardiers, die daer moesten wesen, om sich te laten doorschieten. *Paria gaudēt paribus*, gelijk siet geerne gelijk, of men had de Matrosen voor af behoren wijs te maken, dat de *Toga Sagum*, en het *Palludamentum* van de Romeynen daer mede uyt-gebeelt wierdt, op datse toch hadden geweten, wat het te seggen was, sonder in de Hut of de Konstapels-kamer daer mede te leggen lachen en te giegauwen, hoewelse evenwel seggen, dat een vry woordt van een van dese spottende Kalisen, de Meester na de nock van de Ree hielp.

Andere Gecommitteerden zijn'er misschien meer op Vlooten geweest, maer die slechte Hoofden hebben daer niet eens om gedacht, evenwel hebben de Róomsche Velt-heeren soo prachtigh niet gheweest. *Curius Dentatus*, met sijn houten back, en *Fabricius Luscinus*, die het gesonde gout en slaven weder te rugh sand, hebben wel getoont, datmen voor een gevaerloose tocht, malkander geen heerlijckheden toekaetsen moet, en dat dese *Dentatus* de rechte niet geweest, en onsen *Luscus* niet half soo wel in de betamelijckheden van een Vader des *Vaderlants* siet, als die *Luscinus* gedaen heeft. *Oock Cato Superior qui vir illustris pellibus hœdinis prostragulis utebatur, tribusque servis comitatus, Hispaniam regat & quingentorum assium sumptu, transmarinam provinciam petierit eodem cibo eodemque viro*

viro quò nautæ utebantur Contentus fuerit. Cato die een doorluchtigh man zijnde, Bockevellen voor deckfel gebruyckt, en met een gevolgh van drie slaven gantsch Spangien ghingh regeeren, met vijf hondert stuyvers, naer een overzeefche landt bestieringh wist te komen: en met het Bootsvolk van eeten wijn dronk, en de selfde spijse at, leerde wel dat men de commissien so kostelijk niet behoorde aen te leggen, en of die by daegh sulck een kostelijcke *Sagum* of een *Palludamentum* heeft gehad, daer hy des nachts onder bockevellen sliet, heb ick noch niet gelesen. Maer hier worden de meesters geraeckt, elck weet wel hoe verre dat gact, de meesters hadden denck ick, dat prael-beelt tot Dordrecht mede opgerecht, maer de knechts hebben het om verre gehaelt, de meesters hebben al meer de mislagen en misgangen der dienaers moeten dragen, maer men weet wel hoe verre sulcke bedienaers hun propositie en directie misbruycken kunnen, wanneer se meer op hun eygen belang als op het gemeene willen sien.

Pasq. Wy komen tot het Zee-gevecht, en uyt slag des selve, onder 't beleydt van den Heere Admirael de Ruyter, zijnde 't laetste onder d'opsicht van den Heere Ruward: hier aen geeft onsen Schrijver eenigen lof, doch kan niet laten, in een tusschenreden, daer dese steek by te voegen: De Franten hielden sich wat aen een kant, of het wierd, na men ons berichten wil, door complaisance van den Heer Ruart, niet te hard op hen gemeent: 't geen by hier voor berichtingh aenneemt, of opgeeft, is niet anders dan een straetmaer, in die droecke zaytijd van het zaed der lasteringh, en haet, en alle boosheydt uytgestroyt, maer op hoe vasten grondt, dat ontdeckt sich selven; voor die maer met een onpartijdigh ooggh, den standt der dingen in wil sien: Het Gesantschap

schap van den Heere Ruwaerd, aen het Hof van Brussel, noch op het selve voor-jaer by hem bekleedt, om dat Hof, en het Overhoofst des selfs, te doern begriipen, hoe veel hen gelegen lagh, en hoe seer het de Spaensche Intrest gold, om met de saemgevoegde Machten, soo van desen Staet, als van Spanjen, de ondernemingen van Vranckrijck tegen te gaen; en met een woordt geseyt, om Spanjen in't karnas te paerde tegen Vranckrijck te doen opsitten: daer ky al zijn yver, en kracht van vroedmakingh toe gebruyckte; kan hier andere getuygenis van dragen.

Merc. Hier wil men over de woorden: *De Franschen bielden sich wat aen een kant, &c.* gaen gloseeren. Wy seggen maer dat men ons soo wil berichten, en dat liegh ick niet, voorseker zijt ghy oock soo wel bericht, Schrijver in *umbra*, en duysenden met u, en met my. De waerheyt omtrent dese saeck, wordt geensins van ons geposeert. Ghy tracht het tegendeel, namentlijck hunne haet, tegen de Franschen te bewijsen; en dat uyt apparentie van de Ghesantschap des Ruarts aen het Hof van Brussel bekleedt. Ick laet u soo begriipen, als ghy wilt; maeckt u apparentien tot demonstrantien, of tyrannyseert een ander in sijn ghevoelen niet, hy seght dat fulcks uyt den brief, daer in de Koningh van Engelandt soodanigh schrijft.

Pasq. De insolentien, en continuele machinationen teghen my, van die geene, die eenigen tijdt herwaerts soo grooten Directie hebben gehad aen't Gouvernement der Nederlanden, hebben my genootsaect my te moeten verbinden, met den Alder-Christelijcksten Koningh (dewelcke oock heeft het selve subject van klachten [*nota*] teghen haer) ten eynde alleen [*nota*] wy souden moghen ter nederwerpen de onverdragelijcke grootsheydt der Louvesteynsche

sche factie, en ons te versekereren voor dierge-
lijcke insulte. ofte bespottinge: *En wat verder,*
zijne [des Konings van Vrankrijcks] averfie te-
gen die geene, dewelcke haer getoont hebben
te wesen mijne Vyanden, soo wel als d'uwe,
beioven my een goeden uytflagh van alle dese
verwerringen, &c.

Merc. Laet ons die eens beseffen, de Alderchri-
stelijkste Koning heeft het selve subject van klach-
ten. Waer over? *Over haer insolentien en continueele
machinatien tegens my,* den Koning van Engelant,
*ten eynde alleen my souden mogen ter nederwerpen
de onverdraeglijke grootsbeydt der Loevesteynsche
factie, &c.* Dese Man neemt desen brief tot een
onfallibele blijk van sijn voorgeven, dat men
haer in het een defereert, moet men haer oock
in het ander defereren, ondertusschen is het se-
ker *solere malignos alios in conscientiam offensivis
adsuscere quo pluribus constet indignationis auctori-
tas,* dat de quaedwillige gewoon zijn, andere
tot mede-bewustheydt van belediging te roe-
pen, op dat het gesagh van misnoegen in meer-
der bestaet, en wat wonder is het, dat die Ma-
jesteyt om sijn misnoegen goet te maken, oock
de Koningh van Vranckrijck daer in treckt, en
wat is'er krachtelooser *quam hoc elumbe argumen-
tum,* dat machteloose bewijs, ondertusschen
bewijst hy te gelijk, dat dit misnoegen benef-
sens de continueele machinatien, de insolentien
van die Directeurs, van de Loevensteysche
Factie, tot een grondt heeft. En als hy segt haer
continuele machinatie, soo gheeft hy hen het
gesagh, en de macht om te kunnen machine-
ren, en dat magh dienen om veel van de vol-
gende stellingen om verre te werpen, daer hy
het ghelijck oock voor heen, hen als Dienaer
van den hals schuyft, en de Meesters oplaedt,

en daer hy hun insolentien bybrengh, bevesticht hy niet weynigh, al het gheen hier voor beweert is, *Hic suo se jugulat gladio*, hy slaet sich met sijn eygen swaert. Maer om voort te gaen.

Paſq. Zijnde dan dese averſie, en afkeerigheyt, wederzijts, soo konde de vriendschap niet groot zijn, die d'een van d'andere te wachten had: en sulcks met reden, want nadien dat arendachtigh oog van den Heer Raedt Pensionaris, uyt verscheyde omstandigheden, te dier tijdt al doordrongen, en ontdeckt hadde, (het geen daer na de uytkomst, die de Leermestresse der sotten is.

*Qualis ipse auctor in quem quadrat Ovidium.
Cereat successibus: Et qui etiam de eventu iudicat
meo.*

Elumbe argumentum.

Wel degelyck keeft bewaerheydt) het geheym van 't verbondt der Fransche, en Engelsche Koningen, en hoe seer die twee Kroonen daer door in een ghesloten, en (hoewel men 't tegendeel soo voorbarigh geloofde, en voorgaf) niet van den anderen te scheuren waren; sulcks se voor desen Staet niet meer voor twee Vyanden, maer als voor eenen enckelen geconsolideerden Vyandt, aengesien moesten worden; was het belacchelyck te dencken, dat men, met den eene te willen krencken, en met den anderen te verschoonen, den Staet (of laet het alsoo zijn, sijn eygen Concepten,) eenigen dienst, of voordeel, soude hebben kunnen doen; om dat al wat den eene asging, en den anderen aerwies, dit heyde tot gevoelyckheydt van een en het selve gemeene lichaem moest gedyen. Soo dat soodanige zenuloose bedenckingen, daerse uyt geen boosaerdigheyt, of vborbedachte moetwilvoortkomen, niet anders dan voor verslymtheden van verkoude herſſenen te achten zijn.

Merc. Voor - eerst komt hy hier weder met sijn

fijn voorgaende swacke bewijs-redenen voor den dagh, wy hebben hem die vederen af-getrocken, en meenen hem oock de rest te doen, op dat

Moveat cornicula risum

Furtivis nudata coloribus.

Hy als de Kray met zijn geleende Veeren, *in puribus*, om mede wat te barbariseren, magh staen, daer na bewaerheydt hy de speculation van dat doorziende ooggh, met de uytkomst, *De Leermeeftresse van de Sotten*, van dese leert hy dan die waerheydt, en dese is dan zijn Meester-sche. En wat leert dese uytkomst, *het geheym van het verbondt der Fransche en Engelsche Koningen*; Wie loochent dat? *maer dat die twee Kroonen niet van den anderen te scheuren waren.* Daer van heeft die selve sotte Leermeesterse het strijdige geleert, en daerom was men niet te voorbarigh, om het selve te gelooven, hoewel dat sulcks onsen *Itacus nullo sub teste canebat*, uyt zijn eygen hoofd vast stelt, waer magh de Man zedert de Engelsche Vrede in den droom geleen hebben? En wat Wijshoofd is dit, dat *tam vacuum capitis populum pluvaca putavit.*

Meent dat al de Wereldt sot is buyten hem. Hy seyt vorder, *dat het belachelijk was te denken, dat men met den eenen te willen krencken, en met den anderen te verschoonen den Staet, of laet het al soo zijn, zijn eygen Concepten eenigen dienst of voordeel soude hebben kunnen doen, &c.* Ick sal dit maer alleen door een ander beantwoorden, en hem uyt den droom helpen, soo seght de Ridder Tempel: Daer-en-boven seght hy, de Ministers die het bewindt steeds van de affairen hadden, hebben veel eer de sterckte en ordre van hun Scheeps-vloot, dan die van haer Militie

tie behertight; het zy als meer gebeeten op Engelandt als Vranckrijck, van wegen den Oorlogh, en de manieren van Intreé des selfs, ofte dat sy geloofden, dat een Victorie ter Zee, de wegh tot een vrede met dese Kroon mocht bannen, of dat sy verhoopten, dat hare Steden, haer soo haest niet souden ontvallen, of dat sy wel mochten lijden, dat de Prins van Orangies eerste intrede, in het gebiedt over hare Legers, met eenigen Ramp verselt mocht gaen, en alsoo dienen tot hun Desseyn, om de authöriteyt te besnoeyen, daer sy genootsaeckt waren, hem den naem van Capiteyn Generael te laten behouden, en in der daedt dit schein niet te sulden feylen, &c. Is onsen Vriendt daer mede niet te vreden, ick denck hem daer niet anders van te seggen, al sou hy noch eens präten, dat onse hartenen verkout zijn, de sijne dunckt my hebben wel een weynigh nieskruydt van noden, al voort Broeder Pasquino.

Pasq. Daer te voren had onsen Schrijver geseyt (ick spreek somtijds van hem in de derde Persoon, om dat ick meest tot anderen, en tot onderrechting van anderen spreek:) dat het met de toerustingh ter Zee beter gemeent schein; als te lande, wil hy seggen: om daer na van de selve toerusting, of uytkomst te lande, als den Laster tot last van den Heere Johan de Witt te doen redunderen: maer al op de selve losse, en onbedachtsame gronden: want die voor heeft den Staet in't nauw te dringen, sal dit by alle mogelycke middelen poogen te doen; en soo wel middel soecken, om de Zeemacht te water te belemmeren, en se, onder dese en die voorwending, te onbruyck te houden, dan 's Landts mogentheydt te Lande te beledigen; om alsoo door die nood den Staet derwaerts heen te mennen, daer het zijn ongeregelt onghewilt gemunt soude mogen hebben: doch wy hebben

nu getoont, dat dit in't minste, in die Heeren Gebroederen, geen plaets en heeft gehad, noch, na de gelegentheydt en standt der saken, plaets heeft kunnen hebben.

Al dit is met mijn voorgaende beantwoordt, en daer laet ick het by rusten, wat seyt hy meer.

Pasq. *Onsen Verhael-schrijver bestuyt het Zeegevecht met dese woorden: Dit ghevecht duyrde omtrent een dagh, en het had langer kunnen duuren, invoegen veele verwondert waren, dat door ordre van den Ruardt, eenige duysenden ponden buskruyt na Dordrecht uyt de Vloot versonden wierden. Indien het my gelaste, of ick gefind waer, in de knibbeling der Letterkonstenaers, of Taelsisters, te vervallen, soo soude ick, Van den Bor, u vragen wat samenhanging dese woorden hebben? of wat redegevingh of opnemingh van bestuyt (want invoegen beduydt soo veel als soo dat, en moet nootsakelyck een gevolg, of rede van't voorgaende inslyten, sal de reden op haer leden staen;) 't een van't andere wesen kan, En het had langer kunnen duren, invoegen veel verwondert waren, &c. Ten zy gy'er mede seggen wilt, dat daerom het gevecht, 't geen langer had kunnen duren, afgebroken wierdt, om dat men goed vond dit buskruyt van boord te laten gaen, en dat het, by langer aenhoudingh, de Vloot aen buskruyt soude hebben kunnen manqueren: doch tot soo uyt sinnigen spozeloosheydt, geloof ick niet dat ghy vervallen sult; aengesien aen al de wereldt kenlyck is, dat, omtrent veertien dagen na den slag, dit buskruyt versonden wierdt; na dat nu de Vloot, om sich te kalesaten, op haer rendezous gekomen was: Dese vanschicklyckheydt in de tael, dan voor wildweyiger herssen overlatende, wil ick liever tot de saeck selver overstappen; met enckelyck te seggen, dat'er dit laetste aengelapt is, even als een versleten schoenlap op een*

buffelse kolder ; want dat 's leer op leer : hier wierdt van 't slaen van de Vloten gesproken , 't geen buskruyt consumeert , en den Ruwaerdt heeft buskruyt wech gesonden ; ergo ! 't is dan niet anders dan enkelijck stoffe gesocht , om door quaedsprekentheydt alles , dat dien edelmoedigen Heer , op het hondertste gedeelte raecht , met reden , of tegen reden , te traduceren en te lasteren : Gy segt dan , dat'er veele verwondert waren , dat door ordre van den Heer Ruwerdt , eenige duysenden ponden buskruyt , na Dordrecht , uyt de Vloot versonden wierden : Dese eenige duysenden ponden , die men met sulck een ophef van woorden soo vergrooten wil , zijn in alles niet meer dan dertigh tonnekens , makende niet meer dan drie duysendt pondt , gheweest ; daer den Admirael de Ruyter alleen , voor sijn eygen provisie , met omtrent de vijftigh duysendt ponden ; de andere Hoofden naer advenant , en vervolgens de mindere Schepen , elck na hare hoedanigheydt , en calibre , voorsien geworden zijn ; soo dat , ten opsicht van soodanigen Vloot , van hondert Schepen , drie duysendt ponden niet anders , gelijk ons spreekwoordt seyt , als voor een boon in de brouketel te achten is : En , soo gy't niet en weet , dit is op ernstig vertoogh , en begeeren , van Burgermeester en Raden , en de geheele Regeeringh der Stadt Dordrecht geschiedt , na datse , door een brief , met een expresse Stebode afgesonden , haren nood te kennen gevende , niet en wisten , of men niet yder uur de Vyandt voor de Poort te wachten had ; en dat'er gantsch geen buskruyd by de Stadt in voor-raedt , en uyt 's Lands magazijnen , noch van elders , in't korte niet te bekomen was , en derhalven gheen gereeder toety voor handen , als tot 's Landts Vloot ; als die men oordeelde noch vry wel voorsien te zijn , en die , soo dit eenige schaersheydt mocht veroorsaken , binnen weynigh dagen wederom geholpen worden kost. Dese
Heer

Heer dan , wien niet min de behoudenis te Lande , dan te Water te behertigen stondt , en insonderheyt van sijn Vaderlycke Stadt , waer van geen geringh gedeelte sijne voorsoogh aen bevolen was , kost niet minder doen , dan dese saeck in overwegingh nemen ; bysonder dewyl aen d'eene kant het krijtende gevaer seker scheen , en aen d'andere , den aenloop van een tweede Zee-gevecht , binnen soo korten tijdt , dat'er geen nieuwe voorraad van Landt te bekomen soude zijn , onseker was : Dit dan met den Heer Admirael de Ruyter in beraed geleght , en , na genomen overslagh , met sijn goetvinden , en toestemmingh , voor gediensstigh ingesien , is het Kruid van boord ghegaen : soo dat dit nu niet het werck van den Heere Ruwaerdt alleen , maer oock van 's Landts Admirael geworden is .

Merc. Hier valt de Man aen het woordtsiften , en wil hier een wordestellingh op sijn eyghen handt maecken ; hy kan ons invoegen , niet invoegen , wy laten hem haspelen , maer wat hier het af-voeren van het Buskruyt aengaet , het is van boort gevoert , dat stelt hy vast ; en waerom , om dat de Stadt Dordrecht het selve van noden hadde , dertigh tonnekens konden die Stadt niet beschermen , en waerom het kruidt uyt het Magazijn tot Delft , niet van daen gehaelt ? met soo veel meerder ghemack als uyt de Vloot , waren de Magazijnen voorfien , dit was hen de naefte wegh , en de min schandaleufte , warente niet voorfien , soo was het een slechte voorsoogh , voor dese Staetsmannen , en die hadden veel beter het Salpeter van de Oostindische Compagnie gekocht , toender in geheel Europa qualijk iets te krijgen was , en daer buskruidt van laten maken , *het was veertchien dagen na de tijdt* , en soo veel te meer apparentie , den Vyandt weder alle uren op den hals te krijghen , of de
Ruwaerdt

Ruwaerd moest andere versekertheydt hebben, maer besiet my dese stellingh eens: *Het krijtende gevaer sbeeen aen d' eene zijde seker, en aen a' andere zijde den aenloop van een tweede gevecht binnen soo korten tijdt, dat'er gheen nieuwe voorraedt van Landt te bekomen was* (het moest dan eerst gemalen worden, dewijl der geen ander als uyt de Vloot gekomen was) *onseker*, (op dat onseker magh een Schildtwacht wel gerust gaen leggen slapen, want het is onseker dat het overval juyft op die uur geschieden sal.) Hier stelt hy twee onsekere tegens malkander een seker gevaer, dat is een onsekere securiteyt, tegen een onsekeren aenval, dat is een seecker gevaer van aengevallen te worden, wat sal hier het swaerste wegen? *Men heeft het de Vloot ontleent, maer men kost het daer wel weder in brengen.* Voor eerst, ghy weet niet of ghy de tijdt hebt, ten anderen, of u windt en weder daer toe sou konnen dienen, en of het te vinden sou zijn, daer het alreeds soo verre te soecken was, en op dese grondt, moest men *Vellaturam & Vorsuram facere*, een deur toe en een venster open doen, *soo veel kruydt was, soo veel als een boon in de brouw-ketel*, gheschiede het over de Vloot, neen, over of uyt een twee of drie Schepen, soo was het considerabel, men heeft voor desen wel gesien, dat het op soo veel en minder aenquam; doch indien dese Man daer over een andere Tael wil hooren vocren, ick sal hem tusschen vier oogen wel seggen, waer hyse hooren sal, ondertusschen hebben wy onnossele niet anders geseght, als dat veel verwondert waren, waerom dat door ordre van den Heer Ruwaerd eenige duysenden ponden, &c. en dat dunckt my is waer ghenoegh, terwijl wy verwondert zijn over een saeck, maecken wy noch geen besluyt tot nadeel van de selve, en sluyten de

de deur noch voor geen tegen-reden, wat hebben wy dan gepeccert, dat wy, en al de Wereldt verwondert zijn, over een ongebruyckelijcke saeck, en dese verwonderingh is evenwel noch door u koude reden niet wech genomen.

M. G. Dat is maer naer het Nest-ey gefocht, sal het al de rest soo volgen, soo sal het, dunckt my, niet veel wesen.

Merc. Ick vrees het oock, maer al voort:

Pasq. Tot noch toe zijn het schampschöten van ter zijde geweest: nu begint den lammen Haes, de doode Leeuwen by den baerd te vatten, en met een sarkastische insultatie, of bitterchimpige bravade, op het lijf te springen; wanneer hy van den slechten toestandt van den Staet, door de voortgangh der Fransche intocht, sprekende, aldus besluyt: [Dit was] weynigh over-een-komende met de over-trotse Conduyten, en bestieringen van de Werveldrayers van den Staet, de bekende Staetsdwingelanden, en Heroës van dit Treurspel, &c. *Ja waerlijck de Heroës, of Helden, en voorname Personaedjes, van dit Treurspel, dewijl 't op haren kop is aengeloopen: soo dat met recht op haer toepasselijck is, 't geen den Konincklijcken Propheet, voorbeeldelijcker wijze van hem selven seyt:* Veele varren hebben my omcingelt, stercke stieren van Basan hebben my omringht, sy hebben haren mondt tegen my opgesperret, als een verscheurende, en brullende Leeuw: Ick ben uytgestort als water, en alle mijne beenderen hebben sich van een gescheyden; mijn hert is als Was, het is gesmolten in't midden mijns ingewants: mijne kracht is gedrooght als een potscherf, ende mijne tonge kleeft aen mijn geheimte; ende ghy leght my in't stof des doods: want Honden hebben my omcingelt, eene vergaderingh der Boosdoenders heeft my omgeven;

ven; zy hebben mijne handen, en mijne voeten doorgraven: alle mijne beenderen soude ick konnen tellen; sy schouwen het aen, sy sien op my; sy deylen mijne Kleederen onder hen: ende noch, reddet mijne ziele van den swaerde, mijne eensame van het gheweldt des Hondts; verlost my uyt des Leeuwen muyl; ende verhoort my van de hoornen der Eenhoornen, &c. Sal men seggen, dat ick dus doende de H. Schrifstuur profaneer? Ick sal het ontkennen, het bewijs omkeeren, en seggen; niet anders dan of men over hare moord, den twee-en-veertighsten Psalm, of eenige der scherpsste vaersen uyt de selve, dede singen op de toepassingh komt het aen; en wanneer uyt hare daden getoont wordt, wat best op hen toepasselyck is, soo acht ick dat men het met eenige vergelykingh (hoewel beken ick gaern, niet met die toepassigh die er de H. Geest in beoogt) niet ongevoeghsaem toe kan passen: en wat doch is'er bedendaegs gebruycklijcker; by onse Heeren Predicanten, als dusdanige toepassing te maken? Daer en is oock by na niet eenen Schrijver van eenigh boeck, of twist-gheschrift, die niet een schrifstuur-spreuck op den Tittel stelt, welck hy oordeelt of op sijn weerparty, of op eenigh voorval toepasselyck te zijn. Ja, sy zijn dan de Helden van dit Treurspel; maer datse de Veroorsakers souden zijn van het Treurspel dat den Staet getroffen heeft; en soodanige namen verdienen, als ghy hen, Lambert van den Bos, poogt aen te vrijven, dat sult ghy met al u hackelende wel- beter seg ick, qualijck-sprekentheydt, en doornayde konstnarien, in der eeuwigheydt niet gestandt konnen doen: Daer zijn, niet hare overtrotsche, gelijk gyse noemt, maer hare den Vaderlandt te nut, en ten eeuwigen luyster uytgevoerde daden, te heerlijk, en te eerlijck toe; over dewelcke ick my alhier breder uyt sou strecken, ten ware ickse hier voor

cenigfins

eenigſins had aengeroert, en hier na ſich noch gelegentheydt voor ſal doen, om'er van te konnen ſpreken.

Merc. Hier komt hy te ſchrickelijck voor den dagh, hadden wy nu onſen Jan van der Veen hier, ſoo ſagh ick het ſpel gemaect, De Heyligen moeten op het Altaer, beſiet my hier deſen ſchoonen Uytlegger der heylige bladeren eens. *De Konincklijke Propheet, ſeght voorbeeldelycker wiſe, dat is by exempel, van ſich ſelven.* Hier gaet hy den Propheet ſijn gheheele Prophecy voor by, en dat hy voorbeeldelycker wiſe van ſich ſelven ſeght, en wat ſeght hy? veel varren hebben my omcingelt, &c. Dit is geen Prophanatie, hy ſeyt het ſelve, al eer het jemandt ſeght, en ſoo ſal hem die Man noch ſelfs beklappen, ſoo hy het ſlechts al bereedts niet gedaen heeft, ſoo edel is de Conſcientie; *qui ſ'excuse ſ'accuſe*, oock gheen prophecy, of het moet op deſe Heeren ghepaſt worden, ick laet hem ſich daer uyt drayen, daer hy ſich met ſijn devoté Veneratie, inghedrayt heeft (dit is Theologanten werck, en raect Mercurius niet) en hem daer over ſijn 52 Pfalm ſingen, daer hy oock wel wat in vinden ſal, voorts ſeyt hy, *dat wy met al onſe hackelende, wel-beter ſegh ick, kwalijckſprekentheydt niet goet ſullen maken*, dat zy, &c. *Cæcus luſco*, hier komen wy te ſamen, gheeft my de handt, ick weet'er een, maer wat het goet maecken aengaet, wat oorſaeck van dit Treurſpel ſy zijn geweest, is van anderen ghenoech geſegt, en miſſchien ſullen wy daer noch wel een woordt van ſpreken, al na dit werck ſich laer op doen, en ghy het my waerdigh onder de handt valt, maer dat ghy my met uwen vuylen mondt ſoudt meenen vroed te maken, dat ſwart wit is, daer zijt ghy wel oudt, maer niet wijs genoeg toe. Al voort. Paſq.

Pasq. Ondertusschen wordt hier, als met een inwerp gewagb gemaect, van die genen die het na andere Landen gemunt hadden, en hun ge-roofde middelen voor-uyt sonden: en wat verder, dat men niet bedencken konde, waer de gelichte penningen waren ghebleven: Dit, hoewel in't hondert daer heen gheworpen, schijnt wederom op geen anderen dan de Heeren de Witten te doelen; te meer, om dat'er terstondt, in't Kant-schrift, volgt, trouwloofen handel der Staets-machtigen; en daer op in het volgende Kant-schrift, onderfoeck van hun driftèn, daer wederom de selve Heeren genoemt worden: Dit eerste dan schijnt noch sijn voetsel te trecken, nyt die verslete straetmaer, van soo veel geldts van den Heere Raedt Pensionaris na Venetien gesonden.

Merc. Hier komt hy met schijn voor den dag; en schijn is het al wat hy voort-brenght, en dat van de gelichte penningen, schijnt al mede op gheen andere, dan de Heeren de Witten te doelen, dat hy meent dese Man, dat ick om sijnt wil soo sot sal zijn, als sijn schijn te bewaerheden.

Doctus in accessos non irritare Crabrones.

Ongenege om slapende Honden wacker te maken, daer in sal hy sich bedriegen. Ick vind hier noch meer ydele en nodeloofse besigheydt als my lief is, andere sullen hem mischien wel wat meer daer van weten te seggen, en hebben daer genoeg van geseht.

Pasq. Hier maeckt hy de staet, van den Heer Johan de Witt, wat middelen hy heeft, of hebben kan.

Merc. Laet hem dat vry doen, dat raectt ons niet, hy sal daer na noch wel *Calculus reducere*, een andere rekeningh maken, soo ick het recht heb, soo is hy de Man, die ick eens heb hooren seggen

seggen, dat'er by den selven Heer wel tseftigh duysent guldens te kort quam, ick acht hem in het een, soo veel als in het ander.

Pasq. Hier hebben wy de rekeningh van de gelichte penningen, om dat uwen Man niet heeft konnen bedencken, waer die gebleven zijn.

Merc. Laet hy die maken voor die gene, die gequalificeert zijn, die op te nemen, of hysc my maeckt of niet, ick sal daerom niet eens beter weten, waerse gebleven zijn, of hy moest my al een beter Finantier wesen, al sou hy my on'er een van sijn swacke verstande rekenen, die dit stercke verstandt noch verder wil te geoemuet gaen: maer ick vrees dat hy *magno conatu magnas nugas agit*, veel geruchts maken en weynigh wol sal voortbrengen.

Hier maeckt hysc pertinent, daer seyt hy dat hem geen openingh van 's Landts Cantooren is gebleecken (een deftige Phrase) waer uyt weet het onsen Vriendt dan, om dat het soo de ordre is, en daerom het moet soo gheweest zijn, hy weet hier soo van blafferts en sulcke dingen te spreken, dat men het slot van de rekeningh voorseker noch in een Blaffert sal moeten vinden, maer het komt daer op uyt, dat hy daer tot noch toe, niet heeft van verstaen, *ergo summa facit*.

*Quid tandem effecit magno hic promissor hiatu?
Parturiunt montes nascetur ridiculus Mus.*

Wat werckt dien Blaeskaeck uyt met sulcken ruym beflagh?
De Bergen baren, en de Muys komt voor den dagh.

Ondertusschen sal dese Mercurius, die (ghelijck ick daer sie) soo *large & in vago* discouereert,
I die

die over al wil te huys zijn, hoe feer hy oock van een Botterick gebotst is, met reverentie seggen dat mijn goeden Heer in de Muts slaept, en selfs tot sijnent niet te huys is, maer dat moct ick alleen noch seggen, dat ick evenwel een kleyn weynighje van het negotieren der Penningen, van Mr. Jan weet, en hoe hy de Lieden voor haer duysenden, *jam rebus dubiis*, met Obligatien heeft geweten te payen (eershalven wil ick te niet noemen, gelijk ick wel sou konnen by naem en toenaem) en hoe hy aen de interesten heeft geweten te profiteren.

Pasq. Hy gaet voort, en segt: Men kende den Raedtpensionaris de Witt, oordeelde wel van sijn wijsheydt, en beleydt, maer nadeeligh van sijne wil, en intentie omtrent onse voorstandt. *Dese heeft by noyt laten blycken ten quaden, maer t'allen tijde wel degelyck in tegendeel: dat kan blycken by sijne menighvuldige, en krachtige Oratien, yuerige aenmaningen, ernstige opwackeringen, om te komen tot besluyt en resolutie, tot tijdige noodtweer van defensie, daer de noodt sulcks vereyschte; dat weten de Heeren die'er tegenwoordigh zijn gheweest; en sal in der eeuwigheid blycken, en noyt, als met de hooghste Staetbreuck, voor de oogen der Nakomelingen, goeden en quaden, welgeneygden, qualijck geaffectioneerden, te verduysteren zijn, uyt de dagh-aentekeningen van't gebesoigneerde van den Staet: en sou noch overvloediger blycken (en mogelyck alderkrachtighste uyt de heylsamen bevindingh, en vruchtgenietingh self) indien in veele deelen sijnen heylsamen Raedt gevolght, en niet door verkeerde dwersdrift, overstagh gesmeten waer geweest; gelyck veele der Heeren bekent is, dat by hem de voorslagh is gedaen: doch wat raedt! hy heeft gheslaeft, en ghearbeidt, en sijn danck is 's wereldts leon geweest, ofte liever, om recht te seggen, is het koninck-*

konincklycke loon der deught geweest , dat is , Wel te doen , qualijck te hooren , en qualijck beloont te worden.

Merc. Nu worden wy de saeck eens : Wy gaen voort te seggen , *men kende den Raedtpensionaris de Witt oordeelde , &c.* Dit belieft hem vorder te extenderen en uytbreyden , ick laet hem begaen ; hy magh sijn hart wat ophalen , mischien sullen wy oock noch onse beurt eens krijgen.

Pasq. Vervolgens komen hier te voorschijn de vier Schepen met Oorloghs-ammunitie op den Rhijn bevonden , en in het Magazijn tot Nuys geloft.

Indien ingangh van verantwoordingh vondt , 't geen wy hier te voren , van de weynigh gunst by de Heeren Gebroederen Vranckrijck toeghedragen ; en van de weynigh deugd , of dienst , daer uyt te trekken , hebben ter neer ghestelt ; soo soude het alhier onnodigh zyn , sijn wederom in diergelijcke stoffe te begeven : Doch om dat dit een Actie schijnt , directe strydigh met de voorgeroerde verontschuldigingh ; en dat de selve Actie mede ten laste van de ghemelde Heeren wordt gheschoven , soo sal het wel de pijn waerdigh zyn , hier mede een weynigh nader in te treden : Dit dan van dese Schepen is waerachtig ; maer hoedanige onlust , en onrust ; daer over in de Vergaderingh van Hollandt is geresen , kan veelen der Heeren , die de selve toen bygewoont hebben , noch indachtigh zyn : en hoe insonderheidt de Heer Raedt-Pensionaris geyvert heeft , omse te doen op en aenhouden , met aenwijsingh van de schadelijcke gevolgen , die uyt soodanigen handel stonden te rijzen , is hen mede niet onbekent : Waer tegen wederom andere redenen wierden ingebracht , die meest op de te derheidt van het stuck der Koopmanschap uytliepen , dat de Negotie soo na uw niet te bepalen stond : Dat

Keulen (want hier gaf men voor; dat het opgemaakt was) was een vrye Rijcksstad, die men soodanige toewoer niet en kost ontseggen: mede dat de Steden Hamburg, Bremen, Luyk, Neurenburgh, Frankfoort, en andere Rijcks-steden, sulcks overvloedigh toe souden voeren; die men't ingenen deede beletten kost: en dat derhalven het voordeel hier van, den cours der koopmanschap deser Landen stond ontrocken te worden; en wat des meer is: en op dese, en dusdanige redenen wierdt het ontslagh, in weerwil van een groot deel der Leden van de Vergaderingh, en insonderheit in weerwil van de Heer Raedt-Pensionaris, doorgedreven: Dese Schepen nu ontslagen, en buyten onse macht zijnde, was het voor den Staet niet mogelijk de selve verder op te volgen. Wordt dit nu al mede op de rekeningh van de Witten te boeck gestelt; gelijk ick sie dat by onsen Schrijver, in sijne Kantaantekeningh geschiedt; soo moeten sy hier wederom betalen, datse niet gerooft en hebben.

Merc. Hier komt de pot met Rosen te voorschijn, hy bekennt het van de vier Schepen, die met Oorloghs-munitie, op den Rhijn bevonden, en in het Magazijn tot Nuys geloft zijn; maer seght daer by, dat daer over groote onlust in de vergaderingh van Hollandt gerefen is, en dat de Raedt Pensionaris, insonderheyt geyvert heeft, om de selve te doen op en aenhouden; ick laet hier de oprechtigheyt van desen Vrient staen, maer wenschte wel, dat hy desen yver van den Heer de Witt, wat klaerder demonstreerde, ondertusschen is hy hier de Man, die om den Heer Raedt-Pensionaris te ontschuldigen, de Heeren Staten selfs schijnt met dese enormiteyt te belasten, als of de selve, niet tegenstaende de aenwijfinge van al de schadelijcke ghevolgen, evenwel om de tederheyt van den

den koophandel niet te quetsen, sulck een aenstotelijck werck ghesocht door te dringen, en selfs ter uytvoeringe ghestelt hadden; maer siet hier al dese omstandigheden eens, Keulen was een vrye Rijcksstad, die moest men assisteren, maer Dordrecht den oudste, en voorsittende Stad, foodanigh verlegen en ontbloot laten, dat men het Kruyt selfs tot haren behoefte, uyt de Vloot moest halen, en soo gewichtigh was het belang van de Koopmanschap, dat men sijn Swaerdt verkopen moest, en laten sich met leege handen afrossen. Hier leyt nu ghewisselijck een enormiteyt, maer op wiens rekeninge die te staen heeft *manet sub judice*, De Vriendt steltse op die van de Heeren Staten, wanneer hy die belastingh goet maeckt, sal ick het ghelooven, vorders wy hebben alleenigh aengeroert, wat men al in de blauwe boeckskens tot laste van de Heeren wist te seggen, en hy tast ons aen, als of het een *Crimen* was, de selve te lesen, en den inhoudt daer van voor te stellen, latende een yeder sijn oordeel vry, gelijk wy gedaen hebben, aenwijfende alleenighlijck de gronden van des gemeene Volcks haet tegens dese Heeren, en voornamentlijck den Raed Pensionaris, en ick word hier aengetast, als of men den Man beschuldighde, waer kan dit uyt blijcken? En dit is een van al de beschuldigingen, die ons dien Beuselaeer te last leght, en die hy uyt de kanttekeningh gehaelt heeft, alwaer staet voor eerst *mifnoegen der gemeente tegen de Witten*, en vorders *aenwijfinge van hunnen handel*. De Gemeente is hier misnoeght, en dat is waer, en wie wijft hier hunnen handel aen, wy of de Schrijvers van de blauwe boeckskens, is het mede gheen aenwijfingh van hunnen handel, die sy aenwijfen, alsoo wel dan of wy die hadden aengewe-

fen, laet hy het op hen verhalen, wat befchuldighingh wordt hier van ons gedaen? Soo veel fou men in de aldertederfte Historien wel mogen feggen, fonder blaem van zijdigheydt te dragen, daer men in tegendeel zijdigh fou zijn, indien men defe klacken wilde verfchoonen, en daer mede directelijck de Heeren Staten felfs belaften, die fulcks in weerwil van den Raed-Penfionaris; hebben doorgedreven; dat staet hem dan als een Befchuldigerte bewijfen, en goet te maken, hy is doch die Man die weet, *quidquid in aurem Junonis Jupiter inufurrat*. Water in den Raedt verhandelt wordt, het geheym van de Mis, en wat Harnas daer de Raedt-Penfionaris om aengetrocken heeft, het felve heeft plaets in die volgende fteelingh van Wezel, hoe feght hy toch daer.

Pafq. Van Wezel feyt hy verder: De voorraed is wel en overvloedighlijck gevolght, ja meerder dan van nodes was, maer in plaets van dat de befettingh tot foodanigh getal foude worden vergroot, had men daer aenftondts noch derthien vanen Paerden, en twalef te voet uytgelicht, zijnde het beste Volck, &c. Aen wien ftondt toen het beleydt, en bewindt hier van? niet aen de Witten, nochte hare Goedgunftigen: aen wien dan? weet hy 't niet, hy magh'er fich van laten onderrechten: meer en feg ick niet.

Merc. Hier wil hy feggen, dat het beleydt en bewindt van de faecken, aen de Witten niet ftond. Waer uyt komen dan defe foo groote verdienften, die defen Man boven de Wolcken verheerlijcken, indien hy maer wel gehoorsamen en uytvoeren heeft gekonnen, het moeten dan verdienften van beleydt, en uytvoeringh (volgens fijn plicht van proponeren en dirigeren) zijn, die hem foo *tantum non Deum faciunt* by na tot

tot een Afgodt verheffen, waerom wil men dan dit gedeelte van het geheel af-trecken, om het geen qualick ghedaen is, de Heeren Staten, en het geen wel en loffelijck gedaen is, den Raedt-Penſionaris te imputeren. Wilt ghy wel doen Vriendt, laet hem vry het gefagh, dat hy altoos gehadt heeft, prijft hem vry daer hy te prijfen is, wy ſullen u helpen; maer neemt ſijn vuyl niet van hem, om dat op een ander te werpen. Hy had akoos gefaghs ghenoech, doen hy dat eeuwigh Edict, dat meester-ftuck wift te ſmeden (en of hy mede niet een van die vier of vijf Perſoonen is geweest, daer van men meent, gelijk Aitzema ſegt, dat het werck van ſeclufie voort quam, laet ick de verſtandigen oordeelen. Maer wy ſullen daer na noch wel iets daer van te borde brengen) en heeft daer zedert maer al te weynigh van verloren.

Aitzema
Fol 930.
in het 34
Boeck.

Maer evenwel laet ons eens met ordre gaen, ſoo veel Steden zijnder binnen ſoo weynig weecken, ſoo ſchendigh, verlooren gegaen. Waer door? Door gebreck van Volck, voor-raedt, of ordre of tucht. Wie heeft dat ſoo ſlechtelijck beſtelt, de Raedt-Penſionaris heeft de propositie en na de Concluſie de directie. Waerom heeft hy de gelegentheydt van de Guarniſoenen niet voorgelt, die ſijn Broeder ſelfs had geviſiteert? Hy heeft het ghedaen of niet gedaen, heeft hy het niet gedaen, ſoo is het abſoluyt, of ſijn onkunde, of nalatigheydt of quaedtaerdigheydt. Onkunde kan het niet zyn, om de reden als boven; nalatigheydt kan van ſoo een wacker Man niet vermoedt worden. Quaedtaerdigheydt maect hem misdadigh, dat ick niet arger ſegge. Wederom: Hy heeft het gedaen (dat moeft voor-eerſt blijcken) maer koſt niet te wege brengen, is ſijn gefagh ſoo kleyn, en ſijn yver ſoo ſlap, waer uyt ontſtaet die grooten lof, die deſe hem, als ware hy

prora & puppis, doen en laten, toe-schrijft? maer andere hebben die uytvoeringe verhindert, by sagb de nootfaecklyckbeydt of niet, sag byse niet, soo was by dom, sag byse, waerom heeft by niet geprotesteert, en dewijl de schuldt doch op sijn hals, als gebleecken is, stondt te komen, waerom selfs sijn ampt niet neer gheleght, en de Raedts-heers-plaets (sijn præcautie) niet aengenomen, gelijk hy naderhandt ghedaen heeft, als het Spit alreede in de asliche ghewendt was: maer lecs al voort Signor Pasquino.

Pasq. Hy besluyt dan vervolgens: Waerlijck het is te verwonderen hoe de Raed-Pensionaris, en sijnen aenhangh, alles foodanigh heeft konnen uytrechten, en bestieren, daer soo veel andere, en welmenende Heeren, mede aen het roer waren; maer zijn lange ervarentheydt, ongemeen verstandt, en wijsheyt, heeft het alles op het scherpsinnigste weten uyt te voeren, &c. Siet hier den Man die het groot, en snood, verraed ontdeekt, soo als het leyt, en daer het leyt; en die den man aenwijst, die het bewrocht en veroorsaect heeft: maer 't geen, soo 't schijnt, tot noch toe tot kennisse van den Staet niet gekomen is, op 't bewijzen dan komt het aen; kan by dat soo sal hier voorseker een eminent premium voor hem aen vast zijn; alsoo als dan de goederen van den Verrader nootfaecklyck tot den Fiskus sullen moeten vervallen; en sijne hoe seer mishandelde romp waerdigb zijn, om uyt het graf getrocken, by forme van Justitie, door Beuls handen, andermael op een afschuwelycke wijs ten toon gestelt te worden: Maer, o verheven, en in Godt geruste ziel, in wien de getrouwheydt, de liefde tot u Vaderlandt, en tot weldoen, insonderheydt gebuysvest zijn geweest, wat leyt men u te last! maer soo noch eenige kennisse van 't aerdsche by u overigh is, gy veracht het, en belacht het; en het

is niet nodig, dat ghy u op iets beroept, dewijl u wercksaem bedrijf, u onvermoeytkeydt, en stantvastigkeydt, voor die het sien en weten willen, soo recht hot tegendeel betuygen.

Merc. Dat voorige is geen antwoordt waerdigh, maer hier: O verheven en in Godt, &c. Vrienden sta by, hier komt het al tseffens voor den dagh, hier leyt hy nedergevallen ter aerden: Wat doet hy? Och de Man is in aendacht, en een Poëtische, om niet te seggen Afgodische verrückinge. Wat naem sullen wy dit geven, is dit een *Profopopæia* op sijn Pedants, ghelijck hy het noemt, of een aendachtige smeekingh op sijn Heydensch, de oude Poëten af-geleent, of een Maertse buy, in een kranck Harssenvat? Hy sal 't ons selver seggen, doet hy niet, ja daer seyt hy het; *maer om wederom met menschen te sprecken*, hy sprack daer even met een Godt, Geest, Engel of Duyvel dan. Hoe sullen wy dit te boeck stellen, ick begoft in het eerste, doen ick van een Schrijver tegen ons hoorde, al hooge gedachten van onse suffisance te krijgen, om dat'er noch een gheleerde Pen voor ons in de Wereldt over was, (en sou my met de Hoer van Staet, die haer naem in het Register vergeten was, anders bedroeft hebben) en dat ick al mede als de wijse Luy, een boeckje na mijn hoofd kreegh. Maer soo doende sou ick wel aen de andere zijde *criminele* inbeeldingen krijgen, gelijk of foodanigen sekeren Vriendt, die sulcke Kenotaphien, Elogien, en andere Archipedanterien voor den dagh kan brengen, *pax auribus*, het altemet niet vast en hadt. Wat doen is dit, hebben wy hier een Afgodische Enthusiaft, een Necromantist, die de Dooden verweckt, of een tweden Paracelfus, met sijnen Familiaren Geest (en die Meester Johan de

Witt) voor? Of is hy een Ubiquitist. Wat slag van ghedochten sal ick hier af-drayen, *by wil wederom met menschen spreecken*, arm verdoolt Schaep, hier leggen al mijn spillen in de affche, ick meende dat ick hier te doen had, met

Ithacus eloquio felix aut scutifer Ajax.

Een Man die hair op sijn tanden heeft, maer nu sie ick te wel, dat ick met een Quidam te doen heb, dit gaet te ver buyten het spoor

Risum teneatis amici.

In summa d'een of d'ander Schobber van dese Cabale, heeft Sijn Hoogheydt als den Afgodt der Hollanderen weten te doen af-malen, hier sien wy ten minsten wie de Af-godt der Sorten, om niet arger te seggen is. Avance.

Pasq. *Die soodanige schelmstukken onder de leden heeft, kan deselve niet uitvoeren sonder sijne Correspondenten of Complicen te hebben: is'er van die allen niet eene geweest (bysonder daer onsen Schrijver mede van sijnen aenhangh gewagh maect) die van tijdelijck berouw geknaegt, sijn Vaderlandt, en den Staet dien dienst heeft gesocht te doen, om, tot voorkomingh, in tijds soodanige snoodtheydt te ontdekken, en noch een heerlijcke belooningh toe te verdienen?*

Merc. Al genoeg Pasquino mijn Vriendt, al genoeg, ick sie daer wel dat dit ghevolgh maer revelary van een lemmende Dilemmatist is, en dat van het Cabinet, dat hy daer volgens feyt, zijn dingen die door de darde handt infallibel bewaerheyt zijn, daer valt niet tegen te seggen daer wint hy ten minsten soo veel uyt, dat hy dat uyt de mondt van Pieter gehoord, en die fulcks van Paulus verstaen heeft, *probatum est*. Maer op dat eerste, dat *hy moet hulp tot sijn bestaen, &c.* sal ick evenwel dat seggen, dat hy daer twee onnodige

nodige noodtſaecklijckheden ſtelt, dat by Hulpers tot ſijn beſtaen moet hebben ghebadt, en die Hulpers door hun conſcientie genaopt, ſouden t'eeniger tijdt eens moeten opklappen. Wie ſijn Hulpers mogen hebben gheweest, ſoo ghy het niet en weet, ick meen het wel te weten, en dat ſy niet klappen ſullen weet ick oock wel. Wat ſommege noch hier na ſullen doen, ſal de tijdt leeren, het is noch vroegh in't Gaſthuys, hoewel het van andere genoegh geſeght is, maer deſe Meſſieurs, hooren en ſien genoegh alsſe willen, en alsſe weder willen, zijne ſoo doof als Quartels, en ſoo blindt als Uylenspiegel by daegh. Ick ſou hier mede al heel breedt kunnen gaen, en al wonderlijcke Argumenten kunnen formeren, en ſeggen dat men veel quaets *ſpecie recti decepti*, uyt meninge van al ſeer wel te doen, te weegh brengt, *cum nemo ſibi nequam videtur*, dewijl men ſich ſelven in ſijn meninge ghemeenlijk vleyt, die ſoo ten eerſten de Conſcientie niet aen en treffen, als wel daer na, als de ooggen wat beter geopent worden, ick ſou daer op eenen Buyck-dienaer, ghelijck ick daer ſie, en op een Moſtert-meulen, die hy daer uyt ghesnooten heeft, oock wel wat impertinents kunnen debuteren, maer dat voorgaende ſteeckt my noch ſoo inde krop, dat my dunckt, om rondt te gaen, dat die Vriendt, met reverentie geſeyt, ons die moeyte niet waerd is, en wenschte wel dat ick ſoo veel in het Cabinet van uwe harſſenen gevonden had, als ghy ſeght dat de Heeren, in dat van de Heer de Witt gevonden hebben (die toch geen tijdt gehadt heeft, om ſijn brieven aen een kant te helpen) dat is eerlijckheydt en deught, hoewel het uwen Tabbaert, en ouderdom wel paſſen ſou, en nu ſullen wy te ſamen *junctis manibus* een beſluyt van maken.

Sic.

Sie hier nu bescheyde Leser, wat ghy liever te gelooven hebt, of dat soo veel droeve jammeren en calamiteyten, door Godts verborgen Oordeel, in hunne oorsaken ghestrafte zijn, of dat de Schuldige vry, en de Onschuldige in de last souden blijven steken zijn, of dat Lambert van den Bos, en by ghevolgh, ick Mercurius een Leugenaer en Lasteraer, dan of desen gevonden Vriendt een grooten appelfot, en een quaedtaerdigh beest is. Laet ons togh voortgaen Pasquin.

Pasq. Vraeght men nu verder, hoe dat dan soo veel stercke, en by na onwinbaer geachte Steden, en Forten, binnen soo korten tijdt in de macht des Vyandts vervallen zijn? Boven de bestieringe des Hemels, die, gelyck wy weten, reeds te vooren soo veel weken achter een, een stercken oosten Windt beeft laten wayen; waer door de stroomen afgetapt, meer dan veertigh Schepen, met krijghsbehoefte, en geschut op het drooge, en daer door in's Vyandts macht, geraeckten; zijn dit geheymen van Staet, waer op my niet toestaet nader te ondersoeken; daer ick oock geen verstandt van heb, en al had ick'er verstandt van, daer toe ick my niet in soude laten: Had Lambert van den Bos, mede soo gedaen, by soude sijn gemoedt, met dusdanige leugens, en lasteringen, soo niet besoodelt hebben.

Merc. Hier komt hy my met windt aenboort, de ooste Windt is de oorfaeck van al het quaedt, dat soo veel Schepen verhindert, en soo veel Steden verraden of van Schelmen verdedicht zijn, die woeyen altoos sekerlijck niet, toen dat secours juchen sijn neus voorby gingh. De weste Windt, had ons wel soo langh uyt Vrankrijck toe-ghewaeyt, en sulck een gerommel in de ooren geblasen, dat die selve ooste Windt, die het kruyt na Nuys toevoerde, oock wel

Volck

Volck in voorraedt na de Frontieren soughevoert hebben, maer men had soo veel te doen met hacquetteren, partialiseren, mineren, machineren, en den Capiteyn Generael de handen te binden, dat de Hollanders pas tijds genoeg quamen, om sich de handen te laten binden, *en dit zijn geheymen van Staet*, het mogen gheheymen van den Duyvel zijn, *en daer heeft hy geen verstandt van*. Waer mede leyt hem dese Sor dan en moeyt, of is het hem alleen te doen, om Lambert van den Bos, die misschien hem, en de sijne te veel goets ghedaen heeft, een klad aen te wrijven, daer liegen en bedriegen hem, voornamentlijk sijn geslacht, *proprium quarto modo*, van de natuer en Moeders lijve aengeboren is, heeft hy geen verstant van de saeck, laet hy sich laten onderrechten, en daer wy van alles, maer probabel gheschreven hebben, by anderen gaen die beter windt van sich geven, en om niet verre te loopen, eens hooren wat'er de Ridder Tempel van seght. Daer-en-boven (seght hy) de Ministers, die het bewindt steeds van de affayren hadden, hebben veel eer de sterckte en ordre van hun Scheepsvloot, dan die van haer militie beheright, het zy als meer gebeeten op Engelandt als Vranckrijck, van wegen den Oorlogh, en de maniere van d'Intree des selfs, ofte dat sy geloofden, dat een Victorie ter Zee, den wegh tot een Vrede met dese Kroon mocht banen; of dat sy hoopten, dat hare Steden haer soo haest niet souden ontvallen, of dat sy misschien wel mochten lijden, dat de Prins van Orangiens eerste Intree, in het gebiedt over haer Legers met eenige ramp verselt mocht gaen; en alsoo dienen tot hun Desseyn, om d'authoriteyt te be-noeyen, daer sy genootsaeckt waren hem den

naem van Capiteyn Generael te laten behouden; en in der daedt, dit scheen niet te sullen feylen, vermits, &c. laet hem hier knabbelen; hier is bout, gaet al voort Broeder.

*Pasq. Het begint met de Son der de Witten na de kim te gaen: Voor-af hebben wy den aenval van de vander Graven, met hare Medestanders: in het verhael hier van seyt onsen Schrijver, Hy [Jacob vander Graaf] ghekomen zijnde aen de plaets van het geraes, of gevecht, vond sijn oudtste Broeder nedergebückt onder de macht van den Raedt-Pensionaris, die sijn Houwer alreeds had opgeheven om den selven afte maken, &c. Dit is absoluyt onwaerachtig; alsoo hy van geen Houwer noch eenig zijdgeweer, voorsien en is geweest: gelijk betuygen die't seer wel weten, als die op de laetste oogenblick van het scheidten wyt de Vergadering van Hollandt, alderlaetst van hem gescheidten zijn, die het oock daer voor houden, dat, indien hy eenig geweer tot sijn wil had gehad, hy daer op soodanig wel was afgevaerdigt, dat sijn Bespringers het hem niet gedaen en souden hebben: Daer-en-boven wordt van sijn Huysgenoten, en die aldergemeensaemste met hem omgegaen hebben, betuygt, dat hy, gedurende den geheelen tijdt van sijn Raedt-Pensionarijschap, niet alleen geen zijdgeweer (anders als in eenige besendingh van den Staet, 't zy op 's Landts Vloot, of op eenige reys te Land;) maer selfs geen scherp van mes, of minder gereedschap, over sich gedragen heeft. Siet dus los backt'er desen Man in, en maecker een klouwer van een houwer af (daer andere noch soo veel beknopter gaen, om dit verdichtsel wat meerder schijns te geven, en seggen maer van een kleyn houwertje, dat hy van onder sijn Klederen sou getrocken hebben) als of hy met een Poolse Sabel gewapent waer geweest: Doch omtrent soodanige omstandigheden, die niet veel gewichts aen de saeck ten
princi-*

principalen geven, achten wy 't belang soo groot niet te zijn; waerom wy de selve oock lichjes overbene stappen.

Merc. Soo doetsc toch, de Son begint na de kim te gaen, en meer als tijdt is het, als'er sulke Phaëtons mede doende zijn, die soo treffelijck met dien wagen getuymelt hebben.

*Sed leve pondus erat, nec quid cognoscere possent
Solis equi, solitaque Jugum gravitate carebat.
Utque labant curvæ iusto sine pondere naves
Perque mare instabiles, nimia levitate feruntur
Sic onere insueto vacuos dat in aëre saltus.*

Ovid.
Metas.
lib. 1.

Maer 't was te lichten vracht, 't gespan acht
haer gatcelen
Noch Meester niet, en schein als met het Jock
te speelen.
De Wagen sprongh en vloogh, niet anders als
een Pluym,
De Voerman was'er niet, ghelijck in't peeckel
schuym,
Een ongeballast hout, gheen rechte cours kan
varen,
En tot een speeltuygh streckt alleen van windt
en baren.

En hier komt nu wat anders op het tapijt, de saeck van Jacob van der Graef, en hier komt het op een houwer of op een houwerjen aen; en of de Heer de Witt, geweer gedragen heeft, of niet, hy heeft het gedragen of niet, hy was daerom noch meer noch minder, en al had hy op sijn hoede gheweest, en sich verweert, wat had hy anders gedaen, als hem de natuer wel toelaet? Ja onse Vriendt wil niet, dat hy selfs een Mes by sich sou gedragen hebben, hoe quam de Bruyn dan gequetst? gelijk het vonnis luydt, dat is misschien door sijn eygen gewoer geweest.

De

De Raedt-Pensionaris moet plomp noch scherp by sich gehadt hebben, als een Mennist *in forma*, of anders sou hy hem sijn devotie niet waardigh achten, en lichtelijck sijn geestelijcke hiaculatie, die hy soo terstont uyt gesottebolt heeft, weder te rugge roepen, waer wil dit noch heen goede Sint Jan. Wat noch meer?

Pasq. Van meerder aengelegentheydt is het geen'er volgt onder dese woorden (na dat'er van de gevangenis, en 't doodts gevaer van Jacob vander Graaf gesproken was;) Ondertusschen wierden door verscheyde Liederen van aensien, soo kerckelijcke, als wereltlijcke, alle plichten aengewendt, om het gemoedt van den Raed-Pensionaris soo verre te vermurven, dat [&c.] hy soude mogen worden bewoogen, dit stuck tegens hem begaen, niet alleenlijck te vergeven, maer oock by de Vergaderingh, en by sijn bestē en genegenste Vrienden aen te houden, dat hem het selve vergeven, of gepardonneert mocht worden, &c. Maer de Raedt-Pensionaris, en de sijnen, toonden daer toe geen genegentheydt te hebben, &c. Om van welcke blaem oock sijne dierbare gedachtenis te ontlasten, soo staet te weten, hoe waerachtig is.

Merc. Noch meer Was om desen Heyligh te vereeren, hier sou hy ons gaerne willen wijs maken, dat de Heer de Witt de sachtmoedigheydt en barmhertigheydt selfs was, maer al wat hy voortbrenght, zijn maer *verba & voces*; hier was hy te swack, daer was het vergeten, ginder versuymt, elders niet wel gemeent. Hy was soo swack niet, of hy heeft sijn eygen voorval, de Heeren Staten wel kunnen aengeven, en ample brieven aen Sijn Hoogheyt schrijven, had de sachtmoedigheydt soo by hem te huys gelegen, hy had met die selve moeyte wel een krachtige

krachtige Instantie tot verlossingh van een jongen blom, können doen. Omtrent de saeck van den Heer de Ruart, heeft hy sijn sachtmoedigheydt, trouwens ghenoeghsaem ghetoot; wanneer soo veel instantien van onse naeste Bondtgenoten, selfs geen schorsinge van het gerecht; noch kennisse van saken konden krijgen, noch sulcke aensienlijcke Vorsten, Vrienden en Verwanten, een handvol bloedts konden af-bidden, en wie weet of het dit, en dat jonge bloedt niet is, dat het goddelijck Gerecht van sijne handen gheeycht heeft, en een onvoorsichtigh of dartel bloedt vergieten in Sweden, hier niet een van beyden te Vierschaer komt?

Movet & caelestia quondam

Corda dolor, lentoque irrepunt agmine paene.

De smart treft oyt het hert der Hemel-lieden
aen,
En langhsaem komt de straf den Booswicht
neer te slaen.

Wy sullen dat daer laten, laet ons geen Wonden op-halen, die smartelijck zijn. Wat volgt'er meer?

Pasq. Hier komt hy nu tot de saeck van den Ruwaert.

Merc. Piano, wy moeten eerst noch een weynigh van den Heer Raedt Pensionaris handelen, en met het ophalen van sijn laetste of bysonderste wercken eenmael sien, of onsen Vriendt oock geen ghelijck heeft in hem soo hoogh te verheffen, en of misschien de Staet gheen stut en steunsel aen hem verlooren heeft, en dat sullen wy doen, niet al uyt ons hoeft, om ons buyten partytschap te houden, maer na de voorstellingh van bekende en geen verachte Schrij-

vers, men stelt dan vast dat een Persoon van staet, die de Fundamentele maximen van Regeeringe onder de voeten werpt, een Vyandt van de Staet is, en of sulcks by de Heeren de Witt, en hunne Complicen ghepleeght is, staet alduste sien. In de Unie van Utrecht, was onder andere Articulen eerst, en daer na, nser het stellen van de Generale Amnestie van het geen in het Jaer 1650, op een nieuw vast ghestelt, met goetvinden van alle de Provintien, en voornamentlijk die van Hollandt, die om de Importantie van dese deliberatie *en Corps* in de vergaderingh van haer Hoogh Mogende waren verscheenen. *Dat soodanige Differentien, en de verschillen onder de Provintien vallende, en by minnelijcke Conferentie niet konnende werden gevonden, gedefereert sullen werden, aen het Hoogwys Advijs, ende ter decisie van de Heeren Stadthouders, ofte Stadthouder in der tijdt.* Soo dat aldus de Stadthouderlijcke Decisie als een nootwendigh vereysch tot de welstant van den Staet van de Vereenighde Nederlanden, en alsoo de Stadthouderlijcke Regeeringe, de wesentlijcke en Fundamentele Regeeringe van de Vereenigde Nederlanden is.

Oude
Holland-
sche Re-
geeringh
pag. 168.

Imperium facile iis artibus retinetur quibus initio partum est: Een Heerschappy wordt lichtlijk door die middelen behouden, door dewelcke sy opgerecht is, in de saken van politie, is de ervarentheydt de beste Meestersche, die ons geleert heeft, dat de Souverainiteyt, zijnde by de Provintien, en by de Generaliteyt het beleydt van de Oorlogh, dese Landen evenwel best werden geregeert, met accessie van het Stadthouderschap. Dewijl dan de Regeeringe van de Staet op die voeten stondt, wat redenen warden, waerom men niet *tuta & presentia, quam*

nova & periculosa malebat, liever de veylige tegenwoordige als de ghevaerlijcke veranderde Stant begeerde: Nademacl, *Vetustas equidem nobis semper adoranda est, si sapimus illa quippe secula sunt, quæ hoc imperium, vel sanguine, vel sudore pepererunt, quod non nisi virtutum faceret ubertas.*

Dat men indien men wijs is, de outheydt altoos eerbiedigheyt toe-dragen moet; want dat zijn Eeuwen die ons dit gebiedt of met hun bloedt of sweet verkregen hebben, het geene niet als door overvloedt van deughden. Maer hier sul-
Macrob.
Satur. l. 3.

len wy, uyt eens anders mondt spreken.
 Is het niet of desen Schrijver op de Eeuwe van onse Vaderen heeft gelien ghehadt? Daer omse oude Hollandtsche Regeeringe, wel duysentmael van hare Vyanden is ondermijnt, en wel duysentmael met goet en bloedt van onse Voorouderen herstelt, en hier op slaet het, 't gunt de Koningh Agrippa, segt by Josephus, dat de Joden ontijdigh om vryheydt riepen, en dat'er eertijds om die te behouden ghestreden was. Het ware een harde saeck. In slavernye te zijn, en een eerlijcken arbeydt en strijdt, het selve voor te komen, maer die eens t'ondergebracht, nu langen tijdt hebben gheleert te gehoorsamen, en daer na het Jock weder af-werpen, dat is een werck van wanhopige Lieden, en niet van die hun vryheydt soecken. En hier komt te pas.

*Omnia securi pro libertate feremus,
 Sed libertatem, contempta nemo salute
 Sanus amat, neque enim certæ susceptio cladis
 Quam vitare quæras, nisi cum ratione salutis
 Libertatis amor, sed gloria vana putanda est.*

Dat is:

Wy staen het alles licht voor seeckere vryheydt
 uyt, K 2 Maer

Maer niemant zy soo dwaes, in kennis en besluyt,

Die de behoudenis van sijne staet en leven,
Gelijck een prijs wil van onsekere vryheydt geven,

En foecken 't geen hy licht kan mijden met'er daedt,

Voor fulck een bloote naem 't verderf van huys en staet.

Als met behoudenis; van 't sijne, moet meer weten,

Dat dit geen vryheydts min, maer ydle roem moet heten.

En wat was het anders als vryheydt; dat men voor vryheydt wilde veranderen, en wat voldoeningh was'er in de redenen van Hollandt, dat die haer oude Regeringh wilde veranderen, uyt aenmerkinge van meerder vryheydt, daerse van oudts soo wel ghematight, en recht na de mate van onsen staet geproportioneert was, *quis enim non metus est, ubi plures coaluerunt, nelevissimo motu dissiliant, nisi adsit vinculum societatis*, wat heeft men niet te vreesen, dat veele aen mal-kander gebracht, weder van een springen, ten zyder een bandt van vereeniginge zy. Dese veranderingh heeft men al begonnen in het Jaer 1651, toen men op het tapijt wierp, *of men voort aan de Discrepantien meer door een Stadthouder sou willen laten byleggen?* Maer daer na heeft men in die groote vergaderingh het Stadthouderschap weder geventileert, *daer al de Geunieerde Provintien, het selve aenmerkten als een Accessoir van dese Staet en een geddelegerde macht; dependent van de Hoogste Regeeringe*, behalven alle-nigh Hollandt, waer op die groote vergadering is gekomen te scheidten, sonder iets merckelijcks

lijcks in aenmerckinge van hun poincten van beschrijvinge te hebben beslooten.

Hier seyt mijnen Schrijver : Het ware niet buyten alle schijn van waerheydt, dat het ooghmerck en eynde der selver alleenlijck daer toe heeft getendeert, en de gantsche saeck daer op was aengeleydt, omme den Hoogh-gemelte Heere Prince van Orangien, van sijn hooge Ampten en Charges, die de Heeren des selfs Voorvaderen, successivelijck in dese Landen had ten bekleedt, te secluderen, ghelijck tot bewijs daer van Concentreren soo veele klachten, oock d'Expostulatie van d'andere Provintien tegens Hollandt, *niet te werden gedaen tot Conservatie van de Unie en bandthoudingh van de vryheydt.* Blijckelijck by hare Resolutie van den acht-en-twintighsten Augusti 1653, medebren- gende, dat geen inclinatie tot een Capiteyn Generael by hen was Welcke saecke de Protector van Engelandt, Olivier Cromwel, naderhandt in den Jare 1654, soo wel wist op te vatten, *dat by daer uyt argumenteerde, dat de seclusie van den Prins was het Intrest van Hollandt, en wijders verklaerde niet te konnen gerust zijn, ten ware Hollandt, daer by al sijn vertrouwen op hadde geset, apart beloofde by Acte, datse noyt den Prins of yemandt van des selfs Linie, tot Stadthouder ofte Admirael van hare Provintie souden kieser, en oock met haer stemme niet sou gedogen, dat de selve soude werden gestelt over de Militie van de Generaliteyt, &c.* Waer op niet langh daer na Esclateerde, die fameuse Acte van seclusie, by de Staten van Hollandt gearresteert, in dato, den 4 May, 1654, en gejustificeert door die gerenommeerde Deductie, rakende de inhibitie van't Employ des Heeren Princen van Orangien, en soo veel vermocht doenmaels de autoriteyt van een op-

geworpen Protector van Engelandt op deſen Staet, dat de Prærogativen die deſen Jongen Vorſt anderſints eeniger mate ſcheenen aengebooren, en ſommige al bereyts door advijs Provinciael, op hem hadde godeligneert, alleen uyt een reflexie, op den Huyſe van Stuart hem wierden ontſet. En hier verhaelt den Heere Aitzema, in het derde deel van ſaken van Staet en Oorloge in het 34 Boeck, Pag. *mibi* 926.

Het werck van de ſecluſie was ſoo ſecreet beleydt, dat de Heer Ambaſſadeur Jongſtal ſelfs, volgens ſijn brief aen Gyaef Willem, van den eerſten May, daer niet van melde. Alleen aengaende het trayneren van de Ratiſſicatie, ſeyde: De oorſaecke van dit trayneren is Godt bekend. Een Vriendt van het Huys van Orangie quam expreſſelijck by den Raedt-Penſionaris, hem verſoeckende rond uyt te ſeggen, wat van dit ſecreet was, om ſich in ſijne Provintien gheruſt te ſtellen. Hy ſeyde: Noch niet ontſlagen te zijn van den grooten Eedt, dat wel de andere waren ontſlagen, maer nochtans dat haer belaft was, als eerlijcke Liederen, het werck te meſnageren.

Vorders ſeght de ſelve: *Als de Leden van Hollandt ſouden adviſeren op het point van de Secluſie, dat by yemandt geſeght wierdt, dat deſe Staet geluckigh was, dat Cromwel niet hadde geeyſcht de overleveringe van den Prins, of ſijn verbanningh uyt het Landt, te verſtaen gevende, dat men het niet ſoude hebben derven weygeren. Vorders pag. 930. ſegt hy, de Acte van Secluſie was dan noch in handen van de Heeren Ambaſſadeurs, en van des Princen Domeſtjcken, ſeyde datſe wel wiſten, dat al dat werck ofte Acte van ſecluſie, haer quam van hier (niet uyt Cromwel) en uyt vier of vijf Perſaonen, die men wel kende. Dat het haer haer ſou voor de ſchaenen ſpringen; dat er in Hollandt ſelfs wel wierdt.*

wierdt gewerckt tegen de Seclusie, dat haer de ghemelde vier of vijf seer souden verlegen vinden. Soo leyt dit kostelijcke stuck wercks, wie nu dese vier of vijf geweest zijn, *Jam Lippis & tonsoribus etiam Luscis notum*, is Jan Alleman genoegh bekend.

Maer seght mijn Schrijver voort. Hollandt daer na te Genereus, om de naem te hebben, dat haer de opgemelde Acte van seclusie of elusie was gedaen extraderen, door de superioriteyt van een Engelschen Usurpateur, en nu op nieuws beginnende te gratificeren den nieuwen Koningh, die nu weder tot sijn Throon was gevordert, verklaerde van't voorschreven restablissement van Hoog-gemelten Koningh af. Dat de meergenoemde Acte van seclusie was, en voort aen gehouden soude worden ghemortificeert, en van geender kracht ofte waerdye; gelijk te sien is by de Acte van Mortificatie, in dato den 29 Septembris 1660. Hier vervolght nu den Schrijver: Maer in plaets van alles tot desen tijdt in sijn wesen te laten, heeft het de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt gelieft, in de vergaderinge van Zee-landt, ende alomme te proponeren: *dat de functie van de Capiteyn Generael*, en het Admirael Generaelschap, van de bedieninge van het Stadthouderschap van de Respective Provincien mochten werden en blijven ghesepareert, immers *ten Respecte van den Prince van Orangien*. Al-hoe-wel oock die van Hollandt bedectelijck, in den haren het Stadthouderschap, *by forme van een eenwigh Edict hadden gemortificeert*, en overfulcks wech genomen ende vernietight het point; daer over men gheobligeert was, met sijn anderen te delibereren, volgens het voorschreven *geconvenieerde*, en in krachte van de

particuliere Unie, tusschen Hollandt en Zeelandt opgerecht, daer dese twee Provintien in't bysonder, nevens alle de anderen in't generael, tot een ghemeene grondt-slagh en fundament van Regeeringe hebben, het geene de Heeren Staten Generael in den Jare 1579 specialijck die van Hollandt en Zeelandt te gemoet voerden: *dat dese Landen sonder Hooft of Superintendent niet wel en waren te regeeren, om dat de Provintien en Steden van ds selve egael in Jurisdictie præeminentien en auctoriteyt zijnde, ghemeenlijck d'een d'andere niet willen toegeven; maer veel eerder over den anderen trachten te heerschen, immers sich te prævaleren.*

Vorders alsoo de andere Provintien begon den te mercken, dat dit sich præpareerde om, soo het mogelijk ware, de functie van Stadthouder allesins te mortificeren, en wel licht de Regenten by Eede daer toe te verplichten, of dat sulcks alreede by Hollandt was gedaen, by een eeuwige Wet, sustineerden haer Ed. Mogende, dat dat banden en Obligatien op de gemoederen van de tegenwoordige en toekomende Regenten souden zijn geleght, die seer verre uytzagen, en in dese vrye Landen on-ghehoort, oock strijdigh waren met de eerste fundamenten en beginfelen van desen Staet, en gelijk die by de Unie van Utrecht waren vast gestelt.

Siet daer de fundamenten van de oude Hollandtsche Regeeringe ghesupprimeert, en het eeuwighdurende verbondt van Utrecht, met de Stadthouderlijcke Regeeringe, door een perpetueel Edict gemortificeert, en niet alleen gemortificeert, maer oock af-gesworen de oude ordre en forme, volgens dewelcke desen Staet soo lange en hoogh geluckighlijck voor heen is bestiert, maer wiens bestel is dit? Wiens anders

ders als die met een bysondere haet teghen sijn Hoogheydt ingenomen waren, (dewijl in voorgeroerde Propositionen invloeyt, immers ten respecte van den Prince van Orangien) en wie konden dat anders zijn, als die van dat huys beledigingh prætendeerden de Lovesteinsche Heeren, en wie waren die anders als dese Heroës, of Heros de la Tragedie? Dese vier of vijf met hunnen aenhangh? Hoe die nu dit werck soo hebben kunnen bestellen, stellen wy noch eens als een punt van verwonderingh, en geven daer de selve oplossing over, de andere middelen zijn oock wel bekend, al wil onse Vriendt het nauwste niet weten, maer *errori album calculum adjicere*. Het werck een schoonder schijn geven, laet ons nu eens sien, wat seght hy al van den Ruwaerd.

Pasq. Vervolgens wordt van hem den Heere Ruwaerd ingevoert, als dat hy onder sijne vertooningh van het Volck, in de gevangenis, tot dese woorden soude uytgevallen zijn: Dat Canaille, daer is het, ick sal ze naer een stuck broodts noch tot aen de balck doen springen: Ick heb geen getuygenis, om dit te kunnen wederleggen; nadien niemant der genen wien ick'er na gevraegt heb, my hier van eenige nader onderrechtige heeft kunnen doen: doch heb daerom evenwel in't minste geen reden, om dit aen te nemen, overmits desen Man, in alle sijne positiven, soo los en onseker gaet; en dat hier na baerblijckelijck sal aengewesen worden, dat hy dusdanige viercierselen, als tot viercierselen, in sijn toneel-tapijt gewoon is in te weven: Edoch wil ky dat dit voor waerheydt aengenomen worde; soo staet hem toe het selve nader te bewysen.

Merc. Hier wil onse Vriendt niet gelooven, dat hy die woorden sou gesproken hebben, wil hy het niet ghelooven, ick wil't hem niet ten

heyligen sweeren , wy weten ons Segsman , en oock wat Tael hy in andere gelegentheyt ghevoert heeft , *experto crede Roberto*. Laet voort gaen , wat seyt hy daer by ?

Pasq. *Non debes arripere maledictum ex trivio , aut ex scurrarum aliquo convitio , neque temere Consullem [calumniatorem] vocare ; sed conspiciere quibus praeterea vitus affectum esse necesse sit eum , cui vere istud objici possit : Gy en moet geen qualijksprekentheyt , te midden van de straet , nochte uyt eenigh verwijt van schuddeboeven , opnemen ; nochte lichtvaerdighlijck eenen Burgemeester een Lasteraer noemen ; maer insien met welcke gebreken soodanige een nootsakeelijck behipt moet zijn , wien sulcks met waerheydt sou kunnen teghen gheworpen worden. Edoch het en schijnt niet , dat desen Man in dese , en diergelijke Autheuren soo veel tijds besteedt , als wel in anderen , die van Giegauwerytjes , en Bagatelles , i'samehangen ; die dan meesten tijdt hare gestaltenisse haren Leser by setten : maer wederom ter saeck.*

Merc. Laet my desen Man met geen spreucken voor den dagh komen , is'er yemant die *maledictum ex trivio , aut ex scurrarum aliquo convitio arripit* , die qualijksprekentheyt te midden van de straet , of uyt eenigh verwijt van Schuddeboeven op-neemt , soo is het desen Christelijcken Vriendt , die ons soo liefdeloos , uyt sijn schuytplaets , de lasteringe die niet als uyt sulck slag , en geen eerlijcke Lieden kan voort komen , voor den Neus geworpen heeft. Het vordere van lesen en diergelijke van giegauwerien en bagatellen , is geen antwoordt waerdigh , ick weet altoos wel , dat ick mijn Neus in sijn Bagatellen niet gaerne steeck , en dat het geen oude Suffers , oude pape grollen , of Uylenspiegels

gels zijn , daer ick mijn tijdt in deurbrengh , en wel beklaegh ick , die , ick niet met het beantwoorden van dese lamme vuyligheden heb moeten deurbrenghen , ghelijck ick niet hoop dat mijn Schrijver vorder sal doen , maer wijse Luyden raedt volghen , en met verfmadinge straffen , lees voort *Pasquino mio.*

Pasq. Wy komen tot na by het eynde : naer het stellen der Sententie des Heeren Ruwaerds, doet'er onsen Schrijver onmiddelijck op volgen: De gewesene Raed-Pensionaris had aenstonts kennisse , dat des vrydags middaghs de voorschreven Sententie tegen sijn Broeder was vast gestelt , en liet daer op torstont na de middagh audientie en aenspraeck by Sijn Hoogheydt versoecken, sonder ophouden , tot drie reysen toe : En deselve eyndelijck verkregen hebbende , versocht pardon op de voorschreven Sententie , tegen sijn Broeder gearresteert en vast gestelt , &c. Sie hier al wederom een loutere, en opentlijck gefabriceerde leugen , 't zy dat ghyse , Lambert van den Bos , opsettelijck , voorbedachtelijck , willens , en wetens self hebt versiert , of dat ghyse u van anderen in de handt hebt laten steken : Soo langh ghy ewewel geen voet by't stuck set , en als een eerlijck man uw' seggen gestand doet ('t geen ghy hier in der eeuwigheydt niet sult kunnen doen) blijft de leugen , en lastersmet , op u kleven , en berusten.

Merc. Wy komen dan na by het eynde , en daer verlangh ick al na om eenmael van desen Moeylijckaert ontslagen te worden. Hier wil hy niet dat de Raedt-Pensionaris instantie tot mitigatie van sijn Broeders Vonnis soude ghesdaen hebben , seyt dat wy het liegen , en sulcks voorbedachtelijck en willens hebben verciert , of my die van een ander heb laten in de handt steken , dat soo langh ick geen voet by't stuck set , &c. wat haelt

haelt de Man al op, wel aen, wy sullen voet by het stuck setten, dat maer dien *Calumniator Umbratilis* te voorschijn komt, en wil hy bericht hebben, laet hy in den Haegh gaen, hy sal 't wel hooren, indien hy wat nauw ondersoect, en hem soo veel daer aen ghelegen is, en wat wonders valt hier te versieren, dat een Broeder Instantie doet om de Infamie van een Broeder af te bidden, en dat hy gevoelijck omtrent sijn Broeder is, die voor niemant ghevoelijck is geweest: En dat Sijn Hoogheydt hem die streck onder de Neus sou hebben gewreeven; Neen Vriendt, 't is niet versiert, het is 'er te mooy toe, en ick ben geen Leugonaer, gelijk gy my toeliect, al weer aen.

Paſq. Gy seght dan, dat hy pardon op de voorschreve sententie versocht: maer ey lieve, wat is dit te seggen, pardon op de sententie te versoecken? men versoect wel schorsſing, versachtingh, oversieningh, of vernietigingh van een sententie, maer geen pardon; dat komt niet te pas: Pardon versoect men niet, als daer erkentenisse, of blyck van schuld, of misdaedt is: tot noch toe is hier geen van beyden: want voor-eerst, erkentenis van schuld en is 'er niet, daer de Lijder self, in het aldaergevoelijchste sijnner pijnigingh, volmoedigh, en volmondigh, uytroept (gelijck den Ruwaerd gesegt wordt, gedaen te hebben; immers de uytkomst heeft het geleert:) rek my, en streck my, scheurme vry aen enden, ghy sult 'er niet uythalen dat 'er niet in en is. Die oock tot sijn eygen verquickingh, gedurende sijne gevanckenis, menighmael dese woorden van Horatius in de mondt heeft gehad.

Justum, & tenacem propositi Virum,
Non Civium ardor prava Jubentium,
Non vultus instantis tyranni

Mente quatit solida, neque Auster,

Dux

Dux inquieti turbidus adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus;
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

*Die wy ten gevalle van onse Landslyden aldus ver-
talen sullen:*

Een Man, rechtvaerdigh in sijn daden;
En tay op 't voorstel, 't geen 't gemoed
Hem steeds als eerlijck aen komt raden,
Staet vast in alles wat hy doet:
't Gedruys der rasende Gemeente,
Welck dringt, en drijft tot snood bestaen;
Noch storremwinden, die 't gesteente
Der Middellandsche diepte slaen;
Noch 't aengesicht vol dreymementen,
Des onversetb'ren Dwingelands,
Zijn machtigh hem in 't hert te prenteri
De schrick een's wankelbaren stands:
Ja schoon de blixem schoot naer ond'ren,
En dat de Wereld in duygen viel,
't Zouw hem doen schricken, noch verwond'ren,
Maer trof een onverschrocke Ziel.

*En die na het voleynden der pijnigingh, toen de
Heeren uyt de Kamer gingen, de geheele handeling
met dese woorden, van den selven Horatius, besloot.*

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

*Even gelijk gesegt wordt, dat de Heer Hooger-
beets, voor de Rechteren verschenen, tot sijn eer-
ste aanspraeck, het selve vaersje aldus gebruyckte,*

Hic murus aheneus esto,

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Zy dit een kop're muur: U selven niet bewuft,
Door gene misdaedt bleeck, noch anghstig on-
geruft.

Merc. Hier komt het sie ick wel op het woort pardon aen : En dese Man wil niet dat men pardon op sententien versoect. *Men versoect geen pardon, segt hy, als daer erkentnisse of blyck is van schuldt of misdaedt, tot noch toe is hier geen van beyden,* komt het pardon niet te pas, ghy zijt mijn ouder en wijser, en weet het best, nochtans hebben wy wel Liedien sien pardonneren, die al na het Gerecht gingen, en heeft de Man noyt van pardon op sententien gehoort. Dit zijn dan

... *Cinclutis non exaudita Cethegis.*

Onghehoorde dingen. Maer hier komt het op de Heeren van het Hof, en de schuldt van den Ruwaerd aen, wy houden ons daer buyten, en laten dat desen Vriendt goet maken, wanneer hy t'eeniger tijdt bekent en daer over aenghesproken sal zijn, soo veel kan men'er evenwel op seggen, en dat is meer als wy noch oyt gheseght hebben, is hy gevoelick gepijnicht, soo vertrouwen wy de Raedtsheeren, die alle sijne Vyanden niet waren, wel soo veel toe, dat hy sulcks op geen slechte *Judicia* en blijcken hebben gedaen, en dan sou hy evenwel de eerste. *Vir tenax propositi*, niet zijn, die als een hartneckig Verachter van pijnen, sijn uysterste leedt en schandē met stilswijgen voorgekomen is, en indien het pijnigen sacht is toegegaen, ghelijck sommige willen, soo had hy goed dicht te blijven. Maer waerom is de Beschuldiger mede niet gepijnicht; om te vernemen, waerom, en door wien, hy dit werck, tegen sulck een illustre Personagie, ghesmeedt had, als om dat sijn *Judicia* en blijcken misschen daer te krachtig toe waren. Ten minsten dit is mijn gevoelen, ick heb hem noyt beschuldight, en beschuldige hem

hem noch niet. Hy komt hier vorder met sijn Vaersen voor den dagh, en met die bekende van Horatius, die Hoogerbeets, hoofd der Arminianen sou gesongen hebben, en vergelijckt die by desen Heer, ick wil desen Man wel soo veel seggen; hy brengt u daer dien Hoogerbeets soo wel *a propos*, dat indien ick sijn eenvoudigheydt niet tastelijck bemerckté, ick wel sou beginnen te ghelooven, dat hy als een doornayde Pasquillist, die alles onder een schijn van verdedigen, te laste en tot schimp van dien Heer te barde brengt. *Frigide laudat ut clam vituperet debiliter pugnat ut cum lucro vincatur*. Want wat komt hier een Hoogerbeets te pas, daer ghy van den Heer de Witt spreekt, sou een ander als ick hier niet dencken, dat hy een vergelijkingh maect, en ghelijck als hy seght dat ick doe, de oude met de nieuwe tijden over-eenbrenght. Hy moet hier mede eenen Ledenberg voor den dagh ghebracht hebben, die van die selve *Cabale*, en achter dien selven koperen Muer, *ex eadem conscientia*, sich selven den hals ghebroken heeft.

Pasq. Eyndelijck, dat'er voor den van buytene aensiene een groote schijnbaerheydt, en by den hand-dadige een overtuigingh, van onschuld is; toont het laatste bedrijf van den Scherprechter, die van een bijtende conscientie geknaegt, en hier over; eenige tijdt voor sijn doot, in mijmeringh gevallen, sich soodanigh beklaegt heeft, dat hem de wereldt scheen te nauw te zijn: om dat by dien goeden Heer, welck hy uyt verscheyde indiciën in sijn gemoedt voor onschuldigh hield, en van wiens onschuld hy sedert nach meer en meer by hem selven overtuigt geworden is, soo swaerlijck met pijnigen had aengetast; dat hy naderhandt hier van getuygt heeft, om geen veele duysenden guldens soodanige pijn self te willen lijden:

lijden : *niet tegenstaende hy te vooren gevraagd zijnde*, hoe hy het met den Patient al had afgeklaert ? *Hy tot antwoordt heeft gegeven*, dat hy hem maer lichjes had aengeraeckt ; dat het niet veel te beduyden hadde , en meer om de stands wil , als uyt ernst was geschiedt : *Doch waer over hy sedert een hartelick leedtwesen toonde , met vergiffenis te versoeken , daer hy meende sulcks te behooren , en met uytdruckingh deser aenmerckelijke woorden* : Och dat ick soo gheluckigh was , dat ick om een ander te gheval te komen , niet en had ghelogen ! *met betuygingh*, dat 't geen hy den Ruwaerdt had aen gedaen , hy dat uyt vrees had gedaen : *voegende verder daer by* : al soude ick'er de doot op moeten sterven , soo moet ick bekennen , dat hy onschuldigh gestorven is : *met een laetste Exclamatie*, Ick soude om al het goet van de Wereldt wederom op soo een manier niemandt willen pijnen ; Godt wil't haer vergeven ; ick schrick als ick daer aen gedenck , en aen dat oordeel !

Merc. Hier komt nu eyndelijck mede , de Beul met sijn barmhertigheydt voor den dagh , en dit hadde hy korts voor sijn doot gesegt , en indien ick niet schrickelijck bedrogen ben , soo leeft de Man noch , en dat sou dan oock een knip voor onse Vriendt zijn , maer wy willen soo nauw op hem niet sien. Dese Scherprechter had oock wel wat , aengaende het Recht van vander Graef gesegt ; en dese positiven zijn waerachtigh , *fides Carnificis*, duympjen op. Is het noch niet gedaen Pasquijn Broer , laet eens sien , wat schort'er aen , daer komt noch wat , *dat van den Bos dit met kennis en communicatie sou geschreven hebben*. Dat liegt hy niet , 't is waer , al seyt daer een Brutael tegen , dat wy den eenen leugen op den ander hoopen , Ick meen dat het
onse

onze Vriendt kan , en sijn Kinderen in hunnen pap leugens te eeten gegeven heeft. Op al die volgende Bagatellen , en praetjes de *lana caprina* dunckt my onder correctie dat wy ongehouden zijn te antwoorden , al sou men ons *Contumacia Condemneren cum expensis*. Allcenigh hier komt een Ampele Attestatie ; tot onsen laste. Dit heeft onsen Schrijver al in den druck beantwoordt , als een abuys en misflagh in eenige omstandigheden : Wy sullen dit daer nu verder van seggen , de Binnemoeder van der Meulen ; had het wapen van Sijn Hoogheydt , in haer kamer bovende deur hangen. Mevrouw de Witt , als Buytenmoeder , had dat soo nu soo dan in de oogen gekregen , en t'elkens daer op geschrolt ; en dat soo gheduyrigh dat de Moeder begoft te vreesen , dat haer de selve een quaden treck mocht daer over komen te spelen , vond daer om geraden het wapen van daer te nemen , en selfs aen een van haer getrouwde Kinderen te geven , en de af-beeldingh van haer Dochter in de plaets te hangen ; dit verhaeldese selfs tegen Lieden , die omtrent om die selve oorsaek van den Heer Ruwaerd , en de sijnen mishandelt waren , en dit is nu die *Αγατων ψεύδος*. Die schrickelijke leugen daer men Attestatiën van legt , een Schildery voor een Wapen , een Vergader-kamer voor een Slaep-kamer , als of het geen grooter haet was , die men een geheel geslacht , als die men een Persoon alleenigh draeght , Prins Willem de Tweede , mocht hen beledight hebben , maer wat hadden sijn Voor- of Na-saten ghedaen ? En als of het geeit in een Slaep-kamer hanght , niet minder in de weeg hingh , als dat voor een schoorsteen , en in het ooge hanght ; zijnde ons door de tijdt het nauwste uyt den sin gegaen ; soo dat Mevrouw

de Ruwaerdinne, die onkosten en moeyten wel had mogen ſparen, ſonder een Perſoon noch meer te affronteren, die alreeds meer als te veel affront van haer huys geleden heeft; wat de Soon aengaet, wiens ſeggen hy met dat ſelfde ſop overgiet. Ick kenne dien Jongelingh beter als hy, al was hy oock ſijn Neef, en heb genoeg van ſijn nucken geſien, en wat reſpect hy ſijn Opſinders toedraeght. Dit is ons genoeg van goeder handt bericht, ſonder dat de Berichter docht, dat ons daer iets aen gelegen was, die ick wel geloof, en ghelooft hem deſen Man niet, hy magh'er ſijn vrye wil in doen.

Vorders indien het ons luſte mede, wat Atteſtation te beleggen, wy ſouden miſſchien noch wel eenige andere diſcourſen van die Dame kunnen voortbrengen, die ſoo heel ſeer na grootte liefde tot Sijn Hoogheydt niet ſmaken: En ſou ick alles ſoo *Morofé* ſoecken te doen atteſteren, om my en dat van notoire leugenen te vryen, ick ſou kunnen bewaerheyden, dat op den 6 Mey 1674. op Sondagh, de Heer Jacobus van Oudenhoven, in een volle Schuyt met Volck, ſijn Dochter een Vrouw-menſch die al omtrent de 40 Jaren is; en wel weet dat liegen ſonde is, heeft laten ſeggen. Dat van den Bos, toen de ſchildery tot Dordrecht van den Heer Ruwaerd ſoo mishandelt wierdt, aen de tafel van haer Broeder, in preſentie van andere ſou geſeght hebben: *indien wy hier den Ruwaerd hadden, wy ſouden hem oock ſoo handelen*; daer toen van den Bos al over de drie Maenden van Dordrecht is gheweest, en ſedert die Stadt niet geſien heeft, dat is'er een die goet is, maer het hanght haer miſſchien in het hoofd, dat de Doctor haer Broeder des ſondaegs na de Maſſacre, een Pekelharingh in eenopenbare Herberge

berge by een touw aen de folder vaſt gemaect ; en die gheſneden en gekerft heeft , met deſe woorden ; *ſoo zijn die Verraders in den Haegh oock gehandelt.* Hier in moet ick ſijn eyghen mondt geloven , en hebben goede Getuygen by.

Dit is het dat ick op deſe Cartebelle ; uyt naem van Vanden Bos , hebbe te antwoorden , die anders dit gebrabbel *contemptu fuiſſet ullus* , met verſmadingh ſou geſtraft hebben , en is'er iets voor by gegaen , het zijn dingen die ons niet raken , of des niet waerdigh zijn ; zijnde noch anders in onſe verkiefinge als deſe Man , die als de dreck-vliegen , de Blommen voor by vlieght , en op den dreck gaet ſitten , laet dingen die gewichtiger zijn , om dat hy daer geen door-komen aen ſiet , en hier en daer een Beuſelingh opvat , daer hy wat te ſchelden en te ſchenden vindt. Maer ſoo veel willen wy hem wel ſeggen , ſonder ons aen ſijn *pia precatio ex ore improbo* te binden , want *ſtet noſtra illa ſalus votis melioribus opto.* Indien hy wel ſoo uytſporigh is , als ons met ſijn ſpotternyen weer aen boort te komen , dat wy de indifferenſe ſullen hebben , die niet eens in te ſien.

En ghy Leſer , ſoo ghy de goetheydt hebt te geloven , dat wy in het ſchrijven geen gevoelen van wraeck of bitterheydt gehad , en ſelf der Heeren jammer met ontſettinge en weedom gehoort hebben , en ghy voorts ſonder Vooroordeel alles overweecht , ſult ghy toonen dat ghy zijt.

Vir bonus & doctus Juſto ſecernere iniquum.

Een Man van inborſt vroom die vry van lief of leet ,

Het onrecht van het Recht naer eyſch te ſcheyden weet.

M. G. Ghy hebt dien Potentaet daer al wel ná mijnen sin bericht, en soude lichtelijck noch wat meer kunnen seggen, indien ghy ter deegh bericht waert, uyt wiens mondt die vuyligheyt voort-gekomen is, maer wilt ghy wel doen, voortaan, ghy en u Schrijver, daer quam dan van sulck een natuyr voor den dagh wat wilde, ick sou mijn penne te goet, en mijn tijdt te kostelijck houden, om tegen sulcke Cannailleuse Lasteraers te misbruycken, en hen laten loopen, tot datse stuyten, wy hebben dat hier in Parijs, en in het Hof, soo gemeen, dat de aldergrootste, ja de Koningh selfs door die bitse pennen niet gespaert wordt. Daer passeert hier niets selfs nauwelijcks in des Koninghs geheymste vertreck, of de rasende drift tot schrijven, van onse Fransche Hovelingen, en de af-guntt diese malkander in alle voordeelen toedragen, brenghet alles aen den dagh, besiet my eens al die *amours des gauls*, al die *Cours de France*, en duyfent andere Amours en Amouretten, die hier dagelijcks voor den dagh komen.

Merc. Behalven noch al die *Mercure Galands*, die soo Galantement liegen, en opsnijden kan, dat'er een de ooren van suysen. Maer om u niet meer te tergen; ghy had my al wonderlijcke dingen in uwen brief beloofst, en hondert Merveilles van het Hof, wat is nu daer van?

M. G. Ick weet u daer genoeg van te seggen, maer wy zijn hier op de plaets niet, daer men de secreten van den Mis soo veylighlijck openbaren magh, de personagien selfs komen hier altemet op het Toneel, en wilde men daer eens al te vrypostigh van spreekken, eer ghy omfaegt, kreeght ghy een douzijn of twee Laqueyen en Pagies op het lijf, die de armen en beenen soo murw als boter souden slaen, en fiet daer dien

Cavallier,

Cavallier, die daer ginder in die allen, met dien ander gaet, wie is dat anders als Monfr. de Beuvron, eerste Conquerant gelijk men oordeelt van die vermaerde *Madame d'Oleron*, hy pareert magnifick, en is niet weynigh groots op sijn Conqueste, hoewel de Hartogh van Candale, hem de loef af gesien, en tot een *Amant de Grace* gemaect heeft, en die geene is Monfr. Paget, sijn Opvolger in de waerdigheden, die sijn gelt, en de gunst van de selve Madame te dancken heeft, dat men hier in de tuillerye wil aensien; en besiet men daer ginder eens dien armen Graef van Laufun, in sijn eenigheydt gaen wandelen, berooft van alle Vrienden en gevolgen, sedert hem sijn Majesteyt van sijn dierste gunst onterft heeft, die hy nochtans, met die selve edelmoedigheydt te wel verdient heeft, met dewelcke hy, het hooghste gheluck dat een Cavaliier ontmoeten magh, aen des Konings eerbiedigheydt opgeoffert heeft.

Pasq. Is hy dat soo verre met Mevrouw de Mompensier gevordert was, dat men het tot Rome voor een versekerde saeck stelde, dat het houwelijck voortgaen, en sijn Majesteyt die uysterste gunst aen sijn Gunstelingh betoonen, van hem sijn Cousijn te maken?

M. G. Die selve.

Merc. Hy is een Persoon van een brave presentie, en in der daedt alle gunst waerdigh.

M. G. Een recht Edelman met der daedt, en beter geluck waerdigh, als hem na de Capricieuse veranderingh van sijn staet overgebleven is.

Pasq. Men spreeckt van die gunsten van Madamoiselle, als offe van hem door onrechte middelen verkregen waren.

M. G. In der daedt, hy heeftse sich door sijn

brave verdienften waerdigh gemaect, en zelfs
 zijn Majesteyt soo verre ghebracht, dat hyder
 zijn Zegel aengesteken heeft, maer de ongesta-
 digheden van die Vorstelijcke Aura, kost niet
 minder doen, als haer uytwerckselen op hem
 te lossen, gelijk sy gewoon is te doen, naer
 het spreekwoordt, *Tolluntur in altum, ut lapsus
 graviore ruant.* Hy komt'er noch met het leven
 af, dat'er verscheidene andere Gunstelingen
 ingeschooten hebben. Ondertusschen heeft hy
 genoegh, den gantschen tijdt van zijn leven te
 overdencken, wat geluck sich hem aengeboden
 en weder den Neck toe gekeert heeft.

Merc. Hy is in der daedt te beklagen, maer
 sonder dat wy het gantsch verloop van zijn
Amours soecken te weten, geeft ons ten minsten
 bericht van eenige voorvallen, in de selve, in-
 dien'er anders eenige zijn.

M.G. Sy zijn noch Tragick, noch Comicq:
 noch treurigh, noch om te lacchen, maer soo
 middelmatigh als mogelijk is, evenwel om u
 te dienen, sal ick u alleenigh seggen, de wijze,
 op dewelcke Madamoiselle de Montpensier,
 haer genegentheyt aen hem te kennen gege-
 ven heeft.

*Minne-rye van den Graef van Lan-
 sun.* De Graef van Lausun, door de vrye omme-
 gangh die hy met Madamoiselle hadt, genoot
 duysenden van aengename stonden, en bejege-
 ningen met dese Doorluchtige Minnareffe, ont-
 fangende en gevende, ontelbare onnosele ghe-
 tuygenissen van een verborgen ghenegentheyt.
 Madamoiselle had hem belooft, te openbaren,
 en dat met alle oprechtigheyt, wie van al de
 Menschen ter wereldt sy het meeste beminde,
 en had hem daer een dagh toe bestelt. Dese dag
 eyndelijck ghekomen zijnde, toonde sich de
 Graef niet traegh, om sich ten Hoof by Mada-
 moiselle

moiselle te begeven, en dat, door de onlijd-
saemheydt die hem drongh, vroeger als naer
gewoonte; het eerste dat hy, na haer te hebben
gegroet, dese Princesse te gemoet voerde was.
Eyndelijck Madamoiselle, siet nu dien ghe-
wenschten dagh aengekomen, op dewelcke my
foo veel vermaeck te verwachten staet; Ick
dencke niet dat uwe Konincklijcke Hoogheydt,
haer woordt verkorten, en my van dat ghenoe-
gen beroven sal. Madamoiselle, die geerne
sagh dat hy foo yverigh in haer te manen was,
seyde hem, dat hy misschien het selve alreeds
wel wist, alsoo hy al over drie maenden daer
over had gerekent. Het is waer Madamoiselle,
antwoorde de Graef, dat ick getracht heb alles
wel op te tellen, en op te rekenen; maer hoe
nauwkeurighlijck ick daer in-gegaen hebbe,
ben ick versékert, dat ick my evenwel bedrogen
heb; maer seyde Madamoiselle, wat sult ghy
met dit geheym, wanneer ick het nu al geopen-
baert sal hebben, te wege brengen? Ick, ant-
woorde hy, sal my daer ten hoogsten mede ver-
blijden, en de blijdtschap die ick daer uyt ver-
wacht, sal my de aldergeluckighste van de ghe-
heele Wereldt maecken; en te meer, om dat
ick de eerste sta te zijn, aen wie dat heerlijck
voordeel sal toegelaten worden. Wel aen dan,
seyde Madamoiselle, ick sal het u t'avondt seg-
gen, maer op wat maniere vraegde Lausun we-
derom. Ick sal het u op een ruyt van een van
mijn Veynsters schrijven, op een glas, Mada-
moiselle, seyde daer Lausun op, de eerste van
u huys, die by geval dat komt te genaken, sal
dat selfs foo veel eer weten als ick; en het is
maer alleen de eer van preferentie, die ick u
Konincklijcke Hoogheydt hebbe verfocht. Hoe
wilt ghy dan, vraegde sy, dat ick het u seggen
sal,

sal, soo gelijk het u Konincklijcke Hoogheyt gelieven sal, antwoorde hy, behoudens dat ick de eerste ben, die het komt te weten. Aldus begeerde d'een met sulck een yver te weten, het geen d'ander niet minder genegen was hem te seggen.

Laufun in spijt van sijn ongedult, mocht dan dese bestelde tijdt verwachten. Eyndelijck den avondt gekomen zijnde begaf sich de Princesse na de Louvre, en hy liet niet na, soo haest hy haer ghesien had, sich by haer te begeven, en weder met haer van dit geheym te spreucken. Eyndelijck seyde hy, Madamoiselle, den avondt is gekomen, sal my uwe Konincklijcke Hoogheyt nu oock noch langer uytstellen. Neen antwoorde sy hem, en haelde te ghelijck een brief voor den dag, diese met haer eygen Zegel bezegelt had, gaf die Laufun, met alle schijn van genegentheydt, en voeghde daer by, sie daer Monsieur, de brief in de welcke staet het geene ghy soo yverigh begeert te weten; maer opentse niet voor dat de middernacht voor by is, om dat ick menighmael gemerckt hebbe, dat de vrydagen, gelijk tegenwoordigh het dien dagh is, t'eenemaal ongeluckigh zijn, derhalven, misdoet daer inne niet tegens my, en ick sal sien of ghy achtinge voor my hebt, en in dese gelegentheydt, my soeckt te verbinden. Madamoiselle, riep hy uyt, die tijdt valt my gheweldigh langh, en wat smart is het, sijn geluck in de handt te hebben, en niet te mogen proeven. Ick sal daer uyt sien, antwoorde de Princesse, of ghy my getrouw sult zijn, en indien gy my dat weygert, sal ick al deongevallen, die my sullen volgen, op u leggen; Ja Madamoiselle antwoorde Laufun, ick sal u gehoorsamen, tot den eynde toe, en noyt laten ghenoeghsamer proeven

praeven van mijn getrouwigheydt, en schuldi-ge plicht, tegen u Konincklijcke Hoogheydt te geven, en weynigh tijds daer na sloegh het elf uren, en de Graef die sijn Horologie, in de handt had, liet niet na het selfde Madamoifelle te vertoonen, maer geduerende dien gantschen tijdt, kan geen Mensch meerder onlijdtsaem-heydt toonen, als de Graef toonde. Het geen de Princeffe met het meeste ghenoege van de Wereldt aensagh. Eyndelijck komt hy met sijn uurwerckske in de handt, en toont aen Madamoifelle, dat het al middernacht was: Ghy siet Madamoifelle, seyde hy, hoe getrouw ick ben, om uwe ordre besettelijck na te volgen, het is over middernacht, en siet daer u brief, met u Zegel beyde noch ongeschonden, sonder dat ick die soo veel aengeracckt hebbe; maer eyndelijck seyde hy, is het dan noch geen tijdt om te openen, en my te verheugen. Wacht noch een quartier uurs, seyde sy, en daer na mocht ghy openen, wanneer die nu voor by was, seyde hy: Het is dan tijdt om my te dienen van het voorrecht, dat uwe Konincklijcke Hoogheydt my ghegeven heeft, dewijl het nu by na een halve uur na middernacht is; Ja seyde Madamoifelle, gaet heen en opentse, en seght my daer bescheyt af, adieu, tot dien tijdt toe; wanneer wy sullen sien, wat dat soo begeerde brief ke sal uytgevoert hebben.

De Graef de Lausun, sijn af-scheydt van Madamoifelle ghenomen hebbende, begaf sich na sijnent met een ongelooftijcke vaerdigheydt, soo haest was hy niet te huys, of het eerste dat hy dede, was het brief ken te openen, maer hy was niet weynigh verbaest sijn eygen naem daer in, met de handt van Madamoifelle gheschreven te sien. Men kan hier oordeelen, hoe

hy opgetogen ſtondt, en wat verbaeftheyt hem bevingh, of hy het niet wel hondertmael over en overlas, en ter daegh ſijn eygen naem ſpelde, om wel te weten dat hy niet bedrogen was, hy had voor heen wel klare gunſten aen haer gemerckt, maer wat wift hy, dewijl de Vrouwen in veynſen uyt gheleert zijn, of Madamoifelle het ſelve niet dede, om haer vermaeck, en de ſpot met hem te drijven, aengemerckt de groote ongelijckheyt, die tuſſchen hen beyden was.

Hy had gheduerende dien gheheelen nacht, duysent en duysent Muysen-neſten in het hoofd, en maecte na veel overlegghs en beſluyt, dat de oprechtigheydt van de Princeſſe te groot was, om hem ſoodanigen part te ſpeelen.

De langh-begeerde morgenſtondt, eyndelijk aengekomen zijnde, begeeft hy ſich ſonder te vertoeven na Madamoifelle. Sy ſagh hem ſoo haest niet in haer Kamer komen, met een bleeck gelact, daer de doot, gelijk als in uytgebeeldt wierdt, of ſy quam naer hem toe, en vraeghde, waer die veranderingh van daen quam? Giſteren ſeyde ſy, waert ghy de vrolijkſte man van de wereldt, en heden ſchijnt ghy t'eenemaal droevigh en ſwaermoedigh te zijn: Hoe is dat de vreughde, die gy u inbeelde, over dit vertrouwde geheym te ſullen hebben, en daer gy ſulck een ongeduldig verlangen na getoont heb, en dat u de geluckigſte van al de menſchen ſtond te maken. O Madamoifelle antwoorde de Graef, die tot daer en toe de Princeſſe ſeer aendachtelijck had aengehoort; ick hadt noyt gelooft, dat uwe Konincklijke Hoogheyd ſoo opentlijck de ſpot met my ſoude gedreven hebben. Hoe Madamoifelle, voor my ſoo geheel aen u Konincklijke Hoogheydt op-geoffert te hebben, en de getrouwigheydt, met dewelcke

ick

ick altoos gehandelt hebbe, verdiende mijns bedunckens, iets anders als ſulck een openbare en kenbare beſpottinge, die my tot een ſpot en een ſpeel-tuygh van het geheele Hof ſtaet te maken, en ghy vraegt my noch waer deſe droefheydt en ſwaermoedigheydt van daen komt. Gy ſteeckt my om ſoo te ſpreken, de Dagge in het hart, en vraecht noch na de oorſaeck van mijn doot, kortelijck ghy handelt my als de ſlimſte van alle menſchen, en om my die beledighingh, die gy my doet te gevoelijcker te maken, moet ghy my noch die wreede verſmaedtheydt aen-doen, om het ſelve u te ſeggen. Ach Madamoifelle, wat harder en wreeder handelingh is dat voor een Perſoon, die ſoo oprechtelijck met u gehandelt heeft. Ick hebbe noyt met u Konincklijcke Hoogheydt, anders gehandelt als mijn ſchuldige plicht vereyſcht heeft. Ick erkenne u voor een van de grootſte Princeſſen van de Wereldt, en mijn ſelven voor een ſlecht Cadet en jonger Broeder, een geringh Edelman, de natuer heeft my een groot en hoogh hart gegeven, en al te wel gheplaetſt om verontwaerdighingh, of te doen, of te lijden. Maer wat wilt ghy ſeggen, berichte Madamoifelle daer op, het ſchijnt aen u te hooren ſpreecken, dat ick u eenigh groot onghelijck heb aen-gedaen, met een ſaeck te openbaren, die by my van ſulck een ghewicht is, en die ick voor de geheele Wereldt bedeckt en verborgen gehouden hebbe. Tot hier en toe zijt ghy my ſeer galand en acrdigh gheſchenen, maer nu toont ghy my een eygenſchap, dat het gheen in anderen de oorſaeck van veel vermaecks en vreughde ſou verſtrecken, by u niet als een reden van klachten ſchijnt te veroorſaken. In waerheydt ick weet niet, wat men moet doen, om u vergenoegen toe te brengen.

Ey lieve

Ey lieve Madamoifelle, antwoorde Lausun, mishandelt toch niet meer een ellendig mensch als ick ben, maer ghelijck ick haer dienstbaer ben, dat haer Konincklijcke Hoogheydt, haer soo veel vermaeckt tot mijnen nadeel, als het haer believen sal, ick sta het toe met al mijn hart. Maer ick versoeck alleenigh dat sy de goetheydt hebbe, een bespottingh te rugge te roepen, die de gheheele wereldt my sou doen handelen, als een openbare Sot; en noch eens Madamoifelle, ick hebbe al dese tekenen van goetwilligheydt, waer mede haer Konincklijcke Hoogheydt my heeft willen vereeren, niet anders als voor uytwercksels van u edelmoedigheydt, en bysondere goetheydt, daer ick noyt het alderminste ghedeelte van verdient hebbe, ontfangen en aengenomen, en al het goet onthael, en achtinge die haer Hoogheydt, getoont heeft aen my te besteden, hebben my noyt doen vergeten, wie ghy zijt, noch wie ick ben, en indien ick deselve soo vrymoedighlijck ghebruyckt hebbe, het is gheweest sonder eenigh Desseyn en voornemen. En ick versoecke u Konincklijcke Hoogheydt selfs my daer over to straffen, op alle andere wijze, soo als het deselve behagen sal, ick sal haer gehoorsamen, alwaer het oock soo verre, als my voor eeuwich uyt haer tegenwoordigheyt te bannen. Ja ick wil selve gaerne sterven, om de misdaden en mislagen die ick magh begaen hebben, te boeten; en versoecke van haer Konincklijcke Hoogheydt niet anders, als de eer van haer gedachtenis, en dat het haer gelieft sich te verskeren, dat'er geen Persoon kan gevonden werden, die hare wil meerder onderdanigh is, als ick ben.

Madamoifelle, die tot daer en toe had gheveynst

veynst niet te begrijpen, wat Lausun wilde seggen, en die selfs in het beginsel wel daer mede sou gelacht hebben, siende nu dat hy in allen ernst sprack, en dat de wijse op dewelcke hy sijn smart en droefheydt uytdruckte, oprecht en sonder veynserye was, wierdt daer over gevoelijck gheraect; en dat lacchende humeur plaets makende voor een gevoeligh medelijden, veranderde sich in een oogenblick, in een gerechtige ernst, en gelijkse in het eerste niet gedaen hadde, als om hem te beproeven, en sy voor de rest niet anders wenschte; als sich te verskeren van het hart van Lausun, bevandt sich soo haest niet verskert, of dese tedere genegentheydt, die sy met soo veel sorge altoos verborgen gehouden hadde, ontdeckte sich eyndelijck tot sijn voordeel, en dese swaermoedigheid, die Lausun over sijn gantsche gelaet hadde, haer tot aen het hart rakende, sagh sy hem aen met een gunstiger oogh, als sy tot noch toe oyt gedaen hadde, en na datse een goede wijl stil geswogen hadde, seyde sy hem eyndelijck. Ha mijn Heer, wat doet ghy mijn oprechtigen handel, omtrent u een groot ongelijck aen, en hoe qualijck kent ghy het gevoelen, dat mijn hart voor u heeft, indien ghy wist de verongelijckingh, die ghy my aen-doet, met my aldus te handelen, ghy soudt u eygen selfs daer over straffen. Hoe keert ghy in jock, de grootste genegentheydt van de Wereldt, daer ick al de oprechtigheydt toe-gebracht hebbe, die my mooglijck is geweest.

Ick heb het grootste geweldt my selven aengedaen, om te doen het geene ick voor u gedaen hebbe, maer ten laetsten heeft de tederheydt van mijn ghenegentheydt het voordeel over mijne fierheydt behaelt. Ick heb my selven
vergeten,

vergeten , om soote spreekken , om u de krachtigste proeven van grooter ghenegentheydt te geven , als ick oyt yemandt ghedragen hebbe. Sy zijnder geweest , en ghy weet het , die van gheen mindere staet waren als ick ben , die alles ghedaen hebbe dat sy konden , om mijn achttinge te verdienen ; maer alles te vergeefs , en niet alleen geef ick u die achttinge , maer ick geef u oock mijn selfs. Seght nu dat ick de spot met u drijf , en dat ick u achttinge in de waeghschael stelle , daer ick eerder my selve in gevaer stelle , evenwel sie ick al die aenmerckingen , die sich daer tegen stellen over het hoofd ; en waerom dat , als om u tot een rang en waerdye te verheffen , daer , na alle blijckelijckheydt , ghy geen-
sins op soud kunnen hoopen , hoewel ghy wel meerder waerdigh zijt.

Laufun , die noch niet derfde gheloven , het gheen hy hoorde , of ten minsten sulcks blijcken liet. Na dat hy gesien hadt , dat Madamoiselle niet meer sprack , antwoorde aldus : O Madamoiselle , wat zijt ghy kloeckfinnigh om een ellendige te quellen , en hoe moet men bekenen , dat de Persoonen van uwen staet , voordeel hebben , om sich soo soetelijck , maer wredelijck voor die geene , die het subjeet of onderwerpsel daer van zijn , te vermaken , uwe Konincklijcke Hoogheydt soeckt my by inbeeldingh geluckigh te maecten , en dat voor een oogenblick , om my ongeluckigh te maken , in der daedt voor al mijn leven. En , ey lieve , noch eenmael Madamoiselle , laet my liever al tseffens het leven verliefen , het sal my veel aengenamer zijn , als mijn leven in quellinge te verslijten , en de spot van de gantsche werelddt te zijn.

Hy bracht dese en andere diergelijcke woorden

den voort, met bewegingen die wel betoonden, dat zijn ziel in groote ontsteltenis was, en dat de smarten die hy ghevoelde, van de bitterste waren die men sou kunnen lijden, ghelijck de Princeffe, die alles wel waer nam, lichtelijck konde bekennen, invoegen sy selfs in lijden was, met zijn lijden aen te sien. Wel, vervolghde sy met een gebaer van groote genegentheyt: Wat moet men dan doen, Monfr. Laufun, om u te doen gelooven, ghy bekommert u soo seer om u selven te quellen, als ick doe om u tot nut te brengen. Ick segh u noch eenmael, dat ick een oprechte en rechtsinnige Princeffe ben, en het geene ick u hebbe gefeght, komt met mijn besluyt over een, en salder u foodanige proeven van sien laten, dat ghy geen reden sult hebben, daer meer aen te twijffelen, meent ghy dat ick soo gunstelijck voor u hebbe ghedaen, indien ick voor u niet het gevoelen van een oprechte en tedere liefde hadde. Neen (vervolghde de Princeffe, stortende eenige tranen, die sy niet konde verbergen, om datse Laufun in de uysterste quelling sag, en noch scheen te volhardden in de dwalingh, daer in hy stack,) Neen, ick verberge en vermomme mijne gedachten niet, en dewijl mijne woorden, het waerachtigh gevoelen van mijn hart niet hebben kunnen uyt drucken, soo is het naer het schijnt nodigh, hulp aen mijn oogen en tranen te verfoecken, die ghy my dwinght te storten, en dese zijn mijn Getuygen dan, die ghy niet tegen te werpen hebt, gelooft ghy my dan, mijn Heer, na dat ick u sulcke stercke proeven van mijn hart gegeven hebbe. Het is buyten twijffel, noch wel in u gedachten, dat wanneer ghy my seydet, dat niemant als Koningen en Souverainen, met recht na de besittinge van groote Princeffen konnen

kunnen ſtaen , ick u tot antwoordt gaf ; dat ghy
 u ſelven ſeer bedrooght , dat ſy het niet allcen
 waren , en dat'er wel andere ghevonden wier-
 den , die door hun eygen verdienſten , en ſon-
 der de hulp van hun bloedt en geboorte ; daer
 na mochten ſtaen , en dat onder een groot ghe-
 tal ; dat men van de ſoodanige ſou mogen vin-
 den , ick niemandt kende , die fulcks beter
 mocht doen , als ghy. Ick ſprack toen alſoo te-
 gen u om u aen te moedigen , en tegenwoordig
 ſpreeck ick u aldus , om u aen u geluck te helpen ;
 indien het beſit van een Perſoon van mijn ſtaet ,
 het ſelfde u vermagh te geven. Ick wil de moey-
 te met u deelen , en beneffens u daer toe arbey-
 den , arbeydt ſtoutelijck en ſon der vreeſe , doet
 alles dat ghy kondt van uwe zijde , en verſekert
 u op het woordt van een Princeſſe ; dat ick niet
 van mijner zijde ſal nalaten , zijt ghy hier mede
 te vreden mijn Heer , en na dat ick ſoo veel ge-
 ſeght hebbe , twijffelt ghy noch aen mijn vry-
 borſtigheydt. Ach Madamoifelle , riep Laufun
 daer op uyt , werpende ſich voor de voeten van
 de Princeſſe , wat ſou ick kunnen doen , en te
 wege brengen , om deſe overdaedt van goet-
 heydt in u te erkennen , of ſal men moeten ſeg-
 gen , dat deſe die uwe Konincklijcke Hoog-
 heydt de geluckighſte maeckt , van alle de Men-
 ſchen , de ondanckbaerſte ſal moeten blijven ,
 door de onmooglijckheydt van iets te kunnen
 doen , het gheen ſijn erkenteniffe ſou kunnen
 vereeren. Sal de grootſte Princeſſe van de ghe-
 heele Wereldt , een ellendigh en ſlecht Per-
 ſoon , als ick ben , tot den hooghſten trap van
 gheluck verheffen , en dat deſe niet ſal hebben
 als wenſchen en begeeren , tot vergeldinge van
 ſulck een buyten ordinare weldaedt ; maer de-
 wijlick u Konincklijcke Hoogheydt niets kan
doca

doen tot voldoeninge van fijn fchuldt, moet ick haer ten minften het ghevoelen van mijn hart ontdekken. Wat fchijnbaerheydt is'er dat een flecht Cadet, en jonger Broeder, die voor al fijn Vaders ftaet, niet als fijn degen heeft, fou derven haecken naer het befit van een Princeffe, die de gekroonde Hoofden felfs met fulck een onderfcheydt altoos aenghefen, en de voornaemfte houwelijcken van Europa gheweygert heeft? wat fchijnbaerheydt is'er, dat naer het ontfeffen van foo veel Souveraynen en Oppervorften, onder dewelcke oock eenige zijn, die ter oorfaeck van de ftaet diefe befiten, met recht het befit van u Konincklijke Hoogheydt, kunnen en mogen voorlaen (evenwel weet de gantsche Wereldt, dat fy een onbewogen hart, tegen al defe Verfoeckers heeft gehad) die gunft die fulcke Vorften geweygert is, op my ellendige arme Edelman fou komen te dalen? Ondertuffchen het gefchenck dat ghy my doet, is van een eyndeloofe waerdye, maer het fou beter met mijn kracht en verdienften over een komen, indien het minder was, dewijl ick eenige hoope fou kunnen fcheppen, om t'eeniger tijdt, eenige voldoeninge te kunnen by-brenghen.

Het is waer dat u Konincklijke Hoogheydt my tegenwoordigh verheft, boven het gheluck felfs, maer laet my toe foo veel te feffen, dat ick my over de onmatigheydt van u goetheydt moet beklagen, en dat ick geluckiger fou zijn, indien ick minder geluck befat; om dat ick mijn geluck met alle foetigheydt fou mogen ghenieten, indien het minder en middelbaer was, in de plaets dat ick my fie overftort, onder het gewicht, van het gheen u Konincklijke Hoogheydt my aenbiedt; foo veel isfe boven my en

mijn hoop. En gelijk ick niet van andere hebbe dat u waardigh is, staet toe, indien het u gelieft de plechtige belofte, die ick u Konincklijke Hoogheydt doe van al de betrachtungen van mijn leven. Het geschenck dat ick u doe is weynigh in vergelijkinge van het geene ick ontfangen hebbe, maer sy is oprecht: En de volvaerdigheydt en volmaecktheydt, met dewelcke ick mijn beloften sal uyt-voeren, sal uwe Konincklijke Hoogheydt dat doen gelooven, sonder haer oyt de minste twijffelingh daer over te laten. Dese en diergelijke woorden vielen meer voor die tijdt tusschen hen beyden, dewelcke ick af-breeck, om voort te gaen.

Siet nu eens wat wonderlijke voort-gangh; dese Graef van Lausun, binnen het verloop van soo een korten tijdt op de ghenegentheydt van Madamoiselle de Mompensier gemaect heeft. Hy had groote reden om te hoopen, nademael dese Princeesse sich selven verklaert hadde, op een wijze die sijn hoop al heel verre te boven gingh. Hy dan, siende sich ten vollen van die kant verfekert, en niet twijffelende van haer inder daedt bemindt te zijn, had hy geen andere bekommernis, als des Konings toefant over dese saeck te bevorderen, sonder het welcke het onmooghlijk was iets te besluuten. Hier toe boodt sich de gelegentheydt, een weynigh tijds daer na aen, of, om beter te seggen, hy selve deedse sich op-doen, siende dat hem, tot sijn geluck niet anders als dat ontbrack.

Hy was op seeckeren dagh by den Koningh, daer veel, aengaende de saeck van Madamoiselle, gesproken wierdt, die genoeghsaem te kennen gaven, datter nootsakelijck iets meer als ordinaris tusschen de Princeesse en hem gaende

was. Maer de Koningh die een seer gefont en suyver oordeel en verstandt heeft, twijffelde terstont, dat'er iets schuylen most, en gelijk hy altoos Lausun de eer gedaen heeft, van hem te beminnen, seyde hy hem met een lachhende mondt: maer Lausun, het schijnt dat ghy niet seer qualijck by mijn Nicht staet, want als men u van haer hoort spreken, blijkt het genoegsaem, dat ghy veel meerder toegangh by haer hebt, als yemandt anders.

Syre antwoorde Lausun daer op. Ick heb het geluck niet seer qualijck by haer te staen, en dese Princeesse doet my de eer van my te handelen op foodanigen wijze, dat sulcks my doet geloven, dat indien uwe Majesteit mijn gelieft te begonstigen, ick een geluck sou mogen verhoopen, die geen gelijk heeft. Hoe seyde de Koningh noch meerder beginnende te lachen. Soudt gy wel derven hoopen, mijn Neef te worden? Ha Syre, antwoorde Lausun, het zy verre van my, dat ick een ghedachten sou hebben die boven mijn staet is, en my schuldigh sou maken, in dien ick de selve, uyt mijn beweginge sou derven voor den dagh brengen, al was het al waer, dat ick de selve in mijn verstant konde begrijpen, ick weet te wel wat mijn schuldige plicht tegens mijnen Koningh, en het gantsche Konincklike Huys is, en behalven die plicht en die eerbiedigheyt, weet ick wel, dat ick niet ben als een armen Bedelaer van een Cadet, die niet ter wereldt besit, als het geen hy van do mildadigheyt van uwe Majesteit ontfangen heeft, en weet dat sonder de selve ick niet met allen sou zijn.

Ick had niet, wanneer ick my in sijn dienst overgaf, en tegenwoordigh magh ick roemen al ietste hebben, of om met meerder rechtma-

tigheydt te spréken, ick magh seggen dat ick maer al te rijk ben, nademael ick de eer heb, sijn Majesteit niet gheheel te mishagen. Al de weldaden die ick dagelijks van uwe Majesteit ontfange, doen my gelooven, dat ick het geluck hebbe, eenigh ghedeelte in uwe goede genegentheydt te hebben, en alsoo Syre en mijn schuldige plicht, en mijn gherechtige erkentnisse, vervoeght met alle soorten van reden, willen niet dat ick oyt iets sou begeeren, sonder de toestant van uwe Majesteit; maer Syre, indien het my toegelaten is, het selve noch eens te herseggen, en dat met alle eerbiedigheydt, die ick u schuldigh ben, indien sijn Majesteit my niet tegen is, soo magh ick my de gheluckigste van alle menschen noemen

Mevrouwe de Montespan, die daer toen by geval tegenwoordigh was, en sonder te spreken dese gantsche t'samenspraeck, aengehoort hadde, en soo wel als de Koningh, in verbaestheydt opgetogen was, te sien de ootmoedige en hartstochtige wijze, met dewelcke de Heer de Lausun tegen den Koningh sprack, wierdt daer door gevoeliglijk gheraect, en nam de vrymoedigheydt den Koningh te seggen. En waerom Syre, soudt ghy u stellen, teghen sijn goet geluck, laet hem begaen, daer is niemant die meer verdiensten heeft als hy, wat kan u dat hinderen? Wel, seyde de Koningh, gaet heen Lausun; ick versekere u, dat in de plaets van u tegen te zijn, ick u soo voordeeligh sal zijn, als my sal mooghlijk wesen. Ha Syre, antwoorde Lausun, de Koningen en Opper-heeren konnen alles toelaten, sonder datse gehouden zijn, sich daer aen te binden, dewijl sy boven de Wetten zijn. Gaet heen Monfr. de Lausun, sey Madame de Montespan, *de Koningh begeert*

het wel, vervolgt u goet gheluck. Maer Madame antwoorde haer Laufun: *Ick vermagh niet te doen sonder de toelatingh van mijn Meester den Koningh.* De Koningh fiende dese brave Geest, in sulck een prijfelijcke en ootmoedige staet van eersucht, en hem hebbende altoos met een harte-lijcke genegentheydt vereert, seyde hem: *Wel, wel Laufun, bevordert u geluck, ick versekere u op mijn trouwe dat ick u helpen sal, in al het gene dat ick sal kunnen, en ghy sult daer de wytwerkinge van sien.*

Scheen hier nu wel eenigh mensch op den gantschen Aerdtbodem, soo geluckigh als dese minnelijcken Edellingh, die sulck een gheluckigen voortganch had in een saeck, in dewelcke hem alle dingen soo regelrecht tegen waren, en kon hy sich niet wel belooven een volkomen geluck, daer een ander sijn verlies en verderf sou ghevonden hebben? Hy toefde niet lange dese soo geluckige boodtschap aen sijn beminde Princesse te brengen; en in der daedt, noyt tponde sy grooter blijdschap als in dese ontmoetinge.

Sy bleven eenige dagen in dien staet, gevende makanderen al de eerlijcke blijcken van een onderlinge genegentheydt, alles maatigende en bepalende, om alles door een geluckigh Houwelijck tot een ghewenscht eynde te brengen. Omtrent dees tijdt quam *Madame d'Orleans* te overlijden, waer over de Heer de Laufun aenfronts by *Madamoiselle* sijn Beminde gingh, en haer met dese woorden aensprack: *Eyndelijck ick sie wel Madamoiselle, dat het noodtlot, nijdigh op mijn geluck, sich heden tegens my verklaert heeft. De doot van Madame gaet nu volkomentlijck, dat heerlijck besluyt, dat u Koninklijke Hoogheyt voor my beghepen had, om verre te werpen en ver-*

wirtigen. De doot van dese Princeffe heeft u een plaetse open ghelaten, die met uwe staet en uwe waerdigheydt beter over-een-komt, als die gene, die ghy u selven had voor ghestelt. Ghy begeerde een Cadet, of jonger Broeder, maer dese moest te gelijk een groote Prins zijn, en in verwachtinge kan noyt beter voldaan worden, als door den eenigen Broeder des Konings.

Het is met dese groote Prins, dat ghy een rechte rust en seker geluck sult besitten; meer over-een-komende met u hooge Staet en koedanigheydt, indien niet met u verdiensten. Mijn val is my soo veel te gevaerlijcker, om dat ick valle van de hooghste trap van eer en roem, daer u Konincklycke Hoogheydt my toe verheven hadt, in de alderdiepste poel van schaemte en smart, van my soo ellendiglyck te sien, van die gewenschte vruchten van mijn hoop berooft. Maer in het midden van dit soo vreden vervāl van mijn geluck, vinde ick noch eenige gedaente van vertroostingh, dat is Madamoiselle, dat hebbende van u Konincklycke Hoogheydt, die voortreffelycke gave van haer Konincklycke Persoon ontfangen, ick altoos oneyndelyck aen haer verschult sou hebben moeten blijven, hoewel ick haer van over lange, die van mijn eygen Persoon al gedaen had, de ongelijckheydt der Geschencken aengesien zynde; maer dat ick tegenwoordigh meene wy tegens haer te sullen kunnen quijten. Ghy hebt, Madamoiselle, een edelmoe-digheydt sonder weergade ghetoont, wanneer ghy u selven aen een slechte Cadet overgegeven hebt. Dese ellendige arme Edelman, niet hebbende dat hy u kan aanbieden; om sich over uwe ongemeene weldadigheydt en mildtheydt te quijten, heeft nu eyndelyck een besluyt gekvonden en genomen, om u selven nu weder aen u selven over te geven, om door dese edelmoodige berstellinge oock de rust aen uwe Konincklycke Hoogheydt weder te geven. Ick heb u de moey-

te niet willen aen doen , dat ghy u seifs van u belof-
ten soudt ontslaen , ick weet dat u Ziel te schoon en
edel is , om daer de gedachten toe te hebben , maer
ick wil mijn schuldige plicht doen , in mijn selve
te ontslaen. Denkt niet, Madamoiselle, dat hier eeni-
ge andere beweegbreden is , als u eygen belangh , die
my op dese wijze doet handelen. Ick heb een teder en
gevoelig hart , meerder als uwe Konincklycke Hoog-
heydt sich sou konnen inbeelden , hoewel ick in het
verlies , het welcke ick heden ga lyden mijn verderf ,
klaerlyck voor mijne oogen sie. Ja Madamoiselle ,
de quellingh en smart ; gaet nu de plaets in-nemen
van al de vreugde en blijdschap , die u Koninckly-
cke Hoogheydt , door haer goetheydt aen mijn hert
veroorjaeckt heeft ; en dat hart het welcke ghy soo
seer door sulcke hooge en treffelycke hoop , gemoedigt
hebt , gaet sich selven verslinden , en door een kleyn
vuur verteren.

Gaet dan heen groote Princesse , gaet neemt die
plaets in , die u Madame gheruymt heeft , na dese
groote en deughtsamen Princesse , is'er niemandt , die
de selve soo waerdighijck kan vullen als ghy , sy
hoort u toe , door verscheyde redenen , en na het
verlies dat Monsieur als nu geleden keeft , kan hem
geen beter vertroosting worden toe gebracht , als
door het genot genomen van u Konincklycke Hoog-
heydt. Hy alleen verdient uwe genegenheden , en
ghy alleen zijt de sijne waerdigh. Gaet Madamois-
selle , gaet noch eenmael , leeft gerustelijck voor de
rest van uwe jaren , dat u houwelijck met dien Prins
u beyde soo veel genoegen toebrengt , als ghy beyde
waerdigh zijt , en u van my toe-ghewenscht kan
worden.

Laufun toonde gheduerende dese woorden ,
soo veel liefde en sulck een waerachtige smert
over sijn verlies , dat hy sonder twijffel stont te
moeten uytstaen ; dat Madamoiselle hem ter-

front, niet konde laten te antwoorden: *Ick had sulck een goeden morgen van u niet verwacht, Lau- sun, maer geloofde dat mijn rust u al waerdiger was, om deselve soo klackloos te komen stooren. Het schijnt dat ghy niet anders soeckt, als my meer en meer te onrusten, door dese allarmen, die door hun slechte gront my niet als moeyelijckeydt baren. Ick denck om niemandt als om u, en leve voor niemandt als voor u, en om u in een staet te stellen, dat ghy gheen oorsaeck sult hebben, om yemant te misgunnen. Het is geensins de glays en staet die ick soecke, ghy weet dat ickse menighmael geweygert en af-ghe- slagen hebbe; om die noch voor als nu te konnen wey- geren en af-slaen.*

*Zijt ghy te vreden Monsieur de Lausun, met dese verklaringe, en is deselve ampel en wyt druckelijck genoegh, om u alle vermoeden wech te nemen? Ick wil noch al meerder voor u doen, en ghy sult het wel haest sien. Op dese woorden Lausun sich aen de voeten van Madamoiselle nederwerpemde, seyde: Ik verzoek vergiffenis van mijn los bestaen, en geliest het toch niet anders, als de uytstekende liefde die ick u Konincklijke Hoogheydt drage, toe te schrijven. Indien ick minder beminde, ick sou minder vreesen, en sou in meerder rust leven, maer het geweldt van mijn liefde, sal my noyt toe laten buyten allarmen te zijn, tot dat ick die gheluckige stond, die my in al de groote beloften van uw Konincklijke Hoogheydt, vreedsaementlijck staet te bevestigen, ghekomen sal zijn. Ick ga doer aen arbeyden met yver, op dat ick u vreedsaem die rust magh laten genieten, die ick u soo menighmael gebroken hebbe. Eenige weynige dagen daer na, om Lausun alle schijn van vrees te benemen, badt Madamoiselle den Koningh Monsieur sijn Broeder te willen bidden, van sijn aensoeck doch af te willen laten, en niet anders aen haer te ghedenc-
ken,*

ken, als voor soo veel sy de eer heeft van sijn Nicht te zijn, het welcke de Koningh oock gedaen heeft, daer Monsieur evenwel eenigh misnoegen over toonde, sonder te weten, waer dese weygeringe van daen komen mocht.

Ondertusschen liet Madamoiselle niet na, Lausun te kennen te geven, wat versoeck sy aen den Koningh gedaen had, het geen hem vorder geheel gerust stelde, daer hy oock seer wel vergenoeght in was; maer dit ghenoege staet op geen vaste voeten, och lacy! en stont haest in een bitter ongenoegen te veranderen. Sy willende een eynde van hun werck maecten, versochten van den Koningh de uytwerckinge van sijn beloften. Sijn Majesteit siende dat Madamoiselle het selfde seer vierighlijck begeerde, stont het houwelijck gaerne toe, soo dat'er niet overigh scheen, als alleen het selve met alle plechtigheden te voltrecken, en de Heer de Lausun had nu al de dispensatie van den Eertsbisschop in sijn sack, beneffens des Koninghs woordt; en men maecte geen uytstel, als in het werck met te meerder glans en luyfter uyt te voeren; invoegen hier door het werck, in het openbaer komende, de Princen en Princessen van den bloede, beneffens de Koninginne oordeelende een onbetamelijke saeck te zijn, dat een Princes van den bloede, met een slecht Edelman trouwen sou, soo veel by den Koningh te wege brachten, dat sy den selven gheheel omsetten: Invoegen de Koningh op een avondt Madamoiselle by hem hebbende doen komen in de Louvre, hy sijn verklaringe daer over tegen haer dede: De eerste woorden die dese bedroefde Princeesse voortbracht, na datse dit rouw besluyt ghehoort hadde, was: *En wat sal dan van Lausun, Syre, en wat van my geworden?*

Ick sal maacken, antwoorde de Koningh, *dat hy reden van genoeg sal hebben; maer mijn Nicht, belooft ghy my, niets te doen sonder my. Ick belove niets*, antwoorde dese bedroefde Princeffe, gaende met eenen schierlijck ter Kamer uyt. En wat Lausun belanght, de Koningh seyde hem tot sijn vertroosting, dat hy om sijn verlies niet sou dencken, en dat hy hem in een staet sou stellen, dat hy reden sou hebben, niemant in de Wereldt te benijden, en hy heeft hem in der daedt groote gunsten bewesen, rijckdommen laten toekomen, en sich tegen hem aengestelt, als of hy vry iets groots met hem voor had; maer nu onlanghs heeft hy, by dit merkelijck verlies van dien ongeluckigen Cavallier, die sware slaggh van sijn Konincklijke gramschap noch gevoeght, die misschien de laetste van sijn ongeval niet sal zijn, soo dat dien Edelman al vroegh hoogh verheven is geworden, om door sijn val, de Wereldt te leeren, wat staet op Vorsten, en voornamentlijck.

Pasq. Basta, men verstaet u genoeg; maer in der daedt het ongeval van die Gunstelingh is groot, en noch te grooter, om dat hy de Capriccien, van de Luck-vrouw, noch bewerckt noch bevordert heeft. Maer doe onsen Broeder *Le Galand* my van dien aensoeck van Monsiuer op haelde, dacht ick wel dat hem het onweder van die zijde van daen komen soude, en dat die niet verdragen sou, dat een geringh Edelman met haer sou deur gaen, die een Konings Soon en Broeder had konnen weygeren.

Merc. Neen seker, andere Gunstelingen van dese tijdt, hebben sich noch beter over hunnen Meester te bedancken, als de ongeluckige *Laudé Conti* sun; daer is die in Portugael, die sich niet half

ſoo wel voor ſijnen Koningh ghedragen heeft, die komt'er noch niet veel ſlimmer af; miſſchien om dat de ſelve niet directelijck en recht uyt van de handt ghekomen is, die hem verheven heeft, die dat gemeenlijck eygen is, de ſoodanige, die het ongeluck hebben, van te ſeer te mishagen, die ſy voor heen te ſeer ingenomen hadden, niet enckelijck te laten vallen, maer met een nadruck ter neder te ſmijten.

M. G. Ghy kondt, als het u gelieft Broeder, hier twee dingen doen, die Graef by den deſen voegen, en te gelijk u van een gedeelte van u beloſten ontflaen.

Merc. Daer valt ſoo heel veel niet te ſeggen, maer om dat het u belieft my over mijn beloſten te vermanen, en ick u franſche nieuwsgierigheyt ſie, ſal ick ſoo wel en ſoo kortelijck als ick kan, u daer in ſoecken te voldoen.

De Koninginne Donna Louiſa de Guſman, Huysvrouw van den Koningh Don Juan van Portugael, had by hem gheteelt, de Prins D. Theodoſio, en de Infanten Johanna en Catharina. Drie jaren na de laetſte geboorte, ſagh hy ſijn Huys vermeerdert met Don Alfonſo, en vijf jaren daer na met d' Infant Don Pedro. De geboorte van deſe twee Infanten, vervulde het Rijk van Portugael, met een ongemeen ghe-noegen, maer dat duerde niet langh, alſoo d' Infant Alfonſo, op ſijn ouderdom van drie jaren, door een quaedtaerdige koorts wierdt aengetaſt, daer hy niet als, genoeghſaem by mirakel van op quam, hoewel met een beroerte in ſijn ſlinker zijde, tegen dewelcke men noch, uyt de wateren van Obidos, noch andere hulp-middelen, eenige baet konde bewercken. Maer, in tegendeel vernam men op ſijn ouderdom van ſeven jaren, dat deſe ſieckten hem niet alleen het

Verhael
van Don
Alfonſo
Koningh
van Por-
tugael.

Doodt
van Don
Theodo-
ſio.

het lichaam, maer oock het verſtant merckelijck gheraect hadde. De Koningh ſeer door dit be- droefde toeval gheraect, ſocht tegen dit laefte, alſoo het eerſte ongeneeflijk ſcheen, de hulp van goede opvoedingh en onderwijs, en beſtel- de hem daer toe, Nicolas Monteyro, een per- ſonagie, die met alle vereyſchte hoedanighe- den voorſien was. Weynigen tijdt daer na komt de Prins Don Theodoſio te ſterven, ſijn goede neygingen maecken dat hy van het gantsche Rijk ſeer beklaeght wierdt. Don Alfonſo was de eenige, die daer weynigh ghevoelen van ſcheen te hebben, en dit wilde hy ſoo weynigh verbergen, dat men hem van de eerſte uure af van ſijns Broeders ſieckte, ſich niet had ontfien te laten verluyden, dat het hem niet leet ſou zijn, indien ſijn Broeder quam te ſterven, de- wijl hem daer door een Kroon te erven ſtondt. Wannecr men nu in de vergaderingh van de Staten des Rijcks voorſtelde, om Alfonſo, Prins en Opvolger van ſijn Vader te verklaren, warender eenige, die wel de gedachten hadde, ter oorſaek van ſijn ghemelde ſwackheden, d'Infant Don Pedro voor hem te ſtellen; maer deſe wierden niet gevolgt, om dat de gewoon- te de reden overweldighde.

Van
d'Infan-
te Jo-
hanna.

Van den
Koning.

Don Al-
fonſo
wordt
Koning.

De doodt van de Infante Johanna volghde daer korts op, en de tranen die men daer over ſtorte, waren noch nauwelijcks opgedrooght, wanneerſe nieuwe ſtof van bejammeren kregen, door de doodt van den Koningh ſelſ, vallende op den 22 van October, in het jaer 1656, een noodtſchickelijcke maendt voor het Huys van Braganci. Don Alfonſo, dan als een Erf-prins wierdt aen het Volck vertoont en Koningh ver- klaert, en de Koninginne nam dien ſelven dag de qualiteyt en Tijtel van Regente aen, beſtel- lende

lende voorts alles tot des Rijcks welstant datse konde, volgens des Koningshs laetste wille stelde sy Don Francisco de Faro, Graef van Oldemira als Bestierder over de Prins; maer de jonge Vorst, misbruyckende het gesagh, dat hem de Kroon gaf, en verachte wel haest den Raedt van sijn Bestierder, gelijk hy voor heen die van sijn voorgenoemden Meester ghedaen hadde; vragende na geen vertooningen, noch vermaningen, maer volgende den drift van sijn jongen en woesten aerdt.

Gelijck hy geen meerder tijdt van vryheydt had, als die van de *Siesta*, wanneer men sich gemeenlijk aldaer, naer het middagh-mael tot slapen legt, gingh hy die gemeenlijk deurbrengen op de Galderyen, van de welcke de Veynsters op het Hof van de Capelle uyt quamen, daer na de gewoonte de kleyne jonger en Burgers Kinderen te sammen quamen, om met malkanderen als Kinderen te vechten, en te tuymelen. Hier nam hy bysonderlijk sijn vermaeck in, en had altoos sijn zijde te dragen, die hy het gaerne winnen sagh. Onder de Winckeliers, die daer omtrent het Hof woonden, was een die een Soon had, die *Antonio de Conti Vintimiglia* genoemt was, zijnde wel van Lisbona van geboorte, maer af-komstigh van Vintimiglia, een Stadt in de Heerschappy van Genua.

De Koningh hebbende ghesien; dat dese de Conti gemeenlijk de Party verkoor, die hy begunstighde, toonde hem genoegsaem, dat hem het selve aengenaem was, soo dat hy wel somwijlen omlaegh aen de Vrouwe Poort afquam, om met hem te sprecken. Dese gunst maecte de Conti stout genoegh, om den Koningh somwijlen eenige kleyne kinderachtige vereeringen te doen, die daer sijn vermaeck in sचेpte.

Aert des
Konings:

Kinder-
lijke
gunst.

schepte. Maer de Koningin bemerckende dat dese gemeensaemheydt te groot wierdt, en van eenigh gevolgh was, deed dese de Conti belasten, sich niet meer in het Palays te laten vinden; evenwel ghehoorsaemde hy niet, maer gebruyckte wel een weynigh meer omsichtigheydt.

De Koningh van gelijcken, daer door ghemoeyt, socht de Conti meer aen als voor heen, om dat *nitimur in vetitum*, dat men verbiedt heet men, goet te maken, soo dat men gedwongen was, hem dese gemeensaemheydt, uyt ontsagh van des Koninghs ongestuymen aert toe te laten. De Koningh dan volharde niet alleen in sijn ghemeensaemheydt met Conti, maer liet oock toe dat sijn Broeder Johan de Conti, menighmael met hem in het Leeuwen Hof quam, dat men gebruyckte om den Koningh te leeren te paerde rijden, hoewel hy, volgens het gebreck van sijn leden, daer de beste bequaemheydt niet toe hadde, beneffens eenige ander slechte Moore-jongers en Rappaille.

Dese betuygenissen van des Koninghs geringen aert, gaven seer groot misnoegen aen de Koninginne, en de Graef van Odemira sijn Opfiender vand sich daer over seer bekommert, die derhalven wel wetende, dat de misbedrijven der Jonge Vorsten den Opfiender gemenelijck gheweten worden, een besluyt nam den Koningh, het koste wat het wilde, dat geselschap te onttrecken. Sy dan hebbende hem op seeckeren dagh in den Leeuwen Hof gevonden, verselt met Conti en dat andere gespuys, dreef hen alle daer van daen, en verboodt Conti daer meer in te komen, of anders dreygde hem te straffen. De Koningh was over dit verbodt meer gestoort als Conti selfs, en gingh vergramt na sijn Kamer toe.

Eenige

Eenige van die gene, die ghemeenlijck ontrent hem waren, en merckten dat hy op ſijn Gouverneur vergramt was, wiften hem wel haest de ooren vol te blaſen, en wijs te maken, dat het ſijn Konincklijck gheſagh te na gingh, aldus ſijn eygen genegentheyt onder die van een ander te moeten buygen; en dat het den Koningh ten minſten behoorde vry te ſtaen, die te begunſtigen en te beminnen, die hy wilde. Dit won ſoo veel op de Geeſt van deſen Koningh, dat hy voortaan alle vermaningen, die men hem wilde doen, verwierp; willende geen Leſſen ontfangen, en ſelfs noch eeten noch drincken, voor dat men hem Conti weder had laten ſien.

Op-
royers
van den
Koning.

Hy liet in het Leeuwen Hof, menighmael groote Honden teghen malkander vechten, welck gevecht eerſt in het heymelijck, maer daer na openbaerlijck ghehouden wierdt; daer men alderhande ſlagh van Honden aen het vechten helpende, de Rekels menighmael ſoodanig in het vechten verhit wierden, datſe ſich ſelfs op de Omſtaenders wierpen, het ander vechten van de Jongers, wierdt oock niet alleen in het Hof, maer oock naer dat voorbeeldt, hier en daer ghepleeght, daer het ſomwijlen van Spel ernſt, en niet ſelden bloedt geſtort wierdt.

Gaeſte ſijn ongeregelheden aldus boven de maet, oordeelde ſijn Beſtierder, dat men hem eenige andere oeffeningh behoorde op te leggen, om hem van deſe openbare tijdtkortingen af te trecken, en derhalven vandt men goet, hem met den Degen te leeren ſpeelen, waer toe hem Diego Gomez de Figueredo beſtelt wierdt, maer men konde hem tot geen ordre brengen, en hy deed niet anders als op de alderwoeſte wijze van hem te ſtooten, en rechte boereſlagen te ſlaen.

Sijn on-
kerſa-
men aect.

Men

Men had d'Infant Don Pedro in een gedeelte van het Hof, by den Koningh gehuysveft, op datfe te famen hunne oefeningen fouden mogen nemen, en de Koningh door de leerfamenaert van fijn Broeder tot fijn Leffen mocht ghebracht worden, maer het viel geheel averechts uyt, dewijl de Koningh, in de plaets van door fijn Broeder tot leeren ghetrocken te worden, den felven gedueriglijck van fijn Leffen af-trok, of met fotte vertellingen en andere giegauweren verhinderde.

Door defe en andere ftrijdigheden, ontfont'er niet felden misnoegen tuffchen defe twee Gebroeders, hoewel op kleyne gronden en beufelingen gegrontveft, welcke onlusten de quaedtaerdigheydt der Gunftelingen niet liet te voeden, foo dat de Koningh niet naliet d'Infant alle verkleyninge en fpijt aen te doen, die hy konde bedencken. Omtrent dees tijdt begoft de gunft des Koninghs, die nu omtrent in fijn 16 jaer was, gerucht te maecten. Eenige Hovelingen fich verfekerende, dat hy bysonder wel met den Koningh ftondt, fchaemden fich niet, om fich van de felve te dienen, hem meerder eerbiedigheydt te bewijfen, als fijn ftaet of bequaemheydt verdiende, het welcke hem nock foo verhoeverdighde, dat hy begoft te roemen van de Vintimiglias een doorluchtigh gheslacht in Sicilie ghesprooten te zijn; daer hem oock eenige Vleyers in te helpen, en te believen wiften: En zijnde de meefte van al die gene, die den Koningh ghenaeckte losse Bengels van mond, kreegh fulck een indruck in des Koninghs zeden, dat hy fich menighmael niet fchaemde, in de tegenwoordigheydt van de grootfte Mevrouwen, woorden van fich te geven, die van niet tedere ooren mochten gehoort worden.

Quade
reden
beder-
ven goe-
de zeden

worden. Soo veele quaedts kan quaden omme-
 gangh veroorfaken ; hier by quamen loffe on-
 gebondentheden , die niet alleen verachtelijk
 maer oock ghevaerlijk waren ; zijnde op een
 tijdt tot Alcantara een plaets die hy tot ſijn de- Gevaer
des Ko-
nings.
 bauches en ongeregektheden ghebruyckte , als
 zijnde aldaer minder in het oog, gingh hy,
 terwijl , die van ſijn gevolgh aen het eeten wa-
 ren , met een kleyn getal van ſijn Officiers naer
 Azeytaon , op den wegh ontmoete hy een
 Stier , die hy foodanigh beftond te tergen , dat
 het Dier op hem en ſijn Paerdt aenviel , en hem
 by na ſonder ghevoelen gequetft ter aerden
 wierp , ſijn Volck toe loopende om hem te hel-
 pen , vonden hem ſeer gekneuft. Maer hy be-
 quam , na dat hy wel vijf mael ghelaten was :
 men dede hem wel eenige vermaningen over
 dit beſtaen , maer die moeften met foodanigen
 omſichtigheydt gheſchieden , dat hy ſich niet
 vergramde of hy deed dingen , die de maet te
 buyten gingen.

Maer het was niet alleen op de Beeften , maer
 oock op de Menſchen , dat hy ſijn woeftheydt
 oeffende. Als hy op een avondt van Palhavam
 quam , vernam hy twee Perſoonen van een goet
 gelaet , voor hem te gaen. Hy ſtack ſijn Paerdt
 met ſpooren om hen te overrijden , maer zijn-
 de ſijn Stegelreep in de Draegh-bandt van den
 eenen verwacht , konde hy tot ſijn oogh-wit niet
 komen. Hy evenwel deed ſoo veel , dat hy hem
 onder de voet kreegh , en trock daer op ſijn De-
 gen , om hem om den hals te brengen. Wan- Over-
maet
van
woeft-
heydt.
 neer deſe Man hem het Geweer in de handt ſag
 hebben , deed de noodt hem oock het ſijne voor
 den dagh halen , ſtellende ſich tegen den Ko-
 ningh in poſtuer , wanneer de groote Jager-
 Meeſter des Konings daer by quam , en ſich
 N ruffchen

tuffchen beyde gingh ftellen , feggende teghen den Koningh dat het geenfins betamelijck was , dat fijn Majefteyt fijn Onderdanen doode. Dese Perfoon , die den Koningh niet kende , hoo- rende aen het woordt van Majefteyt , dat hy fich tegen den Koningh verfet hadde , begaf fich met een gelaet van vrees , vermenght met eerbiedigheyt achter een muur , daer hem de Koningh fou hebben na-gereden , en de uyterfte overdaedt tegen hem ghepleeght hebben , ten waer hy door de muur daer in verhindert was geweest. Na dit werck hielt hy ftijl , in het midden van het Veldt , en vertelde fijn daedt alseen feer treffelijcke en loffelijcke faeck.

Dit voorval wierdt gevolght van noch een ander , van vry grooter gevolgh. De Koningh pafferende voor by het Noviciaet van de Jefuiten , kreegh in gedachten , dat hy daer Paerden gefien had. Hy lichte voort af , om die te fien ; terwijl men hem de Toortfen toe-bracht , feyde hem yemandt , dat daer Honden aen een ander oort waren , hy latende de Paerden de Paerden blijven , belaste dat men aen de Poort kloppen fou ; maer alfoo men hem niet tijdelijck genoeg opende , wierdt hy foodanigh vergramt , dat hy belaste dat men de Poort onder de voeten fou werpen , en men maecte al een aenvangh , wanneer de Deur geopent wierdt. Maer de Koningh toen niet willende ingaen , gingh van fijn gevolgh af , alleen met een Lacquay verfelt. Hy ontmoete eenighe treden daer van daen , drie Perfoonen , en trock ongestuymentlijck den Degen , de andere deden het felve. De Koningh die fijn Laerfen aen hadde , vandt fich daer door foo verhindert , dat het niet langh duurde , of hy kreegh een fteeck in de arm , waer van hy ter aerden viel. Sijn Edel-lieden op
het

het klincken van de Degens, en het geroep aenkomende vonden den Koning, die vast riep, ick ben doot, en een weynigh daer na, ick ben gequetft. Men bracht hem terftont in een Karoffe naer het Palais, daer fijn wonde van geen gevaer bevonden wierdt: Twee van defe Liedden raecten wech, en de derde gevangen zijnde, had de groote Meefter Jager al de moeyten van de Wereldt te verhinderen, dat men hem niet om den hals bracht.

Deze Gunftelingen vergenoegden fich niet, hem een woesten aert te hebben in-geblafen, maer fy moesten hem noch tot ontucht met oneerlijcke Vrouwen overgeven, verhoopende, dat dese drift, hem te vatter fou maken, tegen den aenval der gener, die hem van fijn ongebonden leven fouden foecken af te trekken, en in der daedt, hy bandt fich daer foodanigh aen, dat hy geen maet noch regel meer behieldt, foo verre dat hy zelfs fich fchaemde voor kuys of eerbaer ghehouden te worden. Daer was een Edelman die gemeenlijck in fijn Kamer fleep, en die noyt gingh avondt-malen, voor dat de Koningh al te bedde was. Terwijl defen Edelman van der handt was, om te gaen eeten, ftondt den Koningh wel op, en hebbende fich van hoofden tot de voeten gewapent, gingh af door een heymelijcke trap, gevolght van Antoni en Johan Conti, en eenige andere van fijn Braven, al te famen gewapent, ghelijck hy, foo dat het fcheen, dat fy niet als naer Menfchen bloedt dorften, en het al op hun hoornen fouden nemen dat hen voor quam; van defe Braven noemde hy de eene *Fixos*, en de andere *Porrados*, woorden ter gunft van defe nieuwe Oorloghs-mannen ghevonden: met dit Volck liep hy dan, de Stadt op en neet, en hier en

Godloof-
fen han-
del van
des Ko-
ninghs
Gunfte-
lingen.

daer in de snoodtste Hoere-kuffen en Kooten van de Wereldt. Hy trock noyt by nacht met dit Esquadre op, of men hoorde des morgens hondert beklaeghlijcke voor-vallen verhalen: Soo dat hy over al als een wilt en wreedt Ghe-dierte gevreeft en ontsien wierdt, en of dit loopen in de Hoer-huysen noch niet genoegh was, om hem te bederven, wist men hem de Scheucken noch wel toe te brengen in het Palais, van dewelcke hy sich noch wel, derfde beroemen, gelijk of hy veel wonders met hen uytgerecht hadde.

Groote
ontfuy-
migheyt
des Ko-
ninghs.

Wanneer hy op sekeren dag vernomen had, dat ten een uuren na de middag in sekere Kerck een schoone lichte Koy te vinden sou zijn, begaf hy sich in sijn Litiere, beneffens Jan de Conti en François de Sequeirà, sijn Dienaer van de Garderobbe, om die daer te gaen soecken, maer hebbende haer niet gevonden, om dat sy in een andere Kerck gegaen was, beval hy dat men hem daer heen voeren sou. Rijdende door de enge Straet van San Pedro d'Alfama, ontmoete hy de Caros van *Don Martin de Correa de Sa, viconte d'Asseca*. Gelijk de Koning met seer grooten haest voort reed, riepen sijn Voerlieden en Koetsier, tegen het Volck van Don Martin, datse souden voortslaen, en dat met sulcke vileyne en vuyle woorden, dat het Volck van de Viscomt de selve niet konnende verdragen, af-quamen en van Leer trocken, en tegen des Koninghs Dienaers, die mede van gelijcken deden aenquamen, soo dat Don Martin gedwongen wierdt, mede uyt sijn Caros te springen, om sijn Volck by te staen; ghelijck François de Sequeira van des Koninghs zijde dede, om de sijne te helpen. De Koningh had met een woordt spreekens al die onordere wel hebben

hebben kunnen doen ophouden, maer wilde soo veel niet doen, in tegendeel sprongh hy uyt de Litier, met Jan Conti, en sette Don Martin nu alreeds gequetst zijnde, het Pistool op de borst, en sou hem doorschooten hebben, ten waer het Geweer, wijser als sijn Meester, had geweygert, alsoo een verfoeyelijck bloedt vergieten voor-gekomen; maer soo haest had Don Martin den Koningh niet ghekent, of hy liet sijn Swaerdt sincken, viel op sijn knie, en badt vergiffenis. Maer noch de ootmoedigheyt, noch de onschuldt van desen aensienlijcken Heer, verhinderden niet, dat de Koningh hem een Bergh van bittere scheldt-woorden toefnauwde.

De gantsche Stad was verwondert te sien, dat de Koning soo slechtelijck verselt voor den dag quam, en dat hy op den vollen dagh, en volle Straet, een Edelman van sulck een Stadt, en die beneffens hem in sijn Palais opgevoedt was, had gewilt sonder eenige reden, om het leven brengen. En ghelijck men sagh, dat hy sich gaerne in diergelijcke krakeelen stack, was het geen wonder dat een yeder voor hem, en voor sich selven bekommert was.

Soo als sijn jaren groeyden, soo groeyde oock sijn ongebondenheydt, tot uytstekende groote droefheydt van de Koninginne, en het gantsche Hof, sy socht alle middelen om hem van dat ongebonden leven af te trecken, soeckende hem te bewegen de audientien en openbare aenspraken, die sy des weecks twee-malen gaf, oockden Raedt van Staten, en de Depesches en afvaerdigingen van ordres by te woonen, maer alles was te vergeefs, alsoo hy veel te seer aen sijn moetwillige vermaecklijkheden gekentent was.

Bekrachtiging
der Koninginne
tegen
des Koninghs
ongebonden-
heydt.

Men had hem wijs ghemaect, dat het was gheen Koningh zijn, wanneer men de Regeeringe met een ander moest deelen, en dat, soo lange de Koninginne hem verhinderde sijn mildadigheden te bewijfen, aen die geene, die hy beminde, men over al gelooven sou, dat sy, en niet hy regeerde. Dat hy al oudt ghenoech was, om selfs het gebiedt in handen te nemen, nademael de Koningh Don Denis, het selve al op sijn seven, en Don Alfonso de Vijfde, en Don Sebastiaen al op hun veertiende jaer hadden gedaen, eyndelijck dat het niet verdraeghlijck was, dat men een Koningh weygerde, het geene hy van sich selven konde nemen, en op dese wijze wierdt de Koningh vast met alle bitterheydt en vermoeden teghen sijn Moeder de Koningin ontsteken. En in der daedt, hy toonde korts daer na wel wat hy sijne Gunstelingen doen konde, en voornamentlijck hoe verre sijn drift en genegentheydt voor Conti gingh; want sich niet vergenoegende van hem een Commanderye gegeven te hebben, gaf hem daeren-boven noch een treffelijck Landt-huys, een recht van Leenpandt, en maecte hem Edelman van sijn Huys, Ridder van Christus, Dienaer van de Garderobbe en Sleutelbewaerder, alle Ampten die men ghewoon was, aen niemant als aen doorluchtige en welgebooren Persoonen te geven. Hy voeghde selfs by al dese gunsten een apartement en bysondere wooning in het Palais voor hem; die gemeenschap met de sijne hadde, en de Opper-diacony van Sobredello, voor Johan de Conti sijn Broeder.

Groote
gunsten
aen des
Konings
Gunstelingen
gedaen.

Het was een wonder na fulcke klare tekenen van des Konings genegentheydt tegens Conti, hoe al de Hovelingen als Byen om hem henen vloogen, bewijfende hem alle mooghlijcke eerbiedigheydt,

biedigheydt, om een brockje van sijn goede gratie en gunst te hebben.

Pafq. Een soort van Menschen, in der daedt, hier in verfoeyelijck, datse alle ontfigh van eer en deught ter zijden stellen, om hun belangh, op wat voor een prijs het sou mogen gheset worden, ten duerste te koopen, zijnde wel soosnood, als de schaduwe selve van een Gunstelingh, al was hy anders niet waerdigh de aerde te betreen, of dat men hem in het gesicht fiet, ghelijckse al gemeenlijck zijn, of worden, aen te bidden :

*Quid quod adulando gens prudentissima, laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus aequat
Herculis Antæum procul à tellure tenentis.*

Aert der
Hoof-
sche
Vleyers.

Dat Volck in vleyery, ten eynden uytgeleert,
Prijft licht de brabbel-tael van die het viert en
eert,
En 't aersicht van den Vriendt, nauw waerdigh
wel bekeecken
En d'uytgereckten hals, niet keurt als verge-
leken,
Met die van Hercules, wanneer hy Hemel-
wäert,
Anteus in't gevecht, hielt verre van der aert.

Want in der daedt, de snoodtheydt der Ho-
velingen om vuyl gewin, en een weynigh aen-
sien gaet de maet te buyten, om van andere
hoose vuyligheden en lasteringen te swijgen.

Cum lingua mali pars pessima servi.

Dewijl de tongh die niet oprecht is,
Het snoodtste deel van een quaedt Knecht is.

Maer dat fal foo genoeg zijn voor de eerfte Digreffie.

Merc. Gelijk de ongefeltheden van des Konings lichaem noch niet verminderden, maer eerder door al fijn overdadigheden toe-namen, wierden de Geneesmeesters te rade, dat men noch eens de wateren van Obidos moest ghebruycken, maer hy daer zijnde, in de plaets van de baden te befigen, deed niet anders als andere vermaecklijkheden nemen, en fulcke wreede ftucken aen te rechten, dat de Inwoonders van die Stadt, gedwongen wierden, fich in hun huysen op te fluyten, of ergens heen te vluchten, wanneer hy voor den dagh quam, om geen gelegentheydt te vinden, hem te ontmoeten, foodanigh was de fchrick diefe voor hem hadden.

Achte-
loosheit
van den
Koning.

Ondertuffchen wierdt de Koningin met een fieckte aengetaft, en ghelijck een weynigh tovooren de favoriten en de Koningh felve, hadden door eenige redenen vermoeden gemaect, dat hy de beftieringe wilde aenvaerden, en men beelde fich in, dat hy dese gelegentheydt van fijn Moeders fieckte daer toe fou hebben waergenomen, maer neen, in de plaets van fulcks te doen, en die gelegentheydt by het hayt te nemen, nam hy fijn tijdtkortingh met een gevecht van een Leeuw tegens een Stier aen te rechten, maer alsoo de Leeuw niet voor den dagh wilde of derfde komen, en fijn hol niet wilde verlaten, zijnde miffchien door fijn ghevangenis, fijn woedenden aerdt ghenoeghaem getemt, deed hy daer brandend hout met fulck een menigte in werpen, dat het Dier door den roock verftickte.

Met den aenvangh van het jaer 1661, quam de Graef van Odemira, fijn Beftierder te fterven,
zijnde

zijnde beklaeght van al de Wereldt; te meer dewijl na zijn doot de Koningh sich te vryer aen alle zijn quade driften en neygingen gheheel overgaf, hoewel hy niet t'eenmael Meester des Koninghs genegtheden en wercken was, soo was het evenwel soo veel, dat zijn verdiensten en gauwigheden hem deden vresen, van al die geene, die eenigh vermogen over des Koninghs Geest hadden.

De Koninginne siende de onhebbelijke manieren van den Koning, vandt goedt op dat het quaedt niet overlaen, en het overige van haer hoop bederven soude, d'Infante van den Koning af te sonderen, zijnde geensins betamelijck dat hy sonder opvoedinge sou, zijn, voornamentlijck in een tijdt, op dewelcke de Koning sich soo onbequaem tot de Regeringh betoonde te zijn. En ghelijck het de wijze is, dat men de Princen Infanten hun woningh bysonder geeft, alsoo vandt sy oock gheraden den Infant Don Pedro in de hare te stellen.

Soo haest nu als de Koninginne begonnen had, de Amptenaren voor zijn huys en hofhoudingh te bestellen, en hen de behoorlijcke ordenen voor te schrijven, en oock een Gouverneur of Bestierder voor de Infant te kiezen, maecte men den Koningh wijs, dat zijn Moeder seer groote dingen tegens hem smede, en dat een Bestierder aen zijn Broeder te geven, een klare betuygenisse was, dat men hem Koningh maken wilde; nademael men die alleen aen de Koningen gewoon was te geven. Men trachte oock hem in te boesemen, dat het aen hem stont, het Volck tot zijn Broeders dienst te verkiesen, en niet de Koninginne.

Des niet tegenstaende bereyde men hem het huys van Christophel de Moura, Marquis de

Bestellingh van het Hof van de Infante.

Caſtel Rodrigo, gelegen in een plaets *Corte real* genoemt, en noemde tot ſijn Kamer, Edelen Martin Alphonſo de Mello, Graef van St. Laurens, Don Jan d'Acoſta Graef van Soure, Ruy de Moura Telles d'Rodrique de Menefes, Georgio de Mello, Johan Mines d'Acunha, Graef van St. Vincent, voor ſijn Aelmoeffenier Rodrigo d'Acunha, en ſijn geheymſchrijver Antonio de Tavares.

Het was wonder wat deſe verandering al ombragie en ongenoegen den Koning aen bracht, gelijk of ſijn Moeder en Broeder, niet anders in den ſin hadden als hem de Kroon af te nemen: Want men maecte hem wijs, dat noyt Infant van Portugael ſulck een Hof gehouden had, en noyt door ſulcke aenſienlijke Amptenaren gediend was geweest, en ſoo haest had ſich des Konings miſvertrouwen niet geopenbaert, of het getal van die, die de Infante hun dienſtplichten aanboden, verminderde dagelijcks meer en meer, wierdt op het laetſte ſeer kleyn, en ſijn Palais gelijk als ledigh. d'Infant evenwel liet het ſich aen ſijne ſchuldige plicht niet ontbreken, ja in tegendeel volghde en paſte den Koningh op met meerder yver en neerſtigheydt als hy oyt van te vooren gedaen hadde, ſoo wel in openbare plaetſen, als in het Landt, wanneer hy ſich gingh vermaken: maer ghelijck hy hem geenſins in ſijn onbebjikheden wilde navolgen, wierdt ſijn zedige ſtilheydt voor een miſdaedt opgenomen, ten minſten in de ghe-dachten van die gene; die vreesden dat al des ſelfs goede hoedanigheden, ſoo veel verwijtingen en blamen van des Koningus onbetamelijcke zeden waren. En op deſe voet ſocht men hem wijs te maken, dat d'Infante een onverdraeghlijke trotsheydt, onder dien ſchijn van zedigheydt

Ongeda-
digheydt
der Ho-
velingen

Zedig-
heydt
van d'In-
fant qua-
lijck op-
geno-
men.

heydt bedeckte en verborgh, en dat hy het alles dede, en sijn gelaet soo stelde, om daer door bequamer tot de Kroon gheacht te worden, als hy. Het was niet alleen dese, maer duysent andere achterdochten, die hy op en tegen sijn Broeder had, dewelcke het my veel te langh sou vallen te verhalen, een of twee alleen, die genoeg sal toonen, hoedanigh sijn bitterheydt tegen hem was, en daer ick menighen van alderhande verkleynigingen, beledigingen en affronten in besluyten wil, sal ick hier by brengen. Zijnde eenigen onlust ontstaen, tusschen de Marquisinne de Castelmelhor Staet-vrouwe van de Koninginne, en Don Juan Mascarenhas, Graef van Santa Crux, Grootmeester van des Konings Hof, over de huyshoudinge wilde de Koningh, soo hy seyde, sijn eygen Huys gouverneren en bestieren, d'Infant die meende sijn woorden wel te beleggen, seyde dat hy niet alleen sijn huys, maer oock het gantsche Rijck bestieren moest, en dat het Volck daer seer verheught sou over zijn, en de klachten van sijn Onderdanen doen stillen. Maer de Koningh sich inbeeldende dat de Infante dit seyde, uyt haet tegen de Marquisinne, of om hem te beschimpen over wanplichten, wierdt daer over seer hevigh, en voerde sijn Broeder te gemoet, dat hy sich niet sou bemoeyen, met hem raedt te geven, ja sijn toorn liep soo hoogh, dat hy hem sou geslagen hebben, indien het de Koninginne niet verhindert hadde.

Des Konings woestheit tegen sijn Broeder.

Opeen andere tijdt, soo als hy met sijn Broeder, en de Koninginne sijn Vrouw (want dat geschiede na sijn houwelijck,) in de Carosse sat, en van daer de proef van een Caroufel of Riedloop anders *Juego de Cannes* aensagh, prees d'Infant den Marquis de Marialva. (die beneffens de Graef

Graef van Caftelmelhor , Gunftelingh van den Koningh , de Hoofden van de Party waren) benefens fijn Broeder Don Rodrigo de Menefes , feer over hun goede gefaltenis en gelaet indien handel. De Koningh fulcks nemende tot verachtlingh van fijn Gunftelingh wierdt daer over feer vergramt, en feyde hem , dat indien de Koninginne daer niet tegenwoordigh was , hy hem fijn Degen in het hart fou fteken d'Infant daer op antwoorde met de meefte zedigheydt , datfe alle eenparighlijck hun lof verdienden , en dat fijn Majefteyt gelijkelijck van hen allen reden had voldoen te zijn , dewijlfe geen ander voornemen hadden, als hem te vermaken; maer voor de reft was hy wel verfekert dat fijn Majefteyt, niet fou willen dat bloedt fforten , dat hy wenschte te spillen in fijn dienft. De Koningin, trachte de gramschap van d'een en ander te stillen , maer dit luckte haer niet als met de Infant.

Ondertuffchen , om weder een keer te rugge te doen , had men de handeling van houwelijck , tuffchen de Koningh van Engelandt , Carel de Tweede , zedert een weynigh tijdts in fijn Vaders Stoel herftelt , en de Infante Catharina aengevangen , zijnde Francisco de Mello de Torres , buyten Ordinaris Gefant , by dien Koningh , met dien handel belaft , die de Spangiaerden soo veel tegen waren , en verhinderden als mogelijk was.

Houwe-
lijck van
de Ko-
ning van
Engel-
landt
met de
Infante
van Por-
tugael.

De Koninginne wenschte feer dat houwelijck voltoyr, en te gelijk d'Infante Prins verklaert , en de beftioringh van het Rijk in handen des Koninghs te sien , om fich geheel de wereldt te ontslaen , en fich in een Klooster te begeven. Wanneer alles omtrent dit houwelijck beftelt en befloten was , befteldemen alle nootsaecklijckheden

heden tot het afvaerdigen van de nieuwe Koninginne van groot Britannie, die op den 23 van April 1662, onder het geleyde, van gheſeyden Francisco de Mello de Torres, zedert eenigen kleynen tijdt Marquis de Sande ghemaeckt, t' zeyl ginch.

Pafq. Ick hoor hier van geen Diſpenſatie van den Paus, omtrent dit houwelijck ſpreecken, over dewelcke, wanneer de Vader van deſe Koningh met de Infante van Spangien voor deſen ſoo veel te doen was, ghelijck betamelijck is, wanneer men Roomsche Princen of Princeſſen aen een Roomsche uytgeeft.

Merc. Die ga ick voor by, maer het was de Diſpenſatie van den Paus niet Broeder Paſquino, die dat houwelijck om verre gheſtooten heeft, maer wel eenige andere belangen, daer ick de Engeliſchen wel van heb hooren ſpreken, het ſou te lange vallen het verhael daer van aen te vangen, en een te groote Digreſſie maecken, die lichtelijck mijn gunſtige Toehoorders verveelen ſou.

M. G. Het verveele die het wil, die afgangh ſal ons niet eens van het ſtuck brengen, wy ſullen wel onthouden, waer ghy het gelaten hebt.

Merc. Het is my dan aldus verhaelt. De Prins van Walles, naderhandt Koningh zijnde, niet ſonder groote moeyelijckheydt, door Vranckrijck in Spangien gekomen, verſelt met weynige, maer boven alle met den Hartogh van Buckingham, nam voor ſijn eerſte werck, den Koningh ſijn Vader kenniſſe van ſijn aenkomſt te doen hebben. Dien nacht en de naeſte dagh lieper een ſtil gherucht van ſijn komſt door de Stadt en het Hof, maer tegen den avondt, begaf ſich Buckingham, afſonderlijck naer des Koninghs Palais, daer hy heymelijck ghehoorcreegh,

Verhael
van het
Houwe-
lijcks-
verſoek
van Prins
Carel in
Span-
gien.

kreegh, en van waer hem de Graef van Olivares, Grootgunstelingh van den Coningh van Spangien wederom t'huys bracht, om te ghelijck de Prins te verwelkomen, en sijn benefens de algemeene blijdschap voor hem te betuygen, seggende onder andere dingen: *Dat Spangien en Groot Britannie, nu voortaan de wereldt, onder ben beyden souden deelen, en dat het houwelyck ter wereldt geen tegenstandt sou vinden, dewyl hy niet twyffelde, of de Prins quam daer om te ghelijck kunnen Godtsdienst te ombelsen* Waer op gheantwoordt zijnde, *dat hy daer niet quam ter oorfaeck van eenigen Godtsdienst, maer om een Vrouw te winnen.* Berichte Olivares daer op, soo moest daer dan een Dispensatie, van wegen sijn heyligheydt over besorgh't zijn.

Noch dien selven nacht quam de Koning selfs, om den Prins te verwelkomen, in het huys van den Graef van Bristol, daer hy sijn optreck genomen had; die hem ter halver wege ontmoete, en scheyden na veel onderlinge hoffelijckheden en omheltingen, voor dien tijdt weder. Des anderen daeghs, bracht hy met seer groote Statie, de Infante Maria, voor by het huys van den Prins, om van hem gesient te worden. Ondertusschen zijnde de komst van de Prins bekent geworden, mocht men het alles in blijdschap en vreughde over hoop sien, seggende sommige, *dat al de Engels uyt den Hemel met hem gekomen waren*, en hier toe hielp, dat het landt seer lange door een ongewoone drooghte gepijnicht zijnde geweest, op sijn aenkomst een heel vruchtbaren regen quam neder te vallen, waer over sy seyden, *dat de aerde des Princen gesontheyt dronck.*

Des anderen daeghs 'smorgens, sandt de Koning eenige van sijn Edel-lieden, om den Prins op te passen, in hoedanigheydt van Officiers
van

van Staet, en een weynigh daer na wierdt hy in het Palais opgehaelt, met het selfde ghevolgh, dat de Spaenische Koningen op hun krooningh hebben. De Koningh selfs vergeselschapte hem met al de bloem van het Hof, en gaf hem zedert altoos de voorgangh, tot den laetsten dagh toe, sendende hem oock alle versoeckschriften en genadeschriften toe, om daer over te bestellen naer zijn sin. Menighte van Gevangenen wierden ontslagen, en in der daedt, daer ontbrack niets, dat tot de hooghste eerbiedigheyt mocht behooren.

Wanneer nu aldus de Prinsghekomen was, wierden de saken van onderhandelingen door de wackerheydt van den Graef van Bristol, met'er haest soo verre gebracht, dat'er niet, tot volvoeringh van het werck schein te ontbreken, als de Dispensatie, en vrystellingh van den Paus van Romem, die ten laetsten quam, maer voor die tijdt was het den Prins van Walles niet toegelaten, met de Infante als haer Vryer, maer wel als een Prins te spreken. Maer dese Dispensatie was met een ongeluckige Clausule voorsien, misschien, met voor-bedacht daer ingeworpen, als dat : *Dewijl de Koningh van Groot-Brittanje, in het verdragh eenige artuyckelen en stucken, tot voordeel van de Roomsche gesinden, die onder sijn Heerschappye stonden, had gbelieven toe te staen, de Paus van Romem daer borge voor begeerde gestelt te hebben, dat de selve soude naer gekomen worden.* Waer op van wegen den Koningh van Engelandt geantwoordt wierdt, *dat hy anders geen versekeringh daer voor konde geven, als sijn woordt en eedt; en Prins Carel soude van gelijcken doen, het welke by sijn Raedt van Staet bevestigt, en onder sijn groote Zegel versegelt worden.* Maer dit kondé geen ghenoeghsaem voldoeningh

doeningh geven, ten ware eenigh Roomsche-
gefint Prins sich daer voor wilde instellen.

Hier op scheen al het werck geheel onstucken
gebroocken, en daer liep een gerucht dat Prins
Carel in den sin hadde, sich heymelijck wech
te maccken. Over dese dwarelingen komt de
Grave d'Olivares voor den dagh, en stelt voor
dat'er drie wegen waren, om de begonnen saek
ten eynde te brengen. Twee waren goet, maer
de derde quaedt, van dese was de eerste, dat de
Prins Roomsche-gefint sou worden, de tweede
dat gelijk Spangien aen hem, over sijn onbe-
kommerde aenkomst verschuldicht was, dat
Rijck hem oock alsoo hem vryelijck haer Infan-
te in handen mocht stellen, hem vertrouwende
sonder eenige voorwaerden. Maer de derde en
de quade wech, was de Prins in geen en deele te
vertrouwen, maer hem soo vast te verbinden
als sy konden.

Terwijl de saken aldus hackelden en quaedt
bloedt setten, komt de Koningh van Spangien
selves te voorschijn, en bood aen sich selven by
Eede te verbinden, tot voldoeningh van sijn
heylichheydt, behoudens dat hy eerst met sijn
geestelijcke Vaders daer over spreucken mocht,
om hen te vragen, of hy behoudens sijn goed
gewisse, sulcks doen mocht. Hier op wierd de
saek aen een van de geleertste Bisschoppen ghe-
stelt zijnde de Staet van het gheschil. *Of de Ko-
ningh behoudens sijn goet gewisse, ten gevalle van
den Koningh van Engelandt, en sijn Soone een Eedt
mocht doen, en sich verbinden tot voldoeningh van
dese en die articulen, als tot voordeel van de
Roomsch-gefinde toegelaten waren?* De vergade-
ringe der Bisschoppen, bleef langh op dat vraeg-
stuk staen, en maecte ten laetsten hun bevesti-
gend besluyt, *mits dat in gevalle de Koningh van
Engelandt*

Engelandt in gebreke bleef, het beloofde na te komen, de Koningh van Spangien sich selven met het Swaerdt sou mogen rechten.

Zijnde dan aldus dese swarigheydt te boven ghekomen, was de blijdfchap groot en algemeen, en al de Capitulatiën en voorwaerden, wierden overhandts beswooren, door de Koningen van wederzijde. En gelijk Olivares seyde in Spangien, soo seyde de Koning Jacob in Engelandt, *dat geen Duyvel in de Hel het Houwelyck nu beletten sou konnen.* Waer op een boertigh Ridder tot antwoordt gaf, *dat'er nu niet eenen Duyvel meer in de Hel gebleven was, maer datse al na Spangien waren, om dat Houwelyck te helpen koppelen.*

Maer wanneer nu de faecken tot de hooghte ghebracht waren, wilde het juyft den Hemel, dat de Paus van Romē quam te sterven, op welcke tijdingh de Koningh van Spangien by den Prins quam, en seyde hem, *dat die Paus die soo seer tot dit houwelyck genegen was, nu was gekomen te sterven, en aengemerckt dat'er als noch geen volkomen bestuyt, maer alleen een onderhandelingh was, konde by daer niet verder ingaen, sonder de nieuwe toestandt van den Paus Urbanus de Achtste, die als doe nieuwelijcks verkoren was, de welke, ter oorsaek van de verheydt van de Reys, soo schierlijck niet konde verkregen worden, als hy selfs wel wenschte, doch dewijl het Sijn Hoogheydt niet hadde verveelt, soo lange jaren naer een Vrouw te wachten, souden hem nu oock eenige weynige Maenden niet verveelen, die men tot die uytwerkinge besteden mocht. En indien het hem belieft toe te staen, dat de Reys van de Infante naer Engelandt, tot op den naesten Lente mocht uytgestelt worden, wilde hy hem Carta Blanche geven, om sijn eygen voorwaerden, rakende het herstellen*

van den Palts, die hem tot vergelding van sijn gedult sou gedyen, daer in te schryven. De Prins antwoorde daer op, dat hy oneyndelyk aen sijn Majesteit, voor al dese overtollige gunsten verbonden was, voorts aengaende de andere saken, en voor-eerst de bevestiging van desen nieuwen Paus, het geliefde sijn Majesteit te weten, ghelyck sijn Majesteit in dese saeck een geestelyck Vader had, om over die saeck te kennen, dat hy alsoo een wereldtlyck Vader had, die hier in niet voor by te gaen was, die alreeds tot den hoogen top van ouderdom gekomen zijnde, en geen mannelijcke Erve behalven hem hebbende, lichtelyck swaerlijck die verlengingh van tijdt sou kunnen op-nemen. Vorders waren de oogen geheel Engelandt op hem gevest, als die men haer naeste hoop wel noemen mocht, en derhalven mocht sijn langh af-wesen, somwijlen wel quade uytwerckselen geven. Waer by quam, dat'er al bereets, een Konincklijcke Vloot op Zee, voor sijn overkomste te verwachten was, en de tijdt van het jaer, indien hy sijn Reys langer uytstelde, sou rouwer en ongestuymmer staen te worden. Daer-entboven was sijn Majesteit niet onkundigh, dat de Capitulatiën, die sijn Konincklijcke Vader geteykent en beswooren hadde, en door sijn Raedt bevestight waren, met die provisie, en dat voorbedingh waren gesterckt, dat indien hy binnen soodanigen bestelden tijdt, niet weder in Engelandt verscheen, al dat gedaen was, pro non facto, voor ongedaen sou gehouden worden.

De Koningh van Spangien dit hoorende, bleef een wijl stille staen, en seyde daer op: Nademael sijn Hoogheydt de nootwendigheydt van sijn vertreck, met soodanige redenen bekrachtighde, en onder andere vreesse voor beroerten in sijn Rijk voortbracht, moest hy daer op antwoorden, dat hy hem een Oorloghs-macht wilde expresselyck mede geven, maer indien evenwel hy sich tot de Reys beno-

dicht

digbt vandt , konde het sijn believen zijn , een substiitve en onderstallige volmacht aldaer te laten , om volgens het houwelyck te mogen volvoeren , het welke besettelyck tien dagen , naer het aenkomen van de bevestigingh sou konnen geschieden. En indien het hem beliefte dat vertrouwen op hem te stellen , by wilde het getrouwelyck op sich nemen , en het selve voor een bysondere gunst op-nemen ; en dan mocht by senden , wie en wanneer het hem geliefde , om sijn Bruydt af te halen , die voor altoos daer na tot sijn believen sou staen.

De Prins gaf daer op tot antwoordt , wat aengingh een Oorloghs-macht met hem te senden , die kulp-middel sou slimmer als de sieckte selver zijn ; alwaer 't dat'er beroerten in Engelandt geseen was ; aengaende het tweede , daer in veynsde by een seer groot genoeg te hebben , seggende dat van al de eerbiedigheden , die by zedert sijn aenkomen in het Hof van sijn Majesteyt genooten hadde , dese de aldergrootste te achten was , en derhalven wilde by een Volmacht in handen van den Graef van Bristol laten. Wanneer dit nu aldus gedaen was , verwaerdighde de Prins , sonder de minste schijn van ongenoegen , sich tot de reys , latende Juweelen van by na onwaerdeerlijcken prijs , en sulcke als men bekende in dat Hof noyt ghesien te hebben , in Spangien , tot vereeringen voor de Infante , maer dese zijn daer na , met alle eerbiedigheydt , na het af-breecken ten vollen van de handelinge , en openbare verklaringe van den Oorlogh , den Koningh van Engelandt weder ter handt gestelt.

De Koningh selfs met de rest van sijn Konincklijck gevolg , geleyde hem een gheheele dagh reyfsens , en noyt sagh men minnelijker omhelsingen , en uytwendigen schijn van vrient-schap , als daer op het af-scheyden ghetoot

wierdt. Het is waer dat Buckingham, en d'Olivares, de beste Vrienden niet scheidten.

Ondertusschen maecte men in Spangien ongemene toefsel, tegen de bruyloft van de Infante, en de toekomende Bruydt liet sich dagelijks in de Engelsche Spraeck onderwijfen, en de Bedienaers van Engelandt, droegen sich eerder als Onderdanen tegens haer, dan als Gefanten. Sy had menighte van kostelijcke Gewaden, en vereeringen voor haer toekomende berecht, de Graef van Bristol had sijn Volck alreeds kostelijcke nieuwe Lievereyen laten maken, maer wat'er toegerecht wierdt, het waren

Flammæ infelices fragiles sine numine tedæ.

Een Bruyloft sonder Bruydegom. Veele dingen wierden na sijn vertreck in schijn noch verhandelt, maer de gantsche faecken laetst ten gheheel afgebroken.

Wat nu de oorfaeck van dese echt-scheydinge is geweest, laten wy in het midden. Het is gewis, dat het Pasquin u gemeente Dispensatie niet is geweest, alsoo die daer na tijdelijck ghenoech gekomen is.

Daer hebje nu de tweede Digressie in onse handelingh, wy fullender soo wel komen, ick beken, ick sou met sulcke uytstappen wel eens heel van het spoor gheraken, en weet nu selfs qualijck, waer ick gebleven ben.

Pasq. By het houwelijck van de Koningh van Engelandt, met d'Infante.

Merc. Recht soo, naer dat de Infante vertrocken was, besloot de Koninginne met ernst, de bestieringe haren Soon in handen te geven, en belast derhalven Pedro Vieira da Silva, Secretaris van Staet, al de nodige depeches en bestellingen daer toe te vervaerdigen, maer dese

Bedienaers

Vervolg
van de
Portu-
gaelsche
saken.

Bedienaers ſtelde haer voor, dat ſy ſulcks in den Raedt van Staten eerſt gheliefde voort te brengen. Dit dede zy, en dewijl de Raden, haer van dat voornemen niet konden af-brengen, verſochten ſy, onder andere voorſorgen, dat hare Majefteyt, om alle gevaerlijke gevolgen voor te komen, dan voor heen de Perſoonen, die by den Koningh waren, van hem gheliefde wech te nemen, en hem andere bequame toe voegen. Deſe Raedt vandt de Koninginne goet, en daer wierdt beſlooten dat terwijl de Koningh met de Koninginne, omtrent de depeches en beſtellingh der Rijcks-faecken doende was, men die geene, die men dienſtigh oordeelde, in verſekeringh nemen ſoude, en de gantſche vergaderingh by gevolgh fou gaen, om den Koningh reden van alles te geven, als zijnde alles geſchiedt, ten dienſte van ſijn Majefteyt, en voordeel van het Rijk.

Deſe voorſlagh wierdt bekend gemaect, aen den Hartogh van Cadaval, den Marquis de Govea, Don Antonio Menefes de Marialva, Don Francisco Soto Major, Biſſchop van Targa, de Graef van St. Laurens die van Soure, Don Rodrigo de Menefes, Georgeo de Mello, en andere meer.

Antonio Conti was en bleef volkomen Meester van des Koninghs driften en ghenegenthe-den, invoegen hy kenniſſe nam van de ghewichtigſte ſaken van het Rijk. Gaſpar de Faria Severini, Secretaris der Genaden, gaf hem menighmael, door des Koninghs eygen laſt de papieren in de handt, hy matighde ſich aen de beſtellingh over de toeruffingh en voorbereydingen, die omtrent het houwelijck van de Infante met den Koningh van Engelandt moeſten gemaect worden. Het welcke ſiende de Ridder

Voorſlag
om des
Konings
Gunſte-
lingen te
vangen.

Groot
geſlagh
van Con-
ti.

Montagu, Graef van Sandwich, Ambassadeur van den Koningh van Engelandt, en Generael over des Koninghs Vloot, maecte oock van sijnent wegen, geen swarigheydt, hem saecken van seer groot gewicht mede te deelen, gelijk men een Staets-bedienaer doet, en hem aen sijn Boort heerlijck te onthalen.

Maer het zy dat Conti eenigh bericht hadde, van het geene men tegens hem voor had; of dat hy anders mistrouwde, hy begoft sich binnen het Palais te houden, en niet uyt te gaen, ten ware in geselschap van den Koningh, of met sulck Volck in sijn geselschap, daer hy sich ten vollen op vertrouwen mocht. Hier door vernietighde hy het voornemen, dat men tegen hem genomen hadde, want om hem in de Stadt vast te houden, moest men gelegentheydt vinden, het geen door die wegh swaer te doen viel. Hem in het Palais aen te taften, had noch veel minder schijn, om dat behalven dat de welftant het selve verbodt; sulcks den Koningh te seer vergrammen sou. Evenwel sagh men al dese swarigheden over het hoofd, en men besloot hem, selfs in het Palais te vatten.

Toeleggh
om hem
te van-
gen.

Om dit besluyt dan ter uytvoeringh te stellen, leyde de Koninginne den Koningh met haer in de Kamer van de Depeches en bestellingen, op een Saturdag'smorgens, den 16 van Juny, des Jaers 1662. Soo haest als sy daer ghekomen waren, begaven sich de Hartogh van Cadaval, Louis de Mello, Capiteyn van de Poort, en sijn Soon Emanuel de Mello, gevolgt van Var d'Orta Osorio; en van den grooten Provoost van het Hof, na het onderste van des Konings appartement en verblijf. Terwijl de Hartogh sich besigh hield, om eenige wachten aen de Poort te bestellen, met ordre te verhinderen, dat jemandt

mandt uyt of ingingh , gingen Louis de Mello en sijn Soon de trappen op na boven. Soo haest alsy aen de Poort quamen , door dewelke men in de Voor-kamer des Konings gaet , vernamen sy Conti in de naeste Kamer. Maer Louis de Mello sich daer siende , sonder den Hartogh van Cadaval , die hem niet gevolght was , vraeghde overluyd waer hy was. Conti hebbende daer door ontdeckt , het geen hy voorheen alleenigh vermoede , begaf sich in de tweede Voor-kamer , daer hy sich selven insloot. Ter selver tijdt quam de Hartogh aen , die de Deur met sijn Geheym-sleutel wilde openen , maer konde sulcks niet doen , om dat Conti aen sijn zijde , sijn Sleutel in het slot gesteken had , soo dat de Hartogh en Louis begosten te kloppen , maer sy hadden goet kloppen , daer was niemant die hen antwoorde of opende.

Dewijl men vreesde dat Conti in het verblijf van de Koningin geraken sou , door de Deur , door dewelcke men van het eene tot het ander gaet , soo liep Emanuel de Mello met der haest daer na toe , en maect sich Meeester daer van. Ondertusschen de Hartogh , die na het Pleyn , daer de Indische Kamer op uyt siet , gegaen was , om van daer te sien , of sich Conti niet socht langhs dien wegh te salveren. Sagh hem nu alreeds , met het hoofd door de Tralien van een Venster geboort , en greep hem derhalven by het hayr. Conti sich alsoo gevat siende , vraegde wat dese wijze van geweldt te plegen , te beduyden had. De Hartogh antwoorde , dat de Koningh hem last gegeven had , hem te versekeren , en-dat hy wel sou doen de Poort te openen. Conti vraeghde , of hy hem van meningh was te dooden. Waer op de Hartogh antwoorde van neen , waer op Conti bad , dat men hem

Wijse
van hem
te van-
gen.

wilde los laten, hy soude de Deur gaen openen, het geen de Hartogh deede.

Maer soo haest sagh hy sich niet vry, of hy veranderde van meninge. De Hartogh en Louis de Mello, merckende dat de minste verhin-deringh en vertoevinge genoeghsaem waren, om de geheele saeck te bederven; belasten Andre de Leiria, Bewaerder van de Tapijtseryen van het Palais, Bijlen te gaen halen.

Ondertusschen de Graef van Castelmelhor, hier de lucht van krijgende; 't zy dat hy de gunst van Conti socht, of een plasdanc by den Koningh behalen wilde, wilde na de Kamer van de Depeschcs gaen om hem daer bericht van te doen.

Gelijck de Deur na gewoonte geslooten was, gingh hy langhs den ommegangh van het uurwerck, dat op het Pleyn uytquam, alwaer hy den Hartogh gevonden hebbende, met hooge woorden dit bestaen misprees, seggende dat het de eerbiedigheydt, die men den Coningh schuldig ware, verkort was, wiens Palais een ongeschonden heylighdom en toevlucht behoorde te wesen, en liet sich wel soo verre vervoeren, dat hy self eenige scheldtwoorden den Hartogh tegen voerde, en siende dat men sich van d'eene en d'anderen ingang verskert hadde, keerde hy weder den selfden wegh, die hy gekomen was, om die andere na het verblijf van de Koninginne te vinden: Maer dese vandt hy oock geslooten, invoegen het hem onmogelijck was, den Koningh te spreken te komen, wat moeyten hy oock daer toe aenwende.

Zijnde ten laetsten de Bijlen gekomen, seyde de Hartogh tegen Conti, indien hy hem be-nootsaecte de Poort van den Koningh te breken, dat daer geen leven meer voor hem was,
maer

maer dat men hem gantsch geen leedt of hinder sou aendoen, indien hy hem de Deur opende. Sijn van-
Conti op dese dreygementen gaf sich selven op;^{gen.}
enfoo als hy uyt de Kamer quam met een deftig en trots gelaet, nam hem de groote Provoost gevangen, ghelijck de selve oock een oogeblick daer na Baltazar, Rodrigues de Matos, Dienaer van de Garderobbe, die de plaets van Luytenant van de Garde, voor sijn Schoonvader waer nam, versekerde, en hen beyde over de plaets naer de Scheepswerf leyde, doende hen aldaer in een sloep gaen, en soo aen boort van een Schip brengen, dat Zeyl veerdigh naer Bresfil lagh.

Johan de Matos en Francisco Bernardo Tavera wierden mede vast gehouden, van dewelke d'eerste Dienaer van des Koninghs Paerdestal, en de tweede uyt het Klooster van de Heremiten van St. Augustijn gejaeght was geweest. Sy hadden beyde des Koninghs goede gunst, d'een om dat hy stout, en handigh in het bevechten der Stieren was, d'ander om dat hy hem in sijn gheheyme vermakelijkheden ten dienst was. Men vingh van ghelijcken Jan de Conti, al dese vijf had men voor na Bresfilie in ballingschap te versenden, maer daer gingh Wordt
met an-
dere na
Bresfilie
geson-
den. niemand, als Antonio de Conti, Jan de Conti, en Johan de Matos, zijnde Balthazar Rodrigues de Matos, om dat hy van de alderschuldigste niet was, weder te Lande ghebracht. Wat Francisco Bernardo Tavera aengaet, die wierp sich van boven neder van het Schip, op de Steenklippen, daer hy sich soo pletterde, dat men hem niet levendigh weder te Scheep konde krijgen.

Groot was de blijdschap van de Koninginne, wanneer sy de tijdingh van dit verrichten kreeg,

wat de Koningh aengaet. De groote Jagermeester opende omtrent de tijdt van dit voorval de Poort aen den Koningh, die hem vraeghde, of hy niet wift wat'er te doen was gheweest, en of dat gerucht dat hy gehoort hadde, een vergaderingh van de Staten was geweest. De Jagermeester antwoorde hem, dat soo haest sijn Majesteit alleen sou zijn, hy hem van alles onderrichtinghe geven sou; en zijnde daer op in de Kamer gekomen, seyde hy: *Dat om de klachten, die de gekeele wereldt tegens Antonio de Conti, en al die geene, die sijn gesagb verminderen, geduyrighlijck dede, te voldoen, de Koninginne bestelt hadde, dat men sich van hunne Persoonen versekeren, en van die van sijne Majesteit afsonderen soude, dat sulcks was geschiedt, en daer reden van gegeven was.* De Koningh had het selve soo haest niet verstaen, of hy staet op van sijn Stoel vol toorn en gramschap, en gaet Conti in de Binnen-kamer soecken, en hebbende hem daer niet gevonden, swoer dat hy hem sou vinden, hy ware dan daer hy ware. Waer op hem de groote Jagermeester seyde, *Dat sich sijn Majesteit niet behoorde te vergrammen, over het geene men gedaen had; maer dat, in de plaets van de Koninginne en haer Dienaren, daer over een quade genegenheydt toe te dragen, men haer daer over behoorde te prijsen, als die Persoonen van hem afsonderden, die hem niet dienden als om hun eygen belangb; en die niet anders sochten, als hem de liefde van alle sijne Onderdaenen te doen verliezen.* En in der daedt, indien hy van de selve als een Vader bemindt en geëert wilde zijn, dese afsonderinge nootwendighlijck moest geschieden. Om dese reden was het dat men Conti op een Schip geworpen had, om hem na Brasyl te voeren. De Koningh hier op een weynigh stil gheswegen hebbende, deed Emanuel

Gestalte
des Konings
over die
sacck.

nuel Antunes, boesem-vriendt van Conti ontbieden. Soo haest quam dese niet in des Konings Kamer door de eene, of de Graef van Castelmelhor, quam door d'andere, dese onder malkanderen, beslooten dat het aengevangen werck qualijck gedaen, en dat de Koningh het selfde behoorde te ghevoelen. Maer korts daer na toonde hy sich vry besadigder, en deed daer na alleenigh vragen, of men oock bestelt had Conti, soo haest hy buyten de Haven sou zijn, om den hals te brengen, en Emanuel Antunes ghevangen te stellen, en hebbende verstaen van neen, toonde sich onbekommert, maer daer na begaf hy sich met de Graef van Castelmelhor naer Alcantara, om daer sijn moeyelijckheydt uyt te pruylen, daer hy al wonderlijcke aenlagen smede, tot'er tijdt toe, dat hem de Koninginne weder met moeyten van daer kreegh, en ten Hove ontboodt, om volgens haer voor heen vastgestelde besluyt, hem de Regeeringe van sijn Rijk in handen te geven, en sich van de groote moeyelijckheden, die de bestiering mede bracht te ontlaen, gelijk het selve, met alle ghewoonlijcke en behoorlijcke omstandigheden geschiede.

Wanneer nu de Koningh in de bedieninge van sijn staet ghestelt was, kregen terstondt de Hovelingen een geheel ander gevoelen van sijn Majesteit, en die hem te vooren voor een woest Mensch hadden aengesien, sagen nu al vry wat wonders in hem. *Sic tempora mutantur, &c.* In tegendeel liet hy niet na sijn ongebondentheden te plegen, en sijn haet tegen sijn Broeder te oefenen, want gelijk de tegenwoordigheydt van de Koninginne sijn Moeder, hem noch eenigfins in toom hielt, alsoo gaf haer af zijn, dewijlse met eenen het Hof verliet, hem een ongebonden

De Koningin
ontlaet
haer van
de bedieninge

gebonden vryheyt, om alles te doen, wat hem
fijn woeften aerd ingaf. Maer sonder ons langer
daer mede op te houden (alfooder miſſchien ge-
legentheydt ſal zijn daer verder van te ſpreken)
ſullen wy tot de andere Hooft-faecken over
gaen, want ick ſie dat onſe broeder de Galand,
al onverduldigh wordt, ſoo langh ſijn aendacht
aen een ſaeck van ſoo weynigh divertiffement
te beſteden.

Mer. G. Vergeeft my Broeder Mercurius, het
verveelt my gantsch niet, hoewel ick wel
wenschte dat gy al gedaen hadt.

Pafq. Onverduldigh Fransman als ghy zijt,
wat koſt ſalmen u beſt na uwen mondt ſchaffen?

Merc. Dat ſal ick alleen van ſijn wercken hier
noch invoegen, dat zijnde op ſeeckeren dagh,
hem wijs gemaect, dat de Marquis de Fuentes
fijn groote Kamerlingh, hem in eenige ſaken
misdæen en beledigt hadde, hy hem over al ſocht
om hem den hals te breken, maer hem niet heb-
bende konnen vinden, belaste ſijn Braven het
ſelfde in ſijnen naem te doen, deſe hem in ſijn
Litier ontmoetende, lieten niet na eenige
ſchooten met Musquettons door de Koets heen
te ſchieten, gelijk de gaten die daer in bleven
ghetuyghden, ſonder hem evenwel te raecken,
maer niet ſonder hem in het uyerſte gevaer van
meer als een doot te ſtellen. Op een andere tijd,
geboodt hy de Garoffe van de Grave d'Euceira
aen te taſten, daer hy met ſijn Vrouw, ſijn Doch-
ter en ſijn Broeder in ſat; maer daer quam niet
van, alſoo die gene die hy de laſt gegeven had,
het ſelfde niet wilden uytvoeren.

Quaet
beſlaen
van den
Koning.

Onge-
hoort
vermack.

Een van ſijn vermaecklijckheden was des
nachts naer de galgh te gaen, en daer die geene
die korts te vooren gehangen waren, van naby
te gaen beſien, om af te ſpeculeeren en te oogen,
wat

wat Grimassen zy al stervende gemaect hadden.

M. G. Ey swijght doch Broeder, het zijn ongelooftijcke dingen die gy verhaelt.

Merc. Sy zijn foodanigh, als my een van uwe Landts-lieden, wijtloopig genoeg bericht heeft, soo die lieght soo liegh ick mede; en al soudt gy noch eenmael dat seggen, soo kan ick hier echter soo niet affcheyden, of ick moet de actien en daden, die my te vooren komen, hier noch aen knopen.

Op die nacht, wanneer men jaerlijcks een plechtelijcken ommegangh van Nuestra Senno-
ra de Gracia, tot aen St. Roque toe, ghe-
woon was te doen, nam de Koningh een be-
fluyt met sijn Braven in de Caros daer mede te
gaen. Eenige van sijn Edellieden trachten hem
het selfde te ontraden, en te vertoonen, dat de
plaets en de plechtigheydt, sijn bestaen te seer
aenmerckelijck souden maken. Maer hy ver-
achte dien raed, en belaste twee van sijn Bra-
ven, eenige van die geene, die in de Processie
met de Vrouwen gingen, in het voor by
gaen, oorbanden te geven. Maer dese in tegen-
deel, niet dervende soo verre gaen, deden niet
anders als hen stooten. De Koningh vol van
gramschap, van sijn ordre alsoo veracht te sien,
belast het noch eenmael, invoegen een van dese
Gasten sijn geweer trock om dese Devotarisen
aen te tasten; Dese deden het selve om sich te
beschermen, en de Coningh die niet beters
socht, sprongh mede uyt de Caros, met den
Pistool in de handt. Dese sijn handel ontstelde
foodanigh d'ordre van de Processie, dat de sel-
ve geheel verstoort, en de gewijde Beelden,
die men om droegh, en het lijden vertoonden,
om verre geworpen, en onder de voet geraek-
ten.

Groote
onbeta-
melijck-
heyd van
den Ko-
ningh.

ten. Wanneer eyndelijck het meeste gheraef over was, bevandt de Coningh, dat hy twee van sijn Pistolen quijt was. Het docht hem een point van eer sijn Wapenen in het ghevecht te moeten laten, en beveelt daer over dat men de selve, in het midden van het gedrangh opsoecken sou. Maer dese Braven hebbende de eerste, die hen voorquam daer na gevraecht, en die nergens van wetende, begoft het vechten op een nieuw aen te gaen, waer door het Volck, hol over bol tot aen de Poort van het Hof des Marquisen van Nisa, gedreven wierdt, sonder dat d'Adel die daer binnen was, sich daer derfde tegen stellen, dewijl de Coningh tegenwoordigh was, die eyndelijck weder vertrock, latende daer veel Persoonen niet slechtelijck ghewondt.

Pa/q. Wie heeft oyt diergelijcke van Koningen gelesen?

Merc. De nacht die daer aen volghde, Pedro Severim de Norogna Secretaris der Genaden, passerende te Paerd onder het verwulfd gulde Boogh genaemt; ontmoete des Koninghs Litter, die met de kleynen Patrouille of Lijf-wacht. Hy versocht, om door te rijden, datse sich een weynigh in ordre souden schicken; dit Volck hier door als geraeckt, vielen op hem aen, wierpen hem onder sijn Paerd, en quetsten hem doodelijck. En gelijk sulcks dicht by het Palais geschiede, de Graef van Castelmelhor, die daer het gherucht van hoorde, liep daer op toe, en vandt den Gequetsten in soo slechten staet, dat men hem tot in sijn Huys niet konde brengen; soo dat hy hem in een van de Kamers, van des Koninghs verblijf dede brengen, daer hy weynigh dagen daer na stierf. De Coningh was hier over soo weynigh bewoogen, dat in de

Doodelijcke
moet-
wil.

de plaats van de Moorders te straffen, hy selfs verhinderde eenige Informatie en onderzoek tegens hen te doen.

Omtrent dien tijd liet sich een Comeet sien, de Coningh hebbende hooren seggen, dat de foodanige of de doot der Koningen, of de verandering van hun staet voor betekenden, spooog van sijn plaats daer duysent scheldwoorden, en vuyle namen tegens uyt, en schoot selver met sijn Pistool daer na. De Gunstelingen vonden gheen beter middel tegen dese gramschap, als hem te seggen, dat hy een veel grooter Coning als sijn Vader en eenige van sijn Voorfaten was.

Zijn debauches en hoerderyen, volghden den selven trant, men brachte hem de Hoeren over al, tot Alcantara en andere Huysen van vermaeck toe, willende allesints het gerucht dat van sijn onbequaemheydt liep, logenachtigh maecken. En dewijl men sagh dat dat bewijs niet genoegh was, om al de wereldt het strijdige te doen gelooven, bedachtense iets, dat veel Liedden bedroogh. Sy voeden in het Palais een kleyn Dochterken op, onder den naem van de Infante, en seyden dat de Coningh daer de Vader af was; om het werck te beter schijn te geven; dede hy de Moeder van het kindt, onder schijn datse hem ongetrouw was geweest, geesselen, en een Man vermoorden als had hem die min-yver veroorsaect. Hy liet ondertusschen niet na, by haer te gaen, of haer in het Palais by hem te doen komen, ja bracht haer menighmael in opene gemeene vergaderingen, met een beweegingh, als of hy seer verliefst daer op geweest was. Dit bedrogh sou de geheele Wereldt bedrogen hebben, ten waer dese Vrouwe, die beter de waerheydt als jemandt anders daer van wiste alles bedorven hadde, met te belijden,

lijden, dat het alles maer enckel veynfery, en hy geenfints de Vader van die genoemde Infante was.

Ongods-
dienftig-
heydt
des Ko-
ninghs.

Hy beftont oock fijn Galanteryen en ongebondentheden, omtrent geestelijcke Dochters te plegen, om te beter tot fijn wil te geraecken, maer door een flagh van een andere goddeloosheydt, deden hun Kercken openen, om daer Comedien in te vertoonē, maecte de Chooren tot Schouwtoonelen, en de Sacristie of plaets van het Heylighdom, het vertreck om de Speelers in te kleeden, en begingh veel andere ongodsdienftigheden meer, toonende, dat hy Godt noch menschen achte.

Sijn
houwe-
lijck.

Wy fullen eyndelijck al de rest met fijn woesten handel tegen fijn Broeder overstappen, en om tot een eynde te raken, en de rest tot andere gelegentheden te bewaren, seggen, dat ondertusschen fijn houwelijck met Madame d'Aumale gemaect en bevordert wierdt. De Fransē drongen dit Houwelijck seer aen, op hoope daer door hunne Reeckeninge in Portugael te vinden, en dat de Koningin het humeur van een Koningh na haer Interesten sou voegen, maer tot noch toe hebben sy daer weynigh van gehadt, niet meer als zy liefde of plichten van den Koningh gehadt heeft, die van de eerste uur aen dat hy haer ontmoete, wel toonde watter van hem te wachten stondt, gelijk hy oock geduurende fijn leven en bywooninge haer meer als eenmael foodanige bejegeningen getoont heeft, dat deselve van geen gemeene slagh van Vrouwen, ick swijge van een Koninginne, en een Vrouwe van foodanigen staet buyten dat, te verdragen stonde. Vorder van fijn echt-scheydinge ter oorfaeck van de bekende onbequaemheydt van fijn Persoon, van fijn affetten van de Kroon, en vervoe-
ren

ren naer Tercera, en voorts van des Coninginnen huwelyck met de Prins Don Pedro, kan in een bysonder Tractaet en verhael, gelesen worden, en sal misschien by andere gelegentheydt noch wel eens gesproocken worden. En ick sou Messieurs daer dit verhael niet van hebben ghesdaen, ten ware my ter oorfaeck van Laufun dese Conti in den sin gheschoten was, en daer mede.

Pasq. Dixi. Wy bedancken u evenwel daer voor, Heer Mercurius, en hoopen noch eenmael de rest té weten. Maer het geen gemeenlyck by alle menschen het eerste is, daer men na vraecht, wanneer men vreemdt in eenigh gewest komt, dat dunckt my hier by ons het laetste te zijn, namentlyck dat wy als Vreemdelingen, onsen Broeder *Le Galand* afvragen, hoe het al met sijn gesontheydt staet; wat hier al omgaet, en diergelijcke nieuwsgerigheden meer.

M. G. Wat sou men daer al veel na leggen en vragen, ick kan daer met drie woorden wel op voldoen, als ick van wegen het eene segge, dat ick kael en gesont ben, en dat het eerste merkelyck staet te vermeerderen, en het laetste te verminderen, ten minsten indien'er geen beter tijdingh komt.

Merc. Of is het ghelijck ghy my geschreven hebt, dat de Novellisten u nu soo seer niet achter aen loopen, om dat ghy hen de Muts met sulcke schoone Nouvelles niet meer vullen kondt, gelijk als ghy voor desen wel hebt kunnen doen, wanneer ghy sulcke Ample Registers van des Konings troepen, en de Oversten diese geleyden, wist voort te brengen, en in eenen adem, by na de gantsche wereldt der Coningh in den schoot storte.

M. G. Heb ick daer ſulck een grooten ongelijk in gehadt, en waren de Troepen van ſijn Majesteit foodanigh niet, als menſe beſchreven heeft.

Merc. Waren ſijn Conqueſten ſoo voorbarig niet, als menſe heeft verſtoont, al lieper een weynigh van de Inventie der Nouvellisten onder, dat quam ſoo nauw niet.

M. G. Wy hebben al te ſamen onſe ſwackheden, lieve Broeder, en wanneer de ſaecten eenighſints een weynigh by komen, drayen wyſe liever een weynigh na, als van onſe kant, ſonder my daer by te vergelijken, de grootſte Schrijvers van onſe en voorige tijden hebben hunne dwalingen gehadt, en die onberispelijck ſchrijft ſtaet noch geboren te worden. Ondertuſſchen hebben deſe Wapenen, daer ghy ſoo verachtelijck van ſpreekt, gediend om de opgeblaſene Hollanders een weynigh te vernederen, en hun onverdraeghlijcke hoogmoet te dempen.

Pafq. Oock om hen wat wijſer te maken, en beter hun Vrienden uyt hunne Vyanden te leeren kennen. *Piſcator ictus ſapit.* Ick voor my oordeele dat die Natie, niet tegenſtaende haer groote ſchade, hier noch al veel by ghewonnen heeft.

*Hoc Mulcens queſtus Fabius deſorme ducebat
Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira.
Adverſus etenim frangi non eſſe Virorum,
Qui Martem inſcribant genti, non poſſe dolores
Coudere & ex pœna ſolatia poſcere luctus.*

Dat is:

Hier mee wiſt Fabius te trooſten ſijn verdriet,
En achtet onder de betaemlijckheden niet,

Sich

Sich over nederlaegh of slaggh of stoot te quellen ,

Sich te bekommeren wat Vonnis 't Volck magh vellen.

Het was geen Mannen doen , door leet of tegenspoet ,

Te lijden sulck verval in wijsheydt of in moet ,
Die 't onheyl wijt het Volck , en d'Overslaggh van 't strijden ,

Niet wijsljick weet het leet te decken van sijn lijden.

Noch uyt het ongeval en straf , voor al sijn leet ,
Heylsame Medicijn en salf te trecken weet.

Sulcke Liedden hebben voor desen wel eens onder gelegen , die daer na hunnen overwinnenden Vyandt wel eens den voet op den Neck hebben weten te krijgen. Alle loop heeft sijn wederloop , het is seker dat het soo met de Heerschappyen gaet , hebben de Hollanders een goede Clysteringh gehadt , sy zijnder lichtelijck al veel vuyligheydt door quijt geworden , het magh hen een weynigh verfwacken , maer sy sullen daer na te ghesonder zijn. Vranckrijck magh oock wel eens toefien , of het niet op haer hoogste trap geweest is , en of het niet eens een ander sijn beurt worden sou konnen ; sekerlijck sulcke onsekere bewegingen en ongeregelde polsflaggen , en onschickelijcke reckingen en streckingen , zijn menighmael voorboden van sware siekten. Sy hebben al vry veel van hare krachten gespilt , en ondertusschen de geheele Wereldt op hunnen hals gehaelt ; sy mogen sien hoe syder dien bras weder of krijgen , indien het wel gemeent wordt , dat sy sonder kleder scheuren daer af sullen raken , & *quils en sortiront les Brayes Nettes* , Geloof ick mijn leven niet , of

ick segh dat de kaert valsch is, en dat'er geen boefje, maer wel een grooten Boef onder schuylt.

M. G. Dat dus de geheele werelt, Vranckrijck op den hals komt, als ghy segh, mochten sommige sich noch wel beklagen, die sich soo los in een anders geschil hebben gesteecken, en andere die soo trouweloos af-gevallen zijn.

Merc. Weet ghy wel wat men segh,

Non rata fides, ubi jam melior fortuna ruit.

De trouw en heeft niet daers' ons oogen door bekoort,
Wanneer het wangeluck de goede standt verfloort.

En denckt ghy niet dat Engelandt vermoeyt is geworden, een Slavinne van een anders Staet-sucht te zijn, en dat hy sagh dat het tijdt was, na haer eygen beurs te tasten, daerse sagh dat eens anders gestoolen wierdt, hy heeft maer te langh voor het kindt ghespeelt, en moet eens toonen datse niet heel geck is. En wat die andere aengaet, die ghy segh, dat sich soo lichtveerdigh in den Oorlogh hebben ingewickelt, ick weet'er niet een, die het sijn naeste Interest niet is.

M. G. Dat sou my wel eens lusten te hooren.

Merc. Lust het u te hooren, ick sal het u seggen: Daer zijn twee beweegh-redenen van een strijdigen aert, die de Christen-Princen moeter aen-manen, om de Wapenen in de handen, en de saeck tegen Vranckrijck op te nemen. d'Een is belangh van Staet, d'andere een nauwe verbintenis van gerecht en billijkheydt. d'Eerste raeckt in het algemeen al de Potentaten en machten van Europa, de tweede, raeckt alleenlijck

Geene-
ne be-
langen
van de
Chri-
stenhey

lijkenige in het bysonder. d'Een hangt aen hun voorforge en voorlicht, en wijs beleydt, d'ander is aen de plichten van hun welstandt, de grondt Wetten van hunne staet, de vrede Contracten, Guarantien en versekeringsen, en een wederzijdtsche bandt, die al de Leden van dit groot lichaem te samen verbindt, die al haer groote en mogentheytt uyt maectt, en de eenige gront van haer rust en sekerheydt is.

tegen
Vranck-
rijck.

Bonclier
d'Esiat,
&c.

Wy sullen van het eerste onsen aenvangh maken; als algemeender zijnde, en voor tegenwoordigh in de Wereldt van het meeste belangh, en hier door sullen wy ongevoeligelijck tot het tweede gebracht worden. Hier komt ons dan ten eersten voor, het recht der Volckeren die een yeder gemeen is, en te verhinderen, dat men geen maximen in de wereldt invoert, die al de menschelijcke bywooningh in de wereldt verhinderen; en de onderlinge ghemeenfaemheydt, soo gevaerlijck als die van Leeuwen en van Tygers maken: Voorts komt het hier aen op het beschermen van de openbare trouwe der Tractaten en onderhandelingen, tegens de bedriegeryen van eygenbaet, en het recht der Wapenen te behouden, in de regulen en formaliteyten, die de toestandt van alle Volckeren heeft vast ghestelt; en van de oogen der Christenheydt alle ergerlijcke Voorbeelden te weeren, die door hun gevaerlijcke gevolgen, de swackste ten believen van de sterckste soudens stellen, en overgeven, en het geweldt alleenigh tot Scheytsman van alle geschillen soudens stellen. Het komt oock aen om de loop van een snel vlietende Waterstroom te stutten, tegens het dringend geweldt, van het welke de vrede, Houwelijcks-verbonden, Eeden, Bloedt-verbantscap, hen vrienttschap, geen vaste Dijk-

Gron-
den van
't geschil

ken of Dammen genoegh kunnen zijn. Het komt oock aen om het gemeene Bollewerck te verdadigen, en dat teghens een woest besluyt, die anders geen oorfaeck heeft, als een onverfadelijcke drift tot landtwinningh en conquesten, geen ander eynde als Heerschappy, geen andere middel daer toe, als de Wapenen en heymelijcke onderhandelingen, geen andere bepalinge als die de Luck-vrouw, wil voorschrijven. Eyndelijck, het komt hier aen op het beslochten van het nootlot van geheel Europa, en het Vonnis van haer vryheydt of slaverny te vellen.

Martial.
lib. 2.
Epigr.

*Reges & Dominos habere debet,
Qui se non habet: atque concupescit
Quod Reges domnique concupescunt.*

Hy zy een anders Slaef, die sich niet kan bestieren,
En voege sich gheheel, na Vorsten hun manieren,
En neme voor sijn Wet, dat Vorst of Heer getiect,
Die tijdt van redderingh, en goede kans versiet.

Uyt-
breyding
der sel-
ver.

Sedert dat het Huys van Oostenrijck tot die hoogen trap van Eere is gekomen, die de oogen van de af-gunst soo seer gequetst heeft, sag men in het herte van Vrankrijk het verderffelijk zaed van die ongerechtige na-yver uyt spruyten, die naest eenige jaren, alle het jammer en het verderf in Christenrijck veroorsaeckt en te wege ghebracht heeft. Het voorname Spel van de Franschen is geweest, dese hare jealousy en na-yver over al uyt te spreken, en hare af-gunst selfs besmettelijck te maken, vertoonende alle andere

andere Vorsten de macht van dat Huys, gelijk een verschrikkelijk gedierte dat al gereet stont om hen te verslinden en in te swelgen; en sich selven als den eenigen Perseus, die het gebonden en opgeofferde Europa voor de woedende raserny van dit voorgebeelde schrickdier machtigh was te bevrijden, dat hy hen soo afgrijpselick had geweeten af te schilderen. Maer d'ondervindingh heeft geleert, datse de macht van het Huys van Oostenrijck niet vermoedelijck gemaeckt hebben, als om de hunne te vergrooten, datse andere geen vrees voor het selve gemaeckt hebben, als om sich selven in noodtwendigheyt te brengen, en noodigh te maken, en hun bescherminge de selve noch hebben opgedragen, als om hen ten laetsten meester te worden, en hen tot werck-middelen van hun eynde te maken.

Loos-
heyt der
Fran-
ren
regen
het Huys
van Oo-
stenr-ijk.

Veele zijnder blindelinghs in die lagen gevallen, en om een ingebeelt gevaer te schouwen, in een waerachtige gestort. Dese konst is soo geluckigh in gevolgh en uytflagh geweest, dat een groot deel van Europa sich tegen de dapperheyt en het goet geluck van Carel de Vijfde, in het harnas gestelt heeft, en de kloecksinigheyt van sijn opvolger Philippus de tweede, naer alle vermogen den voet dwars geset heeft; en al dese beweeginge was op een eenige gront van Staet geveest, die de Fransche kluuyvers met een bysondere nadruck, hebben getracht vast te leggen. *Namentlyck dat'er twee Machten in Christenryck zijn, die als de twee Polen en aspunsen moeten worden aengemerckt, van de welke al de invloeyingen van Vrede of van Oorlogh, op de andere Staten neder vallen.*

Hier uyt treckt men dese gront-regel om de bestellingh der andere Vorsten na te reguleeren;

dat hun voorname belangh is, de balance tuffchen dese twee groote Monarchyen soo evengelyck te houden, dat d'eene, het zy door handelingen, of door de Wapenen, niet merkelyck den ander te boven gaet, en dat in die gelyckmatigheydt alleenig de rust op seeckerheydt van al de anderen bestaet, dese laet niet seer heylsaem te zyn, en indien de selve met alle moedigheydt, toeverficht en kennisse altoos was gepractiseert en gebruyckt geweest, Europa sou tegenwoordigh een diepe rust en stilte genieten, en genoeghsaem bevrijdt zyn van dese verderflijcke moeylijkheden, die het nu soo lange gequelt en afgemat hebben: Maer veele hebben sich door een valsche stellingh bedrogen, dat de aenſlagen en macht van Spangien veel onſaglijcker als die van Vranckrijck zyn; en datse derhalven door dese selve regel van staet gehouden waren hun tegenwicht tot voordeel van dese laetste by te brengen.

Maer het is lichtelyck te gelooven dat'er tegenwoordigh seer weynigh gevonden worden, die, in aenmerckinge van de menighvuldige uytſlagen, resolutien, veranderingen, mencees en beitelingen, die naest eenige Jaren in Europa voorgevallen zyn, nu het tegendeel niet klaerlyck genoegh bemercken, en datse t'eenemaal van den wegh der reden afgedwaelt zyn geweest. Maer om dese saeck, in hare oorspronck en alle haer omſtandigheden wat nader te onterſoeken, is het noodigh de staet van het huys van Oostenrijck in haer hooghste luyſter, onder den Keyſer Carel de vijfde en Philippus de tweede, en hunne maximen en staets regulen, cenmaal te vergelycken met den tegenwoordigen staet, en wiſe van doen van Vranckrijck, en men sal klaerlyck bekeunen, door dese vergelyckinge, dat

dat al het geene men van het Huys van Oosten-
rijck, in die tijdt heeft mogen vresen, men met
veel beter reden tegenwoordigh van de Staet
van Frankrijk te vresen, en voor te komen heeft,
indien men anders de rechte gronden van een
goede en staetkundige voorsichtigheydt begeert
te leggen, en daer op te bouwen.

Verge-
lijckinge
van bey
de Rijk-
ken.

Men moet dan voor eerst aenmercken, de
geleghentheydt van d'een en d'andere Monarchy,
de aert en natuur der Vorsten, die de selve yeder
beheerschen, benefens die van het volck, voorts
de maximen en regulen van hunne Regeeringe,
en de omstandigheden van hun voorigen en te-
genwoordigen handel. Welcke dingen wy maer
sullen kunnen naer hun wesentlijckheydt aenroer-
ren, latende de gevolgen aen u oordeel.

De Monarchie van Spangien, is een groote
gevaerte en wercktuygh, dat niet lichtelijck kan
om ver geworpen worden; maer sich oock met
al de noodige beweeghlijckheydt en geswintheyt
niet beweegen en roeren kan, om yets buyten
haer aen te vangen, de geleghentheydt van dese
Monarchie is seer voordeeligh tot haer verdedig-
ginge, zijnde beschut door de Zeen, en de Py-
reneesche gebergten, maer de selve is weder seer
ongeleghen om andere aen te tasten, door gebrek
van goede verbintenis tusschen haer Ledema-
ten, die geen gemeenschap, als over groote tus-
schen spatien van de Noort en Middellantsche
Zeen met malkander kunnen hebben; die des-
sels aenvangfelen, alle geweld van de tijdt, en de
onstantvastigheydt van foodanigh een Element
en Hoofst-stoffe, op het welke men nimmer-
meer eenige vaste of goede verseeckeringe kan
stellen, of maet nemen. De vereeniging van
het Keyzerrijk met de Kroon van Spangien,
in de persoon van Karel de Vijfde, was eerder

Gele-
gent
heydt van
Spanjen.

een veranderingh van het befluyt van fich te vergrooten, als een aenwas van haer macht.

Hy eygende fich met het Rijk al de gefchillen van het Rijk, over de Godtsdienft, en over de Staet, die in die Conjunctione en t'samenloop der tijden ontftaen waren toe, en waer aen hy gehouden was, het grootfte deel van fijn forgen en macht te befteden, en om kort te gaen, defe foo groote Monarchie fcheen alleen daer toe opgerecht, om een Bolwerck tegen de Turck in Hongaryen en in Italie te zijn, maer de gebuurfchap van defe machten, met de welcke fy omcingelt is, zijn weder een fterke hinderpael voor hare aenflagen; indienfe de felve te groot wil maken.

Vorften
van Span-
gien.

Wat de Vorften aengaet; hun aert komt met de gelegentheydt van hun Rijk volkomentlijk over een. Sy zijn van manieren goedertieren en genegen tot de werkingen van de deught, en indienfe in eenige faecken buyten-fpoorigh zijn geweest, het zelfde is altoos in een goedaerdigheyt geweest, ten minften dit seggen de voorftanders van dat huys Carel de Vijfde beminde de edele roem en glory, maer hy had foo weynigh staetsucht, dat hy het Koninckrijk fijn Broeder en al fijn andere Koninckrijcken fijnen Soon over droegh, hoewel men anders gevoelt, en ghy Franschen oordeelt dat het gefchiede om de ryfende macht der Franschen niet te gevoelen, maer of ghy aen die en de Spaensch-gefinde aen defe zijde een weynigh uyt fpaten, dat neemt of fijn wijsheyt of matigheyt van fijn gemoet niet wech, dat is ten minften seecker, dat hy fijn overwinningen met fulk een matigheyt gebruyckt heeft, dat hy daer weynigh ander voordeel uyt trock, als de eer van overwonnen te hebben, en het genoeg van
fijn

sijn Rijcken beschut en bewaert te hebben. Philippus de Tweede, naer de toestandt van de Fransche Schrijvers, en voornamentlijck den Hartogh de Rohan, had gantsch geen genegentheydt tot de Wapenen, en heeft deselve oock noyt op-genomen, als tot sijn bescherminge, of nootzakelijck belangh, om die te vernederen, die tegen hem opstonden.

Het is nu een wijze van twee onover-een-komende en Incompatibile saecken over een te willen brengen, hem op eenen tijdt te vertoonen, een Vyandt van de Wapenen en Oorlogen, en vierigh naer Conquesten, en het winnen van Heerschappy. Sijn Opvolgers zijn altoos van sulck een bekende sachtmoedigheydt geweest, dat hun wackerheydt sich noyt aen het oogge van de wereldt sou gheopenbaert hebben, indien de nootwendigheydt van hun eygen verdediginge, hen niet opgeweckt en genoegh als gedwongen had, sich selven voort te stellen. Het ^{Het Volk} Volck van dat Rijck en andere Rijcken, die on- ^{van Span-} ^{gien.} der de selve Kroon staen, zijn van naturen genegen tot de rust, en Vyanden van alle nieuwigheden, wel te vreden met hun tegenwoordigen Staet, sonder eenige drift of genegentheydt te hebben, om hun Nageburen te ontruffigen. Maer indien wy aenmercken, de regulen die dese groote Princen hebben gevolght, sullen wy bevinden, dat de voornaemste, aen dewelcke fy sich het aldermeeste gebonden hebben, t'eenemael strijdigh zijn, met die van alle Conqueranten en Heerschappy-foeckers.

M. G. Laet ons dat eens hooren.

Merc. d'Eerste van dese maximen en grondregulen is, onschendtbaer sijn trouw en woordt ^{Span-} ^{gien} te houden, omtrent alle handelingen en publijck- ^{houden} ^{hun be-} ^{loften.} ke Tractaten; dewelcke krachtige breyelen en ^{toomen}

toomen voor staetsuchtige Vorsten zijn , en die niet voor hebben als hunne Landtpalen uyt te breyden , en groote verhinderingen aen het voortsetten van hunne aenlagen zijn , makende hen *bongré malgré*, Slaven van hun woordt, *Esclaves de sa parole*. Men sal niet bevinden in het gantsche beloop van het leven deser Oppervorsten , zedert de tijdt van Carel de Vijfde , tot nu toe , dat sy oyt gebroken , selver oyt vermindert of ghequetst hebben , eenigh Tractaet of onderhandelinghe , diese hebben op-gerecht ; noch selver eenigen Oorlogh , tot uytbreydingh van hunne Landtpalen aengeheven hebben.

Sijn
Godts-
dienfig.

De tweede is het belangh van den Godtsdienst boven dat van staet te stellen ; het geen regelrecht tegens de Conqueranten en staetsuchtige Vorsten strijdt ; die looslijck alle soorten van Godtsdiensten en Secten , tot hun ooghwit werten te gebruycken.

Dienen
sich niet
van hun
overwin-
ningen.

De derde is, dat sy sich niet dienen van hunne overwinningen , en het voordeel van hunne wapenen , noch van die van hunne verwanten. Men sal niet vinden in al de daden van die twee groote Monarchen , datse oyt eenige van hunne Conquesten of gewonnen plaetsen , tot hun bysonder gebruyck hebben bekeert , behalven het geene hen door gerechtige opvolginge mocht toebehooren.

Regeren
na de
Wetten.

De vierde is datse regeeren volgens de Wetten , en hun Onderdanen , in het volkomen en vredigh besit van hunne voor-rechten en Privilegien soecken te laten , het welcke onder de Conqueranten en Landtwinnaers voor een wesentlijcke misflagh tegens hunne *Politique* gronden sou geacht worden , die boven alie saecken vereyschten, dat sich de selve absoluyt en volkomentlijck tot hunnent over hunne Onderdanen stellen ,

stellen, en al de banden van huysfelijkke Wet-
ten verbreecken, die hun werckingen en des-
seynen buyten het Rijck verhinderen en tegen-
houden kunnen.

De vijfde is, noyt eenige verwantschap, li-
gue, of commercie, of vrede met de algeme-
ne Vyandt van de Christenheydt te maecken,
komende weynigh over een met het besluyt van
sich Meester van geheel Europa te maken, den
haet van den Beheerscher van Asia op sijnen hals
te dragen: Voegt by alle dese dingen, een rijpe
omsichtigheydt, die sy in al hunne raedtslagen
toebrenghen; dat hun resolutien en besluyt te
langhsamer, en min werckelijck maeckt, als
een Conquerant dienstigh is, die meer aen de
fortuyn als aen de voorfichtigheydt moet geven.

Maken
geen ver-
bondt
met ge-
meene
Vyanden

Zijn
traegh in
het raet-
sacken.

Nempe per hos etiam fortunæ injuria mores

Regnat, & incertâ est hic quoque nixa rota.

Hic quoque sentitur, ne quid non improba carpat

Sævit, & injustum jus sibi ubique facit.

By dese zeden vindt Fortuyn haer Heerschappy,
En haer onseker radt rolt oock op dese zy.
Hier geeftse haer bloot, en woed om dit of dat
te plucken,
Een ongerechtigh recht te vinden, wil het luc-
ken.

En dit is het gheen waerom oock een seker
vermaert Schrijver, onder de Franschen seyde:
Indien het waer was dat Spangien na de algemeene
Monarchie staet, sou by haer raden van den Heer
daer boven een schortingh van den laetsten dagh te
versoecken. Willende betekenen dat hare raedt-
sagen te langhsaem en te onfichtig zijn, om
foo langh de Wereldt te staen heeft, daer toe te
geraken.

Gele- Vranckrijk in tegendeel is een Koninckrijk ,
gen. eyt dat al sijn deelen by een heeft , overvloeyende
van van Menschen , kloecksinigh in koophandel ,
Vr. nck. van Menschen , kloecksinigh in koophandel ,
rijk, dat met haer Bagatellen en Modensch goetje ,
het gelt van alle andere Volckeren , weet tot sich
te trecken. Dat treffelijke Havens op de Oceaen,
en Middellantsche Zee heeft , en geen naburige
Macht van belangh heeft , dat het te vreesen
heeft , als alleen het Huys van Oostenrijk.

De aert en nature van dit Volck , is van na-
ture tot de Wapenen genegen.

M. G. Soo is het in der daedt , en daer dragen
Aert der wy moedt op , *au despit de tout le monde.*
Fran- schen.

Merc. Sacht sacht , dat is wel.

Pa/q. Dat wordt hier immer geseght.

Merc. Het is vol vyers , ongerust , Vriendt
van alle nieuwigheden , begeerigh naer Con-
questen , vaerdigh , werckelijck , en buygh-
saem tot alle slag van werckmiddelen en expe-
dienten , die het oordeel tot sijn eynde en oogh-
wit te kunnen strecken.

Maxi- De Maximen van hun bestieringe , volgens
men van het geene men uyt hun voorgaende beleydt van
Vranck- saecken en Conduyten kan begrijpen en besluy-
rijk. ten , uyt hunnen tegenwoordigen handel kan
vast stellen , en uyt hun eyghen Schrijvers by
brengen , zijn de volgende. Eerstelijck altoos
den Oorlogh buyten hun Rijk te onderhouden ,
en hun jongen Adel op kosten van hun Nage-
buren te oefnenen. Dese Maxime en staets-regel
is seer politijck en staetskundigh , en bysonder-
lijck gepast op haer nuttigheydt , maer seer on-
gemackelijck voor al de Nageburen. En in der
daedt het staet vast , dat de natuur van dat Volck
niet verdragen kan , langh in ledigheydt en stil-
te te zijn. Daer moet voetsel voor dat vuur zijn ,
en indien men het niet van buyten weet te krij-
gen,

Hun
Oorlogs-
rust.

gen, moet het van binnen ghesocht worden. Men moet noch by dese natuurlijke neyginge voegen, de gewoonte van de meeste van haer Provintien en Landtschappen, en de bysondere dispositie en gestalte van de doorluchtige Huysen en Geslachten, die soo veel voordeels aen de Eerstgeborene geven, datse by na niets aen de Cadetten en Jongerslilgen laet, als de wackerheydt van den Degen. En ghelijck sy sich niet of weynigh in de Litteren oeffenen, en hun staet en conditie hen niet toelaet sich tot eenige Mechanique konsten en handtwercken te voegen, soo is voor hen niet overigh als d'Oorlogh en Filoutery of

M. G. *Verd & blen Monfrere*, ghy sult weer beginnen.

Pasq. Wat valt hier te beginnen, men moet de waerheydt spreken.

Merc. Die magh onse Galand niet hooren, schijnt het wel, *tout beau, tout beau*, het sal soo qualijck niet uytvallen. Hier van daen komt het dat Vranckrijck gevult is, met een jonckheydt die soo ledigh als oplopende van sinnen is (gelijck als hier by exempel onsen *Monfr. le Galand*) vaerdigh om alles te ondernemen, en die oeffeningh soeckt ten koften van een yeder wie het oock magh zijn. De vryheydt diese voor desen hebben gehadt, hun gal allesints uyt te braken, en na de ydele roem van hunne duellen en querellen te loopen, is hen voor tegenwoordigh door rechtmatige Placaten en Edicten verboden. De kleyne kunsjes van seltery, door de welke sy sich andersints wisten te behelpen, om van de bedelsack bevrijdt te zijn.

M. G. *Le Diable*. ick moet'er selfs om lacchen.

Pasq. Ja lacht daer liever om, het sal best wesen.

Merc.

Merc. Zijn hen tegenwoordigh feer strengelijck verboden : Maer ter felver tijd, wanneer men hen alle wegen benēemt om hunnen aert en hun Vaderlandt te plāgen, hebben de Staetsmānnen van Vranckrijck dienftigh geoordēelt, fich een anderen wegh te openen, om fich van dat vuur te ontlāften, dat hen anders hun ēygen ingewant zelfs verteeren fou.

Financie Vorders dewijl de groote inkomsten van dat Rijck, beftaen in de beurse van het gheemeene Volck felve, en dat men de groote fchattingen en laften, foo wel in tijden van vrede als van oorlogh kan eyschen, sonder veel ongenogen te verwecken, is het nodigh het felve te voeden met de hoop, en rōock van een deel nieuwe Conquesten, en altoos prætexten en voorgaven te vinden, om geduerigh in de Wapenen te blijven, en met geweldt dat Konincklijke gefagh staende te houden, dat fich alreets foo verre buyten de palen van hunne Fundamentale en grondt-wetten uyt gelaten heeft.

Gelijck het hen onmogelijck is, om al de Vorsten en Grooten van het Rijck te voldoen, en dat zedert de Regeeringe van Hendrick de Derde, sy tot een Regel van hun handelingen en Conduyten genomen hebben, hen foo veel te verkleynten en verminderen als hen mooghlijck is, is het hen ten uystersten dienftig, hen gedurigh in den Oorlogh, buytens Landts te houden, om hen door die verderffelijke oeffeningh te met te consumeren en te vernietigen.

Hun tweede maxime is fich in alderhande handelingh, rechts of slincks in te drayen, en fich over al als Scheyts-lieden *a vive force* zelfs met kracht en geweldt in te dringen, 't zy met

De Fran-
fchen

vriendfchap of met dreygementen, sy moeten

over

over al een veer van hebben. In al de voorgaende en tegenwoordige getchillen heeft het hen noyt ontbroken zijde te kiezen, daer is noyt geen onluſt tuſſchen Vorſten of Staten gerefen, daerſe geen belangh hebben geweten voor hen in te vinden, en noyt heeft eenigh Volck de minſte gelegentheydt getoont tot wederſpanningheydt en moetwil, of ſy hebben ſich daer terſont mede geweten te bevrienden. Maer d'ondervindinge heeft gheleert, datſe ſich noyt in eenigen Oorlogh hebben geſteecken, als om de ſelve te meer op te blaſen, noch in eenige Vredehandelingh als om daer een Appel van nieuwe tweedracht in te werpen.

Het ſou overtolligh zijn daer al de Voorbeelden van by te halen, dewijl daer niemandt ſoo ſlechtelijck in de oude geſchiedeniſſen en hiftorien ervaren is, die deſe waerheydt niet bekenen moet; dewelcke door de tegenwoordige bekende leerſtucken genoeghſaem beveſtigt worden. Wat hebbenſe in de laetſte onluſten van Duytſlandt gedaen, als (na datſe ſich terſontd, onder ſchijn van beſcherminge, en duylent ſmakelijcke proteſtation en betuygingen, dat ſy voor ſich ſelven niets begeerden, maer alles tot voordeel van hun Verwanten wilden uytwercken, ingedrongen hadden, na dat de ſaek op een fluyten gekomen was) Elſas van het lighaem des Keyſerrijcks af-geruckt hebben, en dat met de ſelve konſt, waer mede ſy, onder de Regeering van Hendrick de Derde, drie Biſdommen daer van af-polden.

De derde maxime der Franſchen is, voor een algemeene regel de Intereſt en het belangh van de ſtaet te hebben, ſonder dat de trouwe omtrent de Tractaten, of de welſtandt van den Godtsdienſt, of het verbandt van bloedt, en de

Intereſt
ſtelt de
Wet in
Vranck-
rijck.

kracht

kracht van vriendschap, hen een ander regel kan voorschrijven. Geleijk oock de Hartogh de Rohan, in sijn gantsche werck als een gront-regel stelt, *dat de Princen het gebiedt over het Volck, maer d'Interest dat over de Princen heeft.* Al het geen de Turcken in Christenrijk, zedert Francois de Eerste, tot dese tijdt toe gedaen hebben, zijns aen de Kroon van Vranckrijk verschuldicht, en de verbintenis die de selve met de Ottomannische Poorte geduerighlijck heeft onderhouden, heeft daer de voet toegegeven, streckende tot voordeel van die Barbaren, al de krachtige dierversien en afleydingen, die sy t'haren believen tegen hen hebben weten aen te wenden, die iets tegens de selve hebben willen ondernemen, alleen om de Wapenen van dese algemeene Vyanden voort te setten. In een woordt tot voortsettinge van hun Monarchie toonen sy datse alles voor allen zijn, sich niet ontsiende de Kercke, daer sy belijdenisse van doen, op het alderuyterste te bedroeven, van welke faeck vry meer sou kunnen gesegt worden, als de tijdt en plaets toelaet.

Twist
zayen
der Fran-
schen.

De vierde maxime en grondregel is, al de vreemde Staten en Heerschappyen geduerighlijck in verwarringe en verdeelingh te houden, of die in eenigen Oorlogh in te wickelen, ghelijck Engelandt, het Keyser-rijk, Italie, Deenmarcken, Spangien daer van droevige Voorbeelden hebben gegeven, als mede Polen, en de Staet der Vereenighde Landen, meer als eens gheproeft hebben, en noch daer van de smaeck niet quijt zijn.

Al dese maximen en grondt-regulen zijn de Conqueranten en Landt-winnaers eygen; en ongetwijffelde tekenen van een onmatige begeerte en besluyt, van over langen tijdt op het getouw

getouw gestelt. De Voorfaten van den Alderchristelijcksten Koningh, hebben dese Webbe niet kunnen af-weven, om dat de borgerlijcke Oorlogen, de macht van Spangien, en de gherechtige bepalinge, die als doe het Konincklijke geslagh hadde, krachtige hinderpalen tegen desen loop waren. Maer tegenwoordigh, wanneer sy in hun Rijk een volkomen Wet ghestelt, al hunne Onderdanen soodanigh onder de knie, en de vreemde Staten in verwarringh gebracht hebben, was voor heen hen niet meer van noden, als Spangien te overwinnen, om over hun verval tot het besit van al de andere Staten over te stappen, om daer toe te komen, moest men noodtsakelijk die Monarchie in de slaep wiegen, en dat door versekeringsen van Vrede, den Oorlogh met Portugael gaende te houden, om dat Rijk, alsoo met een langsaem vuur te doen verteeren. Men moest oock den Oorlogh tusschen Engelandt en Hollandt bevorderen, om de handen ruym te hebben, tot het aentasten van de Spaensche Nederlanden, terwijl de twee machtige Staten vast besigh waren met malkander te verderven. Men moest verdeelingen in het Rijk veroorsaken, om oock aldaer geen Vyanden van daen te krijgen, en door opgemaecte verstandelingen alle ophevingen van onderstandt onder de voeten te werpen. Men moest oock krachtige factien en zijdigheden in Polen verwecken, om al de Vorsten van het Noorden in twijffel, en een goet gedeelte van des Keyfers macht, tot bewaringh van sijne Frontieren te houden. Men moest om sich ontijdigh in het stuck van de Godtsdienst te toonen, somwijlen den Keurvorst van Mentz de handt bieden tegen die van Erford, en somwijlen weder den Paltz-graef tegen die van

Mentz, en soo oyer al sijn voordeel doen, met in een ander troubel-water te visschen. De kunst en diese oock met de Hollanders en Engelschen gespeelt hebben, zijn mede te aenmerckelijck om voor by te gaen.

Handel der Franschen met de Hollanders in de voorgaenden Engelschen Oorlogh

Vranckrijck uyt kracht van een Tractaet van Guarantie, en verskeringgh, met de Heeren Staten van de Vereenighde Landen ghemaect, vandt sich, na veel ydele instantien en aendriften van de selve gedaen, eyndelijck door sijn eygen belangen geparft, eenigh gelaet te toonen, hun bescherminge tegen Engelandt aen te vaerden. Dit Tractaet van Guarantie over en weder begrijpt onder andere voorwaerden, uytdruckelijck, dat de Geallieerde, niet kosten handelen, veel min komen tot besluyt van eenige vrede of bestant, sonder toestant van de andere Party, met hun gemeenen Vyandt, *noch sonder te besorgen deselve voldoeninge, voor sijn Geallieerde, die hy voor sich selven sal verkrijgen.* De Staten van de Vereenighde Landen, hebben sich seer beswaerlijck tot dit verbandt begeven, en niet tegenstaende, de slechte volkomentheyt van het beloofde onderstandt van Vranckrijck tegens Engelandt, en de merckelijcke voordeelen die sy konden krijgen, wanneer sy genegen waren, bysonderlijck te handelen: hebben sy evenwel noyt na eenige voorlagen van dien natuur willen luyfteren. Vranckrijck in tegendeel, heeft altoos een openbare onderhandelinghe met Engelandt, door middel van den Graef van St. Albans gehouden, en op het wetige vermoeden, dat dit geduurigh gaen en komen, de loop en herloop van de Couriers, die gestadigh van Parijs na Londen, en van Londen na Parijs gingen, heeft het Fransche Hof hen soo authentijckelijck en krachtigh, hun trouw

trouw bevestigt, en fulcke positive en vaste verzekeringen die Staet ghedaen, datse na geen voorflagen van vrede, als in de gemeene vergaderinge, van al de Geallieerden hebben willen luyfteren. Ja de Franschen quamen soo verre, dat men de Graef d'Estlade ordonneerde, dat in gevalle men hem in het geene, hy als Ambassadeur bevestighde, geen gheloof wilde geven, hy sich van sijn Character sou ontblooten, om hen bysonderlijk, voor sijn Persoon, op sijn eygen eer en Credit, des verzekeringh te doen. Een groot gevoelen datse van het gesagh van hun Character hebben, en een groote eer diese d'Estlade aendoen, hem in sijn bysonder meer geloof toeschrijvende, in sijn bysonder als met sijn Character, en van een gevoelen makende dat hy niet bedriegen kan, als in qualiteyt en staet van Minister en Gesant van Vranckrijck.

Pafq. Ick moet bekennen dat sulcks een ongehoorde faeck is, en hebbe altoos ghemeent, dat het Konincklijk Character het woordt van een Bedienaer kracht gaf, en niet krachteloos maecte.

Merc. Neen, hier verheerlijckt de oprechtheydt van de Persoon de waerdigheyt van sijn ampt en bedieninge.

Evenwel niet tegenstaende, al dese boutades hebben sy middel weten te vinden, bysonder te sluyten (zijnde door de Engelschen lichtelijck tot dese misgreep gebracht, om hen te beter aen de handt te komen) sonder toestandt en self sonder kennisse van hunne Geallieerde, sonder dat'er selfs eenigh gewagh van hen, noch van hun belangh, of eenige reserve of relatie tot een generale en algemeene vrede gemaect wordt.

Maer dat noch het verwonderlijkste is, dat is dat na het sluyten van dese vrede, niet tegen-

staende de beloften aen de Engelschen gedaen , van geen vyandschap teghens hen te oeffenen , Vranckrijck evenwel al haer krachten ingespannen heeft , om de Vereenighde Staten te bewegen , vaerdigh hen Vloot in Zee te brengen , met beloften de hunne daer by te voegen , met hen over-een-komende van alle nodige voorwaarden daer toe streckende. Waer op het werk van Chattam gevolght is. Indien desen handel de ooggen van geheel Europa niet opent , hebben de Princen geen reden om te klagen , over al het quaedt datse van de Franschen hebben te lijdē , dewijl de selve soo sorgvuldigh zijn , niet een cenigh bedriegerytje verborgen te houden : hoedanigh sy sich vorder in desen laetsten Oorlogh weder voor Engelandt , tegen Hollandt gedragen hebben , wist het Boots-volck selve wel te seggen , soo dat het blijckelijck ghenoegh is , dat het Engelandts schoon aensicht niet is , dat de Fransche Kroon sich soo vast aen hen heeft doen houden , maer alleen , om met haer Pooten de Castanien uyt het vuur te halen , willen sy branden , sy mogen , terwijl sy van die kant het Spel veylighjes aensien , en aen de andere kant , met duysent andere bedriegeryen hun personagie speelt. Maer daer hebben andere gehoegh van geseght.

M. G. Ick ben seer verwondert van foodanigen Tael van des Koninghs Ministers te hooren , welke trouw en wackerheydt tot voortsettinge van sijn Majesteys belangen , neffens de gemeene welstant noch noyt , of by sijn Majesteyt , of by den Raedt , mijns wetens in eenigen twijffel getrocken is.

Merc. Swijght stil , swijght stil , *Monfr. le Garland* , het werck leyt over al soo effen niet , het gaet aen beyde zijden manck , of sijn Majesteyt dient

lient ſich van ſeltſame Miniſters, of ſy verſtaen de Intentie en meeningh van ſijn Majesteit niet; altoos de uytvallen zijn geduengh anders als de woorden, Gremonville tot Weenen, een ander of Grayelle in den Palts, d'Aubrun tot Madrid, voeren een Tael dat het een ſchrick is, en al ſonder gevolgh, dat is te ſeldſaem, ſelfs konnen deſe Redenaers niet laten hun eygen Koningh door hun onverdraeghlijcke flatteryen te bedriegen, ghelijck wy in den ſelven d'Aubrun noch een verſch en levendig voorbeeldt hebben. Maer om tot beſluyt van ſaecten te komen. Alle die maximen en grondt-regelen die daer aengeroert zijn paſſen alleenigh Conqueranten; maer hun wiſe van uytvoeringh is too veel te meer te vreeſen, om datſe t'eenemael in de vaerdigheyt der beweginge beſtaet; en dat geen reden van recht of billijkheyt, noch eenige opmercking van plicht omtrent de Nageburen, en ſelfs eygene Verwanten dien loop niet vermogen te ſtuyten. Het is tegenwoordigh geenſints of de vreeſe, of de jalouſy over de macht van het Huys van Ooſtenrijck, die hem tot een voorgave in de voorgaende Oorlogen dienden, die hen tegenwoordigh op de been helpt, ſy ſouden ſich ſelven ſchamen, ſich van ſulck een belacchelijck Momaengeſicht te dienen. Sy hebben vorder geen ſtof van wegen het misnoegen der Duytſche Proteſtanten, als wel voor heen, ſy konnen nu met een anders belang hun onverſadelijcke drift van over heerſchen niet opſmucken: Men moſt den Oorlogh ſoecken ſelfs in het heylighdom van de Vrede, en de vyandſchap plaetſen op den vreedſamen Acker der Bondtgenoten. Omtrent de Spaenſche Nederlanden moſt men ſelfs de banden van een heyligh Houwelijck, en de ſchennis van heylighlijck

lijck beswoorene voorwaerden misbruycken, om de werelt wijs te maken, dat men gerechtelijck en gedwongen Oorloght, wanneer men overvalt die men van de Vrede verfekert, en de voeten vrede verkondigen, terwijl de handen besigh zijn met landtroven, en omtrent de Vereenighde Landen, waren geen andere te vinden als een opgeraep misnoegen, opgesochte actien, en sulcke pretensien en voorgaven, die sich self het papier schamen daerse op staen; en op dese voet verderft men Landen en Volckeren, rooft men Steden en Sterckte, koopt men Heerschappyen, en verdrucktmen onnossele en licht-geloovige Nageburen.

Men kan wel oordeelen by al dese voorgeselde redenen, dat dese aenslagen al vry een wijder uytbreyinge hebben, als men tot noch toe gesien heeft, dat men de Nederlanden maer aentaft, om die te gebruycken tot den wegh en den trap, om daer door op den Keyserlijcken Throon te klimmen, en dat het vorder op Duytslandt ghemunt is, als zijnde, ghelijck sy voor-geven, een oude heerschappy der Franschen, dat men niet en heeft kunnen vervreemden. Sy willen Zee-havenen in Spangien, verwantschappen en liguen, ja zelfs invasien in het Keyser-rijck, factien in Polen, Oorloght met Hollandt, breken van verbonden, steurnis van Vrede, en wat'er arghs magh bedocht werden, op het Tooneel brengen, en hebben, dat de Wereldt noch gelooven sal, dat'er geen over-heersucht in Vranckrijck, en geen gevaer in Europa is. En onse Broeder *le Galand* sou sich noch wel willen formaliseren en vergrammen, tegen die geene, die in sulck een algemeen gevaer op hun hoede zijn, en soecken by te springen die gene, sonder wiens behoudenisse sy niet bestaen kunnen.

Maer

Maer om noch in het byfonder aen te wijfen, Byfon-
der be-
lang van
het Key-
fer-rijck. waer over het Keyfer-rijck gewetticht en ghe-
rechticht is, behalven de overlaft, diefe van de
Franfchen al bereedts gheleden, en de na-yver
diefe op der felver voort-gang te nemen heb-
ben: De Wapenen aen te nemen, foo moet
men allen sien op de befcherminge van den
Bourgondifchen Creytz. Niemandt kan twijffe-
len of die Creytz is een ghedeelte van het Key-
fer-rijck, en een van de tien die dat groote
lichaem uyt maken. De Franfchen bekennen
het felve. Het is oock blijckelijck dat ghelijck
foodanigh dien Creytz gehouden is, in tijden
van noodt het lichaem onderftant te doen, en
van harent wegen, tot de nootfakelijcke Con-
tributien en belastingen is verbonden, gelijk
de Koningh van Hispanien, altoos fich felven
daer omtrent feer exact en volvaerdigh getoont
heeft, foo voor als na de vredehandel van Mun-
fter, en volgens de regel van recht die geene,
die verbonden is tot het dragen van alle belasting-
gen, moet oock deel aen al de voordeelen en
avantagien hebben, andersints fou de vereeni-
gingh van defen Circul, de vereenigingh en het
verbondt van Esopus Leeuw zijn. Maer alle de
Werelt weet dat defe Guarantié en verfekeringe
wederzijds is, en dat de felve aen beyde zijden
plaets grijpen moet; foo dat die geene, die ge-
houden is het Rijk te hulpe te komen tegen alle
en een jegelijck, oock wederom onderftant van
het Rijk te wachten heeft, tegen alle die haer
aentaften.

Het is oock blijckelijck dat die Circul door
het Munstersche Tractaet gelijk een Circul van
het Rijk, in die vrede mede beflouten is; en
dat defelve door dit influyten, het genot van alle
rechten en voordeelen hebben moet, die de an-
dere

dere Circulen of Creytzen daer uyt ghenieten, onder dewelcke de gemeene en wederzijdtsche befcherminge begrepen is. De Franfchen konnen daer gantsch niet tegens in brengen, als alleen een Artijckel dat by hen qualijk verftaen, en verkeerdelijk uytgeleydt wordt, *de mutuis hofibus juvandis* van de gemeene of onderlinge Vyanden te helpen, of niet te helpen eerder, door welck artikel het Rijk in Vranckrijk fich over en weder verbinden, de Vyanden van wederzijde, onderftant te doen.

Vrankrijk heeft voor-eerft regel-recht tegen defe voorwaerde gedaen, door de onderftandt die het felve tegen den Biffchop van Munfter en voor de Hollanders gefonden heeft, dat in der daedt, in het Landt van het Keyfer-rijck gewapender handt getreden is; en door den raedt die het felve gegeven heeft, het felve Bifdom in de kolen te leggen, het geen jammer fou geweest hebben, dewijl dat Rijk daer na noch te goeden dienst daer van getrocken heeft.

Maer om die voorwaerde te beter te verftaen; foo moet men aenmercken, dat'er beflooten is, van wegen het lichaem van het Keyfer-rijck aen d'eene, en Vranckrijk aen d'andere zijde, dat d'eene des anders Vyanden niet te hulp komen fal. Alhier wordt het Rijk met haer Ledematen, niet als voor een deel, en de Kroon van Vranckrijk voor een ander deel gerekent, alsoo dan, wanneer gefeght wordt dat het Rijk de Vyanden van Vranckrijk geen onderftandt fal mogen doen, moet sulcks van de Vyanden van buyten verftaen worden. fonder dat men daer de Leden van het Rijk mede kan meenen, als zijnde in het gemeen de felve deelen, die met die Kroon ghehandelt hebben, en aen dewelcke het gantsche lichaem befcherminge fchuldigh

schuldigh is: En indien het selve anders te verstaen was, sou men mogen seggen, en bewijzen, uyt kracht van de selve bewijs-reden, dat indien het Keyser-rijck eenige Landen van de Kroon van Vranckrijck quam aen te tasten, dat de andere Landtschappen van deselve Kroon, het geen hulp souden mogen toebrengen, sonder de voorwaerde. *De non juvandis hostibus* te verkorten. Indien Vranckrijck daer op antwoordt dat die Landtschappen, niet als een en het selfde Rijck uytmaken, kan men weder van de andere zijde seggen, dat de tien Circulen of Creytzen niet als een en het selfde Keyserrijck uytmaken, invoegen dat, wanneer Vrankrijck tegen een van die Circulen Oorlog voert, sy de selve voert tegen het geheele lichaem, en het woordt van *mutui hostes* moet niet als van vreemde en Buytenlandtsche Vyanden verstaen worden.

M. G. Waren het foodanige Vyanden niet, die het Rijck tegen de Kroon Vranckrijck bystandt gedaen heeft, namentlijck de Vereenigde Nederlanden, of sijn die mede onder het Keyserrijck begrepen. Men wil hier Vranckrijck beschuldigen van Contraventie of overtredinge van de voorwaerden, aengaende de onderstandt die Vranckrijck de Hollanderen, tegen den Bisschop van Munster gedaen heeft, en de Keyser heeft de selve in desen Oorlogh soo opentlijck tegen de Fransche Kroon by-gestaen.

Merc. Gy bedrieght u seer *Monfr. le Galand*, de Keyser heeft de Wapenen in het eerste niet op-genomen als tot voorstandt en bewaringh van het Rijck, maer van den Koningh van Vranckrijck selfs aengerast zijnde, soo in het gheheel als in de deelen, is genoeghsaem gerechtight, geweldt

geweldt met geweldt af te keeren, en oock toe te brengen, soo is dat dan soo nu als dan gheen hulp der Vyanden van Vranckrijck toebrengen, maer het Rijk selve tegen den Franschen beschermen.

Vorders indien dese Clausule *de non juvandis mutuis hostibus*, algemeen zy, en al die geene in sich besluyt, met dewelcke Vranckrijck iets te schaffen heeft, sou die Kroon soo wel konnen wercken, tegen alle de andere Creytzen, als tegen die van Bourgondien, en daer sou niet een Lidt van het geheele Rijk zijn, die eenigh onderstant van den ander te hoopen of te wachten sou hebben; maer willense die in het bysonder op den Circul van Bourgondien passen, soo mostense door het selfde Instrument bewijzen, dat hoewel de selve een Lidt van het Rijk zy, die evenwel onder het getal der Vyanden moet gehouden worden, die het Keyfer-rijck teghens Vranckrijck niet sou mogen te hulp komen, en dat de andere Circulen van dese Regel uytgefondert zijn, of datse eenigh bysonder voorrecht boven die van Bourgondien hebben: Maer noch het Vredens-tractaet, noch de Keyferlijcke instellingen, deselve van geen slechter conditie als de andere makende, ja in tegendeel die in de selve vrede en het selve recht met de andere insluytende, soo moet volgen, of dat de Clausule *de non juvandis hostibus*, over de tien Circulen moet verstaen worden, of dat Bourgondien daer van uytgefondert is.

De Keurvorsten, Princen en Staten van het Rijk weten en bekennen dese waerheydt seer wel, en de meeste zijn niet ongevoeligh, over de verachtinge, die men van hun recht en heerschappyen betoont te hebben, sy zijn oock niet blindt in het gevaer dat hen dreyght, maer zijn

zijn soo verre van de Franschen na te volgen ; en het Proces met de Executie te beginnen , datse langh genoegh gewacht hebben , dat men hen als op het hert getreden heeft , en gelijk het u nu behoort te blijcken , datse gerechtight zijn , niet alleen om Spangien , maer oock selfs Hollandt by te springen , maer oock daer-en-boven genootsaect om sich selven tegen de woefte en woelende en woedende Fransche Wapenen te verfekeren en te versetten , alsoo sal het lichtelijck wel haest blijcken , wie de Wapenen met het meeste recht heeft op-genomen , en aengevaert , wanneer een beter Rechter van het geschil de Partyen op het krachtighste sal weten te vergelijken of te scheyen : En hier mede dunckt my , dat ick onsen Broeder behoore voldaen te hebben.

M. G. Het is alleen discours-gewijs Heer Broeder , en ick heb te veel Complaisance en believentheydt om verder tegen u in te varen , als de achtbaerheydt van u Persoon en Character toe-laten.

Merc. Daer valt niet veel te seggen , Broeder Galand , de saecken leggen te klaer , en sijn Majesteyt heeft soo veel moeyten , om sijne Wapenen de rechte verwe te geven , dat al sijn Staetsmannen , hoewel sy daer over betaelt worden , met al hun Aphorismen en Syllogismen daer te kort mede schieten , ghelijck d'Heer d'Auberry blijde is , dat hy sijn penne t'huys houdt , en quam Mazarijn selve voor den dagh , hy sou'er voor sieten.

Pasq. *Apropos* van Mazarijn , soo als ick nu onlanghs gedwongen was , door de schuldt van de Quaedtsprekers Rome te verlaten , gheraecte ick tot Venetie by onsen *Gobbo di Realto* , dese na dat wy eenige onderlinge redenen hadden

den gewiffelt, toonde my een Brief, die eerst te Venetie omgingh, van Mazarijn *quasi ab inferis* aen fijn Meester gefchreven, die ick my liet copieren, en in verfcheyde Talen overfetten, om d'een en d'ander daer van te dienen. Hier is fe gelijkfe in het Neerlandts luydt.

B R I E F

Van *Mazarijn* aen den Koningh.

S I R E,

DE gedienftigen yver die ick u voor de gantfchen tijt mijns levens hebbe opgeoffert, wil my noch na mijn doot in mijne koude affche niet verlaten, en mijn Geest die altijd voor u gewaekt heeft, vindt hier foo veel genoege in de Elifeefche Velden niet, of heeft noch plaets voor bekommerniffe voor het aenfien van u Perfoon, en de welftandt van uwe Staet; het is waer, indien het de Hemel had willen begunftigen, wy hadden op de grondflagh van u Doorluchtige Vooruderen, een bewerp van een gebouw van Opperheerschappy gemaakt, die uwe Majesteyt plaets onder de grootste Helden en verwonderlijkste Vorften van de Wereldt fou hebben gefelt, foo dat hy noch Alexander in fijn Landt verheering, noch Augustus in uytgebreyde macht fou hebben gehadt te wijcken, maer *mors fato propera*, de ontijdige doot, heeft die drie Hooft-reforten en Werck-raderen, foo als dien aenvang als in de geboorte stontd, den Koningh van Sweden, den Protector Cromwel en my, op een Jaer uyt de Wereldt gehaelt; werpente alsoo met ons om verre, het geen foo heerlijk en glorieuslyck op-getoyt was. En toonde dat

*Regitur fatis mortale genus:
Nec sibi quisquam spondere potest
Firmum & Stabile.*

Het

Het Menschelijk geslacht moet onder 't noodt-
lot staen,
Geen Mensch al sweeft hy boven,
Kan sich een stant belooven,
Daer wel verseeckert, hy sou konnen vast op
gaen.

Dit opende de wereldt de oogen, toen de on-
se geloocken wierden, en u Majesteit bleef be-
rooft van een Vader en Dienaer, en een hoop
die sich selven op doet, door een Trium-vi-
raet, het welke dat van Romen te prijcken
sou geset hebben. Sedert heeft uwe Majesteit,
evenwel de Edelmoedige drift van sijn al ver-
winnende moed niet gelaten voort te setten, met
sulck een verwonderlijk ghevolgh, dat het niet
anders sich liet aensien, of de blixem van u ge-
weldt, sou de Titanas, die wel soo stout waren
als sich tegen uwe Hemelsche Macht te verset-
ten, ter neder geworpen, en onder het gewicht
van hunne eygene Bergen begraven hebben, en
niet als een besluyt des Hemels heeft u handt te
rugge gehouden. Want

*Fatis agimur cedite fatis
Non sollicitæ possunt curæ
Mutare rati stamina fusi.*

Het noodtlot drijft ons, gheeft ò Mensch de
schickingh bor,
Daer geenige aerdsche dingen
Geen Staets-bekommeringen,
Veranderen den loop van 't vast gestelde lot.

Maer op dat wy ons niet t'eenemael onschul-
digh stellen, ons eygen bedrijf, en beleydt der
dingen, maect ghemeenlijk de tweede oor-
saeck van onse misvallen, niet versmadelijk,
als

als was het maer alleen , om dat die het gereedte in der Menfchen oogen vallen , en het aldereerfte onderwerpfel van wijtinge en Imputatie zijn. De Conduyten die omtrent dat groote werck medewerckende zijn geweest , hebben vry een aenmerckelijck gedeelte aen dese vervallen , en de beklaeghlijcke Demarches en uytfpoorigheden , van u werck-middelen en Inftrumenten , magh men vryelijck ftellen als de naefte oorfaken van dat leedt , ten minften foo veel ons hier onder bericht wordt. Want voor-
 eerst , waer toe al die Boutaden van dreygementen , en fulmineren , als om door fulcke Reveilles de Hollanderen wacker te maken , en fich in postuer te doen ftellen , of meende ghy Sire de eerste te zijn die Hasen met trommels foud vangen ? Die dreyght wil verfoenen en niet bederven , ghy befwaert de Hollandtsche Koopmanschappen , en jaeght uwen handel te gelijk uyt het Landt. *Sibi nequam cui bonus ?* U Politicken fullen seggen Sire , dat het u genereusheyt zy geweest , u Vyanden lange genoegh van te vooren te waerfchouwen , om datse niet soudent klagen hebben van overval en verongelijkingh. De rechte Verheerfchappers en Conqueranten onderhouden dien regel foo nauw niet , en men kan geen Justitie in de wijfe vinden , daer het geheele werck niet deugt , want om rondt te gaen , Sire , foo leyt het hier by al de Grooten en de Wijfen. En voorwaer toen de mishandelingh van de geconquesteerde Steden , als om de andere die u door fachtmoedigheidt licht anders in de handen soudent vallen af te schricken , maer ick wil daer hier foo veel niet van seggen , maer dat alleenigh. Ick heb hier den gheheelen tijdt foo veel te ftellen , dat het onmooghlijck schijnt , en men fiet my hier
 al

al over dwars aen, om dat men my de schuldt geeft van de grondt van sulck een quaedt gelegd, en u eerst geleert te hebben, *Die het een eerlijck Man niet betaemt een Slave van sijn beloften en woordt te zijn.* En soo wy oock ons selven in dat andere leven geleyt hebben, ick sie wel dat het hier al vry anders verstaen wordt; soo menighmael ontmoet my Cicero niet, of hy bijt my in het oor, *Pacta semper & promissa servanda sunt, quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt Illa servanda non sunt, quæ non sunt iis ipsis utilia, quibus illa promiseris.* Men moet sijn verdragh en beloften altoos bewaren en nakomen, die door geen geweldt, of bedrogh gemaect zijn, maer die alleenigh niet, die die geene self niet nut zijn, die men die beloofd heeft. Agesilaus, om dat hy slechts sijn bestandt gebroken heeft, magh hier in het Backhuys noch het Brouwhuys. Begin ick een woordt van Staet-saken op te halen; en uw Majesteit op den Throon te heffen, terstont moet ick hooren, *Maxime adducuntur plebique, ut eos justitiæ capiat oblivio, cum in imperiorum, honorum gloriæve cupiditatem inciderint.* Aldermeest worden de meeste daer toe gebracht, datse des gerechtighyds vergeten, wanneerse in de begeerte van Heerschappyen, eer en glory komen te vallen. En dan komense met u staetsucht en gierigheydt voor den dagh. En Claudianus schaemt sich niet my menighmael toe te singen.

Trudis avaritiam, cujus fœdissima nutrix

Ambitio, hæc pretiis commercia pascit honorum.

Gy drijft de vreckheydt die van staet-sucht wort gevoedt,

Die d'eere en staten stelt op prijs van gelt en goet.

Daer komt dan Seneca met zijn ghefronste Trony, en meent dat hy zijn Leerlingh Nero voor heeft, en snaut my toe.

*Consulere Patriæ parcere afflictis, fera
Cæde abstinere, tempus atque iræ dare
Orbi quietem, seculo pacem suo,
Hac summa virtus petitur hæc cælum via.*

De heyl van 't Vaderlandt besorgen boven al
Te sparen die door leet gebracht is tot den val.
Een tijdt én overlegh te gunnen aen zijn tooren,
Sijn handen reyn van bloedt te houden na be-
hooren.

Aen 't Aertrijck geven rust, en vrede aen sijnen
tijdt.

Dat is de vaerwegh die men Hemeiwaert be-
rijdt.

En het Spél was niet volmaect, soo daer
niet een *Chien de Philosophe*, een ouden Bede-
laer, met zijn ton by quam, en sijn bequijlden
en besabberden kloet in stack, en lacchende
met alle eer, staet en moegentheyt, de Kroonen
selve niet puyften en blaeren van eer, *Pustulas
seu exanthemata honorum* noemde, en dencken-
de sijn dingen wel beschickt te hebben, als een
Rekel weer in de ton of in sijn nest kruypt.
Daer dan oen anderen Appelsot en blinden
Hummelingh by gaet staen te lacchen, dat men
hem een voet langh in sijn keel kan sien, en on-
der dat ginnegapen met sijn *κενής δὲ δόξης σιδῆρ
αβλαΐστρον*, *niet ellendiger als ydele eer* voor den dag
komt.

En wanneer ick somwijlen de Oppermacht
der Koningen tracht te beweeren, en dat het
sijn Majesteit vry staet, met de Overwonnene
te leven gelijk hy het verstaet, *Et quod non fit
severitatis*

ſeveritas quæ obfirmatos corrigit animos, het geen ſtraf heyt te noemen zy, die dient om de hartneckige te buygen, krijg ick u al wêeren den ouden Grijn Seneca aenboort, met ſijn

*Quodcumque libuit facere victori licet.
Minimum decet libere, cui multum licet.*

Of d'Overwinnaer wel, magh vry ſtaen wat
hen kan,
Soo paſt dat hy vermogh juyſt geen rechtveerdig
Man.

Et pour eſtre tout à fait accables des poëtes, op dat'er toch niet een hayr ongepluyſt van dit gewormt de Poëten over blijven ſou, moet ick hondertmael dat Liedtjen hooren ſingen

*Sed locum virtus habet inter Aſtra,
Vere dum flores venient tepenti
Et comam, &c.*

En duyſent grollen meer die al op de deught ſlaen, die al evenwel my daer toe dienen, dat ick nu klacrljck begin te ſien, dat wy ons wel leelijck in de deught vergrepen, en *Carbones pro Theſauro* op den Throon geſet hebben.

Ondertuſſchen Sire, kan ick nu niet laten te ſeggen, dat ghy een deel Miniſters, Dienaers, en een Razza van Schrijvers hebt, die maecten dat wy hier gheen weynigh uytgeſchrobd worden. Daer is een Intendant Robbert dat een Gaſt is, en die de Schapen wel weten te ſcheeren, en een ander de Verckens, en ſijn Majeſteyt een ſchoone Kroon op het hoofd ſetten ſal, om van andere van uwe Helden te ſwijgen, die het maken als eyeren die uytloopen; en dat het Credjt van de Franschen hier gheheel uyt is.

Ghy hebt daer uwen d'Aubery, een slecht Advocaet van quade saken, die het Proces soo leelijck verhoetelt heeft, en andere van die Voorstaenders.

Non tali auxilio nec defensoribus istis.

Met een omgekochten *Vittorio Siri*, en een bepisten *Mercure Galand*

Merc. Soo mijn Kindt, daer krijgtge oock wat.

M. G. Wat heeft dien Traiter op my te seggen, *Coquin Bougre* daer hy is.

Pasq. Piano Piano, elck moet sijn beurt waer nemen.

M. G. Ick geloof *par bleu mon confin*, dat ghy dat uyt u eygen kop daer by seght.

Pasq. Doe ick seker, sie daer daer staet het swart in't wit, weest nu ten minsten geruist.

M. G. Ick sal my wel wreecken, *Le maraud*, gaet slechts voort *Ventre de*

Pasq. En uwen Monfr. d'Aubrun maect het langer niet dat deugt. Men heeft my daer sijn Oratie toegesonden, daer niet weynigh op te Critizeren valt. Voornamentlijck lacchense geweldig met dat geene daer hy seyt. *N'ont vos Armes, elles pas combatu deux fois celles des Turcs en Hongarie & en Candie. Elles ont sauvé l'Empire d'Allemagne, par la defaite si celebre des troupes Ottomannes, au passage de la Riviere de Raab, & elles ont procuré par leur resistance genereuse en Candie une paix avantageuse à la Republique de Venise.* Hebben uwe Wapenen niet tot tweemalen toe, die van de Turken in Hongaryen, en in Candie bestoockt. Sy hebben het Duytsche Keyserrijk, door die vermaerde nederlaegh der Ottomannische Troupen op de passagie van de Stroom by Raab bewaert. En dese hebben door hun edelmoedige tegenstandt, in Candie een voordeelige

voordeelige Vrede voor de Staet van Venetie verworven. En seggen dat daer qualijck een waer woordt in te vinden is, dewijl het Keyserrijk meer reden heeft sich over dien onderstant, dat de Franschen in Hongarien hebben ghebracht, heeft te beklagen, als te bedancken, dewijl men naderhandt de last die uwe Majesteyt aen Coligny, van maer in schijn te doen, klaerlijck uytgevonden heeft. Men moft oock geen kennisse van de Fransche Intrigues met dien Landtaert, en het geweldigh Fransch gelt dat daer om gegaen is, oock van de oorspongh van die t'samenweeringh en beroerten, die Nadasti, Zerini, Frangepani en andere den hals gekost hebben, niet weten, om te gelooven, dat den Bisschop de waerheydt spreeckt. Sy seggen, rondt uyt dat de Fransche Troupen ghedient hebben, om Duytslandt in vyer te setten, dat geschapen stontd al des Keyfers Erf-landen te vernielen, sy ontkennen niet datse wel gestreden hebben, maer stellen de schadelijcke gevolgen alleenighvoor.

Soo veel seggense hebben sich de Venetianen oock van de Fransche Hulp-troupen te bedancken, al seyt Vaubrun dat de selve een voordeelige Vrede voor de Stadt van Venetie verworven hebben. Sy heeft seggense soo veel jaren achter een dien Oorlog met de Ottomannische Poort onderhouden, sonder Vranckrijck; wel is waer dat het de belegerde een groote vreught en vertroostinge gaf, sulck een aensienlijke Vloot tot hun hulp voor de Stadt te sien, en sy fouden oock reden ghehadt hebben, sich met ernst te verblijden, indien het gevolg met hunne hoop was over een gekomen, maer het schielijck vertrecken, om niet te seggen het vluchten der Franschen, had de moedt der arme Can-

diotten , weer foo veel te lager nedergeworpen , als de verwachtinge de felve verheft had. Sy zeggen rondt uyt , en die willen het oock wel weten , dat de fchrick foodanigh onder de Franfche Auxiliaren gemachticht hadde , dat noch beloften van vergeldinge , noch het voorbeeldt van al de andere Hulp benden , noch de yverige en ernftige ghebeden van eenige Hoofden , noch het Volck , noch hunne Overften hebben konnen te rugge houden , van fich foo haeftigh als offe gejaecht waren in te fchepen , en hol over bol weer na huys te loopen , latende de Republijck , en al de andere Hulp-troupen wel flecht op hunnen Neus kijken. Is dat feggenfe een voordeelige Vrede verwerven , foo verftaen fy het niet.

Soo veel hebbenfe oock te feggen , op die voorftellinge , *Que l'on a veu fa Majeste auffi toft a la teste de ses Armees en flandres , faire Justice a elle Mefme , & se rendre maiftre des Etats qui appartenoient a la Reyne , par le tiltre de Devolution.* Dat men mede foo haest fijn Majesteit aen het hooft van fijn Heyrlegers in Nederlandt heeft gefien , om fich felven recht te doen , en fich Meester van de Staten en Landen te maken , die onder den Tijtel van Devolutie en erfdeel , de Koninginne toebehooren. Sy lacchen Aubrun hier wel leelijck uyt , en wijfen hem , na de Bouclier d'Etat & de Justice , na *La Verite defendu , en l'advocat Condamné* , en andere diergelijcke stucken , om met Monfr. d'Aubery daer fijn buyk vol aen te kauwen. Sy feggen recht uyt , dat het Godt alleen is , die fich felven recht magh doen hebben , en dat dat recht dat fich fijn Majesteit doet hebben , als noch fijn eygen Onderdanen tegen de borst is , dat'er wel geen gekochte penningen ontbroken hebben , om de fe wijfe van doen te rechtveerdigen ; maer op gronden ,

gronden , die het geweld voor gerechtighydt willen doen door gaen , en vast stellen , dat de Wetten geen beter uytlegginge kunnen hebben , als die van de Wapenen , oock dat men met deselve magh spotten en Railleren , ghelijck Pompeius met de Mamertijnen , gedaen heeft , en te seggen ; dat'er geen Wetten zijn voor die gene , die het selve Swaerdt op de zijde dragen. Dat de Eeden. die tot vast-stellinge van de Vrede , tusschen de twee Kroonen , maer alleen by wijse van Ceremonien en plechtighedē ghedaen en af-geleght zijn. En hier over makense reflexie , op het geen in de Pyreneeën gheschiedt is , dat Phillippus de Vierde , besweerende de Vrede op het Euangelie , dien Eedt , met alle vertooningen , en eerbiedigheydt , van eer en trouw gedaen heeft. Maer dat uwe Majesteit , daer soe vaerdigh overliep , dat de Koningh van Spangien , niet eens wist , dat de selve gheswooren had , en dat'er Franschen ghevonden worden , die soe reuckeloos zijn , te seggen : Dat de Koningh wel reden hadd , sich daer omtrent te verschoonen , ghelijck een die men alreeds trouw en woordt-breucke verweten hadde , doende hem als segge.

Non ego juravi legi jurantia verba.

Ick hebbe niet geswooren , maer alleen de swerende woorden gelesen.

Sy stooten sich oock seer aen de woorden van den Bisschop. *Que son Roy , peut jetter , quand il luy plaist ses armées dan les Estats de ses voisins.* Dat de Koningh als het hem beliest , sijn Oorloghs-macht in de Staten en Landen van sijn Gebueren kan werpen. En seggen dat men niet kan voort-brengen , dar meer na de betrachtning van een algemeene Opperhoofdigheydt smaect ,
en

en dat dat geen betamelijcke Lesse voor een Eertsbiffchop is. Gelijk oock, dat hy seght, *Les Armées avancées, il y a peu de temps, au milieu de l'Italie, pour la defence, des prerogatives, de la couronne.* Siende wel dat hy daer spreekt van die Roomsche onlust, daer dat Tractaet en onderhandeligh van Pisa, op gevolght is, en halen op dat het onbetamelijck zy, dat de oudste Soon van de Kerck, Wetten aen sijn heylige Vader stelt, hem de disordre en ongebondentheydt der Corsen te laste legt, en dwinght die schandige Pyramide, tot herstellingh van de Fransche eer *quasi*, maer tot verachtlinge van het Roomsche Heyligdom, op te rechten.

Sy hebben oock veel over dese woorden te critizeren. *Que le Roy a regagné tout le Royaume d'Austrasie,* Dat de Koningh het gantsche Koninckrijk van Aufrasie weder gewonnen heeft. En toonen, dat sich desen Man groffelijck bedrieght, want meenende daer mede Lotharingen en Elfas, seggense, dat Aubrun eens moest sien wat onderscheydt daer zy, tusschen een besittinge of usurpatie; van dewelcke het eerste voor af stelt, een wettige Tittel, of ten minsten een prescriptie, die geen ghebreeckige beginselen heeft; maer dit laetste het strijdige, en dat men niet seggen kan dat die besit en possideert, die sich met gheweldt Meester van eens anders goet gemaect heeft, gelijk u Majesteyt sou gedaen hebben, drijvende den Hartogh Carel uyt sijn Landt, die nu wel te pas in de Bastille sou sitten kijcken, indien sijn geluck hem niet had laten ontvluchten. Elfas aengaende, daer van bekennen sy wel dat hem by de vredehandeligh van Munster cessie is gedaen, maer willen oock wel weten, dat de thien Steden, daerom evenwel niet onder de Souverainiteyt
en

en Opperheerschiappy van Vranckrijck zijn gebracht; als die vrye Steden, en van het Keyser-rijck af-hangende zijn. *Van de twee Keurvorsten, die sijn Majesteyt tegen hunne Vyanden sou hebben verdedicht, gelyck hy segt, deux Electeurs Ecclesiastiques de l' Empire, n'ont ils pas esté secourus, Contre leurs Ennemis, par une Generosite, qui n'a point d'Exemple.* Zijn twee geestelijcke Keurvorsten van het Rijck, niet door een onwedergadelijcke Edelmoedigheydt, tegens hun Vyanden geholpen, menende Ments en Keulen. Seggense dat het wel waer is dat sijn Majesteyt d'eerste aen Erford geholpen heeft, maer met wat recht of niet, dat latense daer. Maer omtrent Keulen seggense, dat sijn Majesteyt die door sijn beloften van hem Rijnberck te doen hebben, en den loofen handel van den Bisschop van Straets-burgh, en Vorst Wilhem Furstenbergers wel heeft opgemaect, oock Rijnberck heeft doen hebben, maer Bon en andere plaetsen daer voor, beneffens de goede wille van het Rijck ten deelen doen verliefen. Latende hem *cum sociis* in den peeckel steecken, soo dat sich de selve, over dese odelmoedigheydt en sijn Volck noch minder te bedancken hebben. Op de overwinninge, die hy segt en op de Hollanders, van uwe Majesteyt behaelt te zijn, hebbense mede veel te schrollen, seggende dat de nabuerige Staten, die daer de passagie en door-gangh toe verleent hebben, daer noch wel gevoeligh van zijn, zijnde het Landt van Gulick, Keulen, Luyck en Kleef voor een goet ghe-deelt, beneffens dat van Munster, daer door genoeghsaem bedorven, en wat de Provintien aengaet, die sijn Majesteyt overwonnen heeft, die noemense, malitieuuselijck een vomitorium,

en het geheele werck een ongerechtige Oppreffie, dervende daer noch wel mede Raillerien, en feggen; dat de Franschen *font reduit a rendre gorge de ce quilz ont trop avidement engloutis* hebben moeten weder overgeven, het geen fy al te haefstig ingeflickt hadden, en duyfent fulcke reflexien meer.

Al dit hebbe ick uwe Majesteyt wel willen te kennen geven, om te toonen voor-eerft, de onfekerheydt der menfchelycke dingen, en fekerheydt van de Hemelfche beftellingen, volgens dewelcke de Staten en Kroonen beftiert worden. De Demarches die door uwe Dienaren zijn begaen. Hoe het werck, in d'andere Wereldt heel anders, als in die wordt verftaen en opgenomen, en dat men in defe quartieren een heel ander gevoelen van de ware deught heeft, als daer boven, voorts dat uw Majesteyt of behaeghlijcker voor de Menfchen, gelievet hem, behoorde te doen, of fich van beter en getrouwer Bedienaers en Schrijvers te voorfien. Die niet door hun flichte verdedigingen, een flichte faeck flimmer maken; en voegen daer noch dit by, indien de ongeruftheydt der Franschen geen vrede noch ftilheydt wil of kan toelaten, dat het geenfints nodig is de Chriftenheydt door den Turck te beoorlogen, maer dat het veel beter en geradener (onder u Majesteyts goet vinden) waer, door de Chriftenheydt den algemeenen Vyandt te beoorlogen, en fich felven meer, als hondert Kroonen van een Krooneloos Aulfrafie, en beneffens die de Keyferlijcke Diademe van het Ooften op het hoofd te fetten, ghelyck uwe Doorluchtige Voorfaten, behalven die van Vranckrijck, de Keyferlijcké van het Weften foo glorieuslijck gedragen hebben; gelijck

Kijk u Konincklijke Majesteit het selve boven alle Monarchen overwaerdigh is.

Uwe Majesteits

Onderdanighste en gehoorzaamste Dienaer

JULIUS MAZARINUS.

Merc. Dat gaet al wel met dien Brief; maeckt men sulcke dingen tot Venetie, ick moende dat men dat alleenigh tot Rome konde doen, en dat'er Pasquino de Maecker van moest zijn.

Pasq. Vergeeft my dat Heer Mercurius, het is enckel translaet, en ick heb'er niet van het mijne toegedaen. Maer nu hadden wy u noch te manen over sijne beloften van ons iets van die af-keer der Engelschen, en diergelijcken by te brengen, en daer mede wilden wy het laten beruften.

M. G. Onsen Broeder sal volgens sijn natuerlijke beleeftheydt, ons daer in gaerne te wille zijn.

Merc. Vergeeft my dat Heeren en Broeders, mijn mondt heeft desen geheelen dagh qualijck stil gestaen, ick ben al vermoeyt van praten, de saeck is oock van soo grooten belangh niet, ick had noch al meer beloofst, maer wy sullen tot het een en het ander een varschen dagh nemen, ick sie oock dat het Hof hier tegen den avondt al groot wordt, wy mochten overhoort en misduyt worden. My dunckt ick heb den mondt al droogh gekout, en sou wel dorst beginnen te krijgen.

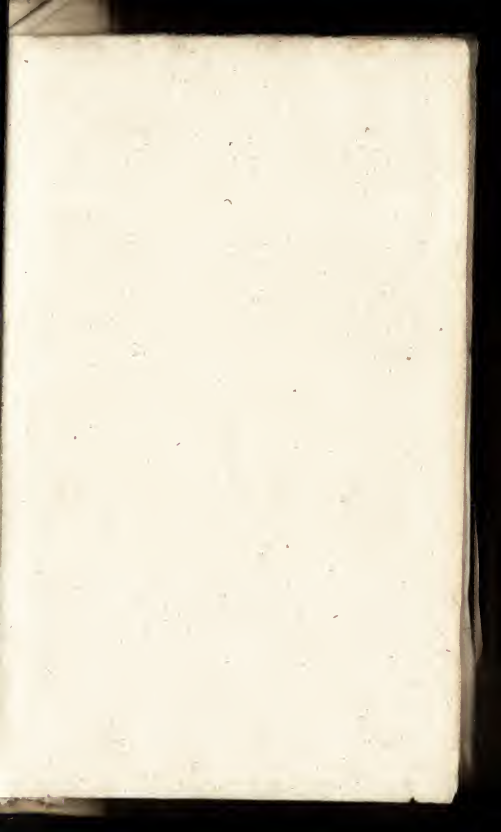
M. G. *Allons allons donc a boire mes Camerades allons.*

E Y N D E.

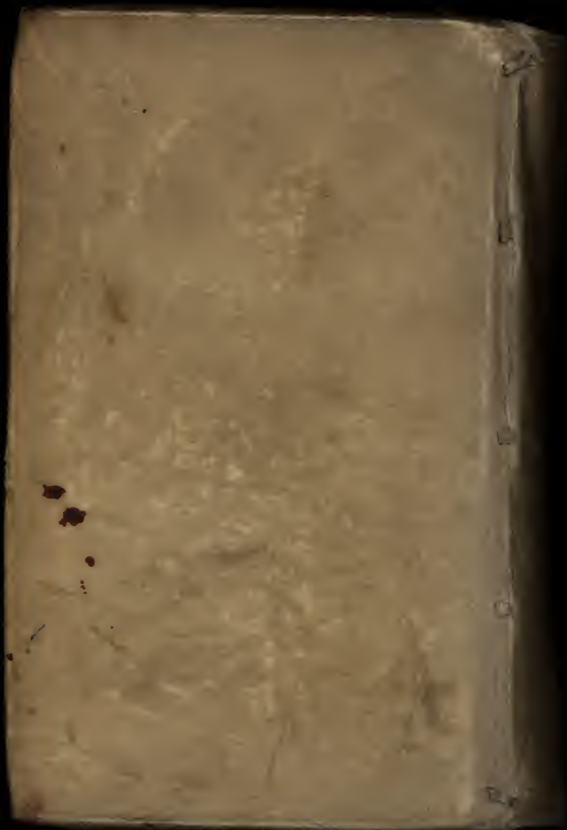

Joan Leonard Bashin

MEDICALS

1578